

AMMONII HERMEA
IN ARIST. PRÆDICAMENTA
COMMENTARI,

Per Bartholomæum Syluanium Salonensem Latinè conuersi.

Index omnium rerum locupletissimus accessit, & præterea Annotationes marginales suis locis diligentissime accomodatæ, per Excel. A bracium Appulum philosophum solertissimum.

Quæ nunc omnia accuratissime excusa eduntur.

*Ne quis hinc usquam alius suæ ditionis locorum impune librum imprimat,
alibiue impressum uendat, & Pontificis Maximi, & Veneti
Senatus Illustrissimi Decreto cautum est.*

Venetis apud Hieronymum Scotum.

1547

AMMONII HERMEA
 IN ARIST. PRÆDICAMENTA
 COMMENTARI

Per Bartholomæum Syllanum Salontem Latinè conuersit.

Index omnium rerum locupletissimus accessit, & præterea Annotationes
 magnæ sui loci diligentissime accommodatæ per hæc. & præterea
 A pphum philosophum solertissimum.

Quæ nunc omnia accuratissime, excelsè eduntur.

Et quia hæc scriptura cum hæc distincte locorum inquit librum inueniunt.
 alibi inueniuntur, & Pontifici Maximo, & Venerabili
 Senatus Illustrissimi Decreto curam est.

Leuæ ab apud Hieronymum Scotum.

ARISTOTELIS GENVS

ET VITA.

ARISTOTELES fuit genere Macedo, ciuitate Stagiris oriundus, filius Nicomachi, Amyntæ Macedonum regis medici. Vnde et filiū quem suscepit, patris memoriæ gratia commendandi, appellauit Nicomachum. ad quem et libros de moribus, quibus titulus est Nicomachea, conscripsit.

matre autem natus est Phæstide. Horum porro uterq; et Nicomachus et Phæstis ab Aesculapio genus ducebant. id quod dictum in Aristotelem epigramma testatur hunc in modum habens.

Nicomacho genitore satūque, et Phæstide matre

Est Asclepiadis dius Aristoteles.

Post obitum uero Nicomachi et Phæstidis Aristoteles apud hospitem quendam Atarnensem educatur. cuius etiā nequaquam immemor officij, nō eius filium modo uicissim aluit Nicanorem, omnēq; imbuit literarum genere, uerum ipsum sibi quoque filium adoptauit. uitāq; decedens legauit, ut nuptui Pythais eius filia Nicanori collocaretur. Aristoteles igitur per teneram adhuc ætatem liberalibus disciplinis erudiebatur: ut quæ ab eo de rebus poeticis, et aduersus poetas scripta sunt, necnon Homeri problemata, et Rhetoricæ artes declarant. Annum uero natus decimumseptimū, Pythia quoq; ei philosophari iubente, Athenas concedit. ubi Socrate utens præceptore, cum eo triennium agit. Cæterum extincto Socrate ad Platonem uenit: quicum per uiginti annos uersatur. adeoq; strenuam nauauit operam, ut Plato Aristotelis domū Anagnostæ, id est Lectoris domum uocaret. Non enim Aristoteles Lyceum uiuente adhuc Platone, ut quidā suspicantur, ad eius emulationem aperuit. quomodo enim efficere id potuit, cum tunc potentes admodum essent Chabrias et Timotheus Athenis Imperatores, et Platoni genere coniuncti? Nonnulli sane Aristotelem uiuo etiamnum Platone Lyceum aduersus hunc aperuisse dicere ex eo conantur, quod in pluribus Platoni refragetur. quibus respondendum, non contra Platonem simpliciter pronunciare, sed aduersus eos, qui minus platonica intellexerunt. Quod si uel Platoni ipsi reclamet, nihil esse absurdum: cum et in his Platoni consentiat. sunt enim ipsius Platonis uerba, Veritatē magis curare quam aliud quidquam oportere. Nimirum hæc quoq; ad uerbum inquit,

- » Amicus quidem est Socrates, sed ueritas amicißima. et alibi, paulum quidem Socratis habenda ratio est, ueritatis uero quamplurimum. Fecit hoc ergo et Aristoteles, tametsi nec quæ sunt a Platone dicta subuerterit. quippe et hic consentanea illi peregit, cum despiciere ueritatem nollet. Deniq; quod Platonem uidelicet magna beneuolentia profecutus Aristoteles fuerit, ex eo cõpertum est, quod aram Platoni dicauerit, in qua sic inscriptum reliquit,

Ipse Platonis Aristoteles hanc condidit aram,

Laude malis quem fas nec celebrare, uiri.

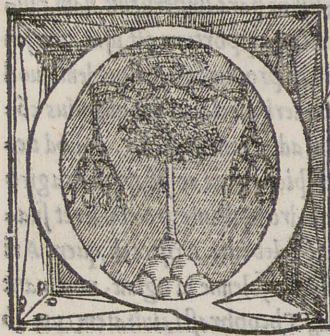
Vsus est Aristoteles Platonis familiaritate annos uiginti. uita autem defuncto Platone, scholæ succedit nepos ipsius ex sorore Speusippus (fuit enim is filius sororis eius Potones) Aristoteles uero

in urbem sese Macedonum contulit: ubi Alexandrum conditorem instituit bonis artibus. magnaq; huius pars imperij fuit. nam plurimum apud regem ualuit, potentiaq; opportune est usus, tum singulis priuatim, tum omnibus publice promerēdis. Et quidem quod beneficia priuatim in multos contulerit, declarabunt quæ eius cõmendatiuæ feruntur de quibusdam ad regem epistolæ. Quod uero et publice iuuerit multos, perspicuum ex eo fit, quod Stagirorum oppidum solo æquatū Alexandro ut de integro conderet sua sit. unde et festum diem Stagiritæ celebrant Aristoteli, quem Aristotelem uocant. mensē uero in quo solenne id agunt, nominant Stagiritem. Quin Eressum quoq; Theophrasti ciuitatem cum ab rege Alexandro male tractanda esset, ab iniuria uindicauit. Cæterum post hæc cum diem suum obiisset Speusippus, accersunt Athenienses Aristotelem. duosq; hi scholam Platonis exceperunt Aristoteles atque Xenocrates. docebatque in Academia Xenocrates, Aristoteles in Lyceo. Postmodum uero Aristoteles seditione inter Athenienses coorta, in Chalcidē secessit, utiq; cum hoc Atheniensibus dixisset, Non patiar uos bis in philosophiam peccare. etenim morte iam Socratem Athenienses damnarunt. Significauit quoque Antipatro regi difficile esse Athenis agere. Porro et uerbum illud dicebat Homericum,

Inque piro pira, fico ficus inque senescunt.

Quasi Atheniensium ex his calumnias arguens. Rursus uero in Macedoniam reuertitur Aristoteles: multumq; apud eius temporis reges Alexandrum, et Olympiadem eius matrem, et Antipatrum, ac Philippum ualuit. Scripsit uero unico libro et ad Alexandrum de regno: quo ipsum quoniam pacto regnum administrari conueniat docet. Deniq; cum eo, uel usq; intra Brachmanas penetravit: ubi respublicas quinquagintaquinque supra ducentas concripuit. Hunc comitatus est et in Persidem: unde bello confecto, atque Alexandro uita perfuncto, in patriam suam redijt. Fuit hic uir moribus plusquam satis moderatus. excessit in philosophia humanos limites, de ea nihil omittendo commentatus. Atqui ex eius ipsius ingenio ac solertia compluribus additis, totam philosophiam numeris omnibus absoluit. Nam logicæ quidem adiecit, cum regulas discreuerit a rebus, et demonstratiuam rationem ac uiam confecerit. Norant enim ueteres demonstrare: at demonstrationes facere haud quaquam sciebant. quibus idem cum ijs accidit, qui corij secandi artem exercere nō possunt, uti uero calceis possunt. Physicæ quintam essentiam adiunxit. Theologicæ uero etsi nihil accreuit, nihil de ea tamen tractauit in quo quidquam desideres. Non enim, ut arbitrantur nonnulli, sola ea quæ mundi ambitu continentur, sed et quæ supra mundum sunt norat: ut ostē. uo quoque palam facit uolumine naturalis auscultationis: primam inquiens causam neque per se mobilem, neque per accidens esse. ex hoc sane indicans, diuinitatem supremam ac moderatricem neque corpus esse, neque obnoxiam affectibus. Vixit Aristoteles uniuerso tempore annos tres et sexaginta. Nanq; annum agens decimumseptimum Socratem audit, eique per triennium adheret fuit et cum Platone annos uiginti. uixit uero a Platonis interitu tres et uiginti. Hæc de uita Aristotelis habuimus dicenda.

QVÆSTIO VTRVM PARS
AN INSTRVMENTVM PHILO-
SOPHIAE SIT LOGICE.

QVANDO QUIDEM Autem propositus liber Logice principium est commentationis, ut in orationis serie explicabitur, necesse est utrum pars an instrumentum Logice philosophiæ sit, disquiramus. Haud enim ignorandum est, philosophatos iam pridem viros, quosdam philosophiæ partem esse, qualis Stoicus chorus fuit uniuersus; alios instrumentum, ut Peripatetici omnes, Logicen pronunciaſſe. Plato autem Logicen partem simul atque instrumentum dixit: partem quidem in Phædro, instrumentum uero in Parmenide; ubi iuuenes inquit, quoad iuuenili etate fruuntur, in garrulitate præexerceri oportere, ut postmodum a falso discernere uerum possint. Ex quo igitur Logicen garrulitatem uocauit, ex hoc instrumentum ab eo dictam coniicimus. non enim garrulitatem appellare eam ausus fuisset, si partem putasset philosophiæ: ne philosophiam garrulitatem nominaret. Fieri uero potest ut idem pars instrumentumque sit, uerbi gratia manus. Est enim hæc tum dandi, tum accipiendi instrumentum, pars autem corporis uniuersi. Suam igitur opinionem Stoici duabus asserunt argumentationibus, quarum prima hunc in modum progreditur. Si omne id inquit, quo utens utitur neque pars alterius cuiusquam neque particula est, ipsius necessario utens aut pars est, aut particula. Sicuti & medicina præfinitrice uictus ratione utitur (græci hanc *διαιτητικὸν* uocant, quasi uictuariam latine appellaueris) quæ quoniam neque pars alterius neque particula est, ob id medicina pars est, aut particula. uerum pars quidem curatrici, particula uero practices siue actiue existit. Porro additum orationi est, si illud neque pars neque particula alterius est, ob astronomiam. hanc enim usurpat gubernatoria. ac quoniam prius philosophiæ pars & particula est astronomia, pars nimirum mathematicæ, contemplatrici uero particula; eam ob rem gubernatoria neque pars est, neque particula. Quare si Logicen usurpat philosophia, hæc autem scientiæ alterius pars aut particula non est, philosophiæ igitur est. Prima itaque ipsorum est huiusmodi quidem argumentatio, sed quam facile redarguas, nam ego quoque retorto dicam sermone, quoniam grammatica & rhetorica & medicina ratiocinandi utuntur facultate, alia ut suas ipsius regulas recte sese habere demonstrat, alia ut placita sua constituat, ac neque pars neque particula alterius est artis, plane dictarum artium pars erit aut particula. Præterea sermonem quoque imperfecte protulerunt: siquidem dicere eos oportebat, Si id omne quo utens utitur, artis alterius uel scientiæ neque pars est, neque particula, neque instrumentum: ipsius uel pars, uel par-

ticula, uel instrumentum erit utens. quoniam igitur philosophiæ neque pars est, neque particula ratiocinandi facultas, eius necessario erit instrumentum. Nam quod uerbum hoc, neque instrumentum, addi sermoni opus sit, hinc datur intelligi. utitur enim medicina phlebotomo, quod alterius neque pars, neque particula est artis, ergo medicinæ. At si uera sunt hæc, quandoquidem phlebotomum corpus est, erit & medicina corpus, quasi ex corpore quoque consistens: id quod absurdum est, cum habitus animæ sit ac scientiæ. Secunda uero ipsorum argumentatio id genus est. Nulla inquit, ars proprium instrumentum molitur. si ergo Logicen facit philosophia, non eius instrumentum, uerum pars erit. Cæterum hanc quoque euertimus aggressione ex euidentiis, dicimusque & artes alias suorum inuentrices instrumentorum esse complures, ut incudis excusoriam, quod ipsius instrumentum est. eodem modo & materiariam mallei. Quid ergo uel hic incommodum sit Logicen philosophiæ instrumentum esse dicere, tametsi eius opus effectusque est? At uero Peripatetici instrumentum, ut supra dixi, philosophiæ Logicen esse uolunt. pluribusque utens argumentis, partes non se mutuo cõplecti aiunt, uerbi causa non contineri in naribus manum. Quod si Logicen quoque in contemplatiua & actiua comprehendere uideamus, non pars tamen erit ipsius, sed instrumentum. Item, si quæ parti insunt ea non Logicæ insunt: quæ uero competunt instrumento, ea Logicæ quoque ipsi competunt, constat non ut partem esse, sed ut instrumentum. Est enim partis ob seipsam non ob aliud factam esse ut contemplatiua, cum pars philosophiæ sit sui, non alterius gratia facta est. perinde uero & actiua. At instrumento datum est, ut ad aliud, non ad se usu referendo fabricatum sit. Logice ergo non supersius, sed alterius causa conflata est. nempe ut in contemplatione uerum a falso, bonum autem a malo in rebus agendis discernat. Hæc porro si sic habent, instrumentum ergo philosophiæ Logice est. Præterea si partem esse philosophiæ logicen supposuerimus, quoniam pars omnis eandem toti materiam finemque obtinet, logice autem neque materiam eandem cum philosophiæ neque finem habet. eius igitur nequaquam pars erit. Nam res quidem philosophiæ materia sunt: finis autem, similem sese Deo præstare. At logices materia, uoces & propositiones: finis, demonstrationes conclusionesque, Item pars alijs coniuncta partibus totum complet: adempta dimittit. at logice horum effecti neutrum. non pars igitur, sed instrumentum. Atque hæc quidem Peripatetici: quibus minime est refragandum. Plato autem, ut ante diximus, & partem eius & instrumentum pronunciauit. Quænam modum enim duplex inquit sextarius est, alter quem metiris, alter quem mentiris: ac metiens quidem, instrumentum metiendi est, quem autem metiris, totius is pars est humoris: eodem pacto & Logice semota quidem a rebus, philosophiæ instrumentum: rebus uero accommodata, pars est philosophiæ.

LECTORI.

Quoniam Interpres in uertendo Ammonio ea tantum Aristotelis uerba, quæ in impresso Ammonij græco exemplari nactus est, latina fecit, nos studiosorum utilitati consulentes, integram absolutamque Prædicamentorum dictionem ubique suis locis ex Boethij translatione adijciendam curauimus, ne quid tibi præterea requirendum esset.

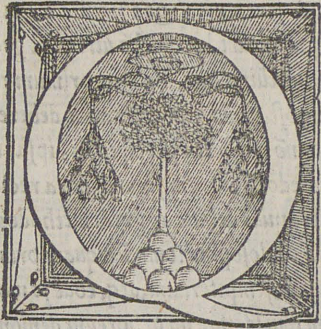
Vale.

A M M O N I I H E R M E A E

C O M M E N T A R I O R U M I N

P R A E D I C A M E N T A A R I,

S T O T E L I S P R A E F A T I O.

QUAE AD MODUM cum introductiones auspica- remur ea dicebamus, quae ad omnem philosophiam specta- rent, dein proposui nobis in- tentionem libri definiebamus: ita nunc quoque exordientes, priusquam Aristotelis tra- ctatum aggrediamur, dica- mus ea quae ad Aristotelicam

omnem philosophiam pertinen- tum sic quem prae manibus habe- mus praedicamentorum libri intentionem decernemus. Decem au- tem sunt quae praemitti debent capita. Primum, quot modis phi- losophorum sectae nominentur: ut qualis etiam fuerit sectae Philo- sophus dignoscamus. Secundum, de Aristotelicorum operum diui- sione. Tertium, unde Aristotelicorum operum sumendum initium sit. Quartum, quis finis Aristotelis philosophiae. Quintum, quae perducatur ad finem uia. Sextum, quodnam genus sit Aristotelicae elocutionis. Septimum, cur obscuritati studuerit. Octauum, qualis sit oporteat auditor. Nonum, qualem interpretem esse conueniat. Decimum, quot sint capita singulis Aristotelis commentationibus praefanda. Haec itaque summae sunt, quae quaeri debent. Causa uero etiam exploranda est ob quam solas has, atque nec plures nec pau- ciores indagamus. Enim uero eam plane didicerimus si sermonem ex diuisione complectamur. Itaque philosophorum sectas septem modis dici sciendum est: aut a sectae principe, ut Platonici, et Pythagorei, aut a principis patria, ut Cyrenatici ab Aristippo, et ab Euclide Megarici, aut a loco in quo commorabantur, ut Aca- demici a Xenocrate, et Stoici a Citieo Zenone, aut a iudicio in philosophando, ut qui Ephectici, id est Inhibitores, uel haesitantes nominantur, aut a uitae genere, ut Cynici, quibus praefuit Antisthe- nes, aut a fine philosophiae, ut Hedonici hoc est Voluptuarij, qui Epicurei sunt, aut ab accidente, ut ab ambulatione Peripatetici, nimirum ab Aristotele deducti. Inhibitores ergo huiusmodi de cau- sa dicebantur. Pyrrho sectae Princeps indeprehensionem, hoc est certitudinem nullam esse in rebus assererat: talique exemplo ute- batur. Quemadmodum inquit fieri nequit, ut in fluium bis eundem introeas (ante enim elapsus est quam secundo irrueris) ita nec de rebus plane enunciare quidpiam licet. quippe cum earum quoque sit fluxilis natura, atque in eo quod fuit ac defuit ipsum esse obti- neat. quamobrem interrogati annuebant. Solum aut abnuebant, mutatas antea res esse quam responderent putantes. At uero di- scipulus eius Heraclitus absurditatem intendens, ne semel quidem licere in idem flumen ingredi affirmabat. prius enim quam totum sit demersum corpus, aqua praeterfluxit iam plurima: ita sese ha- bere et rerum naturam habent enim esse in motu ac fluxu omnia. quare et Inhibitores nominabantur, quod responsiones de rebus inhiberent atque supprimerent. Plato autem cum hanc sententiam

pluribus confutaret rationibus, post multa hoc quoque inserti ipsi- argumētum. Heus homines qui esse indeprehensionem dicitis, num indeprehensionem esse an non, deprehendistis? Nam si deprehendistis, est deprehensio. Sin minus, habenda uobis fides non est, ut qui indeprehensionem esse non deprehendistis. Caterum Cynici sic uoca- bantur ob loquendi fiduciam, ac reprehendendi. Nam cani philoso- phum quiddam inesse, ac discernendi uim quandam aiunt, quippe externos latrat, blanditur domesticis. sic et quoque uirtutes, quae uirtuti addicti uiuerent, agnoscebant amplexabanturque: uita ue- ro, atque eos qui obnoxiam uitae agerent uitam, uel si reges fuis- sent, infestabantur atque allatrabant. Voluptuarij ex eo nomina- bantur quod uoluptatem finem statuerent, uoluptatem autem non corporalem, sed tranquillum statum animi, et perturbationibus uacantem, ac studiose uitae comitem. Porro et male sentiebant cum accideret uirtutis siue umbram finem constituerent. Peripatetici autem eiusmodi de causa sic dicebantur, Plato enim exercitationis gratia deambulans, sodalibus sese ad docendum dabat. cui cum successisset Aristoteles, actionis siue accidentis cognomen adeptus est. Age ergo diuisionem quoque Aristotelicorum operum facia- mus. quorum aliqua particularia sunt, ut Epistola. quaedam uni- uersalia, ut Physica, Liber de Anima, et alia. nonnulla in medio sunt, ut Respublica, et Historia de Animalibus. Particularia igitur, et quae in medio sunt, ualeant. Uniuersalium uero alia sunt ordine accurateque conscripta (syntagmatica graeci uocant) alia commentaria, in quibus sola capita describuntur. commentariorum alia sunt uniformia, nimirum quaecumque ei de uno scripta sunt spe- culamine. nonnulla uaria, quae scilicet de pluribus conficit. At or- dinariorum seu syntagmaticorum quaedam ex ipsius auctoris per- sona (autoprosopa graeci appellant) et auscultatoria sunt. aliqua collocutoria (graeci dialogica) atque extranea. Scripta autem ea quae ex auctoris persona atque auscultatoria dicuntur, partim contemplatiua habentur, partim actiua, partim instrumentaria. Contemplatiuorum nonnulla physiologica, nempe in quibus de na- tura tractatur. aliqua mathematica. alia theologica. Actiuorum quaedam ad mores colendos, quaedam ad domus, nonnulla ad Rei- publicae administrationem pertinent. Priora illa graece Ethica, altera Politica, postrema Oeconomica nominantur. Instrumen- taria tum in ea discernuntur, quae methodum antecedunt, tum quae de ipsa agunt methodo, tum quae aliter ad methodum conducunt. Sunt ergo particularia quae ad aliquem scripta priuatim sunt, ut Epistola, et quaecumque rogatus ab Alexandro Macedone de Re- gis officio, ac quo pacto colonias deducere oporteat, perscripsit. Uniuersalia uero, ut naturales tractatus, et de Anima, uel qui de Generatione atque interitu docent, de uniuersalibus enim rebus in id genus differit libris. Media uero, ut Respublica, et de Gene- ratione animalium commentationes. quatenus enim de animalibus agitur, uniuersale habent: quoad uero non de omni simpliciter ge- neratione, particulare sibi uendicant. Porro Commentaria nomi-

G nant illa quæ ad res memoriæ suggerendas sibi annotabant, Con-
 sueverunt enim ueteres cum antiquorum libros perlegerent, ipso
 rum de quavis re sententias exseribere, & argumenta quibus ea
 assererentur communirenturq; neque id solum, sed quæ ipsis quo-
 que legentibus placerent, scriptis se penumero memoriæ gratia
 mandabant, ut si quando de re aliqua scribendum esset, uetustio-
 rum de ea opiniones in de promptu haberent, ueluti propriorum
 librorum materiam. Ex Commentarijs ea uniformia nuncupabant
 in quibus de sola re una obseruabatur, ut de Anima, de Cælo, uel
 quopiam alio. Varia autem in quibus de pluribus collectum est
 rebus. Cæterum Syntagmatica ea dicunt quæ elocutionem ha-
 bent erudito operi consentaneam, & capitum diuisionem ordine
 decenti dispositam. At Syntagmatica tum collocutoria sunt, tum
 auctoris ipsius personam referunt. Sunt ipsius personæ ea in qui-
 bus ex persona sua docebat, quæ et auscultatoria nominant, quod
 ad suos legitimosq; auditores uerba faceret. Collocutoria autem
 non ex propria persona conscripsit, uerum quemadmodum Pla-
 to aliorum personas introducens. quæ & extraria nuncupabant,
 quod ad uulgi utilitatem scripta essent. Plurimum uero differunt
 ab Auctoris personam referentibus collocutoria. in illis enim tan-
 quam ad iustos uerosq; auditores sermonem faciens, & quæ ipse
 sentiat dicit, & exquisitissimis fulcit argumentis, quæ assequi uul-
 gus non potest. In Collocutorijs autem, uelut ad communem ac
 multorum utilitatem scriptis, ea quibus ipse assentitur pronunciat;
 idq; non per demonstratiua, sed simpliciora argumenta, quæ que
 percipi a pluribus ualeant. Diuiduntur quæ ex Auctoris persona
 sunt, in Contemplatiua, & Actiua, & Instrumentaria. quoniam in
 hæc duo distincta est philosophia, Cōtemplatiuum, atq; Actiuum.
 Contemplatiua sunt in quibus de ueritate mendacioq; considerat.
 Actiua in quibus de bono & malo scrutatur. At uero quoniam
 de bono & malo, & uero & falso non leuis est hominibus con-
 trouerfia, aliq; aliud bonum, et malum, & uerum, & falsum esse
 arbitrantur, instrumentum quo hæc discernentur nobis oportuit
 tradere, id quod est demonstratio. Porro aliud nihil demonstratio
 est quam demonstratiuus syllogismus. Ut enim tignarius faber
 amissi utitur instrumento curuis ac rectis lignis discernendis, nec
 non ædificator perpendiculo quo rectos atque obliquos dignoscit
 parietes, sic philosophi demonstrationem habent regulam rectam
 certamq; rerum diiudicandarum. Diuidunt Contemplatiua in na-
 turalia, & mathematica, & theologica. Sunt theologica quæ ipsi
 post naturalem tractationem scripta sunt. eaq; sic τὰ μετὰ τὸ
 φυσικόν, id est Postnaturalia nuncupauit. Omnia enim quæ su-
 pra naturam sunt, theologiæ docere proprium est. Naturalia ue-
 ro, ut ea ipse quæ physica uocantur. & quæ de Generatione &
 Corruptione inscripta sunt, ac similia. Mathematica horum me-
 dia habentur, partimq; a materia separabilia sunt, partim sepa-
 rari non possunt. scripsit enim & lineas quasdam. Actiua quoque
 in moralia (habet enim moralem tractatum) & in Oeconomica,
 ac ciuilia diducuntur. Instrumentariorum autem quedam de ipsis
 methodi principijs sunt, ut prædicamenta, & Liber de Interpre-
 tatione, & duo Priorum Resolutiorum uolumina, alia de ipsa
 pertractant methodo, ut Posteriora Resolutoria, in quibus de De-
 monstratione præcipit. Loci uero, & Sophistici Elenchi, & ar-
 tes Rhetoricæ, & ut placet nonnullis, quæ de poetica prodidit,
 ex se quidem ad methodum nequaquam conferunt, faciunt tamen
 & ipsa aliter ad demonstrationem, cum per ea methodos secun-
 dum quas paralogismi hoc est mentis & ratiocinationes fiunt, do-
 ceantur. Tertium deinceps erat caput unde Aristotelica opera

auspicari cōueniat. Itaq; Boethus atque Sidonius a naturali tra-
 ctatu inchoandum putant, ut potest familiariore ac noto. Semper au-
 tem a manifestioribus incipiendum ac cognitis. Huius uero præ-
 ceptor Andronicus Rhodius diligentius exquirens, initium a Lo-
 gica sumi oportere affirmabat, quæ circa demonstrationem uer-
 satur. Quando igitur Philosophus in libris suis omnibus demon-
 stratiua docendi ratione ac uia utitur, egregie nobis hæc prius
 elaboranda est, ut scripta eius reliqua facile assequamur. Sunt qui
 a morali incipiendum arbitrentur. prius enim mores excollere, ita-
 que adire alios tractatus oportere, ne turbata ab affectibus ratio
 ne non exactas de rebus sententias feramus. Quod si qui a Logi-
 ca malint, ut quæ nos ad principia ducant, ac qualis uirtus id ge-
 nus existat cum demonstratione intelligamus, dicimus primum re-
 cte opinando id scire nos, dein post etiam demonstratiue debere.
 Quare tamen si demonstrationes non intellectu percipimus, ipsa ta-
 men prius opera moralis sciendi edocti, uiuere secundum ea recta
 opinione conuenit. tum demonstratiuas dehinc aggredi methodos.
 Quis uero finis est Aristotelicæ philosophiæ? omnium inquam prin-
 cipium nosse, omnium opificem causam, sempiternam, atq; eodem se mo-
 do habentem. Omnium enim principium idemq; incorporeum demon-
 strat, deduci autem ex illo uniuersa. Sed quamnam hunc nos ad finem
 perducunt? nempe doctrinaeorum quæ in tēpore ac mutatione con-
 sistunt. eiusmodi sunt generabilia corruptibiliaq; ab ijs enim nos
 ipsi ad sempiterna perindeq; se habentia mathematicarum interuen-
 tu subductimus. id genus cœlestia sunt itaq; post incorporeas sub-
 stantias ad primam omnium causam transcendimus. Nam cum
 motus omnis, aut ad substantiam, aut ad quantitatem, aut ad qua-
 litatem, aut ad locum pertineat, generationi interitioniq; addi-
 ta motus genere omni, cœlestia uero locali dumtaxat ciuntur.
 Quamobrem decenti ordine pergendum est ab ijs quæ multiplici
 genere ad ea quæ uno ac solo agitantur, atque ita ad immobile,
 quodq; eodem pacto sese perpetuo habet principium, neque in ora-
 culo pes est transgressor mittendus. Si enim a corporibus ad pri-
 mum omnium principium semel accedere uelimus, illud quoq; cor-
 pus esse arbitremur, ac figura descriptum. Qua de re tradenda
 inquit Plotinus iuuenibus mathemata sunt, ut incorporeæ assue-
 scant naturæ. Aristotelis autem scribendi genus ubique est elocu-
 tione exactum. fugit enim semper Philosophus rhetoricas exorna-
 tiones, solum explicandæ ac ueluti oculis subiiciendæ rerum natu-
 ræ intentus. Sæpe etiam compressum, atque obscure disertum, non
 ex scribentis natura, sed ipse data opera id egit, nam loca, meteo-
 ra, aliaq; dilucido stylo est persecutus. Ergo obscuritatem affe-
 ctauit, ut legentes ingeniosiores magisq; idoneos redderet ijs quæ
 dicerentur compositæ audiendis. utque ignauos auditores ex pri-
 mordijs auerteret. siquidem legitimi iustique auditores quo sunt
 obscuriora dicta, eo magis certando euincere atque intima subire
 contendunt. Itaq; obscuritate propter profanos rerum inuoluen-
 dignitatem obscuritate perinde ac uelamine est usus. Auditor esse
 iustus debet, ingenio perspicaci, literarum studiosus, moderatio-
 ne animi præditus, ac undequaq; ornatus. Horum autem librorum
 enarrator neque beneuolentia ductus conari debet quæ perperam
 dicuntur consentanea facere, eaq; ueluti a tripode excipere, neque
 recte prodita prauo sensu per odium capere, sed eorum esse incor-
 ruptus iudex. atque auctoris sensum aperire in primis, illiusq; pla-
 cita interpretari, tum quid ipse sentiat afferre. Capita autem quæ
 libris Aristotelis omnibus antefari oportet, hæc sunt, intentio sco-
 pusue utilitas, inscriptionis ratio. an legitimus Philosophi liber
 sit, ordo lectionis, diuisio in partes. Intentio tractatus naturam
 detegit

A detergit atq; dilucidat, & legenti quomodo intelligendum quidq; sit ueluti habitum præbet. nam quidquid dicitur, ad operis intentionem id parat dirigere. quam qui ignorat, similis cæco est, haud, quoniam feratur, scienti. ac quæcunq; ad intentionem pertinent, ab auctore temere dici putabit. Vtilitas studium alacritatemq; inuehit auditori. Qui enim incepturus quidquam est, quem fructum ex ipsa illius utilitate accepturus sit prius oportet condiscat. Quoniam uero in libris quibusdam titulo minus dilucescente a scopo aberramus, causam cur inscriptum ita sit quæerere conuenit, ut in prædicamentis, ac libro de Interpretatione, atq; alijs. nam in commentatione de Cælo, uel de Anima, nõ est inscriptionis ratio scrutanda. quippe cum ex se ipsa perspicuitatem habeat. Querimus etiam an suus legitimusq; sit Philosophi liber. tres enim causæ Aristotelis libris dignoscendis errorem fecere, una æquiuocatio auctorum, suere nanq; & Aristoteli, quorũ scripta ob æquiuocationem nonnulli huiusce Aristotelis esse existimarunt. altera, librorũ æquiuocatio. Eudemus enim & Phanius ac Theophrastus eius discipuli præceptoris exemplo prædicamenta, & de interpretatione, & resolutoria scripsere. Tertia huiusmodi est, Ptolemæum Philadelphum Aristotelis conquirendorum operum perinde ac reliquorum perstudiosum fuisse tradunt, pecuniasq; ipsi persoluisse qui Philosophi ad ipsum libros afferrent. quo factum est, ut quidam lucri spe libros Philosophi nomine inscribentes cõportarent. sane libros in magna bibliotheca Resolutoriorum quadraginta, Prædicamentorum duos inuentos affirmant. suntq; hic Prædicamentorum, Resolutoriorum autem quatuor ueri legitimiq; Aristotelis iudicati ab interpretibus, tum ex sententijs uerbisq; tum quod huiusce libri Philosophus alibi identidem meminerit. Lectio nis ordinem exquirimus, ne maiora primum attingamus, atque ea quibus cognoscendis alia præcedere anticipariq; oportet, ignari quæ nobis cognosci in primis debeant. Diuisionem uero in partes, quoniam totius discere exacte naturam uolenti, huius partes diligentius in spectandæ sunt. ut si hominem nosse exquisitius uelis, huius caput, & pedes, & manus, partesq; cæteras cognoscere perinde debes. sic ergo & operis partes cuiusq; prius in quot ac qualia diuidantur operæ precium est intelligas. Cæterum id sciendum, non ubiq; omnibus ijs explorandis opus esse, uerum in quibus occulta est perspicuitas. sepe enim cum intentione iuxta utilitas dilucescit. uerbi gratia in commentatione de Cælo, uel de Anima manifesta intentio est, & utilitas, atque inscriptio. in topis locisue ne unum quidem ex ijs conspicuum est. sed neq; illico simul quoq; utilitas cognita patet intentione. nam eius in Topicis intentio est dialecticam nobis tradere methodum. Est porro Dialectica, uti ipse definit, methodus quæ de proposito omni problemate ex opinabilibus ratiocinatur. quod si de omni proposito, non solũ autem uera, sed falsa etiam in quæstionem uocantur, qualis hoc loco utilitas methodum nosse qua falsa etiam colligemus. Itaq; pergens ipse utilitatem nobis detegit, commentationem ad tria utilem esse inquit, ad exercitationem, ad uulgares disputationes colloquia ue, ad philosophiæ methodos. at in prædicamentis ac libro de interpretatione emicat simul cũ intentione utilitas, ut deinde ostendimus. atq; hæc quidem de Aristotelica omni philosophia prodita sint. Sed dicamus & de proposito Prædicamentorum libro quæ intentio, quæ utilitas, quæ inscriptionis ratio sit, quis ordo lectionis, utrum suus iustusq; Philosophi liber existat, quæ diuisio in capita. Hæc, uti diximus, Aristotelis tractatibus singulis præmitti oportet dicenda. Quidam de Prædicamentorum intentione in diuersas abiere sententias, atq; alij de uocibus solis intentionem esse pro-

D diderunt, qualis fuit Alexander, nimirum ex Aristotelicis dictum oculis decepti sic habentibus. Eorum quæ dicuntur, alia per complexum dicuntur, alia sine complexu. quod si uoces sunt quæ dicuntur, patet esse ei de uocibus intentionem. Qui uero de solis rebus esse intentionem putarunt, qualis Eustathius fuit, de rebus a Philosopho diuisionem fieri auit dicente, Eritum alia de subiecto dicuntur. quod si entia res sunt inquit, ergo de rebus ipsi inuenio est. Ad de solis conceptibus differere philosophum rati, qualis fuit Porphyrius, de decem generibus sermonem esse affirmant. Hæc autem considerari in multis, posteriusq; esse genita, quæ scilicet animo nostro in hærent. proinde hoc libro uerba de conceptibus ab Aristotele fieri. Cæterum falsus quoq; is est ex Aristotelis uerbis ad finem positus dicentis, De propositis ergo generibus hæc dicta sufficiant. genera autem ubique Aristoteles uocat, quæ sunt in pluribus ac mente concepta, Verum qui exactius loquuntur, inter quos uel Iamblichum censeas, neque de solis ei conceptibus esse, neque de uocibus solis, neque de rebus duntaxat sermonem ferunt, sed de uocibus res conceptuum interuentu significantibus prædicamentorum intentionem esse. Verumenim uero non recte priores definiuisse, sic licet perdiscamus. Dicant ij qui de rebus ipsum differere aiunt, quoniam rerum nonnullæ in sola cogitatione posite sunt, ut Centaurus, et Hircoceruus, quædam a natura producuntur, de quibus ei sermo est? de ijs dicturi proculdubio sunt, quæ in natura existunt. Vtrum ergo capti harum notione nos ita per uoces de ijs edocet? omnino sane cõfitebuntur. fieri enim haud potest, quin a uocibus res per medios significetur cõceptus. ergo & de omnibus disputabit. Dicant et qui tractare eum de uocibus solis, aut solis conceptibus perhibent. quoniam uoces conceptusq; partim aliquid significant, partim ipsum esse uoce tenus obtinent ac cogitatione, de quibus agere ipsum censebitis? nimirum de ijs dicent quæ res significant. nullus enim philosophis, uel de uocibus uel de conceptibus sermo est significatu carentibus. ergo cum de uocibus res significantibus uerba faciat, res quoque ipsas per medios conceptus attingit. cunq; de conceptibus agat res indicantibus, de ipsis per uoces conceptus interpretantes disputabit, nudis enim si animi essent, nec corporibus impedirentur, nudis inter se agerent conceptibus congregarenturq; nunc coerciti corporibus non aliter quam per uoces suos mutuo significare conceptus ualent. Quoniam uero res quædam simplices sunt, quædam compositæ (simplex res Socrates est, composita Socrates ambulans) eodem modo mentis quoque conceptiones & uoces partim simplices, partim compositæ sunt. Simplex enim uox est Socrates simpliciter, & conceptio simplex de Socrate. composita autem uox, quæ dicit, Socrates currit. & conceptio composita, de Socrate corrente, utrum de simplicibus hoc loco differat rebus uocibusq;, an de compositis? atque de simplicibus inquam. Iccirco prædicamentorum intentionem exquisite definiētes hic disputari de simplicibus uocibus affirmamus, quæ simplices res per medios simplices conceptus significant. Verum ut luculentior sermo noster euadat, quædam nobis utilia ad eorum quæ dicturi sumus dilucidam representationem assumamus. Quoniam enim Philosophiæ sicuti prodidimus pars altera contemplatiua est, altera actiua, contemplatiuæ finis est ueritatis cognitio, actiuæ boni adeptio. utrique autem obstant contraria, ueritati falsitas, & bono malum, noster uero animus, ut qui imperfectus est, sepe pro ueritate mendacium eligit, uerum id esse existimans, & pro bono malum, quod bonum esse id putet. Philosophis igitur aliquo instrumento opus fuit, quo ueritatem a falsitate, & bonum a malo discernent. Sed quod-

G nam est hoc demonstratio. quidquid enim bonum esse demonstratum fuerit, id ex necessitate est bonum. & quidquid malum probatum euidenter fuerit, id malum est. Similiter & uerum ac falsum. Quo enim pacto materiarius faber regula, aedificator perpendiculari rectis ac non rectis utitur discernendis, ita Philosophus demonstratione, ut ueritatem falsitatemque, et bonum & malum discernat. Porro demonstratio syllogismus est scientiam pariens. amplius enim scientiario syllogismo patet is qui simpliciter est syllogismus. nam simpliciter syllogismo accedens certa aptaque materia eodem modo perpetuoque se perinde habens demonstratiuum syllogismum constituit. Verum quoniam docere de demonstratione non poterat, nisi prius quid esse simpliciter syllogismus docuisset. quemadmodum nec rectam, aut curuam figuram describere quisquam ualet, nisi scribere simpliciter prius didicerit. rursus uero simpliciter syllogismus sine propositionibus tradi non poterat, ex ijs enim collectio quaedam constat orationum multarum, ut uel nomine ipso indicatur. propositiones autem sine nominibus ac uerbis, nam ex ijs compositae sunt. at nomina et uerba citra simplices uoces, etenim significatiua uox est nomen & uerbum, de uocibus prius simplicibus iure differit. Vniuersaliter enim contemplationis finis fit actionis principium. contraque actio nis finis principium contemplationis. uerbi gratia aedificator domo proposita secum ait, domum institui fabricandam, quod operimentum est in tribus aedibusque arcendis. uerum hoc nisi tentum fiat aedificari non potest. hinc igitur contemplationem inchoat. procedens uero inquit, sed hoc fieri nequit non extructis parietibus. neque extrui possunt nisi non tactis fundamentis. neque haec rursus lacini non effossa terra. Hic contemplatio desinit. inde ergo initium capit actio. nam primum terram defodit, tum sic lacini fundamenta, dehinc parietes erigit, postremo fastigium imponit, quod finis est actionis. at actionis principium, finis est contemplationis. Perinde igitur & Philosophus facit. Nam demonstrationem conficere cogitans secum inquit, libet de Demonstratione dicere. uerum quoniam demonstratio syllogismus est scientiae opifex, non potest is de eo uerba facere qui antea quid syllogismus sit non prodiderit. neque simpliciter syllogismum edocebimur, nisi quid propositio sit didicerimus. propositiones enim orationes quaedam sunt, quarum collectio est syllogismus. Quare non cognitis propositionibus syllogismum perdiscas nequaquam licebit. siquidem ex ijs constat. sed neque propositionem sine nominibus ac uerbis, ex quibus omnis constituta est oratio. nomina autem & uerba sine uocibus simplicibus. siquidem horum quodlibet significatiua uox est. proinde ante de simplicibus est uocibus dicendum. Hic ergo cessauit contemplatio, fitque hoc actionis initium. nam in Praedicamentis de simplicibus primum agit uocibus, tum ita in libello de Interpretatione, de Nominibus, Verbis, Propositionibusque. postea de syllogismo simpliciter in resolutorijs Prioribus. demum in Posterioribus Resolutorijs de Demonstratione. Hic ergo finis est actionis, quod erat contemplationis principium. Iure igitur primum hoc loco de simplicibus uocibus disputat. Homines enim uulgo congressi suum cuique rei nomen ex composito indiderunt, id solum nimirum curantes, ut res inter se per uoces significarent, non tamen dicerent quid nomen sit aut uerbum. De ijs igitur in Praedicamentis edisserit. Sed quoniam non de uocibus agit significatu carentibus (neque enim harum rationem habent Philosophi ullam) constat de uocibus conceptus significantibus haberi sermonem. necesse est enim ut si sit res. eius quoque nomen existat, & ante hoc quam rei habemus notionem. Vt Socratis nomen, est uox Socrates. res autem, Socrates ipse. notio quae in animo haeret, cognitio de Socrate. Est igitur

intentio Aristoteli de simplicibus uocibus res simplices per medios simplices conceptus significantibus dicere. atque haec quidem de intentione. Quod autem utilis Liber ad partem philosophiae contemplatiuam actiuamque sit, ex praedictis dilucidat, si demonstratio quoque, ut ostendimus citra simplices uoces nequit cognosci. ac quoniam de communitatibus in quas entia omnia diuiduntur edisserit. Causa uero inscriptionis id genus est. Praedicamenta, siue, ut graeci dicunt, Categoriae inscriptus est Liber. non quod de Categorijs, hoc est accusationibus quae in foro agitantur disputet. non enim Rhetorem agere instituit. sed, uelut in introductionibus quoque didicimus, duplex est generum differentia. nam quaedam generalissima sunt, & genera duntaxat. nonnulla subalterna, quae species generaque dicuntur, superiorum quidem species, genera autem inferiorum. ac praedicantur solum quidem generalissima, subalterna uero Prioribus subiacent, de Posterioribus praedicantur. hic autem de decem generalissimis agit generibus, quae praedicantur tantum, subiacent nunquam. ob id igitur Categoriae, id est Praedicamenta Librum inscripsit, quasi dixerit de generibus ijs quae duntaxat praedicantur. Ordo lectionis ex intentione clarescit. Quoniam enim contemplatio huc uti diximus terminauit, inde inchoanda est actio. ac quoniam simpliciora oportet compositis anteire, simplicior autem est decem Praedicamentorum praecipio, si ut proditum est de decem uocibus tractat quae simplices res conceptuum simplicium interuentu significant. Librum omnes Aristoteles legitimum esse testantur, id quod et locutio declarat, quodque in alijs commentationibus Philosophus libri meminerit. Enim uero duobus inuentis ut dictum est Praedicamentorum uoluminibus, tum in ceteris, tum in exordio prope consimilibus (est enim alterius initium, Entium quaedam aequiuoca sunt, quaedam uniuoca: quod idem ferme est cum huiusce libri principio) hic uerus iustusque esse Philosophi indicatus est Liber ab interpretibus omnibus. Diuisio libri in capita tripartita distincta est, in Antepredicamenta, Postpredicamenta. In prima Sectione docet utilia ad Praedicamentorum doctrinam. Vt enim consueuerunt Geometrae utilia speculaminiibus tradendis quid punctum, quid linea, quid circulus sit prius docere, ne inter docendum, aut perigrinis uti nominibus, aut de ijs quidquam praecipientes digredi, ac propositi seriem abrumperere cogentur, perinde quoque hic Philosophus, quoniam futurum erat, ut in Praedicamentorum doctrina dictiones quasdam, aut uoces nobis ignotas commemoraret, eam ob rem de ijs primu edoceret, ne sermonem turbare ac confundere uideatur. In secundo segmento de ipsis docet Praedicamentis. In tertio rursus de quibusdam agit uocibus quarum in Praedicamentorum praecipione commemorat, ut de uerbo simul, prius, atque habere. Ac quam ob causam ante Praedicamenta non una de omnibus docuit? quoniam inquam uoces haec partim incognitae omnibus sunt, ut aequiuocum, uniuocum. (horum enim notionem nullam habet bona pars hominum) partim nota quidem illa usu, sed quae aliqua tamen articulata declaratione egeant, ut simul, priusque. Quae ergo ignota plane sunt, ea doctrinae praedicamentorum necessario praemisit. quando si ignorarentur illa, utique, eramus ea quae de Praedicamentis traduntur haud quaquam intellectu. utitur enim ijs ad Praedicamentorum praecipionem. reliqua uero, inarticulate inquam nobis cognita, post praedicamenta edocemur, ne longum faciat exordium, atque instituto opere accessorium prolixius reddat. Porro adinuenta est in partes diuisio ad operis perspicuitatem. ubi enim quod libri capita sint, ac de quibus uerba fiant didicerimus, dicta assequemur facillime, nec ea confuse, atque indistincte capiemus.

DE AEQVIVOCIS.

A

Tex. I.

AEQVIVOCA dicuntur, quorum nomen solum commune est, secundum nomen uero, substantiae ratio diuersa: Vt animal, et homo, et quod pictum est. Horum enim solum nomen commune est, secundum nomen uero, substantiae ratio diuersa. Si enim quis assignet quid sit eorum utrunque quo animal est, propriam assignabit utriusque rationem.

AEQVIVOCA dicuntur, quorum nomen solum commune. Si nudi nostri essent solutaeque corporibus animi, res inter se significare per ipsos conceptus ualere. uerum quoniam deuncti corporibus nebulae instar intellectricem uim suam obtegunt, indigere nominibus, quibus mutuo res indicarent. Sciendum itaque est, nobis inuicem res, uel per nomina, uel per finitiones innotescere. uerbi gratia et per uocem homo, et per finitionem dicentem, animal rationale mortale, hominem declaramus. Sed cum per uocem, homo, designamus hominem, totam simul ipsius intelligi damus naturam. cum notamus finitione, quae particulatim homini adsunt contemplamur. Res igitur inter se, aut communicant nomine, definitione uero differunt, uocanturque aequiuoca. aut communicant definitione, differunt nomine, quae multiuoca nuncupantur: aut et nomine, et finitione conueniunt, haec appellantur uniuoca. aut demum finitione ac nomine dissident, quae diuersi uoca nominantur. Ceterum aliud diuersum esse, aliud diuersiuocum oportet intelligas. Sunt quidem diuersiuoca, res quae circa unum idemque subiectum considerantur, nomine autem impartiantur aduerso, ut ascensus in scalis descensusque; atque aliter quidem ascensus definitur, aliter descensus, nomina quoque diuersa sunt. Ascensus enim atque descensus. haec igitur proprie diuersiuoca nominant. Diuersa autem quae in omnibus alia sunt tum subiecto tum nomine, ut homo et equus. Porro de solis aequiuocis ac uniuocis praecipuum facit, quod solis ipsi in praedicamentorum explanatione egeat: nimirum in hoc quoque emulans geometricum genus docendi. nam et illi sola ea a quibus in proposito libro inuuantur, uel theoremate anticipare consueuerunt. Vel etiam aliter dixeris, nempe cum amator sit perpetuus breuitatis, per haec de ceteris quoque nos potestate edocere. siquidem cognitio ipsi, manifesta et reliqua erunt, utpote opposita. Est enim oppositorum scientia eadem. Nam qui aequiuocum quid sit nouit, huic quoque oppositum nouerit, multiuocum inquam. Si enim aequiuocum id est quod communicat nomine, re autem est differens, ut mus, et marinus, et terrestris: ergo multiuocum est id quod huic ex aduerso est positum, quod res scilicet idem est, nomine discrepat, ut ensis, gladius, spatha. Similiter qui etiam quid uniuocum sit intelligit, nempe quod finitione consentit ac nomine, ut homo Socrates, et Plato, is etiam quid sit diuersiuocum callebit, nimirum quod finitione nomineque discordat, ut ascensus ac descensus. etenim et nomine, et re distat, tametsi idem utriusque subiectum rei sit. ut enim esse aliud frumento est, aliud semini, aut fructui, ita esse aliud scala est, aliud ascensui descensuique: certum enim respectum circa scalas actionis haec indicant nomina. Praeposuit autem in docendo Aristoteles aequiuoca,

quoniam simpliciora sunt, communicantque uno duntaxat nomine, quodque priora natura sint aequiuoca uniuocis. ens enim aequiuoce de praedicamentis dicitur, nec uniuoce. Ceterum nisi haec conuenerint omnia, nequit aequiuocum fieri, identitas nominis, toni, generis, casus, spiritus, terminationis. nam si aliud atque aliud nomen sit, constat non esse aequiuocum, quod si idem sit nomen, tonus autem diuersus, neque id aequiuocum est, ut ἀργος et ἀργός. Primum enim penultimam acuit, et Ulyssis canem significat: alterum acuta ultima socordem designat. Et si masculinum sit, significat uel canem Ulyssis uti diximus, uel Herois nomen. sin neutrum, nomen ciuitatis. similiter βίος et βίος. habente enim tonum penultima, uita est, βίος autem est arcus, si ultimam acuas. Et rursus si sint haec, idem uero casus non sit, non facit aequiuocum, ut δ' ἐλάτης et τῆς ἐλάτης. illud enim recte est, et aurigam significat, aut alium quempiam agentem. hoc uero et foemini generis est, cum illud masculini, et genitiui sit casus. nam ἡ ἐλάτη τῆς ἐλάτης, estque arboris nomen. Spiritum quoque eundem habeat oportet, si enim diuersus sit spiritus, non erit aequiuocum, ut in uerbo οἶος. id enim qualis significat. sed et solus significat, ac cum qualem indicat, aspirationem habet, cum solum, tenuatur. Eadem quoque opus est terminatione, id quod perspicuum arb. τὸς ἐλάτης, enim et ἐλάτη terminatione differentia, non sunt aequiuoca. Querunt uero nonnulli cur non aequiuocum, sed aequiuoca dixerit. quoniam aequiuocum inquam non est unum. non enim ipsum sibi ipsi quidquam esse aequiuocum dicitur, uerum plura. nam aliud aliud aequiuocum est. quoniam ergo unum est nomen, res autem multis declarat, ideo pluraliter dictum est. Sed rursus addubitant, cur graece scriptum sit ὁ μὲν ὕμνα λέγεται, id est aequiuoca dicitur, non λέγεται, hoc est dicuntur: quoniam aequiuoca inquam et si multa sunt, quatenus tamen aequiuoca, sunt unum. unum enim est quod de multis praedicatur nomen. propterea, dicitur, singulariter protulit, plurale est enim, dicuntur. Alia ratio. Graecis mens est in neutris nominibus si tertiae personae uerbis iungantur singularem numerum pro plurali usurpare, ut τρέχει τὰ παιδία, id est currit pueri. εὐφραταί τὰ βιβλία, hoc est libri deprauatus est. et οὐκ ἐβλάστησε τὰ δένδρα, non germinauit arbores. causam produnt grammatici. sic plurali quoque hic recte, qui est, aequiuoca, singulare illatum est uerbum quod est, dicitur. Neque uero nos praetereat tria haec esse inter se differentia, aequiuoca, aequiuocatio, aequiuoce. Sunt aequiuoca, res ipse. aequiuocatio, respectus is secundum quem nomine communicant. aequiuoce, ipsa quae de rebus est praedicatio. Illud quoque intelligendum, statim declaratum ex proemio libri intentionem. ait enim aequiuoca dicuntur. nam per uerbum aequiuoca, res: per dicuntur, uoces significat. res autem a nobis per medios considerantur conceptus. Aequiuocorum autem praecipuum per aequiuocas uoces confecit. nam id ipsum quoque aequiuocum, aequiuocum est: cum pluribus modis dicatur. Sunt enim aequiuoca quaedam a fortuna, nonnulla a consilio. A fortuna, ut cum in locis quidam diuersis idem nomen habentes fuerint, ut Alexander Paris, et Alexander Macedo. A consilio, ut sicui libeat seruos quouis nomine appellare. Horum quae a praeelectione consilioque proficiuntur, aliqua a memoria fiunt, uti cum quis filium suum maiorum nomine uocauerit. Alia a spe, ueluti ubi filium suum Philosophum fore quisquam expectans Platonem nominauerit. Ac saepenumero uis uenit, ut quod factum a memoria est, in uisio a spe nomini concurrat: utique cum

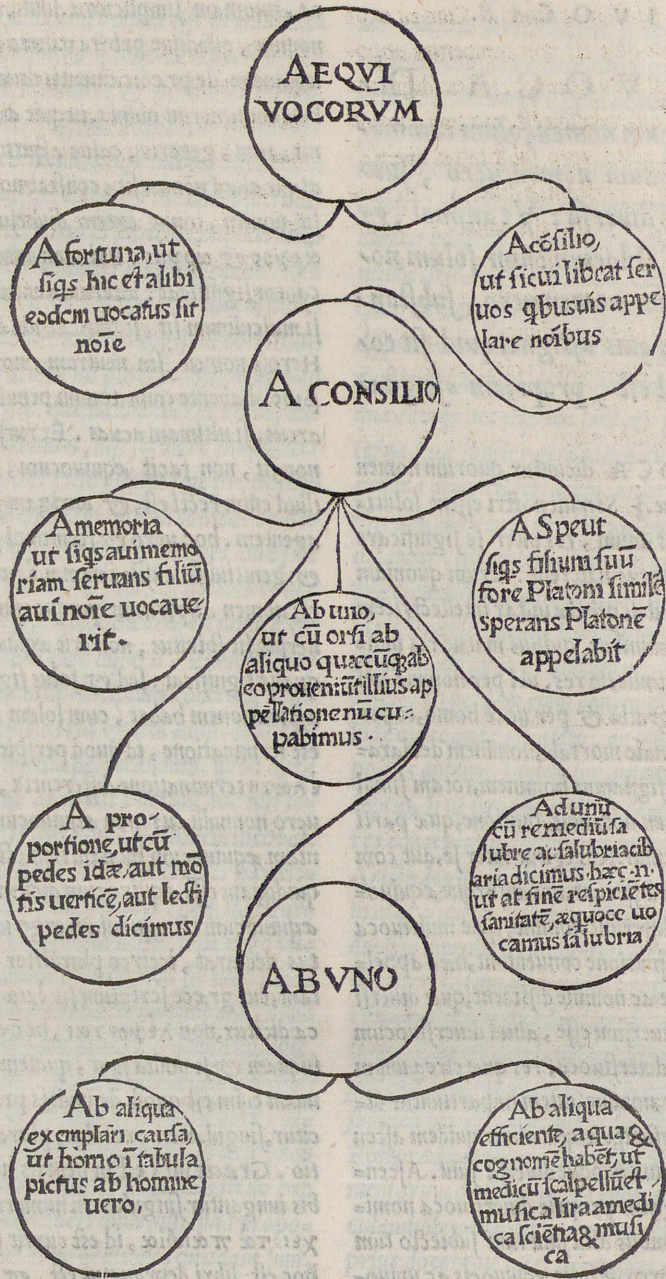
Ammon. in Praedicam.

B 3

G cōpertus auis fuerit tale studij genus tractasse. Alia ab analogia, seu proportione, cū ab alicuius rei proportione quidquam nūcupabimus, ut pedem lecti, ac montis uerticem. quam enim pes ad hominem, eā quoq; pes lecti ad lectum rationem obtinet. Sunt etiam quæ ab uno dicuntur, uerbi causa cum orsi ab aliquo, illius appellatione quæcunq; ab eo deducuntur uocabimus, ut medicum uolumen, medicum pharmacum. Sunt et quæ ad unum, sicuti quando ad finem quempiam futurum respicientes, ad illum, ea nominabimus, ut salubris exercitatio, ac potio salubris. Ceterum differunt hæc

H ab ijs quæ ab uno denominantur, quod ab aliquo principio dicantur illa, hæc ad finem aliquem spectent. Quæ autem ab uno proueniunt, partim ut ab exemplari causa appellantur, ut homo in tabula depictus ab aliquo uero homine: partim ab efficiente, ut medicū scalpellum. Porro querendum hoc loco est, quoniam æquiocorum significatu de æquiocis doceat Aristoteles. Itaq; eodidimus qui ab uno est, nominatus. n. pictus à uero est homine. Quidā autem cur æqui-uoco à proportione usus non sit, indagant, id quod esse melius uidetur, & in quā, quoniam quod in proportione est, id in quatuor minimū spectatur. Dicimus. n. si forte contingat, duo ad octo proportio-nem habere, ut decem ad qua-

draginta. quadruplam enim rationem utraq; obtinent. æquioca autem uel in duobus. iure igitur de æquiocis secundum proportionem non disputat. Sunt uero qui dicant multiuocorum mentionem non ideo factam, quod eadem nomine æquioca inueniantur, definitione differant: contra multiuoca. proinde Philosophum quasi de rebus differentem nomina neglexisse, quippe cum ea scrutari grammaticos deceat. Aliter quoq; de solis agit his in præsentia, id quod iam dixi, quæ ipsi ad prædicamentorum doctrinam sunt utilia. Dicuntur. Subaudiendum est res: ut ita sit, æqui-uocæ res dicuntur, quarum nomen solum commune. At cum dicit ea inquit, apud ueteres quoq; circumferri nomen indicat, neque suam eiusmodi esse nominis impositionem. etenim Plato quoque eorum meminit. & Poeta de Aiacibus dicens, æquali nomine dicti. Vbi autem nomen ipse imposuerit, ait, uoco, uel, sit: ut in reso-

Quod factum est a memoria, sepe nomini a spe indito concurrat, ut ubi quis filium sperans auo similem fore, aui nomen ipsi imposuerit, tum memorie causa, tum quod talem ipsum speret futurum.

tat & uestem habere: sed ad obsoniorum distinctionem. hic ergo ut ad coniugatum, uerbum solum, reddidit, finitionem inquam.

Dictio autem, commune, quatuor dicitur modis: uel ut id quod citra diuisionem impartitur, uti cum seruum dicimus communem. est enim hic substantia indiuisus, usu uero diuiduus: uel quod sectum in partes à pluribus habetur, ut commune prandium dicimus, & agrum communem. non enim sumus omnes totius participes, sed quilibet partis. uel quod est in anticipationem, ut in teatro locus communis. præoccupantis enim fit. uel quod simul à participibus ex æquo capitur, ut præconis uox communis uocatur. hanc enim omnes pariter audiunt: neq; unus hanc syllabam, alius illam. humana etiam natura communis participantium omnium est, eam siquidem promiscue particulares obtinemus homines. hic ergo commune accepit eo significatu, quo uox æqualiter exauditur.

{ Secundum

lutorijs, Terminum autem uoco. & in libro de Interpretatione, sitq; hoc contradictio. { Quorum solum nomen commune } Nunquid igitur non est in uerbis æquiocatio? atqui est. dicimus enim fero, significatq; hoc & porto, & dico. Quoniam pacto ergo æqui-uoca esse ea inquit, quæ solum nomen commune obtinent? Respondebimus ad hoc, dici dupliciter nomen: alterū ad uerbi distinctionem: alterum communiter de omni dictione appellatum, quo intellectu uox omnis significatiua nomen uocatur: ut in libro de Interpretatione, ipsa igitur, inquit, quæ per se dicuntur uerba, nomina sunt, atq; aliquid significant. Hic ergo nomen dicit, non quod aduersus uerbum distinguitur, sed quod de uoce omni significatiua predicatur communiter. Quamobrem fero, quod tum porto, tum dico significat, æquiocum est. habet enim fero nomen commune, finitionē diuersam. Ergo & in uerbis æquiocatio est { Solum commune } Bisariam dicitur solum: uel unicum, ut cum solum dicimus solem, aut solā lunam: uel quod ediuerso à coniugato distinguitur, uti cum dicimus relictum in prælio hastam solum habentem: tamen si nihil prohibet quo minus & calceos habeat, & uestem: sed ad scuti, uel armorum aliorum differentiationem. & in prandio panem habebant solum: quanquam nil uetat & uestem habere: sed ad obsoniorum distinctionem. hic ergo ut ad coniugatum, uerbum solum, reddidit, finitionem inquam.

A {Secundum nomen autem ratio substantiae diuersa} Cum ea expo-
 fuerit quae insunt equiuocis, nunc quae eis non competunt appo-
 nit: ut non ea solum ex communitate ualeamus, sed ex differen-
 tia quoque dignoscere. Ceteram quaerendum est, cur non quorum
 nomen solum commune dixerit, ratio uero substantiae diuersa,
 sed, secundum nomen autem ratio substantiae diuersa. Dicimus
 posse equiuoca alio etiam aliisque respectu esse uniuoca, quippe
 Aiaces in quo sunt homines, uniuoci sunt: siquidem hominis no-
 men finitionemque ambo sibi uendicant. nam ipsorum uterque animal
 est rationale mortale: qua uero Aiaces, equiuoci. ne ergo finitio-
 nem quamlibet, sed nomini in quo conueniunt consentaneam capia-
 mus, recte, secundum nomen autem ratio, dixit. Aiaces enim ipsum
 hoc nomen commune habent, rationem uero secundum id ipsum
 non etiam eandem, uerum alter ex Salamine, Telamonis filius,
 cum Hectore singulari certamine congressus: alter Oilei, ex Lo-
 cride, pedes celer, Sagittarius {Secundum nomen autem ratio}
 Cur non, secundum nomen autem finitio, sed ratio dixit? Quo-
 niam non in rebus (aiunt) omnibus suppetit nobis finitionum fa-
 cultas: sed interdum descriptione utimur, ubi per finitionem res
 expromere non licet. Ergo generalissimorum generum assigna-
 ri finitio minime potest, siquidem constat finitio omnis ex gene-
 re, et constitutiuis differentiis, genus autem quod haec superet ne-
 quaquam reperitur, ut ex eo ac differentiis, ipsorum finitionem
 reddamus: quapropter necesse est ea, tametsi descriptione, expli-
 care. propterea igitur non dixit secundum nomen autem finitio,
 quoniam quae per descriptionem designantur omisisset. hanc enim
 usurpare in omnibus licet. quam ex ijs quae rebus per accidens in-
 sunt accipimus. illud tamen affirmauerim, superuacuum esse in
 quibus exponi res finitionibus ualent, eas descriptione decla-
 rare. Ac quamobrem igitur non dixit, secundum nomen autem
 definitio, uel descriptio? quoniam inquam breuitatis amator id
 quod de ijs communiter praedicatur, quod est ratio, protulit. ratio
 enim tum finitio, tum descriptio substantiae dicitur. Vtrum ergo
 non est et in accidentibus equiuocatio? atqui hoc uidemus. Prae-
 dicatur namque acutum de sapore et uoce. dicimus enim acutum sa-
 pore, et uocem acutam, et acutam molem. non secus graue quoque
 de uoce praedicatur, et mole, et animi more, ut cum grauis ho-
 mo dicimus. quomodo ergo substantiae dixit? quoniam duplex in-
 quam Aristoteles significati nouit substantiae. unum quod ab acci-
 dentibus ex opposito distinguitur, ac per se subsistit, illis esse in alio

habentibus, in substantia inquam: alterum penes quod omnem sim-
 pliciter essentiam substantiam uocat: in quo significato uisus est sub-
 stantiae nomine, accidentibus quoque assumptis. Quid igitur tandem
 omnino adiecit substantiae, nec dixit, secundum nomen autem ratio
 diuersa? Respondemus ne quis finitione uocis de prompta dicat
 equiuoca esse uniuoca (licet enim huius uocis Aiax finitionem, uel
 descriptionem assignare, si dicamus, Aiax est uox bisyllaba, te-
 nuis, masculini generis. atque haec uniuoci erunt Aiaces) ob id
 subtiliter addidit secundum nomen autem substantiae, hoc est eius
 quae a nomine indicatur. Quidam etiam sciscitantur, num quandoque
 et equiuoca sint uniuoca. communicant enim inter se tum nomine
 equiuoci, tum finitione. nam praedicatur de Aiacibus et equiuo-
 cum ipsum. neque id solum, sed finitio quoque equiuoci. quippe uterque
 eorum habere cum altero nomen commune perhibetur, rationem ue-
 ro substantiae competentem nomini diuersam. sic igitur ostensum
 est et equiuoca esse uniuoca. Quid ergo dicemus? primum, haud
 quaquam ab re esse si secundum aliud atque aliud eadem equiuoca
 sint et uniuoca: et uero magis necesse. Aiaces enim qua homi-
 nes, uniuoci sunt: qua Aiaces, equiuoci. sic et hoc loco quate-
 nus Aiaces, equiuoci. cum enim solam hanc uocem quae est Aiax
 communem habeant, finitione ei congrua differunt. quatenus au-
 tem equiuoci, uniuoci sunt. cum non equiuoci appellatione so-
 lum, sed finitione quoque ei addicta conueniant. Alia solutio. Non
 possunt haec uniuoca nuncupari: quandoquidem uniuocorum tum
 communiter nomen ac finitio, tum peculiariter de quouis per se
 atque in nullo respectu praedicatur: ut animal, et communiter de
 subiectis ei dicitur omnibus, et de quolibet priuatim. fertur enim
 Socrates esse animal, equus animal. sed et definitio, substantia
 animata sensu praedita, quae finitio est animalis, praedicatur et de
 omnibus communiter particularibus animantibus, et seorsum de
 singulis. etenim Socrates, substantia animata sensus compos. et
 equus similiter. in equiuocis autem non ita: non enim potest de
 quoque sigillatim circaque respectum nec nomen nec finitio praedi-
 cari. nam equiuocus per se Aiax non dicitur. sed neque solum
 nomen habet commune. secundum nomen autem diuersam substan-
 tiae rationem, uerum equiuocus alij dicitur. minimumque de re-
 bus duabus equiuoci praedicabitur appellatio, quoniam et ex
 eorum numero est quae in respectu habentur. Secari uero equiuo-
 cum potest non secundum diuisionem solum superius traditam,
 sed et magis uarie, nimirum quo subiectum est modo.

A Fortuna, ut si qui
 Athenis et hic eo
 dem uocati sint no-
 mine.

AE Q V I V O C A

A consilio, cum ad
 quempiam respiciens
 cogitatio nomina im-
 ponit.

A quo denominatiua, inter se autem
 equiuoca, ut a medicina medica in-
 strumenta. denominatiue enim ab ea
 dicuntur.

Et a quo, et inter se equiuoca, ue-
 luti cum quis patris nomine filios
 uel nepotes uocarit.

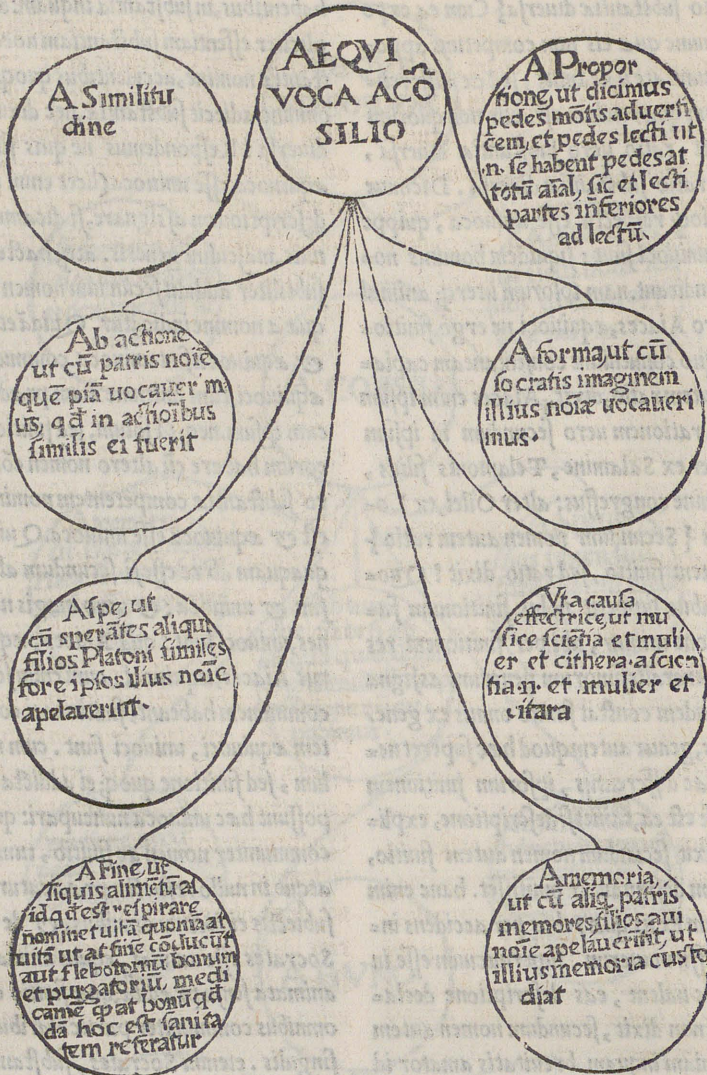
A causa quadam effi-
 ciente. haec ab uno
 dicuntur, ut a medi-
 cina medica instru-
 menta. ab illa. n. de-
 nominatiue dicuntur.

A fine. et dicuntur
 ad unum, ut salubris
 causa, et exercitatio,
 et uictus. ad unum. n.
 finem spectant, sanita-
 tem.

Aequa inter se, et
 cum eo a quo.

Aequa inter se, non
 cum eo a quo.

G Qualem igitur hoc loco Aristoteles æquiuoci significationem assumit? nempe forma similem. quidam eam putant, quæ est ab uno, est enim ab homine ut a causa imago. utrumque autem uerum est { Vt animal, & homo, & id quod est pictum } Horum enim communis nominatio est. nam utrumque animal dices, non est autem finitio eadem. quandoquidem si alterum definias, dices substantiam animatam sentientem. alterum, simulacrum substantiæ animatæ sentientis. { Siquis enim assignet quid eorum sit utrique esse animal, propriam utriusque rationem assignabit } Cum hæc tria sint, materia, & forma, & compositum, finitiones rerum quandoque a materia conficimus, nonnunquam a forma, interdum a composito. atque ex materia quidem, iram esse dicimus, sanguinis cor ambientis feruorem. hic enim materia

teria est ira. a forma autem, appetitum dicimus ulciscendi. & composito, sanguinis feruorem cor. ambientis ob ulciscendi appetitum. Caterum quæ proprie habetur finitio, a forma desumitur, nam societatis auctor est rebus materia, forma autem differentiæ. nos uero finitionibus res a se discernere mutuo uolumus. Quamobrem cum hic etiam a forma ipsarum finitionem promere Aristoteles uelit, non quid sit eorum utrumque esse animal dixit. hoc enim compositum significat, nimirum materiam ac formam. sed quid eorum sit utrique esse animal, hoc est quid in utroque eorum sit in quo sunt animalia, ut finitionem ex forma declararet. Huius enim ratione sunt animalia. qui autem quatenus horum utrumque animal dicatur exposuerit, propriam utriusque assignabit rationem, ut supra diximus.

DE VNIVOCIS.

Tex. 2.

VNIVOCA uero dicuntur, quorum & nomen commune est, & secundum nomen eadem substantiæ ratio, ut animal, & homo atque bos. communi enim nomine horum utrumque animal nuncupatur, & est ratio substantiæ eadem. Siquis enim assignet utriusque rationem, quid utrumque est, quo animal est, eandem assignabit rationem.

Vniuoca autem ea dicuntur, quorum & nomen commune est, & ratio substantiæ nomini conueniens eadem, ut animal, & homo & bos, & c. Absoluto de æquiuocis sermone, deinceps de uniuocis disputat. Patet autem & uniuocorum præceptio ex æquiuocis, eadem enim dicenda quæ & in æquiuocis recensuimus. nempe quod non in omnibus tantū uniuocatio, sed in uerbis quoq; consistat. quod item sit, uel in accidentibus uniuocatio. nam uerbum alterare uniuocum est. alterare enim dicitur, & qui dealbat, & qui denigrat. eandem uero & finitionem admittunt. nam ipsum alterans definentes, id esse dicimus quod in aliud mutandi quæ aliud est in seipso principium obtinet. Hoc & in dealbante dicere, & in denigrante conueniet. siquidem quoduis alterans, eorum in seipso principium habet quæ alterantur mutandorum, estq; aliud

ab ijs quæ alterantur. nam nisi aliud esset, ne alteraret quidem. iccirco, quæ aliud, additum est. Porro exemplo eodem animalis data opera utitur, ut idem posse alia atq; alia ratione & æquiuocum & uniuocum esse uideatur. in homine enim uero & picto æquiuocum animal est, in homine autem & boue, uniuocum.

DE DENOMINATIVIS.

M

DENOMINATIVA uero dicuntur quæcunq; ab aliquo, differentiâ casu, secundum nomen habent appellationem. ut a grammatica grammaticus, & a fortitudine fortis.

Tex. 3.

Denominatiua uero dicuntur quæcunq; ab aliquo, differentiâ casu, secundum nomen appellationem habent. Postquam de æquiuocis præcepit atque uniuocis, de Denominatiuis merito differit. siquidem hæc difficiliorem minusq; extricabilem habent complexum. cum enim solo nomine socientur æquiuoca, finitione uero disideant: rursus uniuoca, & nomine, & finitione communi cent, hæc nec semel conueniunt nomine, nec plane dissentiunt. similiter & finitione partim communicant, partim differunt. Enim uero hæc sub quatuor coniugationum, quas enumerauimus, complexum haud quaquam rediguntur: æquiuocorum inquam, & multiuocorum, & uniuocorum, & diuersiuocorum. nam illa cum uel in nominis ac finitionis societate, uel utriusque differentiâ, uel unius communitate,

A communitate, alterius differētia propriam notam sortiantur, hęc nec in utroque omnino conspirant, nec penitus discrepant. sed nec in altero exacte conueniunt, in altero dissident. uerum in utroque aliquatenus congruunt, quadantenus diuariant. Quidam statuenda ea censent inter equiuoca & uniuoca, siquidem cum nomine solo concordent equiuoca, finitione discordent: uniuoca autem utroque consocientur, hęc nec nomine simpliciter nec finitione consentiunt. uerum is commodius inter uniuoca & diuersiuoca locum dabimus. cum enim in utroque concurrant uniuoca, diuersiuoca in utroque uariant, hęc modo quodā in medio sunt, atque in utroque partim communicant, partim diuersa sunt. Porro in Denominatiuis quatuor hęc ad sint necesse est, cōmunitas rei, differētia rei, cōmunitas nominis, circa finalem syllabam differētia. si enim horum unū aliquod desit, denominatiuum non erit amplius. Sit cōmunitas circa nomen ac differētia, sit circa rem quoque cōmunitas, differētia ne sit, denominatiuum non esse aīo. ut in πλάτanos & πλατένιστος, id est platanus, & παρθένος & παρθένικη, hoc est uirgo. res enim ab ambobus indicatur eadē. estque παρθένικη, & πλατένιστος poeticum, πλάτanos autem & παρθένος prosa orationis. Rursus cetera omnia ordine sint, ne sit circa rem cōmunitas, pariter quoque Denominatiua non erunt, ut in Helena & Heleno. Sint iterum deinceps omnia, absit finalis differētia syllabae, ut in musica & musica muliere. nam hęc sunt equiuoca, non Denominatiua. Rursus alia sint, ne sit aliqua in nomine cōmunitas, nec erunt Denominatiua, ut in uirtute & studioso. neque enim a uirtute dicitur uirtuosus, siue ut graeci dicunt enaretos. propterea quod huius ueteres ne in uestigio quidem soni meminerunt. sed contra, nomen inauspicatum norunt poetae. Quisnam alius te, sit iunior quamquam ille, iuuabit Inarete. hoc est compos in malam partem uirtutis. Sed neque a studio deducitur studiosus, quod similiter de uitio ac uirtute dicitur. studiosus autem solus est uirtute praeditus. quamobrem studiosus, quod ad uocem attinet, a studio deriuatum est: quod uero ad significatum, non item, sed a uirtute est detortum. Per id autem quod dixit {Secundum nomen appellationem habent} cōmunitatem declarauit nominis. uel hoc modo. Cum quandam ea cum illo, quod dixit ab aliquo societatem habere pronunciauerit, penes rem cōmunicationem ac diuersitatem aperuit. nam si ab aliquo, constat quandam ea cum illo, quatenus ab eo prodeunt, societatem obtinere. quod si omnino ab aliquo, ea quoque differre cōpertum est. nam nisi differrent, minime ab aliquo dicerentur. Cum dixit differētia casu, finalis syllabae transfigurationem indicauit. Docet autem de Denominatiuis Aristoteles, quod ea quoque ad doctrinam de Praedicamentis usum afferant.

DE IIS QVAE DICUNTUR.

PORVM Quae dicuntur alia quidem secundum complexionem dicuntur, alia uero sine complexione. Ea igitur quae secundum complexionem dicuntur, sunt ut, homo currit, homo uincit. Ea uero quae sine complexione dicuntur, sunt ut, homo, bos, currit, uincit.

Eorum quae dicuntur alia per complexionem dicuntur, alia sine complexione. Hinc ad doctrinam de Praedicamentis ingrediatur. Verum quoniam Praedicamenti nomen, & de rebus, & de

Conceptibus, & de Vocibus intelligitur (nam Praedicamentum, & res ipsa, & Conceptus de re, & ipsa uox dicitur) uocis prius diuisionem tradit. Quod si de Vocibus hoc loco disputat, & Vocibus non significatione carentibus, paulo post autem de rebus, cum ait, Entium alia de subiecto dicuntur, de Conceptibus quoque qui in medio sunt sermonem haberi per spectum est. quare uel ex ipsis auctoris dictis perspicua est libri intentio. Diuidit autem uoces in simplices atque compositas, quae compositum quicquam substantiae, uel actioni, uel passioni significant, ut Socrates currit. hoc enim compositum est. & Socrates, uel bos, hęc enim simplicia. Porro non simplex uox omnis rem simplicem notat, nec composita duplicem. Composita uox est Areuspagus, id est Martius iuicus. & Coruipetra, & Neapolis, hoc est Nouaciuitas, sed quod ab ijs significatur est simplex. Vox autem simplex, ut curro, curris, omniaque primae ac secundae personae uerba, ac quae tertiae de certa persona feruntur, ut tonat, fulgurat, pluit, Iuppiter enim uidelicet. nam hęc omnia pronuntiatione simplicia, significatione composita sunt. significant enim substantiam quandam actioni complexam. Enim uero aiunt in tertijs personis non admodum apparere substantiam, ob uerbi infinitudinē. proinde ea sola accepimus quae praefinitam certamque personam indicarent. uerum tamen si non definitam substantiam tertiae personae uerborum designent, significant tamen prorsus aliquam agentem, uel patientem substantiam. Quapropter indicatiuorum tertiae uerborum personae uoce omnino simplices sunt, significatione compositae. nam si quis dicat currit, uel uincit, nimirum de aliquo praedicat id quod est uincere aut currere. Prorsus ergo & in tertijs personis, quamuis indefinite, substantia dilucet. at Aristoteles tamen eiusmodi personas assumpsit ueluti simplices, quoniam non distincte in ijs apparet substantia. Proprie autem simplicia fuerint uerba quae uel actionē solam, uel passionem declarant citra id quod agit, aut patitur, ut uerberare, uerberari. Ergo nec uocū cōpositione, aut simplicitate res simplices, aut compositas oportet, sed ex ipsis significatis aestimemus. Quin & uoces ipsae tamen si cōpositae sunt, si rem simplicem ostendant, simplices appellandae. non secus & simplices compositae si compositam declarent. si enim de solis ageremus uocibus, ac syllabarum quantitate, compositionem iuxta quantitatem iure definiremus, quomodo & grammatici faciunt. at si ceu de significantibus differimus, opus est uoces ad significatum iudicare. Eques enim non simplex quidquam designat. equum enim significat, insidentemque hominem, atque equitandi artem. non simplex ergo uox appellanda, sed composita, uti Neapolis quoque. quoniam unum quid non compositum, uerum simplex declarat. Porro uerbum {Dicuntur} in rebus, & conceptibus, & uocibus quadrat. nam & res dici perhibentur, sed quasi significantur. & conceptus dicitur, sed quasi enuncientur. uoces quoque dici aiunt, sed quasi proferrantur. Quam ob causam igitur per complexionem dicta praepositio complexione carentibus? Dicimusque humanae naturae ex uoto esse ab imperfectioribus atque compositis ad simpliciora perfectioraque progredi. nam composita familiaria nobis notioraque sunt. sic ergo & puer orationem nectere, ac dicere, Socrates ambulat, nouit: ceterum resolvere eam in nomen & uerbum, atque hęc in syllabas, tum illas in elementa non etiam nouit. sic ergo nos quoque ambulantes intuentes hominem, prius totum hoc, hominem ambulantes cognouimus, ipsumque ita in substantiam atque actionem resoluiimus. Ac quomodo ergo incipere a simplicioribus oportere superius pronuntiabamus, quasi futurum non sit, ut simplicibus non praecognitis cognoscantur cōposita: proinde opus

G esse, ut simplicium uocum praecipio doctrinam antecedit syllogismorum? Dicimus igitur in quibus aequae simplicia compositaque ignorantur in us incipere a simplicioribus oportere. illic enim syllogismus simuliter ac simplices ignorabantur uoces. hic ea notiora quae compositiora sunt. iccirco sumendum a simplicioribus docendi initium. Quamobrem illic propter docendi modum, a simplicioribus, hic a compositioribus, ob modum cognitionis exordium esse dicebamus. Est et alia causa cur hic anteposita simplicibus, composita sint. Quoniam enim futurum est, ut complexione carentia diuidat, haec ob id posterius commemorauit, ut de ipsis protinus doceat. est autem tum haec diuisurus cum dicet. Eorum quae citra complexionem dicuntur. Porro statuit in his de industria duo nomina duoque deinceps uerba, nequis post error sequatur.

DE IIS QVAE SVNT.

Tex. 5.

H

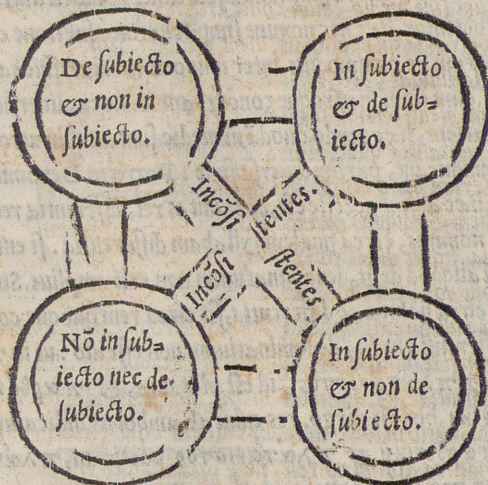
H **ORVM** quae sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, ut in subiecto uero nullo sunt: ut homo de subiecto quidem dicitur quodam homine, in subiecto uero nullo est. Alia autem in subiecto quidem sunt, de subiecto autem nullo dicuntur. In subiecto uero esse dico, quod cum in aliquo sit non sicut quaedam pars, impossibile est esse sine eo in quo est: ut quaedam grammatica in subiecto quidem est in anima, de subiecto uero nullo dicitur, et hoc album in subiecto quidem est corpore, omnis enim color in corpore est, de subiecto autem nullo dicitur. Alia uero de subiecto dicuntur, et in subiecto sunt, ut scientia in subiecto quidem est in anima, de subiecto uero dicitur, ut de grammatica. Alia uero neque in subiecto sunt, neque de subiecto aliquo dicuntur, ut quidam homo, et quidam equus. Nihil enim talium, neque in subiecto est, neque de subiecto aliquo dicitur. Simpliciter autem quae sunt indiuidua, et unum numero, de subiecto nullo dicuntur. in subiecto autem nihil aliqua prohibet esse, quaedam enim grammatica in subiecto est, at de subiecto nullo dicitur.

I

Eorum quae sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, in subiecto autem nullo sunt, ut homo de subiecto quidem dicitur aliquo homine, in subiecto autem est nullo. Diuisionem rerum in decem nobis traditurus, harum prius consumptionem in quatuor exponit. tradita enim in duo prius uocum partitione, iure ad quaternariam hanc sectionem pergit. nam numerus duo in seipsum multiplicatus quatuor facit. post hanc uero, eam quae in decem fit distributionem docebit. ab unitate enim incipiens numerus, si ad quatuor usque componatur, decem conficit, unum, duo, tria, quatuor, et decem sunt. Aliiter quoque. Complexam hic rerum diuisionem facit. copulat enim uniuersale substantiae atque accidenti: similiter istdem et particulare. illic articulatum ac simplicissimam hanc facit sectionem, nullum ulli coniungens, uerum quodlibet uti naturam obtinet docens, peculiariter de substantia, peculiariter nec communiter de ipsis quae unicuique accidunt. Cum igitur pro inten-

tionibus diuersis fiat entium diuisio, merito et diuisionis segmenta diuersa extiterunt. Est ergo id genus proposita diuisio entium. Enitum inquit nonnulla substantia sunt, nonnulla accidentia. Rursus sunt quaedam entium uniuersalia, quaedam particularia.

Substantia. Vniuersale. Accidens.

Cum quatuor haec itaque sint entium segmenta, binamque comprehenduntur, sex coniugationes ex horum sunt complexu. duae inconsistentes, quae iungunt contraria, consistentes quatuor reliquae. nam entia partim uniuersales substantiae, partim uniuersalia sunt accidentia, et quaedam particulares substantiae, particularia quaedam accidentia sunt, prout habet subiectae tabellae descriptio.

Verum si uocibus ipsis quibus nos, usus fuisset Aristoteles, atque uniuersalem substantiam, uniuersale accidens, particularem substantiam, particulare accidens nominasset, utique nobis non faceret negotium: quasi perspicuum id esset quod traditur. at is ob quam diximus causam obscuritati studens, alia usurpauit nomina, eorum quae significantur natura accommodatiora quidem, ceterum a multi uidiuisa remota, ac proinde obscuriora. Accidens igitur in subiecto uocat: substantiam, non in subiecto: uniuersale, de subiecto: particulare, non de subiecto. constatque: quamobrem accidens in subiecto nominet. id enim per se subsistere non ualet: sed aliud, hoc est substantiam, ut existat requirit. substantiam autem, non in subiecto appellat. neque enim alio eget ut esse incipiat. uniuersale, de subiecto: quoniam particularia non ad subsistentiam postulat, uerum ad praedicationem. nam nisi sint particularia, uniuersale de quo praedicetur non habet. particulare, non de subiecto. quandoquidem particularia de nullo alio praedicantur. Quamobrem uero non subiectum, sed non in subiecto uocauit substantiam, si ad subsistentiam subiaceret accidentibus? Ad hoc itaque dicemus primum, substantiam non omnem subiectum esse. nam diuina substantia subiectum nequaquam est, cum in ipsa nihil accidat. ergo subiectum non uocabitur. quapropter si substantiam communiter uocasset subiectum, diuinam substantiam non simul comprehendisset. Secundum, quae per quam potissima ratio est, quoniam cum in opposita diuisiones fiant, quaedam uitabiles sunt, quaedam inuitabiles sunt uitabiles quae in contraria, inuitabiles quae per contradictionem fiunt. Cum enim alia medio praedita contraria sint, alia careant, diuisionem quae in contraria obitur inuitabilem non esse in medio praeditis necesse est. sunt porro contraria medio praedita, ut album et nigrum, sanitas et morbus sunt enim inter album ac nigrum colores, fuscus, ruber, ac ceteri omnes. inter sanitatem et morbum, quod medici neutrum appellant. conualescentias enim ex morbo neque sanitates esse aiunt, cum sanorum actionibus non per-

fungantur

M

Quaestio. Acrius inspicere. nam potuisset absque ulla representatione hoc in loco Aristotelem uocare substantiam id quod est subiectum. nam ut ex Aristotele patet hic Aristoteles non agere nisi de substantia.

A fungantur qui conualescunt, neq; morbos, siquidem a causa aegri-
 fca absoluti sunt ij qui sanitati restituuntur. ergo inter sanitatem
 & morbum medium quoddam est conualescentia. Medio carent
 par & impar, si haec ut contraria sunt plane opposita. nam nos
 alibi ostendimus non esse contraria. Rursus rationale & brutum
 opposita sunt sine medio, cum contraria nec ipsa sint. quare sunt
 proprie contraria quaecunq; obtinent medium. Siquis igitur entia
 in contraria diuidat, atq; entium alia alba esse dicat, alia nigra,
 colores cum medij omnes fugiant necesse est. neq; uero solum ij,
 sed etiam substantiae quae colores non admittunt, ut aer, angelus,
 anima. Verum nec caeterae species oppositorum diuisiones ineui-
 tabile habent, ijs dumtaxat exceptis quae per contradictionem fiunt:
 uerbi causa si quis dicat entia tum dextra esse, tum sinistra: uel
 partim dominos, partim seruos: alia patres, alia filios. sunt enim
 quae ex ijs nullum existant. Verum enim uero nec si per priuationem
 & habitum fiat diuisio: ut si quisquam entium dicat alia caeca es-
 se, alia cernentia: & quaedam docta, quaedam indocta. habitus
 enim & priuatio in solis capacibus dicitur. quod autem habitum
 indispisci natura aptum non est, neq; priuatum eo esse perhibetur.
 quocirca non omnia quae sunt, habitus & priuatio diuidit: nisi
 in quibusdam cum contradictione tantundem ualeat, ut habet cor-
 pus & incorporeum. nihil enim inter haec medium est. siquidem in-
 corporeum idem cum negatione potest quae est non corpus. Ergo
 diuisio ea dumtaxat quae per contradictionem fit, ut si quis inquit,
 eorum quae sunt alia esse alba, alia non alba, entia omnia compre-
 hendit. nam & fuscum non album, flauum quoq; & rubrum simi-
 liter. sed & anima non alba, & angelus non albus. neq; enim co-
 lori suscipiendo aptitudinem naturae obtinent. Porro & Plato
 uiam rationemq; diuidendi, quae per contradictionem efficitur, ef-
 fert laudibus. eam enim effugere nihil inquit quod sit gloriabitur.
 Proinde igitur cum & Aristoteles accidens in subiecto appella-
 uerit, per huius negationem indicauit substantiam, quam non in
 subiecto nominauit, ut omnem substantiam assumeret. Ad haec du-
 plex esse subiectum dicemus, alterum ad subsistentiam, alterum ad
 praedicationem. ad subsistentiam quidem substantia. nam haec acci-
 dentibus, ut existant subiecta est. particularia uero ad praedictio-
 nem. uniuersalibus enim subiaccit haec, non quo existant illa (neq;
 enim uniuersalia, ut subsistant egeat particularibus) sed ut habeant
 de quibus praedicentur. contra uero uniuersalibus particularia non
 ad praedicationem, sed ad existendi inchoationem. non esset enim
 Socrates & Plato nisi esset homo simpliciter. eorum autem quae
 ad praedicationem subiaccit, alterum substantia, alterum accidens est.
 subdita enim est particularis substantia uniuersali ad praedictio-
 nem, ut dictum est: exempli gratia, Socrates ei qui simpliciter homo
 est, & simpliciter animal. particulare accidens uniuersali, ut inhae-
 rens huic lapidi album, simpliciter albo, ac colori. dicimus enim la-
 pidem hunc esse album, et simpliciter album, colorem esse. Quonia igitur
 utrumq; eodem modo subiectum nuncupatur, si entium alia in subie-
 cto, alia subiecta esse dixisset, utiq; esset et particularia accidentia
 complexus, quae & ipsa subiecta sunt, tamen non ad subsistentiam sed
 ad praedicationem. Vult autem per haec uerba, non in subiecto,
 subiectam substantiam dicere, quae ipsius esse initium suppeditat,
 eamq; ab accidentibus e diuerso distinguere. Harum porro diui-
 sionum altera est a subsistentia, altera a praedicationis modo. il-
 la, Entium inquit alia in subiecto esse, alia non in subiecto. haec di-
 cit Entium aliqua de subiecto, aliqua non de subiecto dicuntur.
 quaedam enim praedicari, quaedam ad praedicationem subijci ait.
 atque Aristotelis diligentiam contemplare, quomodo in subsisten-

di modum significante est dixerit, uerbum autem, dicitur, pro eo
 quod est praedicatur, in ea quae praedicationis modum indicat usur-
 pauit. In subiecto autem nullo est. Pro non in alio inest. Ex qua-
 tuor autem contugationibus uniuersalem substantiam ueluti di-
 gnorem praepone: ac quoniam particularium scientes per uniuers-
 alia reddimur. in particularibus enim a brutis nihil differimus
 animantibus. nobis uero eorum nonnulla acrioribus praestant sen-
 sibus, quibus particularia apprehendimus. dein secundam ponit
 huic obiaccntem: particulare id accidens est. oppositum enim sub-
 stantiae est accidens: uniuersali autem particulare. postea uniuers-
 sale accidens particulari substantiae praetulit, quoniam de uniuers-
 salibus est sermo philosophis. In subiecto autem id dico, quod cum
 in aliquo non ceu pars inest, sine eo in quo est, esse non potest.
 Quoniam uocibus quibusdam nobis ex consuetudine ignotis usum
 sese Philosophus sensit: ea sunt, de subiecto, & non de subiecto, in
 subiecto, & non in subiecto, uult deinceps nos de ipsis docere. ca-
 terum non omnes exponit, sed duas dumtaxat, quae sunt, in subiecto,
 & de subiecto. nam ijs cognitis, reliquarum quoq; significatio con-
 stabit. qui enim quid sit in subiecto esse nouit, quid etiam non esse in
 subiecto cognouerit. et qui de subiecto dici quid sit didicit, is etiam
 quid non dici de subiecto intellexit. ac prius quid esse in subiecto sit
 praecipit. id quod facit finitione. nam finitiones, ut saepe commemo-
 rauimus, naturam nobis exhibent rerum, ut quae ex genere ac con-
 stitutiuis differentiis consistunt. Cum autem ex genere ac consti-
 tutiuis differentiis constetur finitio, hic quod dicit in aliquo assu-
 mit Aristoteles quod generi proportionem respondeat: reliqua dif-
 ferentiis. Dicitur enim in aliquo modis undecim, uel ut pars in to-
 to, ut manus in toto corpore esse dicitur, & caput. uel ut totum
 in partibus, ut in capite, manibus, aliisque esse corporis fertur in-
 tegratas. Porro totum non in parte, sed in partibus dicitur: quan-
 doquidem non in parte una integritas, sed in omnibus considera-
 tur. igitur una parte adempta, totum minutum uult mancumque
 esse, nec poterit totum uocari. uel ut species in genere, ut hominem
 esse in animali dicimus. uel ut genus in specie, ut in homine animal.
 hic uero genus in speciebus dicamus necesse non est, ut totum in
 partibus dicimus. non est enim a partibus exempta integritas, sed
 ipsum esse in ijs obtinet. at genus exceptam habet essentiam, estq;
 in specie qualibet totum. uel ut in tempore, ueluti cum ita loqui-
 mur, flagrarunt ea tempestate troiana bella. aut tanquam in loco,
 uti dicimus in lyceo, uel in foro. aut tanquam in uase, ut uinum in
 dolio, siue in modio triticum. Enim uero locus & uas aequali quo-
 dammodo conuersione commeant. nam locum uas quod moueri ac
 transferri nequit, uas autem locum qui mouetur ac circumfertur
 appellabis. uel ut forma in materia, ut statuetae forma in aere. aut ue-
 luti res subditorum in principe, ut quando res ciuium dicimus in
 principe positas. uel ut in causa finali, cum medicum uerbi gratia
 in medicina dicimus, aut militem in re militari spem collocare. uel
 tanquam in subiecto, ut accidens in substantia. Aristoteles igitur
 quod dixit in aliquo, ceu genus accipit praedicatum de pluribus:
 quae de hinc sequuntur, differentiarum loco adijcit, ut ab alijs ip-
 sum discernat de quibus dictum in aliquo praedicatur. Atque per
 uerba haec, non ceu pars inest, ab eo quod tum ut pars in toto inest,
 tum ut species in genere, ipsum distinguit. nam haec quoq; uti pars
 quodammodo esse totius ipsius animalis uidetur, & animal totum
 esse quidpiam. idq; Porphyrius in introductionibus affirmat, cum
 tria sint haec in quibus, generalissima genera. specialissima species,
 & subalterna, generalissimum, totum solum modo: specialissimum,
 pars est dumtaxat: subalternum & totum & pars, uerum pars

G alterius: totum, non alterius, sed in alijs. Per id uero quod dixit sine eo in quo est esse non potest, a ceteris se iunxit. Porro non nulli finitionem, alij ex eo quod redundet, alij quod deficiat, uitiofam asseuerant. Finitionis enim uitium est, ad id quod definitur nequaquam reflecti, sed uel plura, uel pauciora assumere. Qui abundare eam dicunt, non sola accidentia a finitione aiunt, sed corpora quoque comprehendi. Cū enim (inquiunt) Socrates in loco ac tempore sit, est in aliquo, nec ut pars in toto. non enim loci pars est, aut temporis, nec fieri potest ut sit a loco, uel tempore seiunctus. Itaque similem dicimus collationem non esse. accidens enim separatim esse ab eo in quo est nequit, sed simul ac separatim est, etiam interijt, at corpora quauis ab omni loco semota non sint, ab hoc tamen si disiuncta sunt loco, sunt nihilominus. nam corpus quia corpus est, loco uel tempore quo ipsum subsistat non indiget, habet tamen hęc consequentia: quemadmodum is qui in luce ambulans umbram habet consequentē, quia nihil ad substantiam iuuatur. at accidenti ad ipsam subsistentiam conferunt corpora: quando sine ipsis haud quaquam consisteret. Præterea nec corpus omne esse in loco est necesse. Sphæram enim minime uagantem Aristoteles in loco non esse demonstrat, si locus terminus est ambientis quatenus id ambit quod continetur: ut seria locus est uini quod capit, non se ipsa quidem tota, sed interiore superficie, qui eius est terminus. nimirum si foris exculpatur, uinum nihilominus continet, quasi sola interiore superficie sit locus. Ergo si id ut diximus locus est. Aristoteles autem extra sphæram immobilem nihil esse demonstrat, ut eius quoque sine claudatur: non locus, non tempus, non corpus, non uacuum, neque aliud quidpiam. non est igitur sphæra immobilis in loco. Quare corpus omne esse in loco non est necesse: uerum sectamen magis corporum uti diximus est locus & tempus. Porro & illud in quæstionem uocant, quomodo & quod uel totum in partibus est, finitio non comprehendat. nam & in aliquo est. in partibus enim, neque ut pars inest, ipsumque esse absque eo in quo est haud quaquam potest. Dicimus itaque descriptionem quauis in ceteris communicet, hac tamen in parte, quæ est in aliquo, differre. totum enim in parte esse non dicitur. quippe non in parte totum, sed in quibusdam magis. nam in partibus perhibetur. sic Porphyrius quoque, totum autem dicebat non alterius, sed in alijs. totum enim in partibus. Quod si inter eius significata quod in aliquo dicitur id etiam assumebamus quod uelut totum in partibus est, non quoad tamen est in uno, sed sola ea significatione, quod per se non subsistat, id ipsum quoque in aliquo esse dicebamus. Illam quoque præter eas quas recensuimus difficultates in medium afferunt, nempe id etiam quod uelut forma est in materia a finitione comprehendi. formam enim aiunt in aliquo esse, in materia. neque ut eius partem inesse, fierique non posse ut ipsa sine materia existat. Itaque formam etsi materia non sit, tamen compositi partem esse affirmamus. sic ergo & manum non corporis totius, sed omnis partem esse arbitramur. Deinde uero formam asserimus cuiusque esse rei substantiæ completiuam: sublatæque formæ subiectum tolli. at accidens neque substantiam complet subiecti, neque corrupto eo subiectum interijt. Aliter quoque propositum esse hoc loco Aristoteli dicimus explicare de entibus, nõ qua ratione sunt entia, sed qua significantur ab hominum multitudine, neque esse de ipsis ex propria ipsius sententia disertum idque uerum esse ostendit plane in sermone de substantia, primam substantiam eam esse inueniens quæ spectatur in indiuiduis: secundam, quæ in speciebus generibusque: cum res contra se habeant. nam prima est ea quam in speciebus ac generibus cõtemplamur, ut quæ indiuiduis causa est,

atque incorporea, semperque secundum eadem atque eodem pacto se habet. quæ autem in indiuiduis cernitur, secunda est, ueluti ut ita dixerim causata uerum quoniam huius notitiam obtinet hominum multitudo, iccirco ex eorum opinione præceptionem faciens primam ipsam appellauit. Quandoquidem igitur formæ notio ac materiæ uulgo nequaquam constat, sed solum ex ipsis cõpositum, idque ut unum, ea propter quauis dicti in aliquo significata enumerasset Aristoteles, non eius tamen quod ceu forma in materia est meminisset: quasi nõ de entibus qua entia sunt, sed ut de ipsis uulgo placet, sermo habeatur. Sicut enim punctum definiens geometra, id ipsum esse ait cuius pars nulla est: nec punctum solum hęc finitio, sed & unitatem, & ipsum nunc comprehendit (partibus enim nullis horum quodlibet cõstat) nec quisquam culpauerit geometram, utpote finiendo puncto hęc quoque amplectentem. prorsus enim dicit, quanquam unitas ac ipsum nunc partibus non distinguuntur, nulla tamen iubeat mibi res est præter punctum, quæ partibus careat: sic Aristoteles quoque quod ad instituta ei doctrinæ intentionem attinet, esse in aliquo id quod est ut forma in materia non nouit: siquidem huius notionem non habet bona pars hominum. uult autem uti diximus non de entibus qua entia sunt uerba facere, sed quatenus ab id genus uocibus secundum uulgi placita significantur. atque hęc aduersus eos qui finitionem iusto ampliore rem esse contendunt. Qui autem defectionem in ea accusarunt, non accidentia aiunt omnia, sed inseparabilia duntaxat comprehensa. dixit enim inquiunt absque eo in quo est esse non posse. nam separabilia aiunt non impossibile solum, sed necessarium quoque esse separari. Quid igitur respondemus? nimirum probe a uobis dictum, si separari nequaquam posse pronunciaisset. nunc uero dicit sine eo in quo est esse non posse, pro subsistere atque constare. nam separabilia etiam ut subsistant nequit sine subiecta eis substantia fieri. Hærent item nonnulli atque aiunt, quomodo esse absque eo in quo est non posse accidens dixerit. Nam ecce odor est accidens, seiunctusque a subiecto etiam est. pomum enim sæpe numero cum longe a nobis absit, huius ad nos sua uolentia peruenit. quare potest odor mali, cum ipsius accidens sit, absque mali esse substantia, nec secus in id genus uniuersis. Hoc itaque duplici ratione soluiamus: Primum quod non in quo erat, sed in quo est Aristoteles dixit. Non potest igitur odor mali in quo loco est absque eo esse: siquidem, aut in malo est, aut in aere. Deinde quod mali fragrantia non sola, sed cum tenui quadam ipsius mali substantia ad nos redundat. id cõpertum ex illo est quod sæpe foetidum locum transeuntes sudario circumseptis naribus, aerem quidem respiramus (haud enim hunc respirare non possumus) odoris uero foeditatem non percipimus. quasi substantia illa quæ defluxit, si aeri conseruatur, crassioribus partibus cõsistat, nec subire meatus sudarij possit. quippe aer ob tenues sui partes ingreditur. Quod si sudarium quauis multo tempore adhaereat, odoris tamē grauitas sentitur, nihil est mirum. nam forte & ex sudarij positu id prouenit, cum præter modum dimoueatur, atque aditum crassiori substantiæ præbeat: quando uel si plurimum motu perturbetur illa, tenuatur magis, penetratque. Nimirum admodum uentilata partes quoque tenuiores adipiscitur. Enim uero emanare cum quadam substantia odorem argumento id maximo est, quod pomum temporis longiore spacio rugosius redditur, perinde quasi eius substantia in qua odoris gratia suberat, per halitum digeratur. Delarant id quoque exhalantes ex incensis uapores, qui inde ob subiectæ substantiæ crassitudinem sub sensum cadunt. quo etiam fit, ut aerem manibus sæpius mouentes ad nases pellamus, utique cum ex suffitu editus uapor

A uapor crassioribus partibus constat, nec ad sensorium facile peruenit. id quod factum opus non erat, si qualitates ex ijs quæ adolentur in aerem circa corpus prodirent. Illud scitu dignum est, Platonem affirmare pomi fragrantiam ad nos cum quibusdam defluuijs euadere minime a subiecto disinctam. Aristotelem causam ad aerem referre, ut qui obsequio facilis sit, atque odores transmittat, siquidem qua ratione uisui ac sono, eadem quoque est odori peruius. nam odoris suauitatem accipiēs nobis imperit. Plotinum uero mutari partem aeris in odorabilem qualitatem arbitrari. nam manens in pomo sua uolentia partem inquit quam sentimus aeris immutat, ac similem aliam sibi ipsi qualitatem gignit: ut in igne etiam caliditas non igne relicto frigido ad nos concedit, sed manens in igne, conformem aliam sibi ipsi in aere caliditatem creat. Ceterum nulla harum per se ipsam uera est opinio: neque Platonis illa quæ odorem ad nos cum defluxu fatetur progredi. nam defluxus corpus est: omnis autem corporis secundum naturam est motus. nam aut leue est, et petet superna: aut graue, et ad inferna declinat. at odorem mali æque omnes sentimus, supra, infra, ante, pone, dextra, sinistra. patetque ex hoc defluuia duntaxat non satis esse dicere. Neque sola Aristotelis est uera sententia. commentitium enim est dicere aerem totum qui interiacet odore imbui, ut in uulturibus qui caeuera alijs in urbibus sentiunt inhumata. Sed nec uerum solum Plotini placitum est, aeris partem qualitate infici ac mutari. cœnum namque porci effodiunt, quo maxime delibamentis potantur. at tres simul ueræ sunt. nam in hebetibus olfacientibus cuiusmodi porci sunt, usus quoque exposcitur delibamentorum. in ijs qui sagaciter odorant, quod genus uultures habentur, aer sufficit odoribus permeabilis. in ijs uero qui medioextiter ualēt olfactu quales nos sumus, satis aeris facit mutatio. Enim uero secundum opinionem ex ijs nullam qualitates a subiecto in subiectum demigrant. nam aut in instanti sunt eodem tum in eo in quo sunt, tum in eo ex quo emanant, ipsaque a sese qualitates diuidentur: aut in alio atque alio. ac quoniam duorum instantium omnium tempus est medium, circa subiectum illo tempore qualitates erunt. Possimus et hoc obijcere ijs qui substantiam simul quandam migrare cum pomi qualitate arbitrantur: nempe motum quandam unum hoc est in rectum a substantia fieri. nam uel sursum tendit, uel deorsum, uel prorsum, uel retrorsum, uel dextrorsum, uel sinistrorsum. Quandoquidem igitur contingit tum a dextris stantes, tum a sinistris, tum a fronte, tum a tergo sentire odoris iucunditatem, penes motus hos cietur uniuersos. Afferenda igitur hoc pacto solutio est. Aer id genus potestate est cuiusmodi qualitas mali, quod qualitatum omnium accipiendarum, ut quarum expert ipse est, naturam obtineat. ergo a mali fragrantia talis actus fit, ac propterea qualitates omnes nobis excipiendas transmittit, ut pote carens ipse qualitate. Porro si quis dixerit quomodo pendentia poma in arbore odorem nobis impertuntur, nec gracilescencia diminutionem sustinent? quoniam est hic inquam quod influit alitque: eo quod diffatur copiosius. est enim influxus uerior effluxus. Alia uero et de subiecto dicuntur, et sunt in subiecto. Cum particulari accidens declarauerit, quod in subiecto et non de subiecto appellabat, nunc eo uertitur ut uniuersalis nobis accidentis tradat exemplum, quod de subiecto et in subiecto nominat. Alia neque in subiecto sunt, neque de subiecto quopiam dicuntur. Vbi que ijs quæ ad uocem pertinent (ea sunt de subiecto et non de subiecto) uerbum dicitur assignat: est autem attribuit ijs quæ ab ente proficiuntur, quæ sunt in subiecto et non in subiecto. Ceterum traditis accidentium particularium atque uniuersalium exemplis, nunc

D particularis exemplum profert substantiæ. Non de subiecto autem est imprædicabile, utique prædicatione de subiecto. non enim simpliciter imprædicabile. siquidem et particulare prædicatione in subiecto prædicari potest, ut grammatica quædam ad Aristarcho. idque uel ipse pergens docebit uerbis illis, in subiecto autem nihil prohibet esse nonnulla. Quod si indiuidua quoque prædicantur de subiecto, ut homo is qui aduenit, Socrates est, prædicatio est præter naturam, ut quæ particulare de uniuersali prædicat: quomodo et substantia si de accidente prædicetur, cum dicimus, hoc album est Socrates. Prædicantur enim secundum naturam uniuersalia de particularibus, et accidentia de substantijs: particularia uero de uniuersalibus, ut in exemplo quod diximus, et substantiæ de accidentibus, præter naturam, ut album accedens, est Socrates. Non de subiecto igitur est imprædicabile prædicatione de subiecto, ea secundum naturam sese habente. Simpliciter autem indiuidua et unum numero de nullo subiecto dicuntur, in subiecto autem nihil prohibet esse nonnulla. Quoniam proxime particularium meminit substantiarum, ut quæ non de subiecto dicuntur, inquit, alia uero neque in subiecto sunt, neque de quoquam dicuntur subiecto, ut aliquis homo, uel aliquis equus: minime uero sola particulares substantiæ non de subiecto dicuntur, sed particularia quoque accidentia, ob id uniuersalem hoc loco sermonem conficit atque, Simpliciter autem, hoc est, uniuersali uero quodam sermone indiuidua omnia, quæ et unum numero sunt, siue substantiæ, siue accidentia existant, de nullo dicuntur subiecto. Verbum autem simpliciter tribus dicitur modis: uel uniuersaliter, uelut cum ita loquimur, simpliciter omnis homo, pro in uniuersum: uel uince, ut simplex ueritatis est uerbum, id est non uarium: uel proprie, ut cum simpliciter uirtus dicimus pro eo quod est proprie uirtus. Tribus modis quoque appellatur unum, atque in summa identitate ac diuersitate. dicimus enim uel genere unum, ut hominem et equum: uel specie unum, ut Socratem ac Platonem: uel numero, ut Platonem. unum enim quiddam Plato est numero. Sed diuersa quoque similiter, uel genere nuncupamus, ut equum et ficum: uel specie, ut equum et hominem: uel numero, ut Platonem Socratemque. numero igitur unum hoc loco accepit. Ceterum sciendum est, quæ sunt numero diuersa, ea posse unum specie esse ac genere, ut Socrates et Plato: quæ autem diuersa specie sunt, prorsus quidem et numero diuersa, genere autem non prorsus, sed eadem quandoque esse et equum et hominem: at quæ differunt genere, omnino et specie et numero discrepabunt, ut equus ficusque, uel homo et album. In subiecto autem nihil prohibet esse nonnulla. Postquam uniuersalem sermonem confecit, cum dixit nullum ex indiuiduis, quæ et unum numero sunt, de subiecto esse, non sola autem particulari substantiæ, sed particularia quoque accidentia sunt indiuidua, ueluti quædam, ut ipse inquit, grammatica, hoc subiunxit, in subiecto autem esse nihil prohibet, id est accidens. atque ut semel dicam, quæ unum sunt numero, de nullo subiecto dicuntur, sunt autem in subiecto.

DE PRÆDICANDI RATIONE.

VANDO Alterum de altero prædicatur ut de subiecto, quæcunque de eo quod prædicatur dicuntur, omnia etiam de subiecto dicuntur. Ut homo de homine quodam prædicatur.

G catur, animal uero de homine: ergo et de quodam homine animal predicabitur. quidam enim homo, et homo est. et animal.

Quando alterum de altero predicatur ut de subiecto, quaecumque dicuntur de predicato, de subiecto quoque omnia dicuntur. Absoluta de eo disputatione quod est in subiecto esse, nunc ad docendum de subiecto ingreditur: ac modo quodam hoc inquit, aliud esse predicari de aliquo, aliud ut de subiecto predicari. huic quod predicatur, ut de subiecto, id consequens est, quaecumque de predicato dicuntur ea quoque de huic subiecto nuncupari: ut predicatur de Socrate, ut de subiecto, simpliciter homo: animal autem de homine simpliciter. hoc ergo et de Socrate predicabitur. nam simpliciter homo, per medium se ipsum, animalis predicationem traducit ad Socratem. Sed quid sibi uolunt haec uerba ut de subiecto? nempe essentialiter, atque re ipsa. siquid enim de predicato per accidens dicitur, non id quoque de subiecto dici est necesse. uerbi gratia predicatur re ipsa homo de Agamemnone, atque ut de subiecto de homine animal essentialiter, per accidens uero dissyllabum. ideo de Agamemnone predicatur animal, dissyllabum non predicatur. Rursus animatum ac sentiens de animali, ut de subiecto atque ut de re dicitur, per accidens uero et in respectu, genus, uel trissyllabum. Perinde quoque se habet res in accidentibus. predicatur enim exempli causa de tribus uti de re numerus, de numero ut de re, quantum per accidens uero trissyllabum. ob id predicatur numerus de tribus, trissyllabum non item. Ut ea igitur quae essentialiter et ut de rebus predicantur indicaret, ut de subiecto dixit, trissyllabum enim de animali non ut de subiecto predicatur, uerum ut de uoce ac syllabarum quantitate: et genus de respectu. Quae igitur, inquit, dicuntur de altero ut de subiecto, hoc est ut de re subsistente, quaecumque de predicato dicuntur (est autem hic quoque ut de subiecto subaudiendum) omnia et de subiecto dicuntur. Praedicamenta latitudinem profunditatemque obtinent, profunditatem inquam, progressum eorum in particularia. latitudinem, discessum in latera. uerbi causa ut sic profunditatem capias, substantiam, corpus, animatum, animal, atque ita deinceps latitudinem, cum substantiam in corpus et incorporeum secueris. Regulam igitur nobis Aristoteles tum latitudinis, tum profunditatis depromit. nunc profunditatis, dehinc latitudinis. est porro haec regula. Quando primum de secundo de subiecto predicatur, et secundum de tertio de subiecto, tunc primum quoque de tertio de subiecto predicabitur. predicatur exempli gratia animatum de animali, animal de homine. animatum quoque de animali predicabitur: Quod autem de subiecto dixit, regulae recte adiectum est. nam si uera esse debeat, utraq; de subiecto sit oportet propositio. siue enim in subiecto sint ambae, nihil ueri concluditur. siue una de subiecto, reliqua in subiecto, sitque haec uel prima, uel secunda, nec ita quoque ueri quidquam colligitur. ambae igitur in subiecto sumantur, ut Socrates albus, album dissyllabum. accidit enim albo dissyllabum. si conclusum ita sit, mendacium est id quod conficis. nam Socrates non est dissyllabum. Rursus primam in subiecto cape: alteram de subiecto: ut homo album: album, color: falsum comminisceris. neque enim homo est color. Sumatur iterum prima de subiecto, secunda in subiecto: ut homo animal: animal, trissyllabum: neque hoc modo ueri quidquam congeritur. Habemusque per hoc regulae uicem conuersam, quomodo sub decem praedicamenta quaecumque sunt omnia queant referri, ut enim regula primum secundo, et secundum

tertio inesse monstrabat, sic contra sub prima redigi posteriora ac secunda ostendere eadem potest. ut homo sub animal conferatur, animal sub animatum, animatum sub corpus, corpus sub ipsam substantiam. et homo ad substantiam reuocabitur. in predicamentis quoque alijs eodem pacto. Sunt uero qui temere dici quarantur, ex quatuor propositis, uniuersali, et particulari, substantia, et accidente, duo sola ab Aristotele describi, eaque deteriora, accidens, et particulare: cum hic et quid sit de subiecto definiat, uniuersale inquam, cum ait, si competit primum secundo, et secundum tertio, tertio quoque primum competere. sed et quid non in subiecto, substantiam inquam, cum propria substantiae enumerat. nam descriptiones ex proprijs desumuntur. Atque ad haec dubia, respondemus, regulam esse quae recitata est, non finitionem, aut descriptionem. quippe in nullam descriptionem finitionem uenibile, uel finitionis nomen accersiri. nemo enim homo inquit est homo animal rationale mortale et c. neque animal est animal substantia animata sensu ualens. nunc uero saepe in regula id quod finitur, ipsum inquam de subiecto, assumptum est. Ad alteram difficultatem dicimus, ex proprijs quae nominat substantiae nullum eiusdem descriptionem esse. nam quaecumque ipsius recenset propria aut soli substantiae suppetunt, sed non omni, aut omni, non soli tamen. at descriptio et uere propria soli et omni ac semper competere uolunt. Caterum cum sit duplex praedicatio, altera de subiecto, altera in subiecto (de subiecto quidem dicimus cum de particularibus predicantur uniuersalia: in subiecto autem cum accidens de substantia proditur) praedicatio in subiecto, quae aliud alij inesse dicit, nullam exhibet questionem. quae uero de subiecto est, cum esse alterum ostendere alterum uelit, hoc est praedicatum id quod subiectum est, questionem praebet. Dixerit enim quispiam quale praedicatum est animal de homine? num ipsum id quod homini concretum est, ad uniuersale? si concretum, idem de seipso predicabitur, eritque nugamentum praedicatio. sin uniuersale, particulare uniuersali adequabitur: idque erit particulare quod uniuersale est. Dicemus itaque praedicatum de subiecto et commune esse, et ipsius proprium uelle. cum enim ita loquimur, homo est animal, nil sane aliud dicimus, quam animalis formam qua uniuersa sunt insignita animantia homini quoque inesse. ut enim Praeonis uox et omnium communis exauditur, et cuiusque propria est: ut centrum et communis omnium rectorum est terminus quae ab eo excurrunt, et cuiuslibet proprium: ut materia denique et publice uniuersis substrata est, et priuatum singulis, sic praedicatum quoque et commune esse uult, et peculiare subiecti. ergo qua commune est, non est praedicatio nugamentum: quoad uero proprium, particulare haud uniuersali adequabitur.

DE GENERIBVS DIVERSIS.

DIVERSORVM generum, et non subalternatim positorum, diuersae sunt specie et differentiae: ut animalis, et scientiae. animalis enim differentiae sunt, gressibile, bipes, et uolatile, et aquatile. scientiae uero, nulla earum est, neque enim scientia a scientia differt in eo quod bipes est. subalternorum uero generum

A generum nihil prohibet easdem esse differentias. Superiora enim de ijs quae sub ipsis sunt generibus praedicantur, quare quotcunque differentiae praedicati fuerint, totidem, et subiecti erunt.

B Diuersorum generum nec subalternatim positorum diuersae speciei et differentiae. Sumptiuiculas quasdam accipit ad propositam institutionem commodum ipsi allaturas. Quoniam enim praedicamenta et generalissima genera sunt et in unoquoque series quaedam subalternorum edita est generum, regulam hic nobis tradit Philosophus quae genera prorsus diuersa a subalternis discernamus: atque diuersorum generum nec subalternatim positorum differentiae quoque plane diuersae tum constitutivae tum diuisivae, ut animalis ac scientiae. sunt enim constitutivae animalis differentiae animatum et sentiens: diuisivae, rationale et brutum, mortale et immortale scientiae uero, constitutivae, si forte contingat, rationum certitudo ac firmitas, aut scientiae subiectas res secundum eadem atque eodem pacto perpetuo se habere: diuisivae, contemplatiuum et actiuum. Sunt ergo differentiae diuersae si diuersa sint genera. Aliter uero diuisit Plato in Gorgia, nempe alias tantum sermocinales esse scientias, qualis est Dialectica: alias actiuas duntaxat, ut pictura: nonnullas mixtas, quae simul sermocinales actiuaeque sunt, idque tribus modis, aut enim tantumdem uerborum actionisque habent, ut citharadia. simul enim et canit et cithara personat. differt autem a citharistica, nam haec plectit et canit, citharistica plectit tantummodo: ut alea ante iactum quae opus sunt inuocat, tum quae iactus tulit ante transpositionem futetur. Mixtae ergo aut actionem cum sermone aequaliter obtinent, aut sermonis plus quam actionis, ut histrionica, iuxta id quod a quodam dictum est, Reddas mihi quae a patre cepisti meo. illo uero per silentium reuente dixit, pecuniam non inquam, aut contra actionis plus, minus sermonis, ut medicina. haec enim sic dicta est, quasi medicatrix magis sit quam sermocinatrix. nam et sermone utitur a dignoscendum curandumque. qui enim nouit optime, is optime curabit. Quoniam uero pluribus dicuntur modis diuersa genera (nam diuersa censentur, uel quae a se mutuo plane distant, ut substantia et quantum. uel quae sunt haud prorsus disiuncta, ex aduerso tamen inter se ab eadem diuisione diducuntur, ut uolucres et aquatiles. haec enim commune genus animal obtinent. Dicuntur et subalterna diuersa, ut substantia et corpus) ea propter dixit nec subalternatim positorum. fieri enim potest, ut eadem horum differentiae sint, ut simpliciter animalis et rationalis animalis. nam eadem sunt utriusque tum constitutivae tum diuisivae. sunt constitutivae amborum animatum ac sentiens: sed eadem quoque diuisivae mortale et immortale. at eorum quae non subalternatim collocata sunt, uerum diuersa, nec constitutivae eadem sunt, nec diuisivae, ut in animali ac scientia diximus. Subalternorum tamen constitutivae uti proditum est, plane eadem: at diuisivae, non omnino, sed licet quoque esse diuersas, ut in animali ac bruto animali. Sunt enim eadem, ut monuimus constitutivae, non eadem diuisivae. namque simpliciter animalis sunt rationale et irrationale, mortale et immortale. bruti, uolucres, aquatiles, terrestres. Eadem et in ijs ratio congruet generibus quae inter se distincta ex opposito sunt. nam eorum quoque eadem sunt constitutivae, diuisivae diuersae. bruti enim eae sunt quas recitauimus: rationalis, mortale immortale, caeleste terrestre. Decenter autem uerbum specie apposuit, hoc est re, quo substantiales caperemus differentias. nam gene-

D rum diuersorum eadem esse differentiae per proportionem praesunt. dicimus enim domus instrumenta partim pedibus esse suffulta, partim expeda. sunt expeda mortarium et eiusmodi reliqua: pedibus munita, sella, lectusque. sed et animalium dicimus alia carere pedibus, alia usdem imitti. uerum differentiae haec non sunt specificae. non enim ex eo exprimitur homo quod bipes sit. sed neque si uoce differentiae eadem esse uideantur, iam speciei quoque sunt eadem: si quidem eiusdem speciei non sunt lecti atque animalis pedes, quoniam nec idem est actus. ex proportionem autem idem sunt, si qua modo similitudo intercedat. nam partes inferiores quae animalis ac lecti uelut firmamenta sunt, pedes uocantur. ut enim pedes ad animal sese habent, sic fulcra quoque ad lectum. sed non praeterea et usus pedum reliquos praestant, uerbi gratia non ambulant, nec secum corpus suo transferunt motu, et similia. Itaque non idem speciei sunt, sed uoce ac proportionem. animalis enim habentur differentiae ut pedestre, et uolucres, et bipes, et aquatile. Pluribus modis diuidi generum differentiae possunt: ut substantiales differentiae sunt animalis, rationale et irrationale. a tempore autem ducuntur uitae, ut mortale et immortale, et a loco in quo commorantur, ut uolucres, pedestre, bipes, aquatile, et a partibus corporis, ut pedibus subnixae et expeda. Sunt porro et differentiae aliae, ex alijs quae animalibus insunt depromptae. Aristoteles uero exemplo usus a loco, ab alia quoque diuisione exemplum, differentiae a partibus desumptae in medio data opera interseruit, docere uolens nihil in proposito si differentias quoque alias accipias explorandis generibus referre. namque inter se, nec differentia prima nec secunda, neque ulla absolute genere diuersa conueniunt. Subalternorum uero generum nihil easdem esse prohibet differentias. Recte dixit nihil prohibet. nam non eadem ex necessitate differentiae subalternorum sunt generum, ut aperuimus. saepe tamen numero easdem esse contingit. nam constitutivae quidem sunt eadem semper, quanquam solae habeantur. plures enim sunt inferiorum. quandoque uero et diuisivae, ut superius enarrauimus.

DE INCOMPLEXIS.

FORVM Quae secundum nullam complexionem dicuntur unumquodque aut substantiam significat, aut quantum, aut quale, aut ad aliquid, aut ubi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut agere, aut pati. Est autem substantia quidem (ut in figura dicatur) ut homo, equus. Quantum autem, ut bicubitum: tricubitum. Quale, ut album: grammaticum. Ad aliquid, ut duplum: dimidium: maius. Vbi uero, in foro, in Lyceo. Quando autem, ut heri: superiore anno. Situm uero esse, ut iacet: sedet. Habere autem, ut calceatum esse: armatum esse. Agere uero, ut secare, urere. Pati, ut secari: uri.

Eorum quae secundum complexionem nullam dicuntur singula aut substantiam significant, aut quantum, aut quale. Tradita uocum bipartita diuisione in simplices atque complexas, eodem pacto et diuisionem rerum secundum utrumque segmentum conficere uoluit. Ergo cum prius sectionem nobis, ut complexorum in

G quatuor præbuerit, uniuersalis uidelicet substantia & particula-
 ris, atque uniuersalis particularisq; accidentis, nunc partitionem
 in decem ueluti simplicium tradit. priusque per res tanquam um-
 bratili pictura ea nobis describit, ut in aliquam nos eorum noti-
 tiam deducat, postmodum articulatum nos de unoquoque doctus-
 rus. Quamobrem uero eorum quæ secundum nullam complexio-
 nem dixit? quid enim, sunt ne complexiones plures? etiam. nam
 aut simplex uox est, significatum compositum, ut curro: aut signi-
 ficatum simplex, uox autem composita, ut Martius iucius, & Corui
 petra, utque finitiones & finibilia: aut & significatū & uox com-
 posita sunt, uelut cum dico Socrates ambulat: aut simplex utrun-
 que, ut prædicamenta. Hic ergo eorum quæ secundum nullam com-
 plexionem dicuntur diuisionem facit, eorum inquam quæ nec uoce
 nec significato complexa sunt. Bene autem dixit eorum quæ di-
 cuntur, propter coniunctiones, articulos, præpositionesque. quæ
 per se non dicuntur, nec quidquam significant, uerum simpliciter
 uoces sunt quæ cum alijs pronuntiantur, resque ita cum illis signi-
 ficant. atque hinc rursus perspicua est libri intentio. Eorum enim
 inquit, quæ secundum nullam complexionem dicuntur singula, uel
 H substantiam significant. itaque de uocibus res significantibus de-
 cernit. ergo & de medijs agi constat conceptibus. Cæterum scien-
 dum est, rebus uerbo describendis suboscure nobis ab eo prædi-
 camentorum præberi imaginem. nam rudior eorum præceptio in
 nudis exemplis duntaxat prodit. subtilior uero tum propria cuius-
 que enumerat, tum diuisionem affert, ut & quæ insunt prædi-
 camentis, per propria, & quibus ea insunt, per diuisionem digno-
 scamus. Verum ipse in decem exemplis decem prædicamentorum
 enumerationem facit: nos uero in uno eodemque exemplo doctri-
 nam conficiemus, in Socrate. Est ergo Socrates substantia, ut ho-
 mo. et quantum, ut bicubitus, uel tricubitus. quale autem, ut album,
 musicusue. ad aliquid, ut iuuenum curator, aut Sophronisci filius,
 ubi ut docens in Lyceo. quando, ut qui peloponnesiacis fuit tempo-
 ribus. & facere, ut qui cernit. & pati, ut qui cernitur. situm esse,
 uti stans, uel sedens, uel sub platano recubans, ut Lysia humilita-
 tem orationum audiat. nam aut recta uniuersa membra sunt, idq;
 stare dicitur: aut supina omnia, & recubare nuncupatur: aut par-
 tim erecta, partim strata, quod sedere appellant. habere autem, ut
 uestes circumdatas. Nonnullos quoque hæc angit difficultas, quo-
 modo simplicia esse prædicamenta affirmemus, si quatuor uti præ-
 diximus simplicia, sex composita habeantur? dicimusque compo-
 sita uocari ea, quod speciem nobis inuehant compositionis, cum
 sint ipsa simplicia. non enim prædicamentum est id quod in loco
 est, aut tempore: sed est prædicamentum esse in loco, esse in tempo-
 re. ob id enim & nonnulla ex ijs per infinitum nominauit, ne ascen-
 dendis personis compositionem quampiam induceret. ut facere,
 & pati, & habere, & situm esse. Quoniam uero decem prædi-
 camentorum ens genus non est, digeri quoque in ordinem possunt.
 prior ergo substantia est, ceu subiecta omnibus. secundo loco quan-
 tum, siquidem & informis materia quantitatem prius induit, tum
 sic qualitate afficitur. tertium quale, ac prius eo quod ad aliquid
 fertur, quando et id quod per se existit eo quod alio spectat prius
 est. At hæc si sic habent, utique priora ea sunt quæ ex substantia
 & quanto us quæ ex substantia & quali consistunt quæ item ex
 substantia & quali ijs quæ ex substantia & ad aliquid pertinentibus.
 {Est autem substantia quidem, ut formula dixerim} Non omnium
 substantiam notat. non enim intelligibilis apparet substantia, ue-
 rum sensibilis. tu uero & reliquas res quæcunque in natura per se
 sunt, nec alio quopiam egent ut subsistant, substantias intellige.

{Quale autem, ut album, grammaticum} Hic operæpretium est
 adnotasse, cum omnis in subiecto qualitas habeatur, nõ omnis au-
 tem sit idem specie subiectum sortita, sed partim consistat in cor-
 pore, ut caliditas, partim ipsum esse in animo habeat, ut Geome-
 tria, uelutque Aristoteles per exempla duplicem speciem qualita-
 tis ostendere, inelamasse eum, ac dixisse, Quale autem, ut album,
 grammaticum, utique album sumens qualitatis exemplum in sub-
 iecto corpore insitæ: eius uero quæ ipsum esse in animo obtinet,
 grammaticum. {Habere autem, ut calceatum esse, armatum esse} De
 us quoque simplicibus intelligendum esse liquido constat. ait
 enim. Eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur. Cæ-
 terum sunt qui querant, cur quemadmodum sunt facere ac pati
 opposita, aliudque faciendi prædicamentum statuatur, aliud facien-
 di, non idem & hoc loco agat (sunt enim opposita habere atque
 haberi) nec ipsius haberi prædicamentum dixerit, sed eius tantum
 quod est habere. Dicimus itaque posse hoc sub sitis prædicamen-
 tum referri, ipsum inquam haberi. id enim haberi dicimus quod
 usquam est situm, ut in horto, uerbi gratia arbores, uel ut in cor-
 pore arma, seu uestis, atque hæc ipse haberi diceret. hortum quo-
 que habere arbores, & eos ab ipso haberi: quæ & per situm es-
 se, uti diximus, pronuntiare nobis licebit. unde & sepe ita loqui-
 mur, amictus pallio sum, uel talis est armis circumdatus quod Græ-
 ci dicunt περιεπιθετοι. Quemadmodum igitur in facere ac pati
 utrunque idem subiecto prædicamentum est, respectu autem diuer-
 sum (nam facere dicimus cum a faciente, pati ubi a patiente ince-
 perimus) ita hoc quoque loco habere & situm esse siue haberi sunt
 eadem subiecto, respectu diuersa. habere enim dicimus cum initium
 ab eo qui habet sumpserimus, cum autem ab illo quod habere quis
 fertur, situm esse, siue haberi.

Singula igitur eorum quæ dicta sunt, ipsa quidem
 secundum se in nulla affirmatione dicuntur, uel ne-
 gatione. horum autem ad se inuicem complexione, af-
 firmatio, uel negatio fit. Omnis enim affirmatio aut
 negatio uidetur, uel uera, uel falsa esse. eorum autem
 quæ secundum nullam complexionem dicuntur nullum
 neque uerum neque falsum est. ut homo, album, cur-
 rit, uincit.

Vnumquodque autem ex ijs quæ recensimus ipsum quidem per
 se in nulla affirmatione dicitur, negationeue, at horum mutuo com-
 plexu affirmatio fit uel negatio. Hic a sequentis libri intentione,
 qui de interpretatione inscribitur, propositi libri intentionem di-
 scernit. quoniam in hoc de uocibus docet simplicibus, in illo de af-
 firmatione ac negatione. distinguit aut syllogismo in secunda utes
 figura: cuius medium terminum sumit ueritatem ac falsitatem. ait
 enim, omnis affirmatio uel negatio ueritatem, aut falsitatem signi-
 ficat: nulla simplex uox affirmationem, aut negationem designat.
 neque enim si homo homo sexcenties dixerit, uerus sum aut mentior.
 similiter si ambulat, ambulat sexcenties proferam, nec uerum, nec
 falsum enuncio. Quod si quis asseueret dicentem ambulo uel uerum
 esse uel falsum (nam si forte ambulet uerus est: sin minus, falsus)
 respondemus, eum qui ambulo dixerit, pronomen quoque ego pote-
 state comprehendisse, perinde ac si ego ambulo dixisset. Quam-
 obrem quicumque ambulo inquit, potestate pronomen ego ad ue-
 ri & falsi generationem amplectitur: nec prædicamentum solum
 ipsum per se, nec simplicem uocem pronuntiat. iam enim commo-
 nuimus simplices non sola uoce estimandas, neque compositas. sed
 uoces

A uoces quoque complexas, si simplex quidquam declarent, simplices esse. & quasdam simplices, si id quod intelligitur complexum nec simplex habeant, compositas haberi. Quocirca curro non simplex est, quoniam nec significatum simplex. Aristoteles uero hanc ipsam prius dubitationem reprimens dixit. Eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur, hoc est eorum, quæ nec significato complexa sunt. Igitur uoces simplices, uti explicatum est, si per se proferantur ipsæ, nullam ueritatem, aut falsitatem indicant: at affirmatio omnis, uel negatio plane, aut ueritatem, aut mendacium declarat, ut si inquam Socrates ambulat, si forte fortuna ambulet, uera locutus sum: sin sedeat, falsa. Rursus quoque cum dixerit Socrates non ambulat, si non ambulet, ueritatem sum assecutus: sin ambulet, mentitus. Ergo prædicamenta, uti est proditum, cum uoces simplices sint, ueritatem nullam, uel falsitatem significant. quod si inter se conserantur, affirmationem faciunt, uel negationem, in quibus ueritas inest & falsitas: ut homo currit, ex substantiæ & faciendi prædicamento conficitur. affirmatio autem, negatiua particula quadam in medium ascita, negatio fit, ut homo non ambulat & in nulla affirmatione dicitur, uel negatione. Multa exemplaria quæ quidem & emendatiora uidentur non habent, uel negatione: uerum id solum, in nulla affirmatione dicuntur, si enim prædicamentum nullam affirmationem significat, multo magis negationem: quoniam particulam negatiuam desiderat: magisque suspicabitur quispiam ipsum facere aut aliud prædicamentum aliquod affirmationem esse quam negationem. Omnis enim affirmatio uel negatio ueritatem significare aut mendacium uidetur. Verbum uidetur adiectum est, quoniam nec affirmatio uera est omnino, nec falsa prorsus negatio, ut si quis dicat curro, uel non curro. Quandoquidem igitur ego pronomen in ipse subauditur facultate, huius gratia dixit uidetur, aut igitur hoc est, aut uacat uerbum uidetur, aut elegans est error scriptorum, aut pro eo dicitur quod est, ita omnibus uidetur. Quæ runt aliqui sub quod prædicamentum oporteat & punctum, & ipsum nunc, & unitatem referri. ab substantiam quidem non potest: nam ea per se existens quiddam est: horum autem nullum propriam substantiam obtinet. habet enim suum esse in linea punctum, cum linea finis atque initium sit: & nunc in tempore. nam tempus non est, sed temporis principium finisque. Per nunc, temporis momentum intelligo, latitudine omni prorsus abiuncta. Vnitatis quoque principium numeri, nec ullo pacto numerus est. quare nec seorsum est numerus, sed ipsum esse in numero obtinet. est enim principium. at esse principij in illis habetur quorum est principium. Neque uero hæc quanta dicere possumus, est enim æquale & inæquale proprium quanti. punctum autem & ipsum nunc, cui erunt æqualia? nam nec punctum puncto æquale dicitur, nec nunc similiter. sed nec unitas unitati qua unitas est. æqualia enim ea dicimus quæ idem quantum, ac partes similiter habent eadem. at hæc nec quanta sunt, & partibus carent. Verum nec dici de ijs potest inæquale, tametsi quis in ipsis æquale dici concesserit. tempus enim tempori, uel æquale fertur, uel inæquale, & numerus numero æqualis, uel inæqualis, & linea lineæ, ut quæ quanta sunt. nam pro partium identitate, uel æqualia, uel inæqualia nuncupamus. hæc uero cum sint impertita, nullumque ex ijs quæ commemorauimus collationem ad alia effugerunt. Præterea, quantum partim continuum est, partim discretum. hæc autem nec continua nec discreta sunt, sed partibus uacant. Id enim continuum uocamus, quod habet unitas partes, discretum quod seimetas. Porro illud sciendum, quosdam redigere sub ea hæc uelle quæ ad aliquid referuntur, atque hæc suo-

rum consequentium principia esse affirmare, punctum lineæ, unitatem numeri, instans tempori. Principia igitur si sunt quorundam principia, id genus autem sunt quæ ad aliquid pertinent (nam pater filij pater est, & dimidium dupli dimidium) ergo & hæc sub ea quæ ad aliquid spectant referri. Sed respondemus ad aliquid se habentia, ut fatetur ipse inferius quorundam respectus esse duntaxat, nec propriam habere substantiam: sed ipsum esse in alijs obtinere prædicamenti. nam aut in substantia, aut in quanto, aut in quali, aut in quopiam alio prædicamento censentur. eaque ob id adnatis assimilant, quorum esse in alijs hoc est in stirpibus habetur. Est igitur in prædicamenti omnibus ad aliquid spectantia contemplari. cum enim dixerit, pater filij pater, ad aliquid relata in substantia dixi: cum autem, duplum dimidij duplum, eadem in quantitate pronunciaui: cum albius albo albius, in qualitate, atque in alijs similiter. Hæc igitur ipsa per se quid sint, quouè sub prædicamento agant, ac ipsorum tunc mutuum respectum opus est exponamus. Quid itaque dicemus? Nempe sub nullum hæc re uera prædicamentum quantum ex presentis operis intentione recipi. siquidem propositum est, ut sæpe diximus, Aristoteli non de entibus quæ sunt entia differere, sed quatenus ab id genus uocibus significatur ab hominum frequentia. uult enim in hisce de uulgo notis docere. Quoniam ergo nullam de his plures homines notitiam obtinent, tametsi ea licebat sub unum prædicamentum quantum inquam referre, ac dicere quantum alterum secari in partes, alterum impers manere: sectile aut continuum esse, aut discretum: atque hæc sub indiuisibili quanti segmento statuere, non tamen reposuit: propterea quod de hisce rebus institutio propositi libri intentioni nequaquam conueniat. Atque uelle ipsum non de entibus discernere quæ entia sunt, constat ex eo, quod cum triplicem in naturali ascultatione substantiam prodiderit, unam quæ ad materiam pertinet, alteram ad formam, tertiam ad utranque simul, nusquam hic neque materiam per se, neque formam, substantiæ nomine appellandam censet: perinde quasi nullam horum multitudo utpote simplicium notionem habeat, sed compositum ex ijs duntaxat norit. Cæterum & illud disquirunt, sub quod prædicamentum referendæ priuationes negationisque sint? Respondemus sub nullum potissimum: quando nec finitum quicquam declarant: at indicatiua certarum sunt rerum prædicamenta. quod si omnino prædicamento subijci eas opus sit, ad idem sese priuationes ad quod & habitus recipient: et insiuationes ad quod affirmationes quoque referentur acceptæ. est enim genus idem contrariorum, ut albi & nigri, & calidi & frigidi, ac similibus. Rursus querunt motus & mutationes sub quod prædicamentum conferri oporteat? atque sub nullum inquam, sunt enim prædicamenta earum rerum quæ in natura existunt, quæque suam perfecte ipsarum formam receperunt. est autem imperfectum quiddam omnis mutatio, uia enim est ad formam atque ens mutatio, non ens ipsum. Aliter quoque respondeas. nempe ne fieri quidem posse, ut sub unum prædicamentum mutatio omnis redigatur. in pluribus enim ut ipse edocebit uisitantur mutationes. Pro his uia nam & in substantia sunt, ut generatio & corruptio: & in quanto, ut actio & decretio: et in quali, ut dealbatio & denigratio: & in prædicamento ubi, ut ascensus, descensus, reuolutio. Quamobrem mutationes uia sunt quæ ad prædicamenta deducunt alia ad aliud, nec ipse prædicamentum complent. nam mouere atque omnino mutare sub faciendi, moueri autem & in summa mutari sub patiendi prædicamentum referentur. ipsi uero motus mutationesque uia ac generationes quædam ad prædicamenta sint, ad ea quomodo diximus si oporteat rediguntur.

D Ad idem prædicamentum sese priuationes ad quod & habitus recipient idem simplicium. x. phys. Priuatio ergo substantiæ erit in prædicamento substantiæ, neque hoc faciet formam corporis reuerentis genericam de prædicamento substantiæ primæ materię coæternam a formis specificis re aliter distinctibus, ut in natura de hoc contemplatione liquido constat. Pro his uia de quæ dicit Auer. 5. physico. c. 9. Pro intellectu horum uerborum Ammonij, sciendum est quod

per G
uā quæ est
motus possu-
mus intelli-
gere uia ad
quam, et uia
per quā uia
ad quam est
forma di-
minuta sub
qua reperi-
tur mobile
prius q̄ reci-
piat formaz
perfectā, &
ad hāc prius
trāsmutatur
quā ad per-
fectā, et tūc
mo-
tus sumptus
pro hac uia
est in pluri-
bus uno præ-
dicamēto, quæ
forma per-
fecta termi-
nās motū est
in pluribus
prædicamen-
tis, uia autē
per quā est
trāsmutatio
ipsa qua mo-
tū dēt trāsmu-
tari, quæ
quo ad trāsmu-
tare ē in
p̄dica
I
in rerū natura
existant substantiæ
siue essentiæ nuncupentur. aut
natura nō in subiecto
iacentem, quæ ex opposito
ab accidentibus
dirimitur. hæc in subiecto
nō hærens natura, aut
simplex, aut cōpo-
sita est. simplex quædā
deterior quam cōposita,
quædam præstantior.
Est autē substantia
cōposita, homo, & id
genus alia. simplex
uero & quam cōposita
præstantior, Deus,
angelus, mens, anima,
& similia. simplex &
quam cōposita deterior,
materia prima, formaque.
Disputat autem hoc loco
Aristoteles neq; de simplici
atque ea quæ præstat
cōpositæ (non enim de
rebus diuinis sibi
differendum proposuit)
neque de simplici ac
deteriore quam cōposita,
quando nec scrutari de
natura instituit, sed de
sola cōposita. atque huius
alteram primam esse ait,
alteram secundam. pri-
mam uocat particularem:
secundam uniuersalem,
quæ ad species
ac genera pertinet. nam
ut proditum est sæpenumero,
non de entibus
qua entia sunt commentatur,
sed de quali significato
uulgus loquendo quodlibet
prædicamentum ferat.
quandoquidem si natura
esset rerum secutus,
primam generum ac
specierum, secundam
indiuidualium dixisset,
ut pote illam causam,
hanc ut ita dixerim
causatum. enimuero
causa causato, & uniuersale
particulare potius est.
Item priora natura,
posteriora nobis, et nobis priora

VBSTANTIA autem quæ proprie, & principaliter, & maxime dicitur, est quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neq; in subiecto aliquo est: ut quidam homo, & quidam equus. Secundæ autē substantiæ dicuntur species, in quibus eæ, quæ principaliter substantiæ dicuntur, insunt, & hæc quidē, & harū specierum genera, ut quidam homo in specie quidem est in homine, genus uero speciei animal est. secundæ igitur hæc substantiæ dicuntur, ut est homo, atque animal.

Substantia quæ potissimum, & primo, & minime dicitur, est quæ neq; de subiecto dicitur aliquo, neque in subiecto quopiam est, ut aliquis homo, & aliquis equus. Cum ea exposuerit quæ ad ab- solutam prædicamentorum conferunt præceptionem, cumq; proxime nos rudius ac ueluti in exemplis de ipsis quoq; prædicamentis docuerit, nunc ad exquisitam etiam ipsorum enarrationem conuertitur: docetq; prius de substantia. Nam primū in prædicamentis locum substantia obtinet: eamq; ob id cæteris iure anteposuit: siquidem hæc simul cum alijs infertur, nam si sit quoduis ex accidentibus, erit omnino & substantia cui id accidit. reliqua uero secum non infert, neque enim si sit substantia, propterea & aliorum quoq; est. & tollit quidem secum alia, non ipsa tamen cum alijs tollitur. At quæ simul interimunt nec simul interimuntur, quæque simul inferuntur non simul inferunt, ea priora esse natura con- iessum est, itaque natura prior est cæteris substantia. Alia ratio. Res partim per se, partim in ipso, partim circa illud dicuntur, per se est ipsa substantia, in ipso quantum & quale, in substantia enim spectantur, circa illud septem reliqua habentur. Præterea, hæc per se subsistit, neq; alijs ad existētiā indiget, reliqua hærent in alio, nam ipsum esse in hac habent, si enim substantia sit, alia quoq; sint prædicamenta est necesse: at nisi sit, alia subsistere haudquaquam possunt. Porro hæc substantia tum simplex est, tum cōposita. Sex enim modis substantia dicitur, nam aut existētiā omnem declarat, quæ & de accidentibus fertur: quasi ea quoq; propterea quod in rerū natura existant substantiæ siue essentiæ nuncupentur. aut naturam nō in subiecto iacentem, quæ ex opposito ab accidentibus dirimitur. hæc in subiecto nō hærens natura, aut simplex, aut cōposita est. simplex quædā deterior quam cōposita, quædam præstantior. Est autē substantia cōposita, homo, & id genus alia. simplex uero & quam cōposita præstantior, Deus, angelus, mens, anima, & similia. simplex & quam cōposita deterior, materia prima, formaque. Disputat autem hoc loco Aristoteles neq; de simplici atque ea quæ præstat cōpositæ (non enim de rebus diuinis sibi differendum proposuit) neque de simplici ac deteriore quam cōposita, quando nec scrutari de natura instituit, sed de sola cōposita. atque huius alteram primam esse ait, alteram secundam. pri- mam uocat particularem: secundam uniuersalem, quæ ad species ac genera pertinet. nam ut proditum est sæpenumero, non de entibus qua entia sunt commentatur, sed de quali significato uulgus loquendo quodlibet prædicamentum ferat. quandoquidem si natura esset rerum secutus, primam generum ac specierum, secundam indiuidualium dixisset, ut pote illam causam, hanc ut ita dixerim causatum. enimuero causa causato, & uniuersale particulare potius est. Item priora natura, posteriora nobis, et nobis priora

ra, natura posteriora sunt. Quoniam igitur ad introductionem ei sermo est, merito particularem substantiam primam appellauit, est enim sensui hæc euidētor: secundam, quæ in generibus ac speciebus consistit. a particularibus namq; ad uniuersalia, illucescente sero in nobis ratione subuehimur. ideo quasi dogma haud quaquā probans, non quæ potissimum & primo & maxime est, sed dicitur, pronunciauit. atq; quo planior sermo noster fiat, dicamus hoc pacto, transpositis philosophi aliquantulum uerbis. Substantia autem quæ & potissimum & primo & maxime dicitur, hæc est, id est quæ uulgo dicitur. At ubi uelut ex propria sententia sermonem profert, nō amplius dicitur, sed, est, uerbu usurpat. nam quæ inquit nec de subiecto aliquo dicitur, hoc est prædicatur, nec in subiecto quopiam est, & non nec in subiecto quopiam dicitur: cū ipse dogma ti assentiatur. Enimuero cognitam Aristoteli et intelligibile fuisse substantiam ac cōpositis præstantiorem ipse plane & in metaphysica ostendit, & in libris de celo, atque in octauo naturalis auscultationis: ubi per se inquit mobilia priora esse ijs oportere quæ aliunde mouentur, & immobilia semper mobilibus. nam nisi immobilis quædam semper mobilium causa existeret, utiq; illa motu sempiterno haudquaquam perdurassent agenda. Hanc autem incorpoream esse, ac partibus carere dimensionibusq; tali quodam demonstrat theoremate. (nihil enim fortassis ab re fuerit speculaminis uelut in digressionem meminisse) nam hanc asserit causam uis infinita constare. quod si est, plane quoque incorpoream, nam corpus omne, ut ipse ad calcem octauo naturalis auditis uoluminis probat, finitam obtinet potestatem, si enim infinita, datum sit inquit esse infinitam. quando igitur diuidi potest omne corpus, diuidamus corpus hoc, in tria uerbi gratia inquit, utrum ergo segmentum quoduis infinitam uim an finitam possidet? si infinitam, pars toti tantum ualebit: id quod absurdum est, nec fieri potest. si finitam, patet id quoque quod ex finitis constat finitum plane esse. quare & totius corporis finita uis erit, nec infinita. ergo corpus nullum finitum uis infinita præditum est, corpus autem nullum infinitum est magnitudine. nam id quoq; ipse in physica ostendit. nullum itaque corpus infinitam uim obtinet. hoc si sit, ergo quod facultatis infinitæ compos sit, corpus non erit incorporea est igitur prima substantia, siquidem & infinita pollet facultate. Porro non intelligibilem substantiam solum cōpositis nouit præstantiorem, quam græci dianoeticen nominant: idque in demonstratiua probat commentatione. ait enim uti se habet sensus ad sensibilia, sic haberi demonstrabilia ad demonstrationem. sic ergo & permutato ordine ut sensus ad demonstrationem, ita fore ut sensibilia sese ad demonstrabilia habeant. ergo si sensus deterior propterea est demonstratione, quod hic circa particularia, illa circa uniuersalia uerferetur, deteriora quoq; erunt scibilibus sensibilia. quare non intelligibilem duntaxat, sed cogitatricem quoq; præstantiorem cōpositis substantiam cognouit. hic autem quæ secundæ sunt primas uti diximus nominat, ijs de causis quas sæpius recensuimus. Quæ neq; de subiecto dicitur aliquo, neq; in subiecto quopiam est. Quæ ritur cur substantiam prædicamentis præstantiorem negatione finiuerit, si negationes affirmationibus contemptiores esse arbitramur. Itaq; dicimus, atqui contra finitiones per negationem ascitas maiorem subiecto dignitatem asserre. Sic ergo & Deum Opt. Max. significare uolentes, non quidquam de eo, ut diuinus inquit Plato, affirmamus: sed ad negationes uenimus. Interrogante enim Timæum Socrate quid Deus esset, quid non sit noui quidem inquit ille, quid uero sit haud noui. nam nec corpus, nec color, nec angelum, nec eius quidpiam generis, sed his præstantio-

A rem esse intelligo. quid autem sit non intelligo. Quapropter subie-
 tum interim magis eiusmodi exornant finitiones: cum ab inferio-
 ribus omnibus ipsum se iungant. Solent quoque in materia finitio-
 nem negatione explicare hoc modo, quæ nec homo, nec lapis, nec
 ignis, nec corpus denique est: sed deterius quid quam ut æquipara-
 ri his debeat. Quocirca a simili Deo materiam dissimiliter fe-
 runt. a simili, quoniam uterque aliorum negatione indicatur:
 dissimiliter uero, quoniam cum hic præstantior existat quam ut
 entia omnia conferri ei possint, uniuersa abnegamus: deterior au-
 tem cum sit materia omnium comparatione, hæc inficiamur.
 Querendum uero est num hæc in substantiis quoque intelligibili-
 bus ut angelo ac similibus finitio quadret, ut dicere eas possimus
 neque in subiecto esse, neque de subiecto appellari. nam et in ipsis quo-
 dammodo cõpetere ratio uidetur. sed asserimus non cõpetere. nam
 quæ acceptæ negationes in definitione sunt, non sublatione solũ, sed
 positione quoque significant: siquidem ad aliorũ distinctionem dicen-
 tur. nam non in subiecto quæ est substantia ad eorum quæ sunt in
 subiecto hoc est accidentium differentiam dictum est: non de subie-
 cto autem ad eius quod de subiecto fertur discrimen. Enim uero
 quemadmodum duplex lumen est, alterum e contra a tenebris, ijs
 inquam quæ in aere offunduntur discretum, alterũ quod nusquam
 refertur, nec oppositum habet ullum, ut solare: ita negationes quo-
 que hic per se ipsas quandoque, nec ad discriminationem, interdum
 uero ad oppositorum discretionem dici affirmabimus. Ergo si ne-
 gationes hoc loco non ad oppositorum discrimen acciperentur,
 utique conuenire in intelligibilibus substantiis finitionem, haudqua-
 quam ratione quodammodo uacaret: quoniam nec in aliquo in-
 sunt subiecto, nec de ullo subiecto prædicantur. nunc uero assum-
 ptis ad differentiam negationibus, iure particularibus substantiis
 finitione dignitatem comparamus, cum eas per id quod dicit non
 in subiecto se iungamus ab accidentibus: per uerba autem hæc non
 de subiecto, ab ijs quæ de subiecto prædicantur discernamus. Et ue-
 ro hic ipsis dignitatem adhibemus cum usum alijs præbere, nullius
 uero egere eas affirmamus. uniuersalia enim ad prædicationem
 opus habent particularibus, hæc uero illis non item. At intelligibi-
 libus substantiis nullam per hæc dignitatem asseremus. nihil enim
 proditum magni esset si has in subiecto non esse diceremus. neque
 enim aduersus eas distinctum accidens quodpiam est: siquidem nec
 capaces omnino sunt accidentium. At quid de intelligibilibus lo-
 quor substantiis, quando nec in sola anima ratio congruet, utique
 cum absolutam eam a corporis uinculo, ac simile Deo redditam,
 bonumque mundanum inspicientem contemplamur? at cum in ge-
 neratione spectatur, corporibusque complexa est, tunc et in ipsa
 finitio quadrabit, ut quæ subdita est accidentibus. nam philosophiæ,
 uel grammaticæ, uel alijs cuiquam subiectis scientiarum est quæ cir-
 ca ipsam contingere. Porro duorum quæ in finitione accepta sunt,
 alterum prius natura est, alterum doctrina. cum enim sint substan-
 tia et accidens, et uniuersale et particulare, prior natura sub-
 stantia est, quod per se ea subsistat, illa uero ipsum esse in hac ob-
 tineant. quod autem ad propositæ intentionem doctrinæ attinet,
 prius est particulare. etenim natura uniuersale est prius. Itaque ex
 ijs quæ in finitione sunt accepta alterũ ex rerum natura prius est,
 alterum ex doctrinæ intentione. Atque eum spectata de subiecto et
 in subiecto docere non temere anticipasse: quãdoquidem futura no-
 bis obscura finitio erat, uocibus quæ ignotæ essent in ea assumen-
 dis. Secunda uero substantiæ dicuntur. Querere hoc loco di-
 gnum est, qualem in substantia modum usurpauerit diuisionis. nam
 diuidendorum quædam uelut genus secantur in species, ut animal

in rationale et brutum: alia sicut totũ in partes, ut corpus in ma-
 nus et pedes et caput ac reliqua. nonnulla uero ceu uox æquiuo-
 ca in significata diuersa, ut mus in marinum terrestremque. nulla
 igitur harum diuisione substantiam in primam ac secundam di-
 ducit. Itaque dicimus primum, diuidendorum uti genus in species
 sectionem non esse. nam id genus diuisioni consequens est, una abo-
 lita specie, non simul et reliquas aboleri. homine enim perempto,
 non simul et reliquæ intereunt animantes, quæ species sunt ani-
 malis. at hic secunda si intereat substantia, simul aufertur et pri-
 ma. nam nisi genus sit ac species, nec erunt indiuidua. Præterea
 nulla species alteram speciem cum in eadem a se inuicem diuio-
 ne se iunguntur continere potest. neque enim continet homo equum,
 si in hæc discretum animal sit. sed nec iterum a rationali animali
 brutum cõprehenditur, aut e contra, si animalis rursus in hæc fiat
 diuio. At uero nec ita plane diuidas licet, ut alterum in altero
 claudatur. uerbi gratia animal aliud est inops rationis, aliud
 equus. nam et equus in bruto censetur. neque enim quod contine-
 tur id a continente contra distinguitur, dicimus uero animal aliud
 impos esse rationis, aliud compos. quoniam cum æquali a genere
 hæc distent absentia, neutrum in altero concipitur. at hic secunda
 substantia primam complectitur. species enim genusque adhuc ma-
 gis contentiuum est indiuiduorum. non ergo uti genus in species
 substantiam in primam ac secundam diremit. Verum enim uero nec
 sicut totum in partes, nec similes, nec dissimiles. neque
 enim ex aduerso partem a toto, sed partes a partibus hac in diui-
 sione licet segregemus. nam nec manus dicimus aliud manum esse,
 aliud digitum. continetur enim in manu digitus quoque. hic uero
 eregione distinguitur a toto pars: quippe et secunda in prima con-
 cluditur. Quinetiam in ijs quæ ceu dissimilaria diuiduntur, totum
 propriæ parti nequaquam nomen impertit, ut in facie sese res ha-
 bet. non enim pars uerbi gratia os facies nuncupatur. hic autem pars
 utraque totius nomine substantia uocata est. Rursus quæ ut simi-
 laria dissecantur, totius habent nominationem finitionemque, ue-
 luti in carne. similiter enim pars carnis caro dicta est: et uero
 carnis finitionem admittit. at hic tametsi prima nomen cum se-
 cunda cõmune habeat, non tamen et finitione conueniet. non enim
 unam edes animalis uel hominis finitionem ac Socratis. nam ne fi-
 nitio quidem plane est indiuiduorum. hominis autem animalisque
 est. ergo substantia neque ut totum in partes consumitur, neque in
 dissimilares, neque in similes. Verum nec ut in diuersa significa-
 ta uox æquiuoca dispertitur. nam eius generis diuio idem distri-
 buit, nomen segmentis, rei communitatem non distribuit, ut ho-
 mo et uerus et pictus. hic uero est primæ substantiæ et secun-
 dæ quædam uel penes definitionem communitas: nam commune in
 ambabus est in subiecto non esse. Quid igitur dicimus? nempe
 diuisionem non esse prorsus quæ nobis hoc loco traditur, sed
 ordinem solum enumeratorum: ueluti siquis orationis principia
 alia elementa esse dicat, alia syllabas, alia dictiones, alia nomina
 et uerba. uel hominibus quibusdam ordine sedentibus, hunc esse
 primum asserat, illum secundum. ordinis enim est id, non diuisionis
 et secundæ uero dicuntur substantiæ in quibus speciebus et sub-
 stantiæ sunt quæ primæ appellantur. Quamobrem uero non in
 uniuersum dixit, secundæ dicuntur substantiæ species et genera,
 sed in quibus speciebus et substantiæ sunt quæ primæ appellan-
 tur? Dicimus subtiliter admodum ita disertum. nam si genera
 et species dixisset, quoniam in alijs prædicamentis genera spe-
 ciesque habentur, ut color genus in quali, species album et ni-
 grum, esse in accidentibus quoque secundas substantias suspicari

D

E

F

Quo modo
 sit prius
 natura si no-
 tis notiora
 uide p
 oc quæ de-
 gnauimus
 pra. 34. b.
 in margine.

G nobis liceret. ob id non species quaslibet, sed in quibus primæ substantiæ inueniuntur speciebus secundas substantias appellauit. Est uero uel hoc loco adnotandum, in ijs ipsum quæ non ex propria afferuntur sententiâ uerbum, dicuntur, protulisse. secundæ enim inquit dicuntur substantiæ, quæ autem ex propria opinione afferuntur, in ijs non dicuntur, sed insunt pronunciare. in quibus enim inquit speciebus eæ substantiæ sunt quæ primæ appellantur. neque in secundis duntaxat substantiis uerbo dicuntur, sed in primis quoque est usus. eæ enim inquit substantiæ quæ primæ appellantur. Ipsi autem primæ substantiæ in speciebus esse ac generibus, ut in uniuersalioribus uidentur. Verum tamen et genera et species, ut traditum est, perinde quasi in indiuiduis sint licet sumpsisse. cum enim ut communitates ea ceperimus, tunc uniuersaliora sunt, quasi in se indiuidua complectantur. at cum in Platone, aut Socrate genus, uel speciem acceperimus, tunc ut elementa ea capientes indiuiduorum, dicimus indiuiduis ipsa ut partes in totis contineri.

Per hæc saluare possumus genera et spēs esse priora quo ad nos, ut cōitates, ut uero elementa erunt priora quo ad naturam, nobis uero posteriora.

Manifestum est autem ex ijs quæ dicta sunt, quod eorum quæ de subiecto dicuntur necesse est et nomen et rationem de subiecto prædicari: ut homo de subiecto quodam homine dicitur, prædicatur etiam et nomen. hominem enim de quodam homine prædicabitur, et ratio quoque hominis de quodam homine prædicabitur, quidam enim homo, et homo est et animal, quare et nomen et ratio de subiecto prædicabitur. Eorum uero quæ in subiecto sunt, in plurimis quidem neque nomen neque ratio prædicatur de subiecto: in aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet prædicari aliquando de subiecto, rationem uero impossibile est: ut album cum in subiecto sit corpore, prædicatur de subiecto (dicitur enim corpus album) ratio uero alibi nunquam de corpore prædicabitur. Alia uero omnia aut de subiectis dicuntur primis substantiis, aut in subiectis eis sunt. Hoc autem manifestum est ex ijs, quæ per singula proponuntur: ut animal de homine prædicatur: ergo et de quodam homine animal prædicabitur, nam si de nullo quorundam hominum, neque omnino de homine. Rursus color in corpore est: ergo et in quodam corpore, nam si non in aliquo esset singulorum, nec omnino in corpore, quare alia omnia aut de subiectis primis dicuntur substantiis, aut in subiectis eis sunt. Non ergo existentibus primis substantiis, impossibile est aliquid aliorum esse.

Porro ex ijs quæ diximus constat, esse eorum quæ de subiecto dicuntur necesse tum nomen tum rationem de subiecto prædicari. Vult hoc loco primam substantiam laudibus efferre, dictamque eam non inepte substantiam primo et potissimum et maxime fuisse: quandoquidem hæc nullo eget posteriore: quæcumque autem post primam substantiam sunt, illam partim ad subsistentiam, partim ad prædicationem requirunt. est igitur hæc intentio, ad propositi autem probationem hæc præsumit, atque inquit ex dictis patere esse eorum quæ de subiecto prædicantur, necesse et nomen et rationem de subiecto prædicari. Qualibus dictis: nimirum illis quæ

de superius traduntur de ijs quæ de subiecto prædicantur, in quibus dicebat, Quando alterum de altero prædicatur ut de subiecto, quæcumque de prædicato dicuntur, de subiecto quoque dicuntur omnia. Hæc autem præsumit, cum primam ut dixi celebrare substantiam uelit, nempe quæ de subiecto prædicantur et nomen et finitionem subiectis tribuere. quæ uero sunt in subiectis, ipsum quidem esse in ijs habere: uel nomen autem solum, uel neque nomen neque finitionem subiectis impertiri. enim uero de prima substantia quæcumque præter eam sunt prædicantur omnia. Ergo primæ substantiæ usum omnibus quæ præter eas sunt alijs admixtum, alijs ad prædicationem præbent, nam quæcumque præter primam substantiam sunt, aut de subiecto de ea dicuntur, quæ nomen ipsi et definitionem tradunt, qualia sunt genera ac species. hæc enim de ea prædicantur uniuoce, nam et eiusdem particeps nominis est prima substantia, ut dicitur uniuersalis homo de Socrate, nomenque illi ac definitionem transmittit, nam Socrates, et homo et animal uocatur. horumque particeps est finitionis, est enim substantia animata sensus compos: et animal rationale mortale. Cætera præter substantiam, accidentia inquam, quæ primæ substantiæ sunt in subiecto, finitionis eam nunquam, nominis uero quandoque solius consortem reddunt, nam albedo est in corpore: nec finitionem unquam corpori impertit. Haud enim dicere nobis liceret, corpus esse colorem qui usum dissipet: sed forte quod triplici constat dimensione, capax coloris, qui uisum dispergat. nomen tamen impertit. album enim corpus appellamus, uerum non semper, nam ecce uirtus, enim uero hæc neque nomen neque finitionem confert subiecto. non enim qui uirtutis particeps est uirtuosus, sed studiosus perhibetur. Quæ autem nomen distribuunt, partim æquiuoce id faciunt, quæ et rara sunt: partim denominatiue. æquiuoce, ut grammatica mulier a grammatica: et musica a musica. denominatiue autem, quæ etiam sunt plurima, ut a fortitudine fortis, et a grammatica grammaticus, et albus ab albedine, et quæcumque eiusmodi sunt. Alia namque omnia uel de subiectis dicuntur primis substantiis. Bene dicuntur, non enim egent particularibus uniuersalia ut subsistant, sed ut de illis prædicentur. Aut in subiectis sunt ipsi. Recte sunt dixit, nam accidentia ipsum esse in particularibus obtinent substantiis. Hoc autem apertum ex ijs est quæ sigillatim proponuntur. Alia omnia quæ præter primam substantiam sunt, aut de subiecto ea dici, aut ipsi esse in subiecto uult inductione probare, quando uniuersali ratione non potuit, ostendit autem non in speciebus sermone faciens, nam has perspicuum omnibus est de indiuiduis prædicari, nimirum proprium aliquando non tenentes nomen, indiuidua ipsa ex specie nuncupamus, ac uoca hominem illum dicimus. sed in generibus demonstrationem facit per species medias, si enim demonstratum est, eorum quæ ut de subiecto prædicantur quæcumque de prædicato ut de subiecto dicuntur, ea de huic quoque subiecto nuncupari, prædicatur autem de indiuiduo species ut de subiecto, rursusque de hoc genus, plane genus et de indiuiduo prædicabitur, uerbi causa si de Socrate homo, animal de homine, ergo et de Socrate animal. Perinde quoque in accidentibus facit, non enim esse album in corporibus monstrat, aut nigrum, nam hoc euidens est, sed esse in corpore colorem, si enim colorem omnem esse ipsum in corpore habere confessum sit, ergo et particularibus inesse corporibus consentimus, nam corpus simpliciter, de particularibus prædicatur corporibus, si igitur in corpore est color, corpus autem de corporibus particularibus dicitur, ergo et color de particularibus prædicabitur: quoniam in omnibus ijs quæ de subiecto appellantur quæcumque feruntur de prædicato ea de subiecto

A subiecto quoque asserentur. Quamobrem uero color dixit in corpore: ergo et in quopiam corpore. nam nisi in corpore aliquo, ne omnino quidem in corpore: quoniam in particulari corpore proprie sunt uniuersale album ac particulare. Quod si dicas quoniam ea discernemus: non sensibus quidem oculis, uerum intelligibilibus. Ac quid tum? colores erunt: non uniuersalis enim ut est completiuus, cum particulari non censetur colore. nam completiuum nullum ei connumeratur cuius est completiuum. Sicut enim homo in umbratili pictura et is qui est coloribus distinctus neque duo intelliguntur homines, nec qui completiuus est connumeratur, sed alter communis, utique is qui obscure deliniatus est, alter particularis, unusque ambo sunt, sic et in homine uniuersali ac Socrate. Est enim sciendum ut primum pictor communem in rudi pictura hominem designat, dein coloribus exprimens ducit ut Socratem faciat, uel Platonem, sic uniuersalem hominem, cum sit primus, si formationem accipiat, fieri Socratem aut Platonem. natura enim simpliciter hominem facit, non Socratem Platonemue. Ergo nisi primae substantiae sint, aliorum quidpiam esse haudquaquam potest. Alia uero omnia uel de subiecto primarum dicuntur substantiarum, uel sunt in subiecto. Vides quam merito supradicta anteciperit, laudibus primam substantiam extollere cogitans: cum enim quae praeter eam sunt inquit omnia uel substantiae sint uniuersales, uel accidentia, prima ut saepe est dictum substantia, cum omnibus usum praestet, sublata, secum quaecumque praeter ipsam sunt sustulit. nam prima inierempta substantia, accidentia in quo haereant non habentia, simul abolita sunt. similiter et uniuersalia, cum de quibus praedicentur non habeant. Porro praedicari in uniuersum dicimus non quae pra multis sunt, sed nec quae in multis. nam et haec quidem simul cum primis substantiis dubio procul perimuntur. non enim quidquam per se hominis in natura rerum est quod nec Socrates nec Plato nec particularium quisquam sit hominum. quippe in multis singularibusque spectantur communia. haec tamen nequaquam praedicari de indiuiduis consueuere. nam nihil ipsum de sese praedicatur. sola autem ea praedicari de indiuiduis solent quae sunt post multa, quaeque in cogitatione uersantur. (quam enim habemus de rebus notionem, hanc praedicare de ipsis consueuimus) quae ipsa quoque una cum sublatis particularibus auferuntur. nam nisi res sint, utique ne de ijs quidem extiterint notionem. Ergo nisi particulares adsint substantiae, nec uniuersalia erunt, nec accidentia. Merito igitur particulares substantiae, primae appellantur. Rursus autem uel hoc loco recte uniuersalibus uerbum dicitur, accidentibus uerbum est assignauit.

12 Secundarum uero substantiarum, magis substantia est species quam genus. propinquior enim est primae substantiae. Si quis enim assignet primam substantiam quid est, euidentius et conuenientius assignabit speciem quam genus assignans, ut hominem quendam manifestius assignabit hominem quam animal assignans. illud enim proprium magis cuiusdam hominis: hoc autem communis. et cum quendam arborem assignauerit, manifestius assignabit assignando arborem quam plantam. Amplius primae substantiae ideo quod alijs omnibus subiacentur, et omnia alia uel de ipsis praedicantur, uel in ipsis sunt, propter hoc maxime substantiae primae dicuntur, quemadmodum au-

tem primae substantiae ad alia omnia se habent, sic et species ad genus se habet. subicitur enim species generi, genera enim de speciebus praedicantur: species autem cum generibus non conuertuntur. Quare et ex his species genere magis substantia est.

Secundum uero substantiarum magis est substantia species genere. Comparationem facit secundarum inter se substantiarum, speciei nempe ac generis: aitque speciem esse magis genere substantiam, idque duobus ostendit argumentis. altero ab affinitate primae substantiae, hoc est a propinquitate qua ad ipsam pertinet: altero a proportione. Atque a primae quidem affinitate substantiae, quod primae substantiae idest indiuiduis propior sit species genere. A proportione autem, quod ut substantia prima ad speciem, ita ad genus sese species habeat. Si enim ipsam ex eo primam appellauimus, quod omnibus ea posterioribus usum adhibeat, alijs ad existentiam suppeditaneam, alijs ad praedicationem, iure species quoque magis substantia quam genus uocabitur, quae ipsi ad praedicationem subiacet. Nam si species desit, genus de quo praedicetur non habet: siquidem per mediam ipsam de indiuiduis etiam praedicatur. Siquis enim primam substantiam quid sit exponat, is notius familiariusque assignabit speciem reddens quam genus. Hoc est ab affinitate argumentum. Si enim quid Socrates inquit sit expromemus, integre tum hominem, tum animal assignantes loquimur. familiarius uero si hominem quam si animal responderimus. non enim animali dicto significauimus utrum rationale an brutum: et mortale ne an immortale. at si responderimus hominem, propinquius eius naturam explicabimus. Haec enim magis hominis cuiuspiam propria est, illud uero communis. Est enim Socratis magis proprium esse hominem: animal autem communis. etenim de speciebus alijs pluribus dicitur. Praeterea substantiae primae quod alijs subiacent uniuersis, ac caetera de ijs praedicentur omnia, uel sint in ipsis, ob id maxime substantiae primae appellantur. Ut autem primae ad alia sese habent substantiae, sic species quoque habet ad genus. Hoc est argumentum secundum, quod a proportione desumitur. Ut enim sese, inquit, primae habent substantiae ad ea quae praeter ipsas sunt, aliquibus ad existentiam subditae, nonnullis ad praedicationem, ita se species habent ad genera, quibus sunt ad praedicationem subiectae. genera uero non item subiacent speciebus, quamobrem sunt species iure magis substantiae. Porro subtiliter adiecit ac caetera de ijs praedicentur omnia, uel sint in ipsis. nam subiacent omnibus primae substantiae, uerum non similiter. alijs enim ut existant subiectae sunt, hoc est accidentibus: alijs uero idest uniuersalibus substantiis ad praedicationem. Caeterum quae fuerit quispiam cur non speciem substantiam secundam, genus tertiam nominauerit. Itaque dicimus cum secundas substantias una eademque de causa has nuncupasset, quod prima inquam ad praedicationem opus haberent, horum facere superdiuisionem noluit. sed comparare eas duntaxat contentus fuit, atque alteram magis, alteram minus substantiam uocare.

13 Ipsarum uero specierum quaecumque non sunt generis nihil magis alterum altero substantia est. nihil enim familiarius assignabis de quodam homine hominem assignando, quam de quodam equo equum. Similiter autem et in primis substantiis nihil magis alterum altero substantia est. nihil enim magis quidam

Questio.

E homo substantia est quam quidam bos. Merito igitur post primas substantias sola aliorum omnium species et genera secundæ substantiæ dicuntur. sola enim hæc eorum quæ prædicantur, primam substantiam indicant. quendam enim hominē si quis assignauerit quid est, speciem quidem quam genus assignando familiarius demonstrabit: et manifestius faciet hominem assignando quam animal. Aliorum uero omnium quicquid assignauerit quis, assignabit extraneæ: uelut album, aut currit, aut aliud quodcumque: taliū assignans. quare merito hæc solæ aliorum secundæ substantiæ dicuntur. Amplius, Primæ substantiæ eo quod alijs omnibus subiiciuntur, et omnia alia de illis prædicantur, uel in ipsis sunt, propriissime substantiæ dicuntur. sicut autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, ita genera et species primarum substantiarum ad reliqua omnia se habent. de his enim reliqua omnia prædicantur. quendam enim hominem dices grammaticum esse: ergo et hominem et animal grammaticum dices. Similiter autem et in alijs.

H Ipsarum autem specierum quæcumque genera non sunt alia nihilo magis substantia quam alia est. Cum substantiarum in profundum hoc est ab indiuiduis ad speciem, ab hac ad genus diuisionem confecerit, primamque alteram esse pronunciauerit, alteram secundam, secundæ autem unam magis substantiam esse, alteram minus, nunc diuisionem earum in latum a collationem facit, speciei inquam ad speciem, et indiuidui ad indiuiduum. beneque dixit quæcumque genera non sunt, ne subalternas species ac specialissimas, ut animal hominemque conferres. sed comparare illas inquit oportere quæ eadem a generibus aut indiuiduis distant absentia, ut hominem et equum, uel bouem. harum enim alia inquit nihilo magis substantia quam alia est: eæque perinde absunt a genere. nam post animal protinus brutum ac rationale statutum animal est. post quæ equus si forte contingat, et homo, atque bos. ut enim de equo prædicatur animal, ita de homine quoque ac boue, similiter planta de uite et olea, quod genus earum proximum est, uti quoque animal equi aliorumque. proinde ex ijs omnibus aliam alia nihilo magis substantiam esse. nam et proximum eorum genus ab ipsis æqualiter distat, statimque post ipsa indiuidua constitutum est. Verum nec indiuiduorum inquit aliud alio magis substantia est. similiter namque omnia speciebus suis generibusque ad prædicationem, et accidentibus ad inheretiam substrata sunt. quam enim uniuersalis homo ad aliquem hominem habet rationem, eandem uniuersalis equus ad equum quempiam obtinet. nam quemadmodum prædicans de Socrate hominem, nihil prædicare familiarius potes, ita nec de Xantho equum, aut canem de Argo. Atque uel hinc proditur Aristoteles ad cognitionem uulgi præceptionem cōficere. nihilo enim magis indiuiduum indiuiduo primam esse substantiam affirmat: sed formicam hanc uerbi gratia et hanc stellam pariter esse substantias. hominum enim multitudo perinde esse horum quodlibet nouit. ob id ipse quoque similiter uulgi sententiam secutus hæc substantias appellauit. Ipsarum autem specierum quæcumque genera non sunt. Hoc est quæcumque iuxta in-

K diuidua sunt, et specialissima: quandoquidem et auis species est. Iure igitur post primas substantias solæ aliorum species solaque genera secundæ substantiæ dicuntur. Nunc causam exponit ob quam genera et species secundæ substantiæ nuncupentur: tertius uero non item substantias ipsa accidentia nominet. Hoc autem rursus duplici asserit ratione. altera a propinquitate ad primas substantias, altera a proportione. atque ab ipsa quidem propinquitate, quod primis explicandis substantijs, proprie per solum genus aut speciem solam exponemus. nam si Socratem hominem esse aut animal dixerimus, familiariter ac notius assignabimus: sin album esse, uel currere, aut huiusmodi quidquam pronunciauerimus, aliene atque ignobiliter explicabimus. Iure igitur genera speciesque secundas substantias dicimus, quasi sola primas substantias designent. accidentia uero haud prorsus uocamus substantias, ut quæ substantiam primam non declarent. Primæ item substantiæ quod alijs subiectæ sint omnibus, potissimum substantiæ nuncupantur. Secundum hoc argumentum est, idque a proportione repetitum. Sciendum est primas substantias ob id primas uocari quod et accidentibus indiuiduis ad existentiam suppositæ sint, et uniuersalibus substantijs ad prædicationem. utque primæ substantiæ ad particularia sese accidentia, atque uniuersales habent substantias (subiacent enim ad existendum illis, his ad prædicationem) ita secundas quoque substantias accidentibus quæ in nouem genera in uniuersum considerantur, subiectas esse. hoc enim est quod alijs omnibus dixit, hoc est uniuersalibus substantijs, uniuersalibusque accidentibus. Ac denique ita se habent species ad genera, ut indiuidua ad species. sunt namque ipsæ ad prædicationem subditæ. ait enim quemadmodum omnibus præter eas existentibus subiectæ primæ substantiæ sunt, ita et accidentibus secundæ. nam ut Socratem dicimus philosophum, sic et philosophum hominem, et animal philosophum appellamus. Quamobrem subiacent et secundæ accidentibus substantiæ, et de ijs accidentia prædicantur. sed de indiuiduis quidem in primis, ut Porphyrius quoque inquit. ratione uero secundaria, et de generibus, et de speciebus. at substantijs nunquam subiacent accidentia. Est enim non ignorandū ex ijs quæ prædicantur aliqua secundū naturam, alia præter naturam, nonnulla per accidens prædicari. Dicuntur secundum naturam accidentia de substantijs, ut Socrates est philosophus, aut caluus, aut simus, uel id genus quidpiam. naturaliter enim subiecta esse accidentibus substantia consueuit, accidentia autem de ea prædicari. Sed et uniuersalia lege naturæ de particularibus dicuntur, ut de Socrate animal. etenim particularia subesse uniuersalibus natura sunt apta. Prædicatio præter naturam ea est quæ contrarium efficit, atque de accidente substantiam prædicat, uti ea quæ dicit hoc philosophum est Socrates, et siquid huiusmodi. non enim ea natura constant accidentia, ut substrata substantijs sint. et ea item quæ prædicat de uniuersali particulare, ut quæ dicit hic homo est Socrates: uel color est album. Per accidens uero prædicatio est, quæ accidens de accidente, aliud de alio prædicat, genere inquam diuersum de eo quod diuersi generis est: ut ea quæ philosophum quod est in Socrate de simo quod eidem inest, aut caluo prædicat, aut econtra. dicitque si forte eueniat hoc simum caluum esse, uel hoc caluum philosophum, et siquid est tale. Enim uero per accidens dicitur, quoniam cum plura circa idem subiectum inuenta diuersi generis sint accidentia, nec de se inuicem prædicari natura idonea, aliud de alio dicitur: quod subiecto inheret, non quod mutua sint cognatione coniuncta. non enim ut simum caluo subiectum sit comparauit natura. utrumque enim sub genere diuerso, alterum

A alterum sub quanto, alterum sub quali censetur. Prædicationem autem id genus præter naturam non dicimus, quoniam plane acci- dens de accidente natura prædicari potest: natura potest autem uniuersalius de magis particulari. Iure itaque accidentia tertiæ substantiæ haud quaquam uocata sunt, quasi non cuiquam ad exi- stendum subiaceant, sed & cum de accidente prædicatur substan- tia, huiusmodi præter naturam sit prædicatio.

24 **B** Commune autem omni substantiæ est in subiecto non esse. Prima namque substantia nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur. Secundarum uero substantiarum constat quidem etiam sic, quod nulla est in subiecto. Homo enim de subiecto quidem quor- dam homine dicitur: in subiecto uero non est, neque enim in quodam homine homo est, similiter autem & animal de subiecto quidem dicitur quodam homine, non etiam est animal in quodam homine. Amplius, eorum quæ in subiecto sunt nomen quidem de subie- cto aliquando nihil prohibet prædicari, rationem uero impossibile est: secundarum uero substantiarum de subiecto & ratio prædicatur, & nomen, rationem enim hominis de quodam homine prædicabis, & ani- malis similiter, quare non erit eorum substantia quæ sunt in subiecto. Non est autem proprium substan- tiæ hoc: sed & differentia eorum est quæ non sunt in subiecto. bipes enim & gressibile de subiecto quidem quodam homine dicitur, in subiecto uero non est, ne- que enim in homine est bipes, neque gressibile. ratio quoque differentiæ de illo prædicatur de quocunque ipsa differentia dicitur: uelut si gressibile de homine prædicatur, & ratio gressibilis de homine prædica- bitur, est enim homo gressibilis.

C Commune de omni substantia est non esse in subiecto. Finitio nem depromere uult, uerum quoniam generalissimum est genus substantia, reddere eius finitionem propterea nequit quoniam ex generibus finitiones ac differentiis eruantur, at simplicis generis substantiæ reperias non licet, quod genus ea uti diximus genera- lissimum sit. Itaq; ob eam rem ipsius proprium assignat, est enim id finitioni simile. Nam finitio ut soli & omni cuius finitio est com- petit, atque ad finibile commeat, sic proprium quoque uni inest at- que omni cuius est proprium, ac inter sese reciprocant. Hac igitur de causa proprium uult substantiæ prodere. Caterum nõ quæ ipse probet protinus tradit propria, sed quæ propria esse suspica- tus: aliquis fueritne hæc propria quoque esse substantiæ cuiquam dicere in posterum liceat. Proprium autem cum depromere uo- luerit, detulit commune, ait enim commune de omni substantia est non esse in subiecto. Quid ergo dicemus? nimirum duo quædam proprio inesse plane oportere, quæ sunt soli illi, omnique compe- tere cuius est proprium. Ergo per id quod commune est dixit, id esse in omni significauit substantia, proprium enim & soli illi rei inesse & omni oportet cuius est proprium, ut risibile soli homini omnique suppetit. Commune igitur inquit est omni substantiæ non esse in subiecto. Quodque non sit in subiecto prima substantia, ne

probatione dignum quidem arbitratur, cum sit id ex euidetia ma- nifestum, nam ipsum esse non habet in allo Socrates. Probat au- tem non esse in subiecto & substantias secundas: idq; syllogismo utens huiusmodi in secunda figura. Secundæ substantiæ nomen fi- nitionemque subiecto distribuunt. Quæ in subiecto sunt, ea neque nomen, neque finitionem, aut solum nomen tradunt subiecto. Ergo substantiæ secundæ non sunt in subiecto. Porro non est hoc sub- stantiæ proprium: sed differentia quoque ex ijs est quæ non sunt in subiecto. Promulgatum substantiæ proprium eicit, ut quod non soli huic inest, sed etiam differentiis: Porro ex hoc tum seiungere a substantiis differentias, tam coniectere eas substantiis uidetur, nam cum ait non proprium id substantiæ, sed differentiarum quo- que esse, discernere eas uidetur a substantiis, per id uero rursus quod differentias de subiecto dici ait, in subiecto autem non item, substantiis eas coniungit, nam ea inquit quæ in subiecto non sunt, ijs tum nomen, tum finitionem impertiunt de quibus de subiecto di- cuntur, tales enim inquit sunt & differentia, nam pedestre, & bi- pes, & rationale, non nomen solum homini elargiuntur (pedestre enim animal homo dicitur, & rationale, & bipes) sed finitionem quoque, quocunque modo quis horum cuiuslibet rationem expli- cauerit, uerbi gratia sunt in homine pedestre & bipes, sed non ut accidentia: quoniam & nomine & ratione prædicantur de ho- mine, hominem enim pedestrem uocabis, dices & rationem pede- stris, id est quod super terram pedibus graditur, id uero propriū eorū est quæ essentialiter de prima prædicantur substantia. Quam obrem differentias rursus substantias esse uult ex ijs uerbis. Qui- dam igitur ad hoc tres esse species aiunt differentiarum, quarum aliæ magis substantiæ sunt quam accidentia: quædam magis acci- dentia quam substantiæ, nonnullæ medio quodam adeo se modo ha- bent ut sit incertum utrum accidentia magis ipsas an substan- tias dicamus, exempli causa magis substantiæ quam accidentia sunt rationale, brutum, et quæ sunt id genus, magis quidem substantiæ, quod subiectarum sint specierum completiue: accidentia uero, quod in quale quidquam sit prædicentur, quemadmodum & acci- dentia, at accidentia magis quam substantiæ, album in olore & Scythæ: & nigrum item in coruo & Aethiope, ab Aethiope enim Scythæ hoc differt, albo & nigro, accidens quidem quod absque subiecti fiat corruptione ac defiat, pennis enim corui detra- ctis nihilominus coruus erit, & Scytham si denigratū mente con- ceperis, nihilominus & homo erit & Scythæ. Rursus quæ huius- modi sunt, substantiæ quodam pacto esse uidentur: quoniam adest omni coruorum Aethiopumque speciei nigrum, similiter & al- bum oloribus ac Scythis. Medio uero quodā se habent modo quæ sunt in elementis qualitates, ut calidum & siccum in igne: frigi- dum uel humidum in aqua, Caterum quo planiora nobis fiant quæ de his, differentiis inquam quæ sunt elementis inest dicuntur, ser- monem paulo altius repetamus. Primam materiam aiunt philo- sophi incorpoream esse propria ratione, figuratq; carentē, ac ma- gnitudine, atque ab omni qualitate abiunctam. Quod enim infor- mis sit, ex eo plane ostenditur, quod omnium ipsa naturalium sit capax formarum, quemadmodum enim ligna domestico instrumen- to materiæ rationem adhibentia forma omni priuata sunt quæ in eo spectatur (nam neque sedilis formam habet, neque abaci, neque alterius id genus ullius) sic materia quoque cum fundamentum quoddam ac omnium quæ in corporibus considerantur formarum sit conceptaculum, ne unam quidem propriam formam obtinebit. Hæc igitur secundum tres dimensiones in molem exaucta subie- ctum secundum hoc est corpus exquale seu qualitatis expers ex

D

Dubium.

E

F

G Aristotelis facit sententia. Quandoquidem enim per se subsistere
 Hinc patet: qualitates haudquaquam ualebant (nam ipsum esse qualitas om-
 dari tres di- nis habet in corpore) corporis eguere, quod, ut in ipso existerent,
 mēiones co- propria ratione qualitate uacaret. Huic igitur parte quadā sicca
 eternas pri- & calida accedens qualitas ignem efficit. Frigida & humida
 ma materia. aquam. rursus sicca & frigida terram. aerem autem calida &
 humida. non quod actu uel incorporea materia, uel corpus exqua
 le aliquando fuerit: sed id dicimus rectum generandarum rerum
 ordinem contemplantes, diuidentesque hęc cogitatione, quæ natu-
 ra separari non possunt. Quæ ergo superueniunt qualitates cor-
 pori, secundo inquam subiecto, quatenus ipsi qualitate carenti ad-
 uenire, sunt accidentia. substantiæ autem quatenus ignis, aqua, ele-
 mentorumque reliquorum sunt completiue. calida enim & sicca
 igni uelut corpori qualitas si perindita est, ut autem igni, non hæc
 etiam superuenire dicuntur, sed huius magis complere substan-
 tiam. Quamobrem mediæ hæc quodam pacto se habent, nihil ma-
 gis substantiæ quam accidentia. nam corpori quidem simpliciter,
 quod trina inquam dimensione constat, cōtingere insunt autem sub-
 stantialiter elementis, cum completiue eorum substantiæ sint.

H Quoniam igitur inquit non una species ut ostensum est habetur
 differentiarum, Aristoteles cum quasi ad totam differentiarum
 respexerit latitudinem, de differentiis neque ut substantiis absolu-
 te, neque ut accidentibus enunciat. Nos ergo quid ad hæc dici-
 mus? nempe hos ingeniose quidem fuisse, cæterum non uere omni-
 no commentos. nam si differentias esse Aristoteles inter substan-
 tias et accidentia uolebat, faciendum ei prædicamentum erat un-
 decimum, quod inter substantiam atque accedens medium esset, quo
 differentias referret. quod si præter decem aliud non est, horumque
 unum substantia, cætera autem omnia sunt accidentia, nihilque in-
 teriacet, entia omnia uel substantiæ, uel accidentia sint necesse est,
 ac nihil medium intercurrat. Quod autem substantiæ dubio pro-
 cul sint differentie ipse, compertum inde est, quod completiue spe-
 cierum sint eæ, ac de ipsis substantialiter prædicentur. nam si com-
 plent substantias, substantiæ quoque uidelicet sunt. non enim sub-
 stantiam complent accidentia. Quod autem substantias esse eas,
 uel ipsi Aristoteli uideatur, apertum est ex eo quoque quod inse-
 rius partes eas uult esse substantiarum cum ait, Ne uero turbent
 nos partes substantiarum. & rursus. Competit autem substantiis
 ac differentiis uniuoce ab ijs dici omnia. declaratur id etiam ex
 Porphyrii uerbis. nam de ijs ut placet Peripateticis differens ille,
 Differentia est inquit qua species est amplior genere. propria au-
 tem parte omnino est amplior. ergo pars quoque substantia est, si
 quidem & species. Quamobrem & Aristoteles tum ex suis uer-
 bis, tum ex ijs quæ Porphyrio ex Aristotelis sententia prodita
 sunt, ipsas differentias uult esse substantias. Quoniam igitur pa-
 to inquit, Proprium autem hoc substantiæ non est, sed differenti-
 arum quoque? quasi diuersæ a substantia palam sint differentie.
 Itaque censemus, quemadmodum in unitate & puncto & instan-
 ti diximus, hæc sub nullum prædicamentum redacta propterea
 esse Aristoteli, quod pluribus cognita non essent hominibus. et-
 enim recipere illa quoque sub quantum licebat dicenti quanti hoc
 tribui quidem in partem posse, hoc uero non posse. atque id quod
 tribui potest, altera parte continuum esse, altera discretum, nec
 sunt quatenus sunt hoc loco disputat, sed quatenus de ipsis uulgo
 sunt tamen recepta: quoniam, ut sepe diximus, non de ijs: quæ
 hominibus uidetur. sic in præsentia quoque substantias eum qui-
 dem esse ipsas nouisse differentias, cæterum eas sub prædica-
 mentum non referre substantiæ, quod hominum nota non sint mul-

titudini. Quod si quis dicat, atqui multis in propatulo sunt dif-
 ferentiæ. hominem enim rationalem ac mortalem esse aiunt. Re-
 spondemus non de differentiis ceu de simplicibus, ut de ipsa per se
 rationabilitate, aut irrationabilitate notionem ijs, sed quasi de
 compositis haberi. rationale enim animal totum, ut unum quid-
 piam norunt, & brutum similiter. Porro & superius dicebamus
 cum substantia partim simplex, partim composita sit: ac simplex
 quædam sit præstantior corpore, quædam detrior, de sola com-
 posita disputare philosophum, quæ in generibus & speciebus in-
 diuidi, & spectatur. Nimirum igitur conferens inter se substan-
 tias sola genera ac species assumpsit, & uero etiam indiuidua:
 quandoquidem ipsi & de solis his docere consilium est. differen-
 tiarum autem ne mentionem quidem fecit, quoniam simplices hæc
 sunt. Hanc igitur ob causam dixit Aristoteles non esse hoc substan-
 tiæ proprium. cæterum non simpliciter omnis dixit, uerum compo-
 sita. nam non esse in subiecto non solum compositæ, sed simplici
 quoque hoc est differentiis cōpetit. Cum uero superius nobis qua-
 dripartita entium tradita diuisio sit, querendum sub quod diuisio-
 nis segmentum redigere oporteat differentias. dicimus itaque si
 quæ præ multis sunt differentias ceperimus, has sub primo segmen-
 to quod est de subiecto & non in subiecto statuendas: sunt namque
 hæc uniuersales substantiæ. si eas quæ in multis, primum quidem ne
 differentias quidem has dici arbitramur. uti neque genus, id quod
 in ipsis est animal. genus enim si id est quod de pluribus & specie
 differentibus in quid est prædicatur, animal autem quod in Socra-
 te est non dicitur de pluribus, utique genus nequaquam fuerit. &
 uero species similiter quæ est in indiuiduo species dici non pote-
 rit, cū species de pluribus & differentibus numero in quid est præ-
 dicatur. sic & rationale in Socrate nemo proprie loquendo diffe-
 rentiam dixerit. de pluribus enim differentia & specie differenti-
 bus in quale est prædicatur. at rationale in indiuiduo de eo prædi-
 catur solo. non erit igitur differentia. Sed hæc partes esse dicimus
 indiuiduorum. ut enim specierum partes sunt genus & differentia,
 sic quod in indiuiduo est animal & rationale partes sunt indiui-
 duum. quo circa nec sub definitionem cadunt, ut pote indiuidua. Ase-
 rit enim in libro de demonstratione Aristoteles, indiuiduorum nec
 finitionem, nec demonstrationem esse. si enim ex generibus differen-
 tiisque constat finitio, in indiuiduis autem nec genus est, nec differen-
 tia, dubium nemini est, nec eorum haberi finitionem. at si finitio
 non est, utique nec demonstratio: si quidem ex finitionibus demon-
 strationes consistunt. quod si quis differentias quoque eas uocari
 dignum arbitretur, nõ absolute differentias, sed ut in indiuiduo dif-
 ferentias nominabimus, quibus differit hic homo ab hoc equo &
 hoc angelo. iccirco sub quartum eas recipimus segmentum, quod
 neque de subiecto est, neque in subiecto. quandoquidem & com-
 plentiue indiuidui substantiæ sunt & particulares. de nullo enim
 prædicantur subiecto.

**Nam conturbent autem nos substantiarum par-
 tes, quæ ita sunt in toto, quasi in subiecto sint: ne for-
 te cogamur eas non esse substantias confiteri. Non
 enim ita ea quæ sunt in subiecto dicebantur quasi ut
 partes inessent alicui.**

Ne uero nos turbent substantiarum partes, ut quæ totis in sub-
 iecto sint, ne substantias non esse eas fateri aliquando cogamur?
 Quod inæcturum Aristoteli scrupulum erat id præueniens ipse in
 questionem deduxit & soluit. ad dubitasset enim quispiam, quo-
 niam sunt in aliquo substantiarum partes (sunt enim in substantiis)
 in aliquo

K

L

Pro intelle-
 ctu horum
 dete, quæ
 xit supra
 Ammo-
 niu. 38. b.

M

16

A in aliquo uero & accidentia sunt, partes ergo substantiarum sunt accidentia, quod est absurdum. hoc igitur soluens, traditum est inquit quomodo accidens in aliquo dixerimus. non enim quod uelut subiecti pars esset proditum est. sed ut quod sine eo constare non posset. differentia autem usum toti præbent, ac completiua subiecti sunt, ipsumque constituunt. quapropter tametsi in eo conueniant quod in aliquo sint, est quoddam tamen in ipsis discrimen, quatenus hæc complet subiectum, suntque ab eo inseparabiles. illa uero nec complent, nec simul perpetuo sunt. Quidam uero interpretes hanc uerborum seriem ei censent præponendam quæ de differentijs inquit, Porro non est id substantiæ proprium: sed & differentia ex ijs est quæ non sunt in subiecto. oportebat enim aiunt cum per hæc substantiæ partem nullam in subiecto esse demonstrasset, substantiæ autem sit & differentia, ita subiungere, non proprium esse substantiæ non esse in subiecto: quandoquidem est & differentia. An uero & ordo hic recte se habet. cum enim neque species, neque genera, neque differentias quæ partes substantiarum sunt in subiecto esse ostenderit, inferendus uniuersalis quidam sermo erat, ne partem omnino quidem in subiecto aliam quam partem esse substantiæ. Videtur autem ei sermo esse non de partibus manum inquam & capite & pede, sed de intelligibilibus uereque partibus, ut rationali & mortali. hæc enim partes proprie hominis sunt: si quidem ex ijs homo consistit. ergo de intelligibilibus loquitur rationali atque mortali. sunt enim aliæ partes sensibiles, intelligibiles aliæ. nunc uero de intelligibilibus disputat. sic enim ordo speculaminis huius opportunitatem habet. quoniã enim non proprium substantiæ est dixit non esse in subiecto, quandoquidem & differentia ex eorum numero habentur quæ in subiecto non sunt, nequis perinde hoc ipsum dixisse putaret quasi differentia substantiæ non essent, quæ proprie substantiæ sunt, ob id subiunxit. Ne uero nos turbent substantiarum partes, ut quæ totis in subiecto sint. alioqui intempestiue hoc interiectum speculamen uideretur, nisi de intelligibilibus eum partibus loqui, rationali mortali que acceperimus, quæ proprie sunt partes hominis: siquidem homo ex ijs constat. Non enim ita in subiecto ea dicebantur quæ ut partes sunt in aliquo. Id est accidentia etsi in aliquo esse, non tamen ut pars in toto dicebantur. nam si quidquid est in aliquo id in subiecto necessario esset, partes quoque substantiarum cum sint in aliquo (sunt enim in toto) in subiecto haberentur. nunc uero esse in aliquo uniuersaliter cum sit, aliquod est ut in subiecto, quoddam ut pars in toto, aliud uero secundum alium in aliquo existendi modum.

C Inest autem substantijs & differentijs omnia uniuoce prædicari. Omnia enim quæ ab his prædicata sumuntur, aut de indiuiduis prædicantur, aut de speciebus. A prima nanque substantia nulla est prædicatio: de nullo enim subiecto dicitur. Secundarum uero substantiarum species quidem de indiuiduo prædicatur: genus uero & de speciebus & de indiuiduis. Similiter autem & differentia, & de speciebus & de indiuiduis prædicantur. Et rationem quoque suscipiunt primæ substantiæ, specierum & generum: & species generis, quæcunque enim de prædicato dicuntur, eadem & de subiecto dicuntur. Similiter autem rationem differentiarum suscipiunt & species & indiuidua. Vniuoca autem sunt quorũ & nomen com-

D mune est, & ratio eadem. Quare omnia quæ a substantijs & differentijs sunt, uniuoce prædicantur.

Competit autem substantijs & differentijs uniuoce ab ijs dicta omnia. Ad secundum consequens transit substantiæ prioris improbato, & uero nunc peculiare proprium quærit substantiæ: sed & hoc statim damnauit. idque ex eo liquet quod differentias coniunxit: ut non solum competere substantiæ pateat. Ac prius quidem electum est, quasi omni substantiæ, non solum autem insit. hoc uero, quasi nec solum, nec omni conueniat. Neque enim competit primæ, nam ea de quibus prædicetur non habet, neque solum, quoniam & differentijs. Omnes enim ab his prædicationes aut de indiuiduis, aut de speciebus prædicantur. Docet primum quæ nam a substantijs & differentijs prædicationem admittant. tum sic uniuocam in ipsis accommodat prædicationem. indiuidua enim inquit de nullo dicuntur subiecto. species de indiuiduis. genera de utrisque. eodem modo & differentia de speciebus atque indiuiduis. hæc autem & uniuoce de quibus prædicantur dicuntur. nam Socrates & homo est, & animal rationale mortale. est animal quoque & substantia animata, & sensus compos. Sed & differentiarum nomen rationemque accipit. dicitur enim rationale, eiusque finitionem excipit. rationale enim est id quod utitur ratione. nam & Socrates hanc rationem admittit. Et uero de specie similiter & genus & differentia prædicatur uniuoce. hoc uero etiam late patet, quæcunque uniuoce de prædicato dicuntur ea de subiecto quoque prædicatum iri. Iure igitur genus & differentia quoque cum de speciebus prædicentur uniuoce, de indiuiduis quoque, de quibus & species, prædicantur. species autem de solis indiuiduis. indiuidua de nullo: quoniam nec subiectum eis ullum est. Contemplare hic porro quomodo utilis ei de uniuocis præceptio fuerit. id quod uel ipse aperiens inquit, Erant autem uniuoca ea quorum & nomen commune est & ratio eadem. Hinc uero etiam considera quam aperte differentias substantias esse pronunciet. Si enim quæ sunt in subiecto, uel solum tribuunt nomen, uel neque nomen, neque finitionem: uniuoce autem differentia de speciebus prædicantur atque indiuiduis, ipsæ ergo differentia substantiæ sunt, & non accidentia. competit enim ijs quæ substantialiter prædicantur & nomen & finitionem subiectis tribuere. Cuius igitur rei gratia cum superius discernere eas a substantijs uideatur, usdem deinceps coniungit: nempe ob eam causam quam sæpe recitauimus, quoniam hic ipsi inquam eo consilium spectat, ut non de omni substantia, sed de sola composita doceat, cuius & homines multi notitiam obtinent. Socratem enim multi non modo Socratem esse, uerum hominem quoque ipsum, & animal norunt. & uero hominis nomen in particularibus ferunt communiter omnibus. nomen quoque similiter animalis in hominibus & equis & reliquis animantibus. ipsius autem per se rationalitatis notionem non habent. sed quæuis dicant rationale, compositum dicunt. rationale enim animal, hoc totum cognoscunt. similiter quoque in bruto ac cæteris differentijs. Proinde igitur differentias ipsas non plane hoc loco substantias esse dicit, sed ipsas quidem uult esse substantias: ac suam ubique sententiam detegit. non eiusmodi uero substantias quales compositæ sunt, de quibus hic ei sermo est. Sic ergo & in physica cum triplicem substantiam prodiderit materiamque & formam & præterea quæ ex utraque simul & materia & forma consistit, hic compositum solum uocauit substantiam: non autem materiam, neque formam: quoniam nec de simplicibus ei sermo est institutus.

G Omnis autem substantia uidetur hoc aliquid signi-
 ficare, in primis igitur substantiis indubitabile et ue-
 rum est quod hoc aliquid significant. indiuiduū enim
 et unum numero est quod significatur. In secundis ue-
 ro substantiis uidetur quidem similiter propter ap-
 pellationis figuram hoc aliquid significare, quādo quis
 dixerit hominem uel animal, nō tamen uerum est: sed
 magis quale aliquid significant. neque enim unum est
 quod subiectum est, quemadmodum prima substan-
 tia: sed de multis homo dicitur, et animal. Non au-
 tem simpliciter quale quid significat quemadmodum
 album (nihil enim aliud significat album quam qua-
 litatem) at species et genus circa substantiam quali-
 tatem determinant. qualem enim quandam substan-
 tiam significant. Plus autem in genere determinatio
 fit quam in specie. dicens enim animal plus comple-
 ctitur quam qui hominem dicit.

H Omnis autem substantia significare hoc aliquid uidetur. Cum
 prima duo repudiauerit consequentia, quæ sunt non esse in subie-
 cto, et omnia uniuoce ab ijs dici, ad tertium proprium transiit quod
 est hoc aliquid significare. Igitur dictio hoc, subiectum ipsi deno-
 tat. significatiuum enim est demonstrationis. Sic ergo materiam
 ipse subiectū in Physica nominat. ambo enim finita sunt, et ipsum
 hoc, quasi sub demonstrationem cadens: et materia, ut quæ ma-
 neat eadem, omnibus quæ in ipsa sunt uersuram patientibus. si qui-
 dem transfigurari lebes potest et statua fieri, et statua rursum fi-
 guram immutans aliud fieri quidpiam, ære id nihilominus manen-
 te quod prius erat quam lebes factus, aut statua, aut quidquam
 eiusmodi esset. itaq; et ipsum hoc et materiam subiecta appellat.
 Pronomen uero aliquid, non de subiecto substantiam nominat: quo-
 niā permanet, nec quoquam eget, nec est in subiecto, sed ipsa sub-
 iectum omnibus est, auctorq; unitatis, hoc est unum significandi,
 ut hoc lignum, hic homo. Ipsum ergo aliquid, particulare indicat,
 ambo autem, cum dicuntur hoc aliquid, particulare subiectum, in-
 diuiduam inquam substantiam declarant, ut hunc hominē, aut hoc
 lignum. in his enim ipsum hoc semper fert Aristoteles, in indiuiduis
 inquā quæ apparent ac sensibus percipiuntur: quippe hæc ea sunt
 quæ sola recipiunt indicationē, quæq; sunt subiecta duntaxat oibus.
 dictionē autē tale in infinito et uniuersali usurpat. iure namq; uniuersale
 omnium simpliciter rationē obtinet. At Plato hoc aliquid in uni-
 uersali tāquam finitū uelut in Ideis necessario capiebat. eas enim in
 primaria essentia, ac substantias esse affirmabat. quale autē in sin-
 gulari, nam infinita hæc uocabat propterea, quod in statu non es-
 sent, sed ipsum esse in fluxu ac refluxu haberent. recte igitur am-
 bo alio atq; alio proposito capiētes dixere. Porro et hoc pro-
 prium, reuocit, quasi non omnem substantiam quantum solam comite-
 tur, nam species inquit et genera, ut homo et animal, hoc quidem
 aliquid ob singularē uocis efficiem significare uidentur: ceterum
 multitudinem magis contentricemq; aliquorum plurium cōmunita-
 tem ac qualitatem quandam referunt, cum cōmunitatem particu-
 larium ac collectū declarent. Opera autem precium est querere,
 quomodo in substantia dicat significare et non esse, si res est sub-
 stantia, significantur enim res nec significant. Dicimusq; quod uo-
 cis est de re quandoq; et quod rei est de uoce ob mutuum prædi-

cari complexū. funguntur enim res uocum interim munere, ut non
 tanquam res significant, sed tali modo nominentur, ut Socrates si
 ipsum inquirentibus in multitudine spectetur. interdum uero quæ
 rei sunt uoces obeunt, ut Socrates ambulat, non quod nomen So-
 crates ambulet. uox etenim est, uox autem non ambulat, sed quod
 res quæ nomen eiusmodi habet, illa ambulet. sic ergo et hoc loco,
 propter uocis implicationem, subiectum prædicationem uocis ac-
 cepit, quod est significare. ac nunc præsertim, ubi de significatiuis
 sibi uocibus disputandū proposuit. Institutum enim esse Aristoteli
 diximus, de uocibus, rebus, cōceptibusq; explicare. Substantia igitur
 ut uox quidem, significat, nec significatur. sunt enim significa-
 tiuæ rerum uoces, ut res uero significatur, nec significat. nam si-
 gnificantur quidem a uocibus res, ipsæ uero aliorum non sunt signi-
 ficatiuæ. Quemadmodum autem ipsa per se significatiua rerū no-
 mina sunt, si autem parti orationis cuiquam coniungantur, signi-
 ficantur magis ab ea quodam modo, ita uel hoc loco cum dixerō
 Socrates, per Socratis nomen substantiam notauit. cum autem So-
 cratem philosophū, uel Socrates ambulat pronunciauerō, tunc per
 philosophum, uel per ambulans significatur magis quam significet
 nomen. Ceterum et ad hoc animaduersione opus est, indiuiduam
 Aristoteli substantiam hoc aliquid, uniuersalem tale appellari.
 Platoni contra, nec eos mutuo discrepare. utraq; enim hoc ali-
 quid et tale nomines licet. nam hoc aliquid, finitū: tale autem, in-
 finitum declarat. Enim uero in utraq; et finitum est et infinitum.
 in indiuidua quidem finitum, ipsum numero unum: infinitū autem,
 ipsum mutari adeo, ut secundum perpetui affectus dogma, Hera-
 cliti inquam, ne uox quidem de seipso remaneat, ut Socrates. ha-
 bet enim esse ipsum in fluxu ac refluxu, perinde atq; res naturales
 aliæ. In substantia uero uniuersali finitum est ipsum immutabile, ut
 uniuersalis hominis, atq; animalis. infinitum, in multitudine errare
 atq; allabi. homo enim si dixerō, sum particulares omnes cōplexus
 et in secundis uero substantiis uidetur quidē similiter figura appel-
 lationis hoc aliquid significare. Pronunciatione quidem singulari
 ter facta, hoc aliquid significare uidentur, cum homo aut animal
 dixerimus. ueruntamen non hoc aliquid, sed tale hoc est similitudi-
 nem designant, qua homines quatenus homines sunt similes inter
 se habentur, et animalia quatenus animalia. magis ergo quale
 quidquam propterea indicat, quod plura uniuersalis homo indiui-
 dua complectatur. Non tamen uerum est. Quoniam ex eius rei
 ignorantia quod nō omnis substantia hoc aliquid cōnotet, sunt pa-
 ralogismi hoc est deceptorie ratiocinationes, qui a græcis utines
 id est nō aliqui nominantur: iuxta Homeri cū Ulyssēm, qui Vtin se-
 ipsum opportune appellauit. Vtinis paralogismi exemplū. Siquis
 est Athenis, is non est Megaris. homo autem est Athenis. homo
 igitur nō est Megaris. homo enim nō est aliquis, necq; hoc aliquid
 significat. Simile huic et illud est, quod ego sum tu nō es. ut enim
 uerbum aliquis indiuiduam substantiam declarat, ita et uerbum
 ego. Est ergo paralogismus in uerbo aliquis seu quis. nam uerbū
 siquis alter uniuersale esse cogit, quod falsum est: alter in particu-
 lari ipsum capit, et uerus tunc sermo est. nam aliquis homo uerbi
 gratia Socrates aut particularis alius qui Athenis est, Megaris
 nō est, ne sit ipse a seipso diuisus. ita ergo dicas oportet. Quisquis
 est Athenis, is nō est Megaris. Socrates Athenis est. Megaris igitur
 Socrates non est. Itaq; ob id non tamen uerū est dixit: quoniam
 cum plura sint singularia, genus et species eorum similitudinem
 referunt. Non enim subiectum uelut prima substantia est unum.
 Quomodo uox, quæ singularis est figuræ, atq; eam ob rem
 de uno ferri uidetur subiecto. homo enim secunda substantia atque
 animal

A animal dicitur, non homines animaliaq; & Non simpliciter autem quale quidquam significat uelut albi. Quale ipsum cōmunit, atq; ab æquiuocatione propter accidentia uindicat. est enim differētis atq; accidentibus quale. qualitatē autem nō dicit qualis est accidētis. neq; enim subiecto accedens illa neque ab eodem decedens quidquam confert aut nocet. genera autem & species illorū quorum esse dicuntur, ac de quibuscumq; prædicentur cōpletina sunt, atq; ut ipse ait qualitatē circa substantiam determinat, hoc est talem aut talem substantiam determinat, atq; distinguunt, confusamq; ipsam discernunt, sinceramq; seruant essentialē cuiusq; substantiæ qualitatem. Nam cum contineat substantia corpus & incorporeum, & hæc confusa indiscrētāq; sint, harum diuisio specierum, cuiuslibet qualitatem secreuit. Rursus cum res plures ambiat corpus, animatum atq; inanime confusa discriminat, ac cuiusq; proprium definit. Similiter & plura complectente animato, huius speciei proprium singulis limitant. eodem & in cæteris modo. Animal enim & planta, quæ suorum subiectorum genera sunt, ac sub animato corpore constituta, substantialem speciebus suis qualitatem suo ipsorum interuentu decernunt. Ac quoniam igitur pacto inquirunt prædicari genera & species in quid est dicebantur, nunc uero Aristoteles quale ab ijs determinari circa substantiam affirmat. Dicimusq; quatenus differentis impertiuntur species quidem actus, genera autē siue potestate, ut placet peripateticis, siue actu secundum Platonicos, eatenus quale dici circa substantiam definire. in quale enim est prædicantur differentia. Querendum uero est quomodo significare substantiam dicat, quanquam significatur ea magis, neq; significat. Itaq; ad hoc respondemus, uti proditum est sepe numero disputare de uocibus & rebus & conceptibus propositum Aristoteli esse. significat ergo ceu uox nec significatur substantia. significatur autem ut res nec significat. A uocibus enim significantur res, ipsæ uero significatiuæ non inter se sunt. Nomina enim ut ipsa per se significatiua sunt rerum, orationis autem si cuius parti iungantur. significantur magis ab ea quodammodo. perinde ergo & hoc loco cū Socratem dixerō, per nomen substantiam Socratis notauit. cum uero Socrates philosophus uel Socrates ambulans, tunc significatur nomen magis per philosophum uel per ambulans quam significet. & non ipsum, sed magis aliud quidquam significat. sic ergo uel hic, ipsa per se res si capiatur substantiæ, nihil significat: cum uero cōplicata uoci fuerit, tunc ab illa significatur & Amplius autem genere quam specie determinationem facit. Nam qui animal dicit plus complectitur quam qui hominem dixerit. Hoc est, et si substantia omnis secunda substantialem rerū qualitatem decernit, genus tamē magis uniuersaliorē cōmunioremq; species particulariorē qualitatem diiudicat.

C Inest autem substantiis nihil illis esse contrarium. Primæ enim substantiæ quid erit contrarium, ut cuiusdam homini, uel cuiusdam animali? at uero nec homini nec animali aliquid est contrarium. Non est autem hoc substantiæ proprium, sed etiam multorum aliorum, ut quantitati. bicubito enim uel tricubito, nihil est contrarium, at uero nec decem, nec alicui talium. Nisi forte quis multum pauco dicat esse contrarium, uel magnum paruo. Determinatorum uero quantum nullum nulli est contrarium.

Competit substantiis nihil quoq; ipsis esse contrarium. Ad quantum transgreditur consequens tertio quoque damnato, utpote soli

uerum non omni competente. enim uero hoc est, nihil contrarium esse substantiæ. ait enim quidam contrarium est Socrati, aut alij cuiquam indiuiduo? Et uero nec secunda. nam quid homini est aut mali contrarium? Verum si quis dixerit, quid igitur non aduersatur ignis aquæ, & terra aeri? Dicimus repugnare sibi hæc mutuo non qua ratione substantiæ sunt, sed qua affectu sunt qualitatibus. aquæ enim qualitati frigida atq; humida calida & sicca opposita est ignis. non ipse ergo inter se pugnant substantiæ. nam hæc non per tota seipsa contraria sunt, cum non materia & corpore, sed solis oblectentur qualitatibus. Sciendum est rationale irrationabili non esse contrarium. siue enim negatio rationalis irrationabili sit, negatio contrarium non est: siue potestatem affirmandi habeat quæ speciem quandam a rationabili diuersam declaret, ne ita quoq; contrarium est rationale irrationabili, cum in esse ipsum deducat atq; constituat. Sed neq; species alia contraria est speciei, uerum contrarietates circa differentias & qualitates uisuntur. Forsitan uero si quis diligenter exquirat, ne penes quidem qualitates obiectam esse igni aquam profitebimur. si uero dunt enim circa idem subiectum contraria, atq; ita aduersum se inuicem bellum suscipiunt, utroq; studente eorum subiecto potiri, & alterum expellente. Ignis ergo si caliditati frigiditatiq; alternis non subiacet, ne proprie quidem caliditati, ut in igne, oppositum quidquam esse censebimus, si opposita ut dicimus circa idem pugnant subiectum. Hoc uero etiam reprobatur, perinde quasi non uni substantiæ quantum uniuersæ competat. quanto enim nihil inquit contrarium, ut denario, uel bicubito. nam quid esse ijs potest contrarium? non enim quadricubitum contrarium bicubito corrumpunt nam se mutuo contraria. hic uero auditio bicubiti est quadricubitum & Nisi quis multum pauco uel magnum paruo dicat esse contrarium? Atqui ne hæc quidem contraria sunt quanta. quoniam ex multis paruis magnum, & multum ex pluribus paucis constitit. atq; hæc paulopost non quanta esse, sed ad aliquid ostendit. Verū tamen etsi quis concessionē inquit dederit, ut quanta sint, nihil tamen nostrum intererit. satis enim nobis est ad demonstrandum non uni substantiæ nullum contrarium inesse, si quantis etiam definitis id cōpetat. Definita quanta ea nominant quæ circumscripam quibusdam finibus habent quantitatem, neq; relatione ad aliud dicuntur. paruum autem & magnū, & multū & paucum sunt infinita.

Videtur autem substantia non suscipere magis & minus. Dico autem, non quoniam substantia non est a substantia magis & minus substantia (hoc enim dictū est quoniam est) sed quoniam unaquæq; substantia hoc ipsum quod est, nō dicitur magis et minus: ut si est eadem substantia, homo, non erit magis & minus homo, neq; ipse seipso, neq; alter altero. non enim est alter altero magis homo, sicut est album alterū altero magis & minus album; & bonum alterū altero magis & minus bonū. Sed et ipsum seipso magis et minus dicitur: ut corpus cū sit album magis nunc album esse dicitur quam prius. & cum calidum sit: magis & minus calidum dicitur. Substantia uero non dicitur magis neq; minus. nihil enim homo magis nunc homo quam prius dicitur, neq; aliorū quicquam quæcumq; substantiæ sunt. quapropter non recipiet substantia magis & minus.

Ammon. in Prædicam.

D 2

D
Obiectio.
Hoc faciet
Auer. 5. phy
sico. cō. 10.

Notabile.

Modus saluandi quod caliditati, ut in igne nihil proprie opponitur.

G Videtur Porro substantia non accipere magis, & minus. Ad quintum consequens accessit, a substantia inquam non admitti magis & minus. Verbum autem uidetur non fingi hoc loco significat, sed quod persuadere non aliter queas quodque deponi non potest. Proprium uero hoc ex proxime antecedenti sequitur, ortumque ex illo obtinuit, substantiæ contrarium nihil esse dicente. fieri enim magis & minus in ipsa natura comparatum est in quibus & contrarietas, idque non simpliciter. non enim contraria quæcunque magis & minus accipiunt, sed quæ misceri inter se natura apta sunt. par enim & impar quanquam sunt contraria, magis tamen & minus nequaquam admittunt: quoniam nec misceri natura sunt idonea. neque enim est par magis par pari: neque impar impari magis impar. album autem albo magis esse album dicitur: quoniam nigro suapte misceri potest natura. dicitur enim id magis album quod a nigro longius distat: minus uero album quod plus cum nigro mixtionis accepit. & uero ipsum quidquam seipso magis album dicitur. Aliquid enim cum album nunc sit, fit seipso albius, discreto quod in ipso immixtum est nigro. similiter & in alijs. ergo si nec omnia magis minusque admittunt contraria, sed ea duntaxat quæ misceri natura ualent, multo minus ea quæ ne ullum quidem prorsus habent contrarium magis & minus recipient. Sciendum contraria ipsa fines esse, magis autem & minus uiam ad contraria. Ac contraria quidem uocat album & nigrum. magis uero & minus, mutationem ex albo in nigrum, uel ex nigro in album. quæ non tota simul fit, sed uia quadam per accessionem uitur, facta ex albo, uel nigro in alterum transformatione. Itaque contraria ubi sunt, ibi aduerbia magis minusque sunt. & ubi non sunt contraria, neque magis & minus: ubi item magis minusque, ibi contraria, & ubi magis minusque non sunt, nec ibi contraria habentur. quatuor enim semper hæc inter se contingunt. uerum hæc ex Platonis sententia medio prædita dicuntur. neque enim semel natura a contrario in id quod plane contrarium est transfuit, sed uia utitur quadam, fitque minus album, & minus aëre, atque ita nigrum. Aristoteles uero non omnia inquit contraria medijs distincta esse ut Plato affirmabat. sed nouit etiam quæ medio careant: tametsi duo duntaxat, par & impar, & morbum sanitatemque. Quædam uero, & horum media esse arbitrantur. paris enim qui in duas æquales portiones diuiditur, & imparis qui in duos pares non secatur numeros. tres medijs habentur, pariter par, qui usque ad unitatem æquali partitione dissecatur, ut numerus triginta duo, in sedecim, & octo, & quatuor, & duo, & unum. & impariter par, qui multis paribus acceptis sectionibus in numerum imparem desinit, ut quadraginta octo, in uiginti quatuor, & .xij. & .vi. & in tria numerum imparem terminat. & pariter impar qui in duas quidem partes æquales disiungitur, ceterum eius segmenta protinus imparia sunt, ut decem & octo in .viii. & .iiij. ductus. ac sunt quidem ut aiunt paris & imparis u quos diximus medijs: morbi uero ac sanitatis conualescentia. Si magis & minus non admittit substantia, quomodo in libro de generatione atque interitu minus calidum aerem dicit ut igni collatum? calidior est enim ignis aere. & aer quam aqua humidior. & aqua frigida magis quam terra. & terra igne ficior. hæc autem substantiæ sunt. Ac dici potest qualitates has rursus non ceu substantias magis ac minus suscepisse. quælibet enim in proprio subiecto plurima est, ut accidentia uero intendi ac remitti. nam quod minus est si in id quod est magis euadat, non speciem aboleuit. aer autem acceptis igneæ caliditatis mensuris aer non mansit. Illud

Aduerte circa hoc et diligenter consideranda num sit uerum nam in cælo repe-
rriuntur magis et minus ut patet ex Auer. 2. cœ-
li côm. 15. ex sententia Alex. & tñ ibi nō sūt cōtraria in modum con-
stat ex dictis Ammonij paulo infra.
Dubium.

Circa hæc sollicitū esse oportet ne cogamur fa-
teri qd uni

uero tenendum est, non esse in solis accidentibus magis & minus cum demutationem speciei non faciunt. uiuit enim magis mens quam anima. Enim uero non omnino fit magis & minus ob contrarij mixtionem. tametsi nanque immortalis anima est, minus tamen uiuit quam mens. Composita quoque essent hoc pacto elementa. erit enim humidus ignis, utpote minus siccus quam terra, & aqua sicca, quasi in humilitate aeri cedat. atque in alijs similiter elementis. sed hæc speciem obtinere. Quamobrem minoris id genus rationes, remissiones magis sunt de generatione sue formarum. Sicut & luna quæ cum quinta fit essentia ultima, quanuis sub seipsa contentorum particeps non sit, habet tamen quidquam in se forma diuersum, ut facies ea declarat quæ in ipsius medio plenius apparet. & color qui in eius deliquijs carbonis specie cer- nitur, qui dissimilari est. horum enim neutrum terræ mixtione, sed quinta essentia luciditate remissione prouenit. Dico autem non substantiam substantia non esse magis minusque substantiam. Quoniam enim superius primam secunda magis esse substantiam dixit (est enim inquit substantia quæ potissimum, & primo & maxime dicitur) & ipsius secunda speciem magis genere esse substantiam, cum ait secundarum uero substantiarum magis substantiam esse speciem quam genus, merito in quaestionem uocat, quomodo cum substantiam substantia magis esse substantiam supra commemorauerit, nunc dicat, uidetur autem substantia non admittere magis & minus. Cui solutionem inferens inquit, non dictum eodem esse modo magis quidem & minus esse illic, hic uero non esse. ibi enim substantiarum collationem ordinemque secundum profunditatem contemplando, primam secunda magis substantiam esse pronuntiabat, quasi hominum magis pluralitati cognita esset. & secunda speciem magis, quod prima species sit quam genus propinquior. hic uero secundum latitudinem collationem faciens, indiuiduum inquit neque ipsum seipso, neque aliud alio magis esse minusque substantiam. Socratem enim neque ipsum seipso magis & minus quis hominem dixerit, neque Socratem Platone magis hominem. Sed neque species, uel ipsa sese, uel alia quam alia magis substantia est, ut homine equus nihilo est magis substantia. eodem pacto & in generibus. Enim uero proprium hoc seu consequens omni quidem, non soli tamen competit substantiæ. etenim non admittit quantum magis minusque, quoniam nec quodpiam habet contrarium. Sed neque par, neque impar, quoniam ne misceri quidem hæc suapte possunt natura. Quamobrem uero quemadmodum in proprijs alijs ad finem aiebat non est autem hoc substantiæ proprium, quandoquidem licet omni uerbi gratia insit, non soli tamen, aut soli quidem, sed non omni, non perinde & hoc loco fecit, dixitque non proprium hoc esse substantiæ quanuis omni conueniat, siquidem quantum magis minusque non suscipit. Dicimus, hoc propterea quod ex dictis pateret omisisse. quoniam enim coniuncta. ut dixi sunt consequentia, planeque id quod est non esse aliquid magis & minus, ex eo quod est non habere contrarium sequitur, paulo uero prius, nec substantiæ, nec quanto aliquod inesse contrarium ostendit, id nobis colligendum ac subaudiendum reliquit, nempe non solius esse substantiæ magis ac minus non admittere, sed etiam quanti.

Maxime uero proprium substantiæ esse uidetur, quod unum, & idem numero est, contrariorum susceptiuum esse: ut in alijs quidem non habet quisquæ quod proferat tale, quæcunque non sunt substantiæ: quod

eum

R et
substantia
teri esse ac
cicens cōtr
Arist. 1. phy
sico. 27. &
30.
Quia per
metem inte
ligi pot. uide
te Simpli.
physi. char.
49. a fronte
col. 1. ubi p
mentē uide-
tur audire in
tellectū quo
terminos co
gnoscimus,
quare p. ani
L. mam
hoc in loco
actione intel
lectus cum
imaginatio-
ne unctā in-
telligere po-
sumus.

A cum sit unum numero susceptibile contrariorum sit: uelut color, qui est unus et idem numero, non dicitur albus et niger, neque eadem actio et una numero, praua et studiosa, similiter autem et in alijs quæcunque non sunt substantiæ. Substantia uero cum unum et idem numero sit, susceptiua contrariorum est: ut quidam homo cum unus et idem sit, aliquando quidem albus, aliquando fit niger: et calidus, et frigidus: et prauus, et studiosus. in alijs autem nullis aliquid tale uidetur. Nisi quis forsitan instet, dicens orationem et opinionem, contrariorum esse susceptibilia, eadem enim oratio uera et falsa uidetur esse: ueluti si uera sit oratio sedere quendam, eo surgente ipsa eadem falsa erit, similiter autem et de opinione. si quis enim uerum putet aliquem sedere, surgente eo falso putabit eandem de ipso opinionem habens. Sed si quis et hoc suscipiat, tamen modo differt, nam ea quæ in substantijs sunt, ipsa quidem mutata, susceptibilia sunt contrariorum. Frigidum enim ex calido factum mutatur (alteratur enim) et nigrum ex albo, et studiosum ex prauo. similiter autem et in alijs unumquodque eorum mutationem suscipiens, susceptibile contrariorum est. Oratio nanque et opinio ipsa quidem immobilia omnino perseverant: cum uero res mouetur, contraria circa ipsa fiunt. oratio nanque eius quod sedeat aliquis permanet eadem: cum uero res mota sit, aliquando quidem uera, aliquando autem falsa dicitur, similiter autem est et in opinione. quapropter saltem modo proprium substantiæ est, ut secundum mutationem sui ipsius susceptibilis sit contrariorum. Si quis autem recipiat etiam hæc, orationem et opinionem susceptibilia esse contrariorum, non est hoc uerum. Oratio nanque et opinio non in eo quod ipsa aliquid recipiant, contrariorum susceptibilia esse dicuntur: sed eo quod circa alterum aliqua passio facta sit, nam in eo quod res est aut non est, in eo etiam oratio uera, uel falsa esse dicitur: non in eo quod ipsa susceptibilis sit contrariorum. simpliciter enim a nullo neque oratio neque opinio mouetur, quapropter non erunt susceptibilia contrariorum: cum nulla contrarij sit passio in eis facta. Verum substantia in eo quod ipsa contraria recipiat, in hoc susceptibilis esse contrariorum dicitur. languorem enim et sanitatem suscipit: et candorem et nigredinem: et unumquodque talium ipsa suscipiendo, contrariorum susceptibilis esse dicitur. quare proprium erit substantiæ, cum unum et idem numero sit, secundum sui ipsius mutationem, susceptibilem contrariorum esse. De substantia quidem hæc dicta sunt.

D Maxime uero proprium esse uidetur substantiæ, quod idem unumque numero est, uicissim id capax esse contrariorum. Sextum hoc consequens proprium assignauit substantiæ, quod et inter cetera præcipuum habet: id inquam quod una numero ac eadem manens, contrariorum sit capax. Socrates enim unus idemque per manens, modo calefit, modo frigescit. et in qualitatibus similiter alijs, reliquisque accidentibus. Hoc autem soli competit substantiæ, uerum non omni. aliud enim præter ipsam nihil, unum idemque manens numero, natura est aptum contrarijs excipientis, accidentia inquam. ab ea enim ubi discesseris, accidentia omnia sunt, neque enim prorsus natura comparatum est accidens accidenti subijci, ut illi existendi primordium præstet. non enim subiacet album nigro uel calido, neque id genus alicui. eadem et in alijs accidentibus ratio est. ergo nec capax est contrariorum. competit igitur hoc soli quidem, non tamen omni. nam secundæ id nequaquam conuenit. neque enim unum idemque numero dici proprie uel genus uel species possit, cum proprie unum numero circa indiuidua spectetur. Præterea quanuis unum sit species, non tamen est contrariorum capax. neque enim corpus est, ut caliditatem, uel frigiditatem, uel eiusmodi quidquam accipiat. similiter nec genus. sed hæc sane effectiua esse contrariorum, aut diuidi in contraria dicuntur, mortale inquam et immortale, rationale atque irrationale. At ne contraria quidem hæc sunt si quis acius inspexerit. corrumpuntur enim inter se contraria: hæc autem mutuo se magis afferunt quam corrumpant. simpliciter enim rationale atque immortale bruta et mortalia promunt in naturam. Quid ergo si non omni inest substantiæ, id elus maxime proprium esse arbitrat? Dicimus itaque cum prodita sex quædam uelut propria substantiæ sint, primum quartum quintumque esse quæ omni substantiæ non tamen soli competent, non esse inquam in subiecto, quod differentiæ quoque constabat. et quartum, nihil esse illi contrarium, quod et quantis aderat. præterea et quintum, non admittere inquam magis et minus, quod et ipsum suppetebat quantis. At secundum, quod erat subiecta ijs omnia dici uniuoce, neque omni competere, nec enim conuenit primæ. neque soli, quandoquidem et differentijs. Tertium autem, quod est hoc aliquid significare: et ad hoc, sextum, unum inquam idemque numero manens capax contrariorum esse, soli substantiæ subesse, quanuis non omni. Ergo ne unum quidem ex quatuor iure approbat, quoniam non soli inerat. nemo enim quod et alij competit, id esse alicuius dixerit proprium, tamen si omni adest subiecto: sed magis quod soli quanquam non omni. At cur duorum tertij et sexti, sextum antepositum? quoniam illud, quod est significare hoc aliquid id est singularem numerum secundæ substantiæ sola uoce conuenire uidebatur. hoc uero re ipsa uidetur congruere. Quocirca ut omni quoque substantiæ assignatum coherentere proprium ostendamus, hoc pacto immutatis parum philosophi uerbis dicamus. Maxime uero proprium substantiæ esse uidetur, indiuidua quæ sub ea continentur, uicissim capacia esse contrariorum. sic enim et de omni substantia proprium hoc prædicitur, neque aliorum ulli congruet prædicamentorum. nam nec quanti indiuidua, uerbi gratia decem, nec qualis, ut in hoc lapide albū, capacia sunt uicissim contrariorum. Verbum uicissim adiectum est, quoniam non dealbatur simul ac denigratur Socrates: nec simul ægrotat sanitateque fruatur. Verba autem adiacent illa, unam eandemque numero, quoniam numerus quoque contraria par et impar admittit: non unus tamen numero, sed specie unus: quando ne ut in numero quidem consistit par et in impar, sed ut in materia quæ potest in par atque impar diuidi, nam cubitale lignū et in

G par & impar secatur. & pares equi possunt impares reddi al-
terius additione. Et uero corpus quauis contraria admittat, ut
album & nigrum, non unum tamen numero, sed specie est unum.
Sedenim ab Aristotelica ipsa dictione id quod dicitur contem-
mur. Maxime uero proprium esse uidetur substantiæ, quod idem
unumque numero est, uicissim id capax esse contrariorum. Nam
unum quidem numero, ut idem seruetur subiectum: idem uero, ne se-
cundum subsistentiam mutetur. fit enim color ex albo niger muta-
tionem suscipiens essentiæ. nam subsistentiam in eo quod album est
propriam obtinet. itaque si in nigrum mutetur, secundum subsi-
stentiam mutatus est. at Socrates unus & idem manens, quando-
que calidus, quandoque frigidus fit. & in alijs similiter. Capax au-
tem contrariorum, ut excipiendorum uicissim contrariorum fa-
cultatem ostendat, non enim excipere contraria, siquidem essent in
eodem pugnantia, sed capax dixit, quo ut exposui facultatem in-
dicaret, in alijs autem prædicamentis nihil eiusmodi uidetur. Sed

Questio. roga-bit quisquam fortassis, Quid ergo? & coruus hic est capax
albedinis, uel olor nigredinis? quomodo igitur esse capax dixit con-
trariorum? Sed respondemus, ab ratione haudquaquam fore alie-
nam in coruo alijsque innumeris dubitatione, si capacem esse om-
nem substantiam contrariorum omnium dixisset. Neque enim ni-
gra fieri ualet cerussa, si maneat cerussa, neque ignis si ignis ma-
neat, capax frigiditatis humiditatisque est, nec aqua, nec terra leui-
tatis. nunc uero non omnium, sed simpliciter contrariorum dixit.
Quamobrem etsi coruus quoque albedinem non accipiat, aut olor
nigredinem, tamen caliditatem, frigiditatem, ac ceteras contra-
rias qualitates admittunt. & ignis licet non frigiditatem uel hu-
miditatem uel quid ei contrarium sustineat, lationem tamen deor-
sum capit uolentiam, cum sursum ferri suapte natura incitetur.

Quid uero de sole & luna ac simpliciter celestibus dixerim-
us? horum enim quoduis cum numero unum idemque sit, tamen
contrariorum capax non est. Nisi contrarias quis & hic ce-
perit motiones, quoniam ab ortu quidem motu feruntur cum uni-
uerso, per se uero ipsa contrario cientur. In septem autem erran-
tibus, ab australibus quoque regionibus ad aquilonias, & ab ijs
rursus ad australes transitum ceperis licet: in eamque contrarie-
tatem qua a terra longius recedunt, ac propè eandem iter tenent:
nec non qua congregiuntur, digrediunturque. In luna autem, &

I elius illustrationes & reliqua. Quo fit ut sphaera sola immo-
bilis non capax contrariorum esse uideatur. Aliter quoque re-
spondeas. Supra diximus inesse hoc quidem substantiæ, uerum non
omni. neque enim speciebus competit ac generibus, sed quæ sub
ijs continentur indiuiduis. Unica uero ne omnino generis quidem
uel speciei cuiuspiam sunt indiuidua, ut sol & luna. & uero cœ-
lum prorsus unicum quoddam est. Non ergo sermo arguitur Ari-
stotelis, etsi capacia cœlestia non sit contrariorum. nam de

Possimus di- cere sermo- nem Aristo- nō arguēdū esse, & si ca- pacia cœle- stia non sint cōtrariorū, quia hæc ge- nera de qui- bus Aristo- hic agit sunt indiuiduis quæ sub generibus speciebusque comprehenduntur, non de omni substantia agitur. Diximus item hoc soli substantiæ, quauis non omni congruere. quanquam ne indiuiduis quidem in est uniuersis, ut quidam putarunt, propter cynnum qui album non mutat. Verum tamen si oppositionem hanc non admittant, susci- piunt tamen ut dictum est oppositionem aliam, quæ est calidi & frigidi, humiditatisque ac sicci. Secundæ autem substantiæ, ut quæ sunt immutabiles, non recipiunt contraria. similiter & cœlestia cum sint immutabilia, quatenus talia sunt, contraria non admittunt. Quidam uero difficultatem proponunt, nempe uniuersalem ho- minem si mutabilis sit, capacem contrariorum: sin non mutabilis, deum igitur, quod absurdum est, fore. Dicimusque constitutiuis

eius partibus esse immutabilem, ut animali, rationali, mortali. ho- mo enim nullus cum animal sit, fit inanimal. aut cum rationalis existat, expers euadit rationis. aut mortalis immortalitate frui- tur. sic enim & Plato opinatur, qui immutabilem essentiæ, actione uero mutabilem esse rationalem animam asserit. Nisi quis forsi- tan instet, ac orationem opinionemque eiusmodi esse dicat. Nam oratio eadem & uera & falsa esse uidetur: ut si uera sit sedere aliquem, ubi is consurrexerit, eadem falsa erit oratio, Eodem mo- do & de opinione. Siquis enim uere opinetur sedere quempiam, ut ipse surrexerit, falso opinabitur is qui eandem de ipso opinio- nem habet. Quæstionem quandam per se ipse in medium adducit, quam ab aliquo exulcerari par erat: eique quoad fieri potuit so- lutionem offert. quisquam enim dubitasset, quomodo solius dicat substantiæ proprium esse, oportere, quæ idem unumque numero est, capacem eam esse contrariorum. Nam ecce & pronunciatua oratio, & opinio, quarum oratio, tum pronunciatua, tum animo concepta quantum est, opinio autem quale, cum unum idemque maneant, capaces ueritatis sunt & falsitatis. quæ enim dicit ora- tio Socrates sedet, si forte sedeat Socrates, uera: rursus si surre- xerit, hæc eadem falsa est. Similiter & opinio de Socrate seden- te, si eum sedere contingat, recte sentit: si surrexerit, eadem falso existimat. Itaque eadem oratio, atque opinio eadem, cum unum idemque maneant, capaces sunt ueritatis falsitatisque. Solutionem igitur quæstioni bifariam infert, tum per fiduciarium reprobatio- nem (sic enim eam uoco quam græci antiparastasin nominant) tum per instantiam, quam iudem græci enstasin appellant. Est er- go fiduciarium reprobatio, cū id quod obicitur admiserimus, osten- derimus autem quanquam ita res habeat, ei tamen quod dicimus nihil officere. Instantia uero, est cum nihil omnino quæstioni cedi- mus, sed ipsam subuertimus, perinde quasi non ita ut est proposi- ta habeat: ac primum quidem per fiduciarium reprobationem sol- uit sic inquiring. Siquis autem uel hoc admiserit, modo tamen dif- fert. Nam quæ sunt in substantiarum genere, cum mutantur ipsa, capacia sunt contrariorum, mutatum nanque est frigidum ex ca- lido factum. Alteratum enim est. Et nigrum ex albo, & studio- sum ex uitioso. Eodem pacto & in quouis aliorum ipsum mutatio- nem suscipiens contrariorum est capax. Oratio autem atque opi- nio ipsa quidem immobilia usquequaque omnino permanent, at res cum mouetur fit circa ea contrarium. Si uero etiam inquit oratio nem esse concedemus contrariorum receptricem, non eodem tamen modo cum substantia suscipiet contraria. nam substantia quidem motum ipsa concipiens ex calida frigida fit, & nigra ex alba. in ceteris quoque contrarijs eodem modo, at manens immobilis ora- tio, eo quod mota res sit, ueritatem accepit falsitatemque: nam cum sedeat Socrates, oratio quæ sedere eum dicit uera fit. ubi uero sur- rexerit, falsa est ergo Socrates is qui mouetur, oratio autem ma- net immobilis: idque merito. nam neque in solis orationibus, neque in solis rebus ueritas mendaciumque est, sed in uerborum cum re- bus coherentia. Quemadmodum enim calceatio neque in solo pe- de, neque in calceo, sed in calcei ad pedem concinnatione specta- tur, sic ueritas quoque in uerborum cum rebus conuenientia. Ea- dem et in opinione dicemus. nam manens & illa immobilis, re cō- mota, uel uera uel falsa dicitur. Modo igitur quodam hoc pro- prium substantiæ est: siquidem alio modo conceptrix est contra- riorū substantia, alio oratio atque opinio. Quod si quis receptiuam contrariorum esse opinionem orationemque acceptauerit, hoc ue- rum non est. Ac per fiduciarium quidem reprobationem hoc pa- cto, per instantiam uero sic dubitationem soluit, hoc autem uerum non est.

A non est, id est dicere ab oratione, uel opinione admitti contraria uerum non est. Simpliciter autem a nullo neque oratio mouetur neque opinio. Quapropter non erunt susceptiua contrariorum, cum nullus in ijs affectus prouenerit. Nam substantia in contrarijs excipiendis motu cietur qualitati conueniente. horum uero neutrum ab altero mouetur. siquidem neque oratio causa est rei mutandæ atque in contraria dimouendæ, neque res mota quidquam secum orationis commouit. nam mansit eadem immobilis oratio, nec quidquam perpeſſa est. afficiuntur enim quæ capacia contrariorum sunt, cum sit affectus mutatio in contraria. at quæ afficiuntur mouentur. nam motus est ipse affectus. Si ergo non permanet pronuntiatiua oratio, sed simul dicta est, etiam deperijt, constat nec eam moueri. quomodo enim quod non est mouebitur? nisi moueatur, neque afficitur. nisi afficiatur, neque admittit contraria. sed ab oratione sane fatebimur quæ eadem specie, non etiam numero sit contraria excipi. eodem pacto et in opinione allegabimus.

Motus est affectus in contraria quod uero de motu circulari contrario uacante dicendum sit, uide de Aristot. x. celi. tex. 87

B Quod circa proprium fuerit substantiæ, ut eadem atque una numero capax contrariorum pro sua ipsius mutatione sit. Cum orationem non unam eandemque marientem contrariorum receptricem esse ostenderit, quod soli hoc inſit substantiæ, per hæc sermonem concludit. decenter que uerba illa, pro sua ipsius mutatione, apposuit. Non enim oratio inquit, atque opinio contraria sui ipsarum mutatione, sed eo quod res immutetur accipiunt. at substantia ipsa cum penes qualitatem mutetur, receptrix facta est contrariorum. Vnum autem numero dixit, quoniam numerum, ut materiam intelligamus oportet: contrarietateque circa hanc fieri, nempe parium atque imparium.

DE QUANTO.

21 **C** **QUANTO** autem aliud quidem est discretum, aliud autem continuum. et aliud quidem ex habentibus positionem ad se inuicem in ipsis partium constat, aliud autem ex non habentibus positionem. Est autem discretum quidem, ut numerus, et oratio. continuum uero, ut linea, superficies, corpus: amplius autem præter hæc, locus et tempus. Partium etenim numerus nullus est communis terminus ad quem copulentur partes eius: ut quinque si sunt denarij partes, ad nullum terminum communem copulantur quinque et quinque: sed semper discreta sunt, et tria et septem ad nullum communem terminum copulantur. neque omnino habes in numero communem terminum partium accipere, sed semper discrete sunt. quapropter numerus quidem discretorum est. Similiter autem et oratio. Quod etenim quantum sit oratio, manifestum est, mensuratur enim syllaba breui et longa. dico autem cum uoce orationem factam. ad nullum enim communem terminum particule eius copulantur. Non enim est communis terminus ad quem syllabe copulantur, sed unaqueque diuisa est ipsa secundum seipsam. Linea uero continua est. est enim sumere communem termi-

D num punctum ad quem partes eius copulentur. et superficies, lineam. plani namque partes ad aliquem communem terminum copulantur. similiter autem et in corpore habes sumere communem terminum lineam uel superficiem, ad quam corporis partes copulantur. Est autem talium et tempus et locus. presens enim tempus copulatur ad præteritum et ad futurum. rursus locus continuorum est. locum enim quendam partes corporis obtinent, quæ ad communem terminum copulantur. ergo et loci partes quæ obtinent singulas corporis partes ad eundem communem terminum copulantur ad quem et corporis partes. Quapropter continuus erit et locus. ad unum enim communem terminum eius partes copulantur.

E Quanti uero alterum discretum est, alterum continuum. Cuiusnam rei gratia præposita sit prædicamentis omnibus substantia iam supra enarrauimus. sedem autem secundam obtinet in prædicamentis quantum pluribus de causis. ac primum quidem, quod quanti in sermone de substantia meminit, cum dixit non esse proprium substantiæ nihil esse ei contrarium, siquidem est et quanti ne igitur diu nos quanti naturæ ignaros relinqueret, protinus de hoc post substantiam uerba facit consulto. Deinde uero, quoniam quantum secundum sibi locum in rerum natura uendicat. Prima enim materia, ut sæpe proditum est, cum incorporea, in-formis, infigurataque sit, prius in molem elata quantitatem consequitur, ac tres dimensiones capit, fitque triplici præditum distantia, quod secundum subiectum Aristoteles nominat: tum sic qualitates suscipit, et fit compositum, facitque elementa: uerbi gratia quod trino constat spatio, caliditate, frigiditateque accepta, fit ignis: frigiditate autem et humiditate, fit aqua: similiter et reliqua. Secundum igitur locum in ijs quæ sunt iure obtinet quantum. Quale uero in ijs quæ sunt tertium possidet. Quartum quæ ad aliquid pertinent. siquidem respectus quidam utriusque prædicamenti sunt quæ ad aliquid referuntur. Et quoniam cæteris sublatis, mente concipere potes naturale corpus. si desit dimensio, ne corpus quidem complecti animo ualeas. locus autem et tempus et reliqua compilata inde sunt. Tertia causa est, quod quoniam substantia in primam ac secundam diuiditur, primum autem et secundum numeri est, numerus uero quanti, merito locus quæto post substantiam destinatus est. Et aliter, ipsum querere prius, quanti est. Rursus numero utitur definitio corporis, cum inquit quod triplici constat dimensione. corpus autem substantia est. numerus, quanti. Itaque sermonem de quanto iure facit Aristoteles omnibus de causis secundum. Diuidit uero quantum in continuum atque discretum. Est porro continuum quantum quod unitas habet partes, atque inter se coherentes. discretum quod e contrario se habet, quod partes inquam a se inuicem obtinet disiectas. Quanti continui quinque species enumerat, lineam, superficiem, corpus, locum, tempus. discreti duas, numerum, orationemque. Cæterum gratia eorum qui geometria initiati non sunt, de his opus est pauca dicere. Sciendum igitur id a geometris corpus uocari quod tres obtinet dimensiones, longitudinem, latitudinem, profunditatem. corpus autem, aut finitum esse, aut infinitum. Sed non esse infinitum demonstratum Philosopho est in naturæ auscultatione. ergo necesse est finitum sit corpus omne, si infinitum esse nullum posse

ostensum est. quod autem finitum terminatumque est, id a termino clauditur. aliud ergo terminus est ab eo quod terminatur. quãdoquidem terminos ambo, aut ambo terminata appellare erat necesse. Nam si hoc terminus est, illud quod terminatur, idem uero ei quod terminatur est terminus, nec ab eo diuersus, necesse est quod diximus sequatur. Vt enim Socrates eiusque imago, diuersa, non eadem sunt (nam si essent eadem, aut ambo Socratis imago essent, aut ambo Socrates) ita in termino & eo quod terminatur sese res habet. Hæc igitur non esse eadem est necesse, quandoquidem esse diuersa confessum est. Corpus ergo si tribus præditum sit dimensionibus, huius terminus tres non habebit. Aut igitur duas, aut unam habuerit. sed unam obtinere non potest. non enim corpus ipsum in uniuersum terminabit. enim uero terminus totum id quod terminat extrinsecus emetiatur oportet. opus igitur est, ut corporis terminus totum ipsum desoris ambiat, nec profunditatem tangat. id si sit, longitudinem solum latitudinemque habebit corporis terminus. quocirca dimensione una a corpore superabitur, ne idem sit corpori: qui est superficies corpus limitans, ac secundum longitudinem latitudinemque circumscribens. Quoniam uero ne hæc quidem extremo uacat, necesse est huius quoque terminum iuxta sermonem de corpore habitum una dimensione ab ipsa superari. Hæc igitur cum penes longitudinem ac latitudinem consideretur, ille unum tantum quod est in longitudinem spatium habebit. is autem linea est, longitudo latitudinis expers, uti eius quoque habet definitio. At quoniam terminata quoque linea est, necesse est huius etiam terminus eadem ratione uno dimensu sit ea inferior. Hæc ergo cum in sola spectetur longitudine, huius terminus dimensione omnino uacat, quod est punctum. iccirco & ipsum finiens geometra, punctum inquit est cuius pars nulla est. Quod autem nostræ commentum non sit cogitationis esse longitudinem quæ latitudine careat, sed id in rerum quoque natura inueniatur, perspicue ostendunt locorum distinctiones illustrium ab opacis. ubi enim sol uerbi gratia parieti incubuerit, eiusque partem illustrauerit, necesse est quod locum collocatum ab obumbrato determinat longitudo tantum sit quæ in latitudinem non porrigatur. nam si habeat latitudinem, id omnino aut lumine affusum est, aut umbra contextum. non enim quidquam inter hæc medium est: sed si lumine præditum, illustrato: si umbratum, obumbrato applicabitur. At uero linea palam inter hæc media cernitur. quæ in longitudinem solum extensa obscuratum a luminoso discriminat. nam si discreta hæc a se mutuo sunt, necesse est præter hæc sit aliquid quod ipsa disiungat, nec radijs illuminatum sit, nec umbra occupatum. Neque hoc latitudinem habebit. habet enim id latitudinem quod necesse est lumine sit aut umbra affectum. at horum neutrum est, cum utriusque diremptio sit. Quare necesse plane est insolati atque inumbrati loci interlimitium, longitudinem latitudinemque carentem esse duntaxat, quod est linea. Quin communis quoque usus, lineæ naturaliter notitiam obtinet, cum uias metimur. longitudinem enim sine latitudine solam accipimus. Rursus uero ipsius superficiei notio habetur cum mensura definimus agros. nam eorum longitudinem solum latitudinemque æstimamus. At uero punctis & parietibus & lignis metiendis, corporis intelligentiam concipimus, longitudinem & latitudinem & profunditatem nimirum assumentes. Rursum itaque si infinita linea non est, sed terminis conclusa, ipsius quoque omnino finis necesse est ab ea uno spatio uincatur. Linea igitur quoniam unam in partem dimensile est, huius terminus nulla constat dimensione, quod est punctum. quam obrem & id ita finiunt, cuius pars nulla est. Ac sic quidem per

resolutionem hæc inter se deinceps posita esse ostendimus. & uero per compositionem idem hoc rursus demonstrabimus. Punctum si in fluxu ponatur, lineam facit. principium enim lineæ est, ut ipsum nunc temporis, & momentum motionis. Quapropter recte affirmat Aristoteles proportionem hæc sibi inuicem respondere, punctum, & ipsum nunc, & momentum. Quam enim punctum ad lineam ut pote lineæ principium absque dimensione habet rationem, eandem & ipsum nunc ad tempus obtinet, & momentum ad motum: cum principia sint consequentium, ac spatio careant. Linea uero in latitudinem mota superficiem parit. hæc autem si in profundum agatur, corpus efficit. Atque hæc de agnoscendis a nobis his quid linea sit, & superficies, & corpus. Quod autem sint hæc continua nemo ambigit. coherent enim ipsis partes, suntque una inuicem iunctæ. At locus & tempus non ex se habent continuum. quocirca & Aristoteles tribus prioribus enumeratis linea superficie, corpore, uelut ab alio principio subiunxit. { Adhuc autem præter hæc locus & tempus } Quasi illa ex se continuitatem habeant, hæc non ex sese, sed alijs de causis. Est enim nihil aliud tempus quam motus mensura qui in cælesti fit globo. Diem namque esse dicimus, solis reditum ab ortu ad ortum rursus, & mensem ubi luna iterum ad idem punctum unde moueri coepit redierit, magis uero a sole discedens rursus ad idem cum ipso punctum secundum longitudinem coiuertit. Similiter & annum, circuitum solis in signifero. Tempus ergo mensura est motionis: fit autem motio in magnitudine. Aristoteles enim motum nullum per uacuum fieri posse demonstrat. nam si quis motum inquit per uacuum fieri uelit, is rationem quam assignet non habet cur celerius globosa corpora ijs quæ folij speciem referunt tametsi pari consistant mole deorsum ferantur: aliasque præterea demonstrationes affert. Quare cum tria hæc ordine sint disposita magnitudo motus tempus, ut cumque sese habet magnitudo, sic motus quoque, ac quemadmodum motus. itidem habet & tempus. Nam si continua sit magnitudo, continuus erit & qui in ea fit motus: quod si motus continuus sit, erit & tempus continuum. Simili modo & si discreta magnitudo sit, discreta erunt & motus & tempus. Si in ligno uerbi gratia fiat motus, huius uero sint partes discretæ, fiet discreta & motus. at si continua hæc sunt, est & motus continuus. Itaque si continuus sit cælestis globus, est & qui ab eo fit motus continuus continuum uero & tempus. est enim nihil aliud tempus, quam mensura quæ in eo fit motionis. Non igitur continuitatem ex sese habet tempus, sed propter motum. motus uero propter corpus in quo fit motus. quocirca tempus quoque continuitatem obtinet corporis beneficio. Verum ne locus quidem ex se continuum habet. est enim locus, uti iam diximus, terminus ambiētis quatenus rem quæ ambitur complectitur: ut dolium locus est uini non ipsum totum, sed eius eua superficies duntaxat. ergo ut quod continetur se habebit, sic habebit & locus. Cum igitur continuum corpus omne atque in loco necessario sit, erit & locus continuus. qua de re locus quoque corporis ope quod in ipso est cōtinuitatem habet. est enim locus ut modo diximus terminus ambiētis. Nam quatenus quidem terminus est ambiētis, superficies non locus dicitur, continuusque est. quatenus uero ambit, locus. habetque qua locus est cōtinuitatem ex eo ipso quod continetur. Quod autem continuus sit omnis locus, uel hinc constare potest. Si enim dolium rescideris, nihilque extra uinum, neque aerem, neque aliquod corpus aliud supposueris, inuenietur uini illius pars quæ per scissuram apparet in loco non esse, quod est absurdum. nam corpus omne loco contineri est necesse. quinque igitur hæc sunt species quanti. Quam ob

causam

A causam uero speciebus quanti non connumerat motum? Dicimus propterea quoniam motus infinitares quaedam est, est enim uia a potestate ad actum. ob id igitur huius non meminit. Et item tanquam ad introductitios uerba faciens, præceptionem enim maiorem requirit sermo de motu. Vel magis motum ne proprie quidem quantum esse dicendum, est enim actus quidam eius quod mouetur, nam quoniam pacto alterationem, uel auctiorem, uel decrementum dixerim quantum? Ut ergo nec generatio quantum est, ita ne motus quidem ullus, nam nec motus localis ipse quantum est, sed actus quidam, propter subiectum uero in quo fit & non per se continuitatem habet. Quamobrè mutationes in uniuersum, id quod supra quoque assereram, uias in prædicamēta, nō prædicamēta esse dicendum est, aut alia ad aliud prædicamētū referenda, ut loco illo prodidimus. At tempus cum numerus mensuraque existat motionis, proprie est quantum, nam quanti sunt numerus et mensura, est ergo tempus quantum, si continuum quoque id est corpus quantum est. Cæterum queritur quam ratione corpus in eis species quanti cum corpus substantia sit connumerauerit. Dico itaque esse quantum & quale, ut antea quoque indicauimus substantiale, uerbi gratia calidum in igne quale substantiale est, & in corpore tripliciter dimensum, substantiale quantum. Quem igitur ad modum si quis calidum in igne, non ut ignem, sed ut qualitatem simpliciter contempletur, id ad qualitatem referet, ita corpus quoque quoad longitudinem & latitudinem & profunditatem simpliciter habet spectantes, ut speciem quanti, nec ut substantiam considerauimus.

Discreti uero species sunt, ut traditum est, oratio et numerus. Est enim oratio, & quantum, & discretum quantum, quantum quidem, quoniam syllaba breui & longa eam inquit metimur, discretum uero, quoniam syllaba quæuis propriam circumscriptionem habet: possumusque syllaba una prolata suppressere alteram. Porro & numerus discretorum est, nam & huius quælibet unitas circumscriptionem propriam obtinet. Hoc igitur pacto diuisione usus ac subdiuisione, rursus modo quodam alio subdiuidit quantum: quantum inquit tum ex habentibus inter se partium quæ insunt ipsis positionem, tum ex non habentibus constare. Ex partium suarum inter se positionem habentibus dicuntur illa, quæ alicubi posita ac demonstrabilia sunt, partesque habent totas simul consistentes, ut lapis, etenim situs est uerbi gratia in pariete, & demonstrari potest sub sensum enim cadit, simulque partes eius omnes consistunt. Ex situm itaque habentibus sunt corpus, & superficies, & linea, & locus, demonstrabilia nanque hæc sunt omnia, & sita alicubi, habentque partes omnes quæ simul consent. At uero tempus & oratio neque demonstrari queunt digito, cum sensui non succumbant, neque simul constitutas habent partes, neque enim tempus simul totum existit, sed in ipso nunc solo, ipsum enim esse in eo obtinet quod fiat corrumpaturque protinus. Verum ne oratio quidem simul tota subsistit, nam pronuntiata syllaba quæ sequuntur dicenda nequaquam expectat, sed prius interijt prima quam secunda prodierit. Quomodo igitur quod non permanet positionem quampiam habet? atqui ordinem magis naturalem quandam habere hæc dixeris, est enim ipsum nunc futuro, non autem futurum ipso nunc prius, estque id naturalis ordo, cum non reflectatur. Ordo autem ad nos relatus, est cum nullo discrimine reciprocatur: uelut cum a dextris inchoantes, primum dixerimus dextrum, rursus si incipere a sinistris uelimus, sinistrum primum asseruerimus. Et uero oratio quoque ordinem obtinet naturalem, nam qui oratio dicit, primam syllabam hanc habet, illam secundam. Quin ordo etiam in numero est, quod duo priora uno numerentur. Verum quo-

niam est duplex numerus, alter in animo numerans, alter in numerabilibus: quemadmodum et Sextarius duplex, tum quo metimur, tum quem metimur: animo insitum numerum non posse ex ipsis esse quæ positum partium habeant perfectum est. Non enim situm quempiam habent eius partes, cum sit intelligibilis, qui autem in numerabilibus est rebus, ut in decem equis, ipsis ex positum habentibus consistit, nam iacent usquam eius partes, ac quendam inter se obtinent situm, ob id itaque dixit. { Positione autem haud plane acceperis } Nec dixit nequaquam: haud ignarus numerum alterum expositionem habentibus constare, alterum ex non habentibus. Sedenim uel in ipsis auctoris uerbis perscrutari ea quæ diximus operæ precium est. { Partium enim numeri communis nullus est terminus ad quem eius copulentur partes } Quod numerus quantum sit, ne probatione dignum quidem arbitratur, qui enim numerum non uult quantum esse, nec aliud quidquam censuerit, quod autem discretum sit quantum, nimirum hoc asserit, non enim inquit terminum habet ad quem partes eius committantur communem. Nam si denarium numerum in duos quinariorum diuiserimus, discretum utrumque, circumscriptionemque habere propriam comperimus, neque enim unitas aliqua est quæ partibus utrisque coniuncta sit, suaque opera continuitatem ipsis largiatur. Similiter & in septenario numero, nam quarta unitas, trinitatum neutram neque ad se ipsam, neque eas inter se cōnectit: sed ipsa quoque in circumscriptione propria consideratur, quare discretum quantum est numerus. Sed oratio quoque inquit discretum est quantum, eadem de causa, nam neque orationis partes, syllabas inquam, per communem terminum quempiam continuari cernas, sed circumscripta quælibet est. Orationem autem dicit quæ cum uoce sit, quandoquidem enim oratio altera pronuntiatiua est, altera interior insita, quæ in animo spectatur, ob id de pronuntiatiua se oratione loqui admonet, nam interior ne quantum quidem est omnino, uerum si quidpiam est modo, animi qualitas proculdubio est, si habitus dispositio est animi, dispositio autem & habitus qualitates, uti intelligemus. Numerum autem orationi anteposuit, quoniam per eum orationem metimur { Linea uero continua est. Est enim communem terminum sumere ad quem eius continuantur partes, punctum. Et superficies lineam } Linea iure continua est, est enim linea longitudo latitudine carens, nam pars eius quælibet ad aliam atque aliam copulatur, quæ punctum terminum obtinent communem, punctum autem impers est, uacatque dimensione, merito igitur & eius partes continue ac citra dimensionem unitæ sunt, diuiditur enim in puncto linea, in quo & eius copulantur partes. Cæterum punctum seu communem terminum potestate nec actu oportet cepisse, nam si actu acceperis, non erit linea tota continua. Et uero superficies partes communi termino id est lineæ copulantur, quocirca continua est, & superficies, per lineam enim diuiditur, quod si linea longitudo est expers latitudinis cum superficies per longitudinem secetur, partes latitudinis interstitio carebunt quandoquidem nec linea spatium habet secundum latitudinem. Porro uel hoc loco linea potestate & non actu capienda est { Partes enim plani ad terminum quandam copulantur communem } Antiquiores enim superficiem absolute omnem, planum, unum pro uno dicentes appellant, siquidem nullo discrimine superficiem, uel planum nominant. Iuniores uero non omnem superficiem planum uocant, sed extentam duntaxat: norunt quippe superficiem genus esse, eamque in planam, & teretem, & globosam, ac si alia sit quæpiam diuidi { Eadem uero ratione & in corpore communem terminum lineam uel superficiem sumere assignareque habeas, ad quam se corporis par-

Questio.
B
Hoc consideratione di-
gnum est ne
rogamur cō-
tineri acci-
lis fieri sub-
stantiam.

C

E

F

G res contingant } Copulantur enim ad superficiem terminum communem corporis partes. ob eam uero & ad lineam. Nam cum superficies secundum profundum diuidat corpora, ipsa uero profunditatis dimensione omnino careat, necessario quoque partes corporis per superficiem ad se inuicem citra dimensionem copulantur. rursus autem & hoc loco diuisionem etiam ad superficiem potestate accipimus } Ob superficiem uero corporis partes uel ad lineam copulantur } Quoniam enim uti diximus ad apta fluxum lineam superficiem facit, is a linea incipiat oportet qui corpus secundum superficiem diuidit, eamque uelut attrahendo superficiem constituat, atque ea subiectum diuidat. Quamobrem quoniam corpus ipsa per se tota superficies secatur, necesse quoque est, ut suo termino, linea inquam, corporis extrema coniungatur } Est Porro tempus & locus huiusmodi. Nam tempus nunc, ad prateritum ac futurum copulatur. Rursus locus continuorum est. Occupant enim locum quendam corporis partes quae ad communem terminum quendam connectuntur } Si enim corpus coniunctas continuasque habere partes demonstratum est (nanque secundum se totum in loco est omne corpus) locus ergo qui corpus ambit continuus est, siquidem pars nulla corporis quin in loco sit effugit. igitur ob corporis continuitatem habet & locus continuum.

H
22 Amplius autem. Alia quidem constant ex partibus quae in eis sunt positionem habentibus ad se inuicem, alia autem ex non habentibus positionem: ut lineae quidem partes positionem habent ad se inuicem: singulae nanque earum sitae sunt alicubi, & habeas unde distincte sumas, & assignes ubi singulae sitae sint in plano, & ad quam partem reliquarum copulentur, similiter autem & partes plani positionem habent aliquam. similiter nanque assignaretur unaquaeque ubi iacet, & quae copulentur ad se inuicem. sed & solidi partes similiter, & loci. In numero autem non possit quisquam ostendere quemadmodum partes eius positionem aliquam habeant ad se inuicem, aut ubi iaceant, aut quae partes ad se inuicem connectantur. neque eae quae temporis sunt: nihil enim permanent partes temporis: quod autem non est permanens, quomodo positionem aliquam habebit? Sed magis ordinem quendam dices habere, eo quod aliud quidem prius sit temporis, aliud uero posterius. Sed & in numero similiter, eo quod prius numeratur unam quam duo, & duo quam tria: & sic habebunt aliquem ordinem: positionem uero non omnino accipies. Sed & oratio similiter, nulla enim remanet partium, sed dictum est simul, & non est hoc amplius assumere. Quapropter non erit nulla positio partium eius siquidem permanet. Igitur alia ex habentibus positionem partibus constant, alia ex non habentibus positionem.

Præterea quaedam ex partium quae ipsis insunt positionem inter se habentibus constant, quaedam ex non habentibus } Attendendum est construi in priore diuisione tempus quantis continuis, lineae, superficiei, corpori, loco: hic uero his quae non ex positionem

habentibus partium constant. quandoquidem ex habentibus positionem consistencia tribus his figurantur, quod sita usquam sint, superius inferius: quod digito demonstrari queant: quod partes coniunctas hoc est totas simul existentes habeant: quorum ne unum quidem tempori competit. Numerum autem cum in prima diuisione discretis connumerasset, hic positionem habentibus iunxisse quodammodo uidetur. enim uero de quali numero sermo ei sit superius diximus } Vbi sita quaelibet in planitie sit, & quibus reliquarum partibus cohaereat } per haec uerba, ubi sita quaelibet sit, receptiuum dicit. Per ea uero, & quibus reliquarum partibus cohaereat, sex positus aduerbia. Qua uero ratione quantum non in id quod praeditum ordine sit & non sit, sed in positum habens & non habens diuisit? Quoniam ordo in quanto spectatur, non enim in positiois ordo est duntaxat, sed in positum quoque carentibus, nam & in numero uisitur, siquidem unum prius duobus est: & in oratione, quandoquidem exordium narrationi praemittitur: & in tempore, primum enim prateritum est, dein praesens, postremo futurum.

Proprie autem quanta haec dicuntur sola quae dicta sunt: alia uero omnia secundum accidens. Ad haec enim aspicientes, & alia dicimus quanta: ut multum dicitur album, eo quod superficies multa sit, & actio longa, eo quod tempus multum sit, & motus multus. Neque enim horum singulum per se quantum dicitur: ut si quis assignet quanta actio est, tempore definiet annuam, uel sic aliquo modo assignans, & album quantum quid sit assignans, superficie definiet, quanta enim fuerit superficies, tantum album esse diceret. Quare sola proprie secundum se ipsa dicuntur quanta quae dicta sunt, aliorum uero nihil per se: sed si forte, per accidens.

Ceterum proprie quanta haec sola dicuntur quae commemorauimus. Alia uero per accidens omnia. Quippe ad haec respicientes, & alia quanta nominamus. uerbi gratia multum uocatur album, quod sit superficies multa } Scientis munus est non subiectas modo eius scientiae res contemplari, uerum eas etiam quae esse uidentur, nec re uera sunt, persequi atque resellere. Id quoque Aristoteles facit. Nam cum species quanti septem, nempe continui quinque, duas autem discreti enumerasset, non eatenus stetit, sed num sub quantum redigi & alia quae etiam possint disquiri. Quandoquidem igitur album & multum & paucum uidetur, quanti autem sunt multum & paucum: sed actionem quoque longam & breuem uocamus, haec inquit non proprie quanta, uerum per accidens appellamus. eo enim quanta & ipsa nuncupantur quod in quantis existant. Nam quoniam in superficie album est, si multa uel pauca illa sit, album quoque multum paucum esse ex transumptione hac affirmamus. Similiter & actio ut longa sit aut breuis per accidens habet. Cum enim exempli causa Troianum bellum in quodam tempore sit puta decennio confectum, tempus autem longum nominemus, iccirco & actionem quae in longo tempore obitur, longam esse per accidens dicimus. Quamobrem quanta proprie ea sunt quae recensuimus: alia uero illorum gratia quanta per accidens appellantur } Et motus multus } Multus dicitur motus esse, quod tempus in quo sit, multum existat. Tempus enim mensura est motionis. nam mensuram uocamus lunae restitutionem. annum uero solis circuitum annuo tempore confectum. quippe si quis

A quis quanta sit actio quae epiam rogatus fuerit, tempus respondet, ut decem annorum. Quanta enim cumque superficies fuerit, tantum quoque album esse affirmabis. Nam si quantum sit album interrogaueris, dicimus bicubitum forte, uel tricubitum, quanta nimirum et superficies est quae album continet. Quare non ipsum album multum, uel paucum, sed superficiem appellamus. Ceterum potest et in cubitali superficie album eo magis quod in bicubitali est album esse: uerum tunc album non albo plus, sed album albo magis album nominamus.

24 **B** Amplius. Quanto nihil est contrarium. In definitis enim manifestum est quod nihil est contrarium: ut bicubito, uel tricubito, uel superficiei, uel alicui talium. nihil enim illis est contrarium. Nisi quis forte dicat multum paucum esse contrarium, uel magnū paruum. Horum autem nihil est quantum: sed magis eorum quae sunt ad aliquid. Nihil enim ipsum per se ipsum magnum, uel paruum dicitur: sed eo quod ad alterum refertur. ut mons quidem paruus dicitur, millium uero magnū, eo quod hoc ipsis quae sunt sui generis maius sit, illud uero ipsis quae sui sunt generis minus. ergo ad alterum est eorum relatio. Nam si per se ipsum magnum, uel paruum diceretur, nunquam mons quidem aliquando paruus, millium uero magnum diceretur. Rursus in uico quidem plures homines esse dicemus, Athenis uero paucos. cum sint illis multo plures. et in domo quidem multos: in theatro uero paucos, cum sint plures.

C Item quanto nihil est contrarium. Cum quanti diuisione nobis tradita, qualia proprie quanta sint, et qualia per accidens dixerit, nunc uult, perinde atque in substantia fecit, proprium quantum assignare. nam finitionem eius promere minime licuit, ob eam quae supra causam attulimus: nempe quod generalissimorum generum finitio explicari non possit. si quidem de decem praedicamentis ens, ut in introductionibus proditum est, non ut genus praedicatur. Nam si de quanto hoc quopiam ei, ut bicubito sermo haberetur, fieri poterat, ut genere assumendo quod est simpliciter quantum, eius naturam finitione exhiberet. Nunc uero de simpliciter quanto sermone instituit, cuius genus inuenire generalissimum non est, quo finitionem eius in medium afferret. Verumenim uero quemadmodum in substantia ea prius quae ipsius propria esse uiderentur exposuit, deinde confutatis ipsis, uniuersum eius uere proprium tradidit, hic quoque haud secus explosis prius ipsis quae propria quanti esse uidebantur, postea germanum ipsius proprium edocet. Atque in primis quidem, nihil inquit contrarium habere, quanti esse proprium uideri. nam finito quanto quidnam esse inquit contrarium, ut bicubito, uel tricubito, uel superficiei, uel eiusmodi cuiquam potest? Nihil enim eorum contrarium est. Nisi quis forte multum paucum, uel magnum paruum contrarium esse affirmauerit. Hic proprie an magnum et paruum contraria, uel quanta omnino sint, accurata examinatione scrutatur. Nam cum in disputatione de substantia haec sola commemorasset, contrarietate eorum concessa praeterijt, nunc uero non esse haec quanta, sed ad aliquid demonstrat: idque duplici rursus uia, tum per instantiam, nempe quod non sint quanta: tum per fiduciarum reprobationem, nimirum quod

D tametsi quanta esse fuerit concessum, non sint tamen contraria. Ac primum quidem per instantiam sic inquit, horum autem nullum est quantum, sed ad aliquid magis. nihil enim ipsum per se magnum dicitur aut paruum, sed ad alterum refertur. Proprius namque ad aliquid se habentium est, uno posito simul inferri alterum, et tolli sublato. Nam posito patre, secum omnino et filius infertur, atque eo sublato perimitur. Eo modo nec multum quidem ipsum per se dicitur multum, sed si ad paucum referatur. nec secus quoque paucum ad multum. Et uero in paruo et magno similis ratio est. habet enim relationem utrumque ad alterum, neque horum ipsum per se ullum finitam quamptiam obtinet naturam. idque apertum hinc est, nam mons inquit paruus, magnum autem milly granum uocatur. At qui si horum per se quolibet paruum diceretur, neque ad alterum collatione ad illud referretur, utique non montem paruum, granum autem milly magnum nominaremus. ridiculum enim hoc esset. nunc uero paruum quidem montem, alio uidelicet minorem monte appellamus. magnū autem milly granum, nempe alio maiorem. Sic et paucos homines Athenis esse, ipsas sibi alij uerbi conferentes: in uico uero complures, quanta hic quam Athenis pauciores, comparationem nimirum ad uicum alium facientes. Quae de re aut continuum quanti et ad aliquid relati idemque esse praedicamentum dicamus, aut si distincta praedicamenta sunt, haec non ad quantum, sed ad id magis quod est ad aliquid referenda.

25 **E** Amplius. Bicubitum quidem et tricubitum et unumquodque talium quantum significat: magnum uero uel paruum non significat quantum, sed magis ad aliquid, quoniam ad alterum consideratur et magnum et paruum. quare manifestū est quod ipsa sunt eorum quae ad aliquid.

F Praeterea bicubitum et tricubitum atque unumquodque eiusmodi quantum significat. Magnū autem et paruum non indicat quantum, sed ad aliquid magis. Proprie enim quantum, inquit, et circa quantum sit indicat: uerbi causa haec linea et suapte natura quantum est, et circa quantum sit denotat. tricubitalis enim ut sic dixerim bicubitalisue est. Quare quae proprie quanta sunt, circa quantum quoque uersentur declarant. At magnū et paruum, multumque et paucum non certum quantum definitumque obtinent. est enim horum quoduis infinitum. quapropter haec quanta non sunt. Quid ergo dixerit quisquam, non est forte esse infinitum quantum: nam ubi continuum, uel numerum, uel lineam dico, aut huiusmodi quidpiam, quantum quoddam pronuncio quidem, non tamen praeterea et circa quantum sit definitio, uelut cum tria dico, uel quinque, uel tricubitum. Neque igitur in his infinitudinem eandem spectari aio quae in paruo ac magno uisitur, et multo ac paucum. Sunt enim infinitiora semper speciebus suis genera. Animal igitur pronuncians non perinde finito subiectum atque cum hominem dico, aut equum. Verumtamen quoniam non aequiuoca simpliciter uox est animal, sed insita quaedam communiter pluribus substantia, licet quod ab hac uoce animal significatur definire, atque substantiam animatam sensu praeditam esse dicere: estque certa quaedam natura ea quae ab animali denotatur. Sic igitur et in propositis. Nomen enim continui cum generalius pateat, est quanto quidem infinitius determinato, nempe tricubito: quippe hoc indiuiduum iam est, ut ibi Socrates quoque indiuiduum. Similiter numeri quoque generalius significatum est quam trium et quinque, quae sunt indiuidua: Sed est tamen et in his quiddam, ut quod declaratur, finitum. conti-

num enim est quantum, cuius partes ad terminū quendam coeunt communem, discretum autem, quod non ita habet. Et uero linea nominanda, magnitudinem dico spatio uno comprehensam, superficie, duobus, corpore autem, tribus. ac finitum horum quodque est, perpetuo se perinde habens. nec ad respectum diuersum, differentem, ut magnum & paruum, & multum & paucum naturam admittit. Nam si quis magnum dicat, puta quod aliud exuperet, atque iccirco magnum, montem uerbi gratia Olympum asserat, ut Hymetto uastiore, tamen eundem hunc si terrae conferat, paruum, quasi minor quam ea sit, appellabit. Ergo quod esse magnum dicitur, quantum quodpiam finitum non est: ut singula quae diximus, quanta, non quanta duntaxat sunt, sed & circa quantum sint definiti: exempli gratia uel in unum porrigi uersum, ut linea, uel in duos, ut superficies, uel in unione partium spectari, ut continuum, uel in earundem diuisione diremptioneque, ut discretum. Praeterea. Iam magnum & paruum in quantis uersantur particularibus, ut in hac superficie, similiter & in hac linea, atque in hoc corpore, & multum ac paucum in hoc numero. Quocirca in quantis indiuiduis horum quoduis uersatur, quanta uero indiuidua, non quanta se modo esse, uerum & circa quantum singula eorum uersentur declarant, ut tria, & quinque. Non ergo quanta sunt magnum & paruum, quo factum est, ut usus quoque Aristoteles huiusmodi fuerit exemplis, utique cum dixit a bicubito atque tricubito eiusque nota singulis duntaxat id est subsistentibus indiuiduis quantum indicari. Nam si quantum omnino est magnum & paruum, indiuiduum prorsus dicendum est: si est (id quod dixi) simpliciter quidpiam magnum, sed magnum in subsistentia esse pronunciamus, est autem & magnitudo indiuidua. Ergo si quantum est omne indiuiduum, definit, magnum autem & paruum, & multum paucumque cum sint indiuidua, infinita quaedam existunt, non igitur quanta sunt magnum & paruum, ac per instantiam quidem, ne quanta quidem ea esse ita concedit. Per fiduciarium autem reprobationem, tamen si quanta esse ea concesserit, ipsa tamen non esse contraria demonstrat. Illinc uero reprobationis initium sumit.

26 **Amplius.** Siue aliquis ponat quanta esse haec siue non ponat, nihil est in illis contrarium, quod enim non potest sumi per seipsum, sed ad alterum refertur, quo modo huic aliquid erit contrarium?

Item siue ponat quis quanta ea esse, siue non ponat, nullum est ipsis contrarium, nam quod ipsum per se sumere non est, sed ad alterum refertur, quomodo contrarium huic esse quidpiam possit? Quod dicit huiusmodi est, Contraria primum ipsa per se sunt, absolutamque obtinent subsistentiam: tum sic inter se bellum suscipiunt: ut album & nigrum, cum alia prius quaedam sint (sunt enim qualitates) ita aduersus se mutuo praelium iniuerunt. Eo si quidem ad aliquid relata a contrariis differunt, quod primum ipsa per se contraria sint (licet enim qui album dixerit, nigrum non accepisse: & ne omnino quidem, etiam si album sit, esse contra nigrum esse, nequaquam albo existente) deinde inter se pugnent. At quae sunt ad aliquid simul se inuicem pariant, simulque intereant, nam patre nominato, filium quoque simul comprehendit: & hoc rursus perempto, simul & filius deperit. Quandoquidem igitur magnum paruumque, & multum ac paucum per se minime ipsa sunt, neque horum per se ipsum non alteri adherens subsistere aliquid ualet, non contraria, sed ad aliquid esse conspicuum est. Contraria enim esse ea dicebamus, quae prius ipsa per se subsistentiam habent propriam, dein sic inter se pugnam commiscunt.

Amplius autem. Si sunt magnum & paruum contraria, continget idem simul contraria suscipere: & ea ipsa sibi met esse contraria. Contingit enim simul idem paruum esse & magnum. Est enim ad hoc quidem paruum, ad aliud uero id ipsum magnum, quare idem & paruum & magnum eodem tempore esse contingit, quare simul contraria suscipere. Sed nihil est quod uideatur simul contraria suscipere posse: ut in substantia quidem, susceptibilis enim contrariorum esse uidetur: sed nullus simul sanus est & aeger: neque album & nigrum est simul, nihilque aliud simul contraria suscipiet. Et eadem sibi ipsis contingit esse contraria, nam si est magnum paruo contrarium, ipsum autem idem simul est magnum & paruum, ipsum sibi erit contrarium: sed impossibile est aliquid sibi ipsis esse contrarium. Non est igitur magnum paruo contrarium: neque multum paucum, quare nisi & eorum quae ad aliquid haec quis dicat, sed quanti, nihil contrarium habebunt.

Insuper si erunt magnum & paruum contraria, usu ueniet idem simul contraria admittere, atque ipsa sibi ipsis esse contraria. Ex his contraria plane non esse ea per abductionem ad impossibile demonstrat, ait enim. Si contrarium paruo magnum est, eodem tempore contraria eidem inesse continget, nam erit idem & magnum & paruum, & multum & paucum: uerbi causa milly granum si ad fabam conferas, paruum: si ad sinapi, magnum appellatur. & qui Athenis homines sunt, si ijs qui in pago habitant compares, multos: si ijs qui totam graeciam incolunt, paucos nominabis, itaque haec, id quod fieri nequit, tempore eodem contraria asciscunt. Enim uere substantia contrariorum quidem esse capax asseretur, non tempore eodem tamen contraria accipere, erit enim idem nunquam eodem tempore calidum & frigidum, album et nigrum. Non solum autem admitti ab his contraria inquit, sed ipsa quoque sibi ipsis fore contraria: siquidem dicitur idem paruum & magnum, & multum & paucum, quod certe absurdum est: quippe ens nullum ipsum secum pugnat. Non est igitur magnum paruo contrarium, nec multum paucum. Antea contraria ipsa supposuit, et quanta non esse ostendit, dein subiecit quanta esse, atque contraria non esse monstrauit, namque ut uerum postulat, neque quanta sunt, neque contraria, sed ad aliquid. Quod itaque quanta non sint, per instantiam asseruit, quod uero neque contraria, per fiduciarium reprobationem, sunt ergo ut diximus ad aliquid, ipsumque esse habent in quantis. Proprie autem magnum & paruum de continuo dicuntur, nam corpus magnum & paruum appellamus, similiter & longum & breue, eodem modo & superficiem, ac species continui reliquas magnas, uel paruas, uel longas, uel breues proprie nominamus. At multum paucumque de discreto, nec situm habente, nempe de numero ac tempore, quae positi carent, multum namque tempus & paucum, similiter & numerum dicimus. Quamobrem sermonem & ipse in exemplis meditati, magnum & paruum in monte & milly grano, quae continui quanti sunt, accepit, corpus enim est utrunque, multum uero & paucum in numero, in hominibus inquam, tum qui Athenis, tum qui in pago degunt, quae sunt discreti, est enim numerus discretum quantum. Caterum saepe quodque

A que abutendo paruum & magnum de discreto ferimus, multum uero & paucum de continuo. paruum siquidem Demosthenis esse orationem dicimus aut magnam, quod ad scopum unum ac continuum spectet. quare & de oratione hac magnum, ob scopi continuitatem unitatemque, ferre consueuimus. Nimirum orationes nouem illas de publicis negotijs, haudquaquam orationem longam uocauerimus. non enim intentio harum una est ac continua. neque item Philippicas undecim: sed eas dicimus multas. Quin & aquam, cum continua sit, multam nominamus, forte quod facile diuidatur. Saepe uero & multa dicimus ulam, tametsi continua est: nempe quod in multa stadia secetur: uel quod ambulando locus quidam pedibus distinguatur. Est uero & hoc loco iure quaestione dignum, quomodo multum & paucum quanta esse paulo ante affirmauerit, cum diceret proprie quanta haec sola nuncupari quae proxime docuit. Sunt autem quinque continui species, linea, superficies, corpus, locus, & tempus, & duae discreti, oratio, et numerus. Alia uero, inquit, per accidens omnia, quippe ad haec respicientes, & alia quanta nominamus, ut multum uocatur album, quod sit superficies multa. Quo pacto igitur his prius dictis, quibus multum & paucum quanti esse plane pronunciauit, hic non esse quanti, sed ad aliquid affirmat: si enim non quanta ea esse hic uere ostensum est, superius eadem esse quanta perperam dixit. quid ergo ad hoc aiunt? nimirum (id quod nos saepe prodidimus) quae sunt ad aliquid, definitam re uera nequaquam habere naturam, sed in praedicamentis alijs existere: esseque multum & paucum, & magnum ac paruum, & duplum & dimidium, similiaque ad aliquid: quae in quanto consistunt, non in quali. quemadmodum & albius, & dulcius, & grauius, ad aliquid: quae subsistentiam in quali obtinent. Itaque cum multum dicimus album, quoniam multum et paucum, quae ad aliquid sunt, circa quantum, & non quale uersantur, non proprie uidelicet, neque per se loquimur: uerum quia superficies multa quaedam est quanti. Non hoc igitur dixit superius, multum ipsum per se quantum esse, sed ad aliquid in quanto: neque id sane in quanto ferre nisi per accidens licet, nempe quod in quanto sit, multum ac paucum admittente.

B **C** **D** **E** **F** **G** **H** **I** **K** **L** **M** **N** **O** **P** **Q** **R** **S** **T** **V** **X** **Z** **28** **29** **30** **31** **32** **33** **34** **35** **36** **37** **38** **39** **40** **41** **42** **43** **44** **45** **46** **47** **48** **49** **50** **51** **52** **53** **54** **55** **56** **57** **58** **59** **60** **61** **62** **63** **64** **65** **66** **67** **68** **69** **70** **71** **72** **73** **74** **75** **76** **77** **78** **79** **80** **81** **82** **83** **84** **85** **86** **87** **88** **89** **90** **91** **92** **93** **94** **95** **96** **97** **98** **99** **100**

Maxime autem circa locum esse uidetur contrarietas quanti. sursum enim ei quod est deorsum contrarium ponunt, locum qui in medio est deorsum dicentes: eo quod plurima distantia sit medijs ad mundi terminos. Videntur autem & aliorum contrarium ab his asserere definitionem. Quae enim plurimum a se inuicem distant eorum quae sunt sub eodem genere, contraria esse definiunt.

Porro quanti contrarietas circa locum esse maxime uidetur. Supra enim & infra contrarium ponunt, locum ad medium infra nominantes, quod ad mundi terminos plurimum medijs spatium sit. Postquam magnum & paruum neque quanta esse, neque contraria demonstrauit, siquis omnino inquit contemplari in quanto contrarietatem uelit, supra & infra coeipiat: haec enim tum a se mutuo plurimum distant, tum contrariorum quoque ob id finitionem suscipiunt, sic namque definiuntur contraria, quae plurimum sunt in eodem genere a se inuicem distincta. Caeterum hoc ipsi non placet. siquidem supra & infra in rerum natura re uera non est, sed circum & medium: quae non contraria, sed ad aliquid sunt. circum enim ipsum, circum medium est. supra uero & infra spatio abesse per diametrum a se mutuo debent. At terra centri rationem obiectet uniuerso collata, ad quam grauia omnia deferuntur. Quae itaque

ratione locum terrae, hoc est centrum uniuersi, ignis loco, id est cauae lunaris globi circumferentias contrarium asseremus? non enim alter ab altero abest uniuersi diametro quare plurimum semoti non sunt. Seiuncta enim sunt ea plurimum quae omni distant diametro. ergo neque haec, neque supra & infra contraria sunt, sed uti dixi ad aliquid. circum namque ipsum, circum medium est. Nisi quis infra esse terram simul omnem supposuerit, quod terra sub pedibus atque infra quauis sui parte sit habitantibus, caelum autem supra. Quod si quis secundum terrae superficiem infra, sphaeram autem supra dicere uelit, idem supra infraque esse inuenietur. Nam superna terrae superficies infra est caeli comparatione, si infernae superius superficies conferatur, supra. Quin & hemisphaerium utrumque supra infraque erit cum sese pro motu diuerso aliter atque aliter habeat. Sed nihil est quod simul in seipso contraria eadem ratione obtineat. Quae de causa fieri nequit, ut supra & infra in rerum natura proprie sint, nisi modo praedicto simul terram omnem infra appellare cuiquam libeat. Enimvero situ est supra & infra: ut capiti nostro impendens laquear, quippe ad nos relatum, supra: est ad eo superiora, infra. Locum ad medium infra nominantes quod ad mundi terminos plurimum medijs spatium sit. Quae inquit, supra & infra in rerum natura esse propterea uolunt, quod terra a quouis mundi termino spatio per diametrum distet, terram infra esse iccirco asseuerant. Quae a se plurimum inuicem in eodem distant genere, contraria definiunt. Quoniam terram infra esse suspicati sunt inquit, haec uero ut ad singulos mundi fines relata plurimo interstitio abest, per diametrum inquam sunt autem supra & infra contraria, referunturque haec ad unum genus quantum, ex his & contrarijs omnibus finitionem asserunt, contrariaque esse dicunt ea quae a se mutuo distant plurimum, sub eodem genere comprehensa.

Non uidetur autem quantum suscipere magis & minus, ut bicubitum. Neque enim alterum altero magis bicubitum. Neque in numero: ut tria quam quinque nihil magis quinque aut tria dicuntur, neque quinque quam tria. nec tempus alterum altero magis tempus dicitur: nec in nullo eorum quae dicta sunt omnino, magis & minus dicitur. Quare quantum non suscipit magis & minus.

Non uidetur uero quantum magis & minus admittere. Cum proprium esse quanti asseruerit nullum habere contrarium, idque omni inesse ostenderit, non addidit quanti hoc proprium non esse, quandoquidem & substantiae competat, quemadmodum & in substantia egit. hoc enim ex his fuit perspectum quae de substantia disseruit. Nam si ibi proprium non esse substantiae nihil contrarium habere pronunciauit, quod & quanto conueniat, constat hic quoque proprium quanti, quoniam & substantiae inest, non esse. Quare quantum nullum capax contrariorum est. Verum si contrariorum capax quantum esse fateri oporteat, uti substantiae quoque contrarium nullum esse dicebamus, ipsam uero eapacem contrariorum, quid ergo non est, inquit, crassum & tenue quanti, et latum & angustum, quae sunt contraria? At haec non esse quanta, sed ipsum esse obtinere in quantis asserimus, non aliter quam magnum quoque ac paruum. crassum enim id uocamus, quod dimensionem multam habet in profundum. latum, quod in latitudinem. angustum autem & tenue, quod parum in profundum ac latum interstitium ha-

G bet. ac quæcunque de alijs prodidimus, magno inquam & paruo, multo & pauco, hæc in his quoque pronunciabimus. nam & hæc ad aliquid sunt. Non uidetur quantum magis & minus admitte-
re. Ad aliud quanti proprium transiit, quod est non admittere magis & minus. neque ad iniuria: siquidem diximus, ubi contrarie-
tas est, ibi magis & minus ex contrariorum mixtione fieri. Est ue-
ro sciendum, et hoc rursus reprobati a philosopho, perinde quasi & substantiæ competat. ad aliud autem digreditur, aitque.

30 Proprium autem maxime quanti est quod æquale
& inæquale dicitur. Vnumquodque enim eorum quæ
dicta sunt quantorum æquale & inæquale dicitur: ut
corpus æquale & inæquale dicitur, & numerus, &
tempus æquale & inæquale dicitur, similiter autem &
in alijs quæ dicta sunt, unumquodque æquale & inæqua-
le dicitur. In cæteris uero quæcunque quanta non sunt,
non prorsus uidebitur æquale & inæquale dici. ut di-
spositio æqualis & inæqualis non omnino dicitur. sed
H magis similis & dissimilis. et albū æquale et inæquale
nō omnino dicitur, sed simile uel dissimile quare quan-
ti maxime sit propriū, æquale & inæquale dici.

Ceterum quanti proprium maxime est, æquale dici atque in-
æquale. Atque hoc præcipue proprium est quanti, quoniam rei so-
li inest atque omni. linea enim æqualis lineæ atque inæqualis dicitur,
& locus loco, et superficiæ superficiæ, et corpus corpori, & ora-
tioni oratio, & numerus numero. Quod si in quoquam alio æqua-
le & inæquale nominemus, id non per se, sed per accidens appel-
lamus. exempli causa, corpus hoc album dicimus corpori albo il-
li æquale: eodem modo & inæquale: non in quo alba sunt, sed
quatenus corpora, quæ sunt quanti. Verum simile magis in ta-
libus proprie diceretur atque dissimile. album enim albo simile
ac dissimile dicitur, & in id genus alijs eadem ratione.

DE RELATIVIS, HOC EST AD ALIQUID SESE REFERENTIBVS.

31 **I** Aliquid uero talia dicuntur, quæ
cunque hæc ipsa quæ sunt aliorum esse
dicuntur, uel quomodolibet aliter ad al-
terum. Ut maius hoc ipsum quod est al-
terius dicitur: aliquo enim maius dicitur: & duplum
alterius dicitur hoc ipsum quod est: alicuius enim du-
plum dicitur, similiter autem & alia quæcunque hu-
iusmodi sunt. At uero sunt etiam & hæc ad aliquid:
ut habitus, dispositio, sensus, scientia, positio. hæc enim
omnia quæ dicta sunt hæc ipsa quæ sunt aliorum esse
dicuntur, uel quomodolibet aliter ad alterum, & non
aliud quiddam. habitus enim alicuius habitus esse di-
citur, & scientia alicuius scientia, & positio alicuius
positio, & alia uero similiter. Ad aliquid igitur sunt,
quæcunque hæc ipsa quæ sunt, aliorum esse dicuntur,
uel quomodolibet aliter ad alterum. ut mons magnus
dicitur ad alterum (magnus enim mons dicitur ad

aliquid) & simile alicui simile, & cætera talia simi-
liter ad aliquid dicuntur.

Ad aliquid uero dicuntur talia quæcunque: ea ipsa quæ sunt esse
aliorum dicuntur. Quinque hæc ante relatiuorum præceptionem
oportet queramus. Primum ordinem eorum ad prædicamenta,
Alterum inscriptionis causam. Tertium eorum subsistentiam, quæ
nam sit. Quartum diuisionem in species. Quintum, genus docendi.
Primum itaque cur locutus de quanto, non deinceps de quali, sed de
ad aliquid relatis sermonem instruit: tametsi quale formam per se
quandam ac subsistentiam habeat, hæc autem propriam non ha-
beant subsistentiam, sed ipsum esse in alijs obtineant prædicamen-
tis: pluris enim quæ per se substantiæ fiunt ijs quæ ipsum esse in ob-
nixu possident. nam ipsum per se quidquam primū sit oportet, tum
sic ad aliud coherentiam suscipiat. Dicimus igitur quo modo fe-
cit in quanto, secundamque de hoc præceptionem ob id statuit, quod
in sermone de substantia eius meminerit, ne diu nos quid tandem
quantū esset ignorare pateretur, nō secus quoque hic facere. postea
enim quam, cum de quanto ageretur, ad aliquid se habentiū memi-
nit, ubi magnū & paruum, multū & paucum ad aliquid esse pro-
nunciabat, ne nos quæ relatiuorum natura sit ignorantes diu sine-
ret, de ijs protinus sermonem habet. Quamobrem uero de relati-
uis, nō de relatiuo singulari inscriptum est numero: propterea in-
quam quod ad aliquid pertinentia respectus quidam sunt: is autem
in rebus duabus minimum spectatur: eaque de re pluraliter titulum
indidit. dextrum enim sinistri est dextrū, nec potest quidquam ip-
sum per se dextrum esse. & pater filij pater, nec quisquam per se
fuerit pater quin ad filium dicatur. At in substantia fieri potest,
magis uero est necesse, res una per se substantia sit ut homo. Simi-
liter & in quanto, potest enim solū bicubitum quantū esse. Possunt
uero res ipsæ de relatiuis, pluraliter, ipsa autem prædicatio, uel re-
spectus ipse, singulariter de relatiuo nominari. quo modo in quan-
to, prædicamentisque alijs singulariter prædicamentū proferimus,
inscriptione nimirū non res eo contentas, sed quæ de ipsis comuni-
ter dicitur naturā declarantes. siquidem et relatio quanquā est in
pluribus, subiecto tamen una est, ut semen ac fructus, & ascensus
descensusque, est enim serui ad dominū relatio una, quæ a seruo inci-
piētibus nobis, seruitus: a domino, dominatus uocatur. simili quoque
ratione in discipulo & præceptore, ac reliquis. uerū quo, uti dixi-
mus, nunquā unī rei substare ad aliquid prædicamentum indicaret,
pluraliter iccirco de relatiuis inscriptionem fecit. De ipsorum uero
subsistentia hæc dicimus. Quidam nihil ad aliquid natura esse in-
quiunt, sed nostræ hæc esse cogitationis cōmentum: aiuntque non ita
quæ ad aliquid sunt natura esse, uerum positione atque composito.
quandoquidem fieri nequit, ut quod dextrum est, sinistrum fiat: &
dextrum, quod sinistrū. pater quoque filius etiam est. & seruus po-
sitione seruus. natura enim seruus nemo est, idem autem & herus
alterius fieri eadem ratione potest. Ceterum hi non recte sentiunt.
perinde enim cognita natura hæc sunt, ac partes corporis in mu-
tuo quodam respectu cōsiderantur. quædam enim dextra a natura
sita est, ut iecur. quædam sinistra, ut lien. nec sinistrū fieri iecur un-
quam potest, nec lien dexter. Verū si alter in alterius locū cessa-
rit, interijt animal. Deus quoque imperat solus: nos uero eius tantū
imperio subditi omnes sumus. Corpus item mouet anima naturaque
duntaxat: ab ipsis autem solummodo corpus mouetur, nec contra
ipsas mouet. Quidā uero his ex diametro se habentes ac repugnan-
tissimi res omnes ad aliquid esse censebant. quorum ex grege Pro-
tagoras fuit Sophista. Is enim rem nullā asserbat finitam certam-
que

A que obtinere naturam: proinde nec mentiri quenquam posse affirmabat. quemlibet enim prout sibi apparet opinaturque de rebus, quæ non finitam naturam, sed ipsum esse in respectu ad nos habent, pronunciaré. Mel itaque auriginosis amarum dici, ac sane ueros esse. nam quod eorum opinio fert, atque isdem uidetur, id eos quoque affirmare. qui uero sanitate fruuntur, dulce, et ipsos perinde uericos. Nigræ quoque columbæ in sole stantis collum nonnullis purpureum, quibusdam aureum apparere. aliisque aliter quodammodo, pro diuerso tum ipsius, tum intuentium positu. simili modo & in alijs cunctis. quod enim uerum alij uidetur, id ab alio falsum esse existimari. quodque huic elegans esse censetur, id alij uitiosum habitum esse, uerum autem oppositum. Lege ergo amarum dici, lege dulce: alterum uero nihil. Quocirca definitam aliquam a re nulla obtineri substantiam, sed esse ad aliquid. Hunc autem consutat quidem et Aristoteles in tertio Metaphysicæ tractationis uolumine. Si omne, inquit, quod aliquis quidquam esse putat, id uerum quoque est, quandoquidem alimento esse ignem, non autem urere furiosi arbitrantur, ingestum uis ignem alere, nec urere oportebat. uel panis ureret eos, nec aleret opus erat, quoniam urere hunc suspicantur. Ceterum redarguit & Plato in Theæteto dialogo ipsum hoc refellere instituens: in quo post demonstrationes multas, hanc quoque urbane rationem affert. Quoniam nos, inquit, o Protagora te nequaquam uerum esse affirmamus, num ueri sumus cum mentiri te dicimus an falsi? si ergo uerum pronunciamus, mentitur Protagoras, qui omnes uera loqui censet. nos enim uerum asserimus, cum commemorare te falsa hæc dicimus. Quod si sumus mendaces, licet ergo mendacium dicere: nec qui quidquam loquitur uerum omnis enunciat. Alij uero præter hos recte dicebant, res alias ad aliquid, ipsas autem per se esse alias. ad aliquid, ut dextrum, sinistrum: per se ipsas, ut corpus, ut homo. non est enim ad aliquid homo qua homo est. Porro hæc ad aliquid spectantia propria substantia carent: esse uero ipsum in alijs habent prædicamentis. Cum enim patrem dixi, relationem dixi in substantia: cum multum uel paucum, in quanto: cum albius uel nigrius, in quali. eademque in cæteris ratione. Putschre autem ipsa appendicibus compararunt nonnulli, quæ non substantiam propriam, sed ipsum esse in stirpibus obtinent. A simulant eo quoque sibi inuicem obtinentibus lignis: quippe horum altero sublato, haudquaquam reliquum stabit. Diuisio autem hæc ipsorum est, Quæ sunt ad aliquid, alia per æquiuocationem dicuntur: ut simile, simili simile. alia per diuersiuationem, & horum quædam a mutuo excessu uel defectu: ut multum ac paucum, magnum & paruum, maius minusque. alia a principe & subdito: ut dominus, serui dominus. quædam a iudicante et eo quod indicatur: ut sensibile, sensu sensibile: et scibile, scientia scibile. uel ab eo quod participat & quo participat, ut sciens, quod scientiæ particeps sit, sciens nominatur. aut secundum causam & a causa perfectum, ut pater, filij pater. uel secundum agens ac patiens, ut uerberans uapulantem uerberat. uel pro locali differentia, ut dexter, sinistri dexter. Modo autem docendi huiusmodi utitur, Non sanam protinus integramque ad aliquid relatorum tradit finitionem, uerum prius quam ueteres ipsorum finitionem statuerint exponit. dein complura ostendit quæ finitionem hanc comitentur incommoda, itaque finitionem aliam ipse eorum propriam reddit, quæ solis omnibusque inest ad aliquid pertinentibus. Ne enim crassari inuehique in antiquos uideatur, ipsorum prius explicat finitionem. atque ostensis quæ ipsam consequuntur absurditatibus, suam deinceps finitionem citra inuidiam communit. Cæ-

D terum sciendum est, quæ sunt ad aliquid, prorsus a recto casu incipere, atque ad unum ex obliquis referri. usque interim uenire, ut ad quem assignantur, ad eundem & comment, ut pater, filij pater, & filius, patris filius. Quandoque autem ad quem eduntur non etiam ad eundem sed ad alium reciprocent, ut in sensu & sensibili. est enim sensus, sensibilis rei sensus. hic ad genituum assignatio est: uerum non contra ad genituum. sed ad ablatiuum reflectitur. ut sensibilis res, sensu sensibilis. Et uero attributio ad accusatiuum fiat sæpenuero: uti cum dicimus, uerberans uapulantem uerberat. eaque ad ablatiuum conuersionem faciat. nam qui uerbatur, a uerberante uerberatur. Ad aliquid uero dicuntur talia. Id est quæcunque ipsa non secundum quam sunt naturam, sed hoc ipso quod aliorum esse dicuntur, eo sunt ad aliquid. uerbi causa homines sunt pater & dominus. si ergo accepti hac ratione fuerint, non sunt ad aliquid: sed quoad relationem ad aliud obtinent, ad aliquid dicuntur. Dexter quoque homo, non qua homo, alterius dexter uocatur: sed quatenus dexter. Verbo autem dicitur usus est, ut cui hæc minime placeat sententia. ostendet enim multa quæ finitionem sequuntur absurda: aliamque ipse finitionem ponit. Quæcunque ea ipsa quæ sunt esse aliorum dicuntur. Vt dexter homo, non qua ratione homo est, alterius dexter appellatur: uerum qua dexter. Vel quouis modo aliter ad aliud. Quoniam ad genituum assignationem fecit cum ait, esse aliorum dicuntur, ne ad solum genituum quæ sunt ad aliquid de promi putaueris, uel quouis, inquit, aliter modo: id est siue ad genituum, siue ad accusatiuum fiat accommodatio. Sunt porro et alia quoque ad aliquid, ut habitus, dispositio, scientia, sensus, positio. Quoniam priora quanti sunt, hæc autem qualis, merito seiungere ea uisus est, cum dixit, Sunt porro talia quoque ad aliquid. Vel quoniam ad genituum casum superiora assignauit, quæ ad eundem rursus reciprocationem obtinebant, hæc uero ad ablatiuum reflectuntur, ea uelut ab alio principio data opera edisserit. Exemplis autem exponendis modum nobis præbet relatiuorum reflexionis. hæc enim ut antedixi ad genituum edita, conuersionem ad ablatiuum faciunt. Est enim habitus, habilis rei habitus. hic ad genituum assignatio est: reciprocatio autem ad ablatiuum. nanque habilis res, habitu habilis est. similiter & dispositio, disponi aptæ rei dispositio: & apta disponi res, dispositione disponi idonea. & scientia, scibilis rei scientiæ & scibilis res, scientia scibilis.

F Sunt autem & accubitus & statio & sessio positiones quædam. positiones uero ad aliquid sunt, iacere autem & stare uel sedere, ipsa quidem non sunt positiones, dominatiue uero dicuntur ab his quæ dicuntur sunt positionibus.

Sunt uero & accubitus, & status, & sessio, positiones quædam. Cum aliquid esse dicere & accubitum & statum & sessionem uelut, id probat ex genere, positione inquam, quæ genus dictorum est, ipsa uero ad aliquid. est enim positio, sitæ rei positio. Quod si genus ad aliquid est, huius quoque species (eæ autem sunt quas enumerauimus) constat ad aliquid referri. aut enim corpus erectum totum est, & status nominatur: aut obliquum totum iacet, diciturque accubitus: aut partim stat, partim iacet, ac sessio nuncupatur. Ceterum querendum est, si hæc relatiuis subijciantur, quæ nam ad situs prædicamentum reducemus? Dicimus ergo aliud statum esse, & aliud stare, aliud accubitum, & accumbere aliud: sessionem quoque, et sedere aliud. Status enim & reclinatio et sessio scilicet in ipsam idest habitum declarant. stare autem, & recubare.

G & sedere, non habitum modo, uerum ipsam quoque reclinatam substantiam indicant. eodem & in ceteris modo. Illa igitur utpote habitum significantia, ad ea quae aliquo spectant sese recipiunt: haec autem cum habitu res quoque circa quas habitus est declarantia, sub sitis praedicamentum referuntur. Quem enim admodum aliud in tempore est, aliud tempus: & aliud in loco, aliud uero locus. (continua enim quanta sunt tempus & locus: ipsum autem in loco in praedicamentum ubi: ipsum uero in tempore, in quando confertur) perinde in his quoque res sese uti dictum est habet. id quod ipse quoque aperiens intulit. Recumbere autem, uel stare, uel sedere, ipsa quidem positiones non sunt, ceterum sunt a positionibus quas diximus denominatiue desumpta. Non uero siquid denominatiue dicitur, idem illi est a quo dicitur. Stare enim a statu, accumbere ab accubitu, sedere a sessione nominatur. Quo autem modo a speciebus positionis deducta haec sunt, eodem quoque ab horum genere hoc est positum situm esse, quod praedicamentorum unum est, transferetur. siquidem hoc eius quod est recubare & stare & sedere cognatum est genus. Quare species una ad aliquid se referentium, hoc est positio, unum quod est situm esse praedicamentum peperit. nec quidquam mirum, quando & tempus praedicamentum quando, & locus praedicamentum ubi, quae species quanti sunt, pariunt. non enim tempus ipsum est quando, nec locus ubi, sed res quae in tempore ac loco sunt.

H ³³ Inest autem & contrarietas in ijs quae sunt ad aliquid: ut uirtus uitio contrarium, cum sit utrumque eorum ad aliquid: & scientia ignorantiae. Non autem omnibus ijs quae sunt ad aliquid insunt contraria: duplici enim nihil est contrarium, neque triplici, neque ulli talium.

Inest autem & contrarietas in ijs quae sunt ad aliquid, ut uirtium uirtuti contrarium, cum ad aliquid sit utrumque: & scientiae ignorantiae. Cum de ijs quae ad aliquid referuntur ex ueterum sententia disputauerit, nunc uult proprium eorum depromere, exponitque ea prius quae relatiuorum propria esse uidentur, re autem uera non sunt: uti sane tum in substantia fecit, tum in quanto: ne qui minus exercitatus in haec offendit, ea propria uere esse arbitretur. Ac primum quidem ipsorum proprium esse dicit contraria admittere. est nanque contrarium inquit uitium uirtuti, & scientiae inscientiae, & iustitiae iniustitiae. quippe haec singula ad aliud dicuntur. uirtus enim studiosi dicitur uirtus. & scientia, scibilis uel scientis scientia. & uitium uitiosi uitium, recipiantque. Verum non quaecumque sese habent ad aliquid contrarietatem suscipiunt: idque haud immerito. quandoquidem enim adnatis similia sunt uti diximus relatiua, neque definitas res ad propriam habent substantiam, sed in praedicamentis alijs reperiuntur, ea quibus adherent imitantur: ac quaecumque contrarium admittunt praedicamenta, consistentia quoque in ipsis obtinent relatiua contrarietatem nascientia. quae uero nullum habent contrarium, eorum quoque relatiua sortiuntur. quae medio careant. exempli causa, Quoniam substantiae ac quanto contrarium est nullum, neque subsistentibus circa ea relatiuis aliquid erit contrarium, ut triplici. nam triplex ad aliquid est. alicuius enim est triplex. nec tamen contrarium habet quidpiam: quoniam uti diximus praedicamento inheret contrarium nullum habenti, id est quanto. Similiter quoque in substantia, ut hero, filio, dextro, sinistro. nihil enim his contrarium propter ea est, quod ij quibus adherent, homines inquam, sint sub contra-

rio carens praedicamentum redacti. Quoniam uero contrarium qualitati quidquam est, ob id & quae circa ipsam habentur relatiuis adest contrarium: ut uirtuti contrarium uitium: & inscientia scientiae. haec enim sunt qualia. Porro illud ignorandum non est, contraria haec alijs esse, alijs ad aliquid: ut uirtus, studiosi uirtus: & studiosus, uirtute studiosus. similiter & uitium, uitiosi uitium: & uitiosus, uitio uitiosus. his ergo ad aliquid sunt. contrarium autem uitium uirtuti, & uitiosus studioso: iure igitur & in ijs quae sunt ad aliquid spectatur contrarietas, neque est id consequens omnibus. Quarendum uero est quo pacto uirtutem uitiumque, & scientiam atque ignorantiam ad aliquid perhibeat. Respondemus non eum ex propria haec sententia, uerum simuliter: affirmare nimirum cum traditam labefactare finitionem uelit. Si enim ex eo quod dicantur aliorum, quae ad aliquid sunt obfignantur, haec quoque ad aliquid erunt. nam ea quoque dicuntur ad aliquid. uirtus enim studiosi uirtus: & uitium uitiosi uitium: & scientia scientis scientia: inscientia: & inscientis inscientia. Haec autem ratione & praedicamenta accidentis omnia, nouem inquam illa ad aliquid esse indicat: siquidem omnia ipsius esse substantiae, quippe cui superueniant, dicuntur albedo enim, albi dicitur albedo: & bicubitum, ligni, si forte contingat, bicubitum & uero quando, & ubi, & facere, & pati, alicuius dicuntur. non enim est quidquam ipsum per se quando, sed est aliquid substantiae. eodem modo & in reliquis. Quin substantia quoque ipsa cum uelut pars sumitur, ad aliud dicitur. nam pars totius fertur pars, & totum in partibus totum. At hoc est absurdum, praedicamenta inquam omnia ad aliquid censeri. Porro quod praedicamenta euidenter omnia ab ijs quae sunt ad aliquid discernantur, inde diluiscit: si enim ad aliquid essent, finiendis ijs illa ad quae dicuntur assumi oporteret. nam relata ad aliquid finientes, necessario & eorum ad quae illa dicuntur meminimus. uerbi causa cum patrem definimus, filij quoque mentionem haberi est necesse, patrem enim filij dices. at cum praedicamenta alia finitione complectimur, ea ad quae dicuntur commemorare haudquam cogimur. finiendo enim si forte accidat bicubitum, aliorum deinceps cuiusquam cuius dicitur bicubitum, ut ligni haud necesse est meminere. similis etiam in quali, ac ceteris ratio est. Ergo si praedicamenta ad aliud dicuntur (esse enim accidentia ipsius perhibentur substantiae, & partes totius) nec sunt ad aliquid, constat relatiuorum finitionem perperam redditam, quippe cum praedicamenta quoque alia comprehendat. Non enim quod alterius dicitur, ipsum esse in hoc obtinet quod dicatur alterius: at obtinent ipsum esse in hoc relatiua quod sint ad aliquid. nam siquid est alterius, id esse & alterius fertur. at non contra, si perhibeatur alterius quidquam, ipsum quoque esse in hoc iam habet, quod alterius dicatur. Ceterum sciendum est quicunque a Platone relatiua hoc pacto finiri aiunt, putareque ipsum in eo relatiuorum esse quod aliorum dicuntur substantiam, inurere hos philosopho calumniam. etenim quod ea non quia dicuntur, uerum sint aliorum obfignet, ex proditis in Gorgia licet cognoscas. ait enim si agens est, patiens quoque esse aliquid est necesse. esse enim dixit, non dici.

Videntur autem & magis & minus ea quae ad aliquid sunt suscipere. Simile enim & dissimile magis & minus dicitur: & aequale & inaequale magis & minus dicitur: cum utrumque sit ad aliquid. simile enim alicui simile dicitur, & inaequale alicui inaequale. Non autem omnia quae sunt ad aliquid suscipiunt magis & minus.

A minus. duplum enim non dicitur magis et minus duplum, nec aliquid talium.

Suscipere autem quæ ad aliquid sunt ipsum magis et minus videntur. Simile enim et dissimile magis et minus dicitur, quorum est utrumque ad aliquid. Dicitur æquale quoque atque inæquale magis et minus. Ad aliud proprium consequens relativorum transit superiore improbato, nempe suscipi a relativis magis et minus. dicimus enim hoc illi magis minusque simile: ut album in pariete magis simile albo esse ei quod in ueste est, quam quod in niue. Estque consequens hoc superiori non absimile: siquidem neque hoc quæ ad aliquid sunt comitatur omnia. pater enim alio patre non dicitur esse magis pater. similiter neque filius. idque iure optimo. dictum nanque est, ubi spectatur contrarietas, magis ibi esse ac minus. contra ubi non est, nec magis minusque haberi. Quibus ergo subest relativis contrarietas, in his est magis et minus. quoniam vero non inest contrarietas omnibus, nec omnibus tccirco magis minusque suppetit. Fortassis vero quispiam disquirendo dixerit, in quibus contraria sunt, in his magis quoque et minus contrariorum mistione fieri: eamque

B ob rem in quanto quoniam non sunt contraria, nec magis minusque haberi. Rursum si æquale et inæquale proprium est quanti, cur hic magis inquit et minus dici æquale? Relatio enim si in prædicamento sit contrarium habente, contraria quoque ab ea suscipi asserebamus. sin vero in prædicamento quod contraria non admittat, neque ab ipsa contraria excipi. Igitur si æquale et inæquale ad aliquid est in quanto consistens, contrarium autem nullum est quanto, nec æquale et inæquale contraria sunt. ubi vero non est contrarium, ibi nec magis et minus. ergo magis ac minus non dicitur æquale et inæquale. Nam si fit magis et minus contrariorum mistione, nec miscetur æquale inæquali, nec magis quidquam ac minus inæquale fuerit: quippe minus inæquale, quod æqualis particeps magis sit, minus inæquale appellatur. Item si magis et minus inæquale quidquam est, erit et magis ac minus aliquid æquale. nam quod minus est inæquale, est id magis æquale magis inæquali: quo sane modo minus album, magis albo, magis est nigrum. Ergo si fieri nequit, ut æquale æquali magis minusque sit (quod enim ex æquali in plus, aut minus egreditur non est amplius æquale) neque igitur magis et minus inæquale est. Priuatio enim magis infinitudoque est inæquale, non æquali contrarium. An igitur uel per abusum hoc loco dixit æquale magis et minus esse, minus utique exquisite decernens. uel hoc per additionem post adiectum est a nonnullis.

C Omnia autem quæ sunt ad aliquid ad conuertentia dicuntur: ut seruus domini seruus, et dominus serui dominus esse dicitur: et duplum dimidij duplum, et dimidium dupli dimidium: et maius minore maius, et minus maiore minus: similiter autem et in alijs. Sed casu aliquotiens differrent secundum locutionem: ut scientia scibilis scientia dicitur, et scibile scientia scibile: et sensus sensibilis sensus, et sensibile sensu sensibile.

Quæcumque uero ad aliquid sunt ad conuertentia dicuntur: ut seruus, domini seruus dicitur: et dominus, serui dominus. Et duplum dimidij duplum. Ad aliud consequens transiit relatiuum

quod præcipue ipsorum est proprium, nempe dici ad Antistrophonta id est conuertentia. Verum quo dici ad Antistrophonta quid sit intelligamus, discamus ante quid sit Antistrophe id est conuersio reciprocatioque. hoc autem prius, quid sit strophe hoc est uersio. Est uersio itaque seu strophe, ab eodem in idem restitutio. ob id enim et uerti dicimus uniuersum, quoniam circulari motu ab eodem puncto ad idem iterum redit. Nos quoque uerti dicimur cum ex quo incepimus loco, in illum desuerimus. Antistrophe autem seu conuersio, uelut isostrophe id est æquiuersio est. nam anti apud ueteres græcos æquale significat: quemadmodum Anittheon pro Isotheon hoc est Deo æquale: et Antianira quæ uiris æquatur: et Antichira digitum magnum appellant, quod pares cæteris uires obtineat. Isostrophe uero est, cum alterum de altero magis nihil quam de reliquo prædicatur illud: ut pater nihilo ad filium magis dicitur quam filius ad patrem. Quæ ergo sunt ad aliquid, ad conuertentia dicuntur: ut seruus, domini seruus: et dominus, serui dominus. Verum casu inquit. Quandoque in dictione differrent. Quoniam enim ad genitium edidit, propterea subiunxit, non ad genitium modo quæ sunt ad aliquid, uerum ad alium quoque casum assignari. quo fit ut neque ad eundem omnino reciprocent: dictum autem de his iam nobis antea est. Ad conuertentia dicuntur. Dicuntur ergo ad conuertentia quæ sunt ad aliquid cum geminatione: uerbi gratia seruus duo quædam est, et seruus, et homo. Dominus itaque ad id quod seruus est dicitur dominus, quoniam et ad illum reflectitur. non autem ad id quod homo est. Aequalitatem igitur seruare mutuam debent, quo etiam conuertantur: quemadmodum homo et risibile, quod si sint inæqualia, tunc non reciprocent.

D At uero aliquotiens non uidebitur conuerti, nisi conuenienter ad quod dicitur assignetur, sed peccat is qui assignat: ut ala si assignetur aui, non conuertitur, ut sit auis alæ. non enim prius conuenienter assignatum est ala aui. neque enim quatenus auis est, eatenus ala ipsius dicitur: sed in eo quod alata est. multorum enim et aliorum alæ sunt, quæ non sunt aues. Quare si assignetur conuenienter, et conuertitur: ut ala, alati ala est: et alatum ala alatum.

E Verumenimvero commere non interdum uidebuntur, nisi proprie fuerint ad quod dicuntur assignata, sed peccauerit is qui attribuit: ut penna si aui prodita sit, non reciprocatur aui penna. Quæ sunt ad aliquid æqualitatem seruare inter se debent, ut conuertantur: quo modo obambulant homo quoque et risibile. Quod si sint inæqualia, maius quidem est minori consequens, ut homini animal: maiori autem minus non item. Non enim sequitur homo animal, ut animal hominem. Est ergo relativorum regula hæc, nempe æqualitas: ut pater filij: et duplum dimidij: quæ et reciprocant. quæ uero sunt inæqualia, non etiam reciprocant: id quod uel ipse ait, penna si aui prodita sit, non reciprocatur aui penna: siquidem omnis penna non est aui penna. sunt enim uolucres quædam quæ aues non sunt. Volucres namque aliæ sunt fissipennes, ut quæ in nostro sunt orbe, quæ solæ etiam aues nuncupantur, ut ipse in libro de animalium historia docuit: aliæ cutipennes, ut uestertillones: quædam uaginipennes, ut scarabæi, quæ non sunt aues: Quandoquidem igitur non inter se æqua sunt penna et auis, sed penna quam auis latius patet quam, ut etiam conuertantur, ex æquare hæc conuertit.

Ammon. in Prædicam.

E 3

G Exæquantur Porro inæqualia, uel minore aucto, uel deminuto maiore. Ergo in his si id quod minus est auxerimus hoc est auem, atque ita fecerimus. penna pennati penna, pennatum, auem appellantes, sic comheat. nam pennatum penna pennatum. Rursus si proditum sit clauus nauigij clauus, hic non reciprocatur. dicere enim haud licet nauigium clauo nauigium. sunt enim nauigia complura quæ gubernaculo careant: ut piscatoriæ quædam nauicule quas Acatia græci nominant. Quoniam itaque inæqualia hæc sunt (amplius enim nauigij quam clauo uocabulum est) si quod maius est minuerimus, nauigium inquam, nimirum pro nauigio clauatum dicentes, tunc æqualia reddita conuertuntur. clauus enim clauati clauus, & clauatum clauo clauatum. Item caput alicuius dicitur caput, nempe animalis. si igitur tributum ad animal sit, non reflectitur, quoniam non propria rursus fit attributio. nam dicitur quidem caput animalis caput, haud uero etiam animal capite animal. sunt enim animalia quædam quæ capite careant, ut cancer, uermes, terræ intestina. Ergo quod maius est rursus minus oportet, animal inquam, ac facias capitatum, seruabiturque hoc pacto Antistrophe. nam caput capitati caput, & capitatum capite capitati. Igitur in aui quod minus est auximus, auem inquam. in alijs uero maius diminuimus, nauigium dico & animal.

H Aliquoties autem forte & nomen fingere necesse erit, si non fuerit nomen impositum ad quod conuenienter assignetur: ut temo si assignetur nauigij, non est assignatio conueniens. neque enim in eo quod nauigium est, in eo ipsius temo dicitur. sunt enim nauigia quorum temones non sunt. quare non conuertitur, nauigium enim non dicitur temonis nauigium. Sed forte conuenientior assignatio erit si sic quodammodo assignetur, temo temonate rei temo est, aut quomodocumque aliter. nomen enim non est positum: & conuertitur si conuenienter assignetur. Temonatum enim temone temonatum est. Similiter autem & in alijs: ut caput conuenientius assignabitur capitati caput, quam si animalis assignetur. neque enim in eo quod est animal, caput habet. Multa enim animalia sunt capita non habentia.

Quandoque uero & nomina fingere necesse forsitan fuerit, nisi positum nomen sit ad quod Germane fieri attributio possit? Ne enim dixerit quispiam, quid ergo? Nouare conuenit nomina? & unumquodque ut cuiquamlibet confingere? sic igitur usum omnem nominum aboleri continget, singulis pro arbitrio nouas nomenclaturas inuehētibus. ac, quod reliquum est, inaudita & quæ nihil significant quisque loqui uidebitur, pro homine uerbi gratia capitatum dicens, pro nauigio clauatum, aut quouis aliter modo noua euderit nomina. Ad hoc igitur nihil inquit graue esse, si quibus in didisse nomina minus usus curauit, illis nos ipsi excogitemus. quæ enim usus noscitur communis, nomina illis accommodat. at artes nouarum ceu rerum inuentrices, imponere inuentis nomina ad eas significandas debent. Geometra exempli causa cū triangulum alium duo tantum habere æqualia latera, alium tria æqualia, alium tria inæqualia repererit, primum æquipedem, alterum æquilaterum, tertium scalarem nominauit. Similiter & musicus diuersis sonis sua statuit nomina, uocatque alium chromaticum, alium diatonum,

cum, aut aliter quomodolibet. Quoniam ergo talibus decernere nomina & hic consuetudo neglecta, nos ea ponere necesse est. uocauit quidem consuetudo nauigium, non uero etiam clauum habentia ab ijs quæ clauo non gubernantur distinxit nominauit animal, non adhuc uero capite prædita a carentibus appellatione distinxit. proinde absurdum uti diximus nihil est, aucupari in talibus nomina. Quo autem pacto atque unde imponere ea conueniat, ipse deinceps aperuit, cum ait.

Sic autem fortasse facillime quis sumet quibus posita non sunt nomina, si ab ijs quæ prima sunt, & ijs ad quæ conuertuntur, nomina ponantur: ut in ijs quæ prædicta sunt, ab ala alatum, a temone temonatum. Omnia igitur quæ ad aliquid dicuntur si conuenienter assignentur, ad conuertentia dicuntur: quoniam si ad quodlibet aliud assignentur, & non ad id ad quod dicuntur, non conuertuntur.

Sic uero quisquæ fortasse nomina quibus posita non sunt sumpsisse potest facillime, si a primis ea ad ipsa quoque reciprocantibus imponat? Nunc regulam nobis tradit qua nomina si in communi non comperiantur usu, apposite fingere poterimus. Oportet enim inquit a primis ac proprie prædicatis denominatiuum illis nomen de quibus prædicantur imponere. atque hoc modo reciprocare ipsa inueniemus. Vocemus uerbi gratia a clauo nauigium, de quo clauus prædicatur. clauatum. & a capite, caput obtinens animal capitatum, similiterque in alijs. Atque hæc rursus dolose pronunciat, smittonem labefactere nimirum cogitans. Si enim ad aliquid sunt ea quæ aliorum esse dicuntur, erit & caput, & clauus, & penna ad aliquid, quod est absurdum. nam hæc uti substantiarum quidem partes, ad aliquid dicuntur esse. pars enim est totius pars. & totum, partibus totum. ut uero penna, uel clauus, uel caput, non ad aliquid, uerum substantiæ sunt: quippe singula hæc per se ipsa spectantur. Nam si a toto caput, aut manum defeceris, nihilo minus caput uocatur & manus, non partes tamen præter ea dicuntur: siquidem consideratur in toto pars. at relatiuis si illud ad quod dicuntur dempseris, simul statim & propria nominatio tollitur: ut pater, filij dicitur pater. uerum si filium sustuleris, patrem quoque esse simul patri adimetur. At quæ dicuntur aliorum, quanquam priuentur illis quorum esse perhibentur, propriam nihilo minus nominationem seruant: ut caput, animalis dicitur caput. ac si ablatum fuerit, animalis nihilo minus caput uocatur. clauus autem nauigij, & penna auis, ijs priuata quorum esse dicuntur, nihilo minus sunt propriam rursus nominationem sortita.

Dico autem quoniam neque eorum quæ in confesso ad conuertentia dicuntur, & nomina eis posita sunt nihil conuertitur si ad aliquid eorum quæ sunt accidentia assignentur, & non ad id quod dicuntur: ut seruus si non domini assignetur, sed hominis, uel bipedis, uel cuiuscunque talium, non conuertitur. neque enim dici potest homo est serui homo. non enim conueniens est assignatio.

Dico autem ne eorum quidem quæ ad conuertentia proculdubio dicuntur etsi posita ipsis nomina sint, reflecti ullum, si ad aliquid accidentium, & non ad ea ad quæ dicitur assignetur? Hinc argumentatio a maiore. Quid enim inquit mirum, nisi in prædicatis

A Etis conuersio, propterea quod non proprie assignatio sit facta, seruetur? quando ne ea quidem quæ ad aliquid consensu omnium sunt, dicunturque ad conuertentia, nec positæ carent nominibus, reflectuntur, nisi conuenienter facta assignatio fuerit. exempli gratia, nisi dominum ad seruum quisquam, sed ad hominem assignauerit, dicatque dominus hominis dominus, non poterit retorquendo dicere homo domini homo, est enim hoc ridiculum: nam dominum quidem dicere hominis dominum, haud sane graue est: hominem uero domini hominem appellare, absurdissimum. Quoniam igitur non propria et in his facta est attributio, neque obambulatione seruatur. quippe non ad æquale assignationem fecimus: cum homo amplius pateat. Itaque ex æquari mutuo ut diximus debent reciprocantia, quo etiam conuertantur. eo enim et propria ad ea quorum propria sunt, quoniam et inter sese ex æquantur, commeant. Hæc ipsa uero edisserit omnia, nimirum finitioni opitulans dicenti, quæ sunt ad aliquid, eo esse quod aliorum dicantur. ac conuerti secundum hanc finitionem quæ sunt ad aliquid ostendere conatur: quam uult quoad fieri potest commutare: ne eam damnare in dicta causa uideatur. deinde post eam iure confutare: utique ostendens uel post tantum patrocinium, complura tamen haberi quæ ipsam commitentur incommoda.

B 40 Si tamen conuenienter assignetur ad quod dicitur, omnibus alijs sublatis quæcunque accidentia sunt, relicto autem solo illo ad quod assignatum est conuenienter, semper ad ipsum dicitur: ut si seruus ad dominum dicitur, circuncisis omnibus quæ accidentia sunt domino, ut esse bipedem, uel scientiæ susceptibilem, uel hominem: relicto uero solo quod dominus est: semper seruus ad ipsum dicitur: seruus enim domini seruus dicitur. Si autem non conuenienter ad id ad quod dicitur assignetur, circuncisis omnibus alijs, relicto autem eo solo ad quod assignatum est, non dicitur ad ipsum. assignetur enim seruus hominis, et ala auis, et circuncidatur ab homine esse dominum: non enim amplius seruus ad hominem dicitur. cum enim dominus non sit, neque seruus est. Similiter et de aue, si adimitur eam alatum esse. non enim amplius erit ala ad aliquid, cum enim non sit alatum, nec ala erit alicuius. Quare oportet assignare ad id ad quod conuenienter dicitur, et si sit nomen positum, facilis erit assignatio: si autem non sit, fortasse necessarium erit nomen fingere, si autem sic assignentur, manifestum est quoniam omnia quæ ad aliquid sunt ad conuertentia dicuntur.

C Item si congruenter assignatum ad id quod dicitur fuerit, alijs quæcunque accidentia domino sunt omnibus præcis, ut esse bipedi, capaci scientiæ, homini, hoc autem solo nempe esse dominum relicto, seruus ad ipsum perpetuo dicitur. Regulam nobis tradit eorum quæ de aliquo proprie reddita sunt ait enim. Quodcumque pluribus fuerit appellatum nominibus, si aliud quidquam sit quod de horum nominum uno prædicatur, uelisque an proprie de illo dictum nomine prædicatum sit cognoscere, ceteris omnibus amputatis nominibus, subiectoque accidentibus, illo autem duntaxat ad quod assignatum prædicatum est relicto, si ipsum ad id reciproca-

D re quod de eo prædicatur inuenieris, prius illud apposite redditum scito. neque enim reciprocaffet, nisi adhibitum conuenienter foret. Exempli gratia, seruus si prodatur domini seruus, quandoquidem domino accidit esse homini, et bipedi, et scientiæ capaci, si hæc ab ipso omnia detraxeris, ac perinde quasi omnino non sint supposueris, dominumque esse reliqueris duntaxat, comperies nihilo minus proprie obambulationem fieri. dominus enim, serui dicitur dominus. Quod si non ad dominum seruus, sed ad hominem referatur, ceteris omnibus exuto homine, domino inquam, bipede, ac reliquis, haud seruabitur conuersio. dicit enim reciprocando non potest, homo, serui homo. itaque non proprie seruus ad hominem assignatur. Si alia, inquit, quæcunque domino accidentia sunt omnia præcidas, ut esse bipedi, scientiæ capaci, homini. Nihil enim mirum est quod accidere hæc dixerit: quandoquidem possunt ad serui relationem accidentia, secundoque de ipso prædicata censerit. primus autem et per se dominus est. Eorum enim respectus quæ ad aliquid sunt, ut supra docuimus, ipse per se ceu non constans, quandoque esse in substantia, interdum in quantitate, uel quali, uel prædicamentorum alio quopiam indicat. Itaque non inepte quis duplo, quod ad aliquid est, cum in ligno uerbi gratia fuerit, accidisse lignum dicit. cum in lapide, lapidem. cum in superficie, uel in tempore, tempus, uel superficiem: nimirum cum respectus per se cogitatione consideretur.

B Videntur autem ad aliquid simul esse natura, et in plurimis quidem uerum est: in aliquibus uero non uerum. simul enim duplum et dimidium sunt, et cum sit dimidium, duplum est. et cum sit dominus, seruus est: et cum sit seruus, dominus est. similiter autem his et alia. Simul autem hæc auferunt sese inuicem: si enim non sit duplum, non erit dimidium: et si non sit dimidium, non erit duplum. similiter autem et in alijs quæcunque talia sunt.

Videntur autem quæ sunt ad aliquid simul esse natura. Atque in plurimis quidem uerum id est: in quibusdam autem secus. Simul enim et duplex est et dimidium. Ac si sit dimidium, duplex quoque est. Aliud relatiuorum post id quod est dici ad conuertentia consequens proprium tradit. nempe simul esse natura. Sed quoniam pacto natura simul sunt relatiua: nam simul quidem natura sunt pater et filius, possessor uero et possessio quoniam modo? Solutio. Quæ sunt ad aliquid, non rerum naturam, sed quem ad aliud respectum habent contemplantur. Pater igitur non ut simul natura sit qua homo est habet, sed quatenus relationem ad filium obtinet. Sunt porro ea simul natura, quorum uno posito alterum quoque inferri, et sublato tolli necesse est: et nunquam si alterum sit alterum non esse. simul enim ac seruum dixeris, herum simul necesse est mente concipias. et si duplum sit, necesse quoque est esse dimidium. In plurimis autem esse uerum dixit, quoniam in alijs nonnullis est quæstionem allaturus, quæ simul natura esse nequaquam uidentur.

B Non autem in omnibus his quæ ad aliquid uerum uidentur, esse simul natura. scibile enim scientia prius uidebitur esse. nanque in pluribus, præexistentibus rebus scientias accipimus. in paucis enim uel nullo quisquam hoc perspicit simul cum scibili scientiam esse factam.

Ceterum non in omnibus quæ sunt ad aliquid uerum id uidentur quod est simul natura esse. Affert ad quod dixit instantiam,

G nimirum quod est simul esse natura, competere ijs quæ ad aliquid sunt non omnibus uideri. Nam scientia & scibile, quanquam sunt ad aliquid, non simul tamen existunt. tollitur enim & scientia, sublati scibilibus: siquidem hæc nisi sint, cuiusnam erit scientia? at si non sit scientia, scibilia esse nihil prohibet. nõ sunt ergo hæc simul natura, & ad aliquid sunt. Est uero ipsum prius duplex, tempore unum, alterum natura. prius id tempore est quod ab ipso nunc abest longius, ut in præterito. iccirco enim medica bella peloponnefiacis priora asserimus, quod a præsemi longius distent. prior enim crastino est dies perendinus. prius ergo tempore, id genus est. Natura autem prius est id quod secum tollit, nec simul tollitur: quodque non secum infert, sed simul infertur: uti res sese in animi mali habet atque homine. Videri itaque potest scibile scientia natura prius. non est enim scientia nisi scibile sit. at scientia quantum non constat, esse tamen potest scibile. Sane Thaletem tradunt Milesium primum lunaris defectus causam animaduertisse, cum lunam a sole lumen mutuari intellexisset: propterea quod solis recessu augescens illustratam partem ad occasum habeat. sole tunc magis occiduo: eius uero cornua, & pars uacans lumine ad ortum uergant. Cum tota solem aduersum respicit, ab eo per diametrum absens, tunc splendet uniuersa, tota toti soli aspectu incumbens. totam autem uoco, nimirum parte quoque eius nobis conspicua. At quando sese a coitu solis recipiens decrescere inceperit, tunc contra, pars lumine affecta ad orientem spectet, sole eo tempore magis ortum tenente. quæ autem luminis ex parte est, ac cornuum speciem præfert, ad occasum declinet. Hinc igitur lunæ deliquium animaduertit: quoniam ea cū in terræ, ut uocant, obumbrationem inciderit, sole ipsi qui inferius hemisphæriū perlabitur ad perpendiculari opposito, absolutam deflectionem qua ei ratione contingit perpetitur, solaribus in ipsam radijs nequaquam impingentibus. quo sane argumento id est, quod non nisi in solo plenilunio hæc accidit. Ergo si Thales lunarem defectū nouit primus, scibile ante ipsum, lunare inquam defectū fuisse constat, eius uero scientiam nõ fuisse. Scibile igitur scientiæ apertum est & tempore & natura antequam: neque simul esse hæc, quanquam sunt ad aliquid. Eodem modo nec sensus est ut sit scibile. cuius. n. sensus erit? at tamen nisi sit sensus, sensilia esse nil uetat. ut ignem, terram, eiusque generis reliqua. In paucis. n. quis utique, aut in nullo simul cum scibili fieri cernat scientiam? Quoniam dixit, rebus enim magna ex parte præexistentibus scientias capessimus, nunc quid per magna ex parte sibi uelit exposuit, in paucis enim quis utique inquit, aut in nullo simul cum scibili fieri cernat scientiam. hæc autem gratia eorum dixit quæ ab aliqua arte producantur. hæc enim prius non erant: sed ipsum esse simul atque ex arte producta sunt habent. Nam antecedunt quidem scientiæ res naturales. quæ uero ex arte conficiunt, ipsum esse simul cum earum habent scientia. Verbi causa excogitauit lectum quispiam, quem græci stibada uocant, ad dormiendum: hic scientia quoque ipsum esse simul cum scibili obtinet. Id uero etiam in figmentis uideas licet. nam simulatque commentus Chimæram fueris, phantasma quoque seu uisum Chimære una cum eius exultauit scientia. Pictor quoque eorum quæ primus inuenit simul cum pictura introduxit imagines. Et qui literas docuit primus, is simul cum rerum scientia literas inuexit. Sed cur uerba illa, uel in nullo, adiecit? An & hæc in rerum natura fuere, postea uero scientias adeptæ? At hoc maxime in mechanicis licet contempleris inuentis. quomodo graue quis uerbi gratia moueat pondus, aut aquam in sublime erigat, aut huius generis quidpiam: hæc enim atque eius notæ alia simul cum eorum scientia constat esse inuenta. Fortassis

uero & artificialibus contra ac naturalibus accidit. siquidem scibilia ipsa in naturalibus. ut dictum est, eorum scientia priora existunt. at in ijs quæ constant arte, scientiam de ipsis indeptione esse oportet priorem, dein scibile fieri. nam facta primum uidelicet de re assequenda excogitatio est, ac quomodo constare ea possit, tum deinde effectus excogitationis consequitur. Nisi illud quispiam dixerit, scientiam de nauis priusquam facta nauis sit, et si in primis inuentoris animo antecesserit, nondum tamen ut proprie scientia sit obtinuisse: cum tunc responsura ne excogitationi res sit minime pateat. forte enim ad imaginationem id usque præcessit dum axat, ceterum haud egredi in opus ualet: quo pacto de Dædalo fertur fabula, quod alas fabricare sibi ipsi & Icaro filio excogitauerit. Itaque scibile etiam ipsum quando simul cum eius scientia in opus prodierit, tunc scientia quoque re uera scientia proprie est, cum ambiguo nullo teneatur. Quare simul a se mutuo constitui scibile ac scientiam in artificialibus contingit.

Amplius. Scibile sublatum simul aufert scientiam: scientia uero simul non aufert scibile. nam si scibile non sit, non erit scientia, nullius enim erit scientia. scientia uero si non sit, nihil prohibet esse scibile: ut circuli quadratura si est scibilis, scientia quidem eius nondum est, illa uero scibile est.

Præterea sublatum scibile secum tollit scientiam. Cum quod prius tempore est in scibili exposuerit (nam præexistentibus inquit magna ex parte rebus scientias adipiscimur) nunc in eodem rursus quod prius natura est explanat. nimirum per hoc quod secum perimat scientiam scibile, non simul ab eo perimatur. quale est inquit & quadrangulatio circuli. Quadrangulum Geometriæ capedinem uocant non quæ quatuor simpliciter latera, & totidem angulos, sed latera quatuor equalia & rectos angulos obtinet. Ita uero & angulum rectum fieri aiunt. nam cum recta linea super directam lineam erecta interiores atque ad easdem partes angulos inter se æquales facit, rectus uterque est angulus. & quæ superstat ei cui immititur perpendicularis nuncupatur. est hic igitur angulus rectus. Acutus uero angulus est minor recto. obtusus eodem maior. nam inclinata ea quæ de super recta incumbat, alter maior, minor alter fit angulorum. Minorem igitur, ut dixi, acutum nominant, quoniam huic similes fiunt et acutæ moles quæ pungendo sunt, ut cultellus. maiorem autem obtusum. huius enim instar moles fiunt obtusæ, ut pistillum, ad dandam impressionem aptæ. Figuras uero alias rectilineas esse aiunt, alias orbiculares. rectilineas, triangulos, quadrangulos, sexangulos, & quotquot angulis excogitare alias possis: orbiculares autem circulos dicunt. Querunt ergo Geometriæ, quomodo super rectilinea data uerbi gratia quinquangula æqualem constitutere quadrangulum liceat, & quidem id ratione ac uia docuerunt. Ut ergo in rectilineis quæ si uere, ita in circulo quoque scrutantur, qui super circulo dato æqualem reperire possis quadrangulum. id multi quæsitum non inuenere: solus autem Archimedes inuentioni proxime accessit: sed exactam tamen rationem non comperit. Aristoteles igitur si scibile, inquit, quadrangulatio est circuli, nec dum est hæc tamen eius scientia, prius esse constat scientia scibile. Non solum autem natura priora scibilia quam scientia esse hoc probat exemplum, sed etiam tempore. nam cum scibile sit quadrangulatio circuli, de eo comperta est nondum scientia. Hoc uero subiunctum natura etiam prius esse scibile quam scientia demonstrat.

Amplius.

A **Amplius.** Animali quidem sublato non erit scientia, scibilium uero plurima esse contingit. Similiter autem his sese habent ea quæ de sensu sunt. Sensibile enim prius quam sensus esse uidetur. Sublatum enim sensibile simul aufert sensum: sensus uero sensibile non simul aufert. Sensus enim circa corpus et in corpore sunt: sensibili autem sublato aufertur et corpus. Sensibile enim corpus est. cum autem corpus non sit, aufertur et sensus. quare simul aufert sensibile sensum. Sensus uero sensibile non simul aufert. sublato enim animali sensus quidem aufertur: sensibile autem erit corpus: ut calidum dulce, amarum, et omnia alia quæcunque sunt sensibilia. **Amplius.** Sensus quidem simul cum sensitiuo fit. simul enim fit animal et sensus: sensibile uero ante animal aut sensum est. ignis enim et aqua et alia huiusmodi, ex quibus ipsum animal constat, ante sunt quam animal omnino sit, aut sensus. quare prius sensibile quam sensus esse uidebitur.

B Item animali interempto non erit scientia. Superius in uno ad aliquid relatorum exemplo, scibili inquam, cum consequens claudicare ostendisset, uniuersaliter nunc in omnibus demonstrat. sublato enim inquit animali, scientiæ quoque adiunguntur. Sunt enim in animo scientiæ, sunt per se tamen nihilo minus scibilia. quamobrem et quæ in sensu sunt, esse primum uidentur. Cum itaque in scientia et scibili rationem examinauerit, nunc in sensu meditatur ac sensibili. docetque uisum uerbis prius esse sensu sensibile. secum enim sensum tollit sensibile: at non tollitur sensibile simul cum sensu. sunt enim sensus in animali: animal autem corpus animatum est: sensibile uero est omne corpus. quapropter necesse est perdito sensibili et corpus aboleri: neque esse animatum abolito corpore. quod nisi animatum sit, neque animal esse: neque sublato animali sensum. ipsum enim esse obtinet sensus in animalibus. Itaque sublato sensibili, neque erit sensus, uti ostendimus: quandoquidem esse ipsum habet in corpore sensus omnis, circumque id solum spectatur. effugere enim sensum omnem incorporea, cum neque sub sensum cadant, neque capacia sint sensus. quanquam non etiam reciprocatur ratio. non enim perempto sensu interimitur et sensibile. Quamobrem? quoniam animal omne, animatum est: omne animatum corpus: non omne autem corpus iam et animatum est animal, sed omne corpus sensibile. Quo fit ut uel intermortuo animali nihil alia esse uetet complura, ut ignem, aquam, terram, dulce, amarum, ac similia. Ergo probatum ex his est priora natura esse sensibilia sensibus. quoniam secum sensus interimunt, non illa cum sensibus perimuntur: et inferuntur quidem simul cum sensibus, ipsos autem non secum inferunt. Cæterum cum etiam dixerit {Sensus simul cum sentiente fit} Argumentationem facit a maiore, atque eo quod attinentius ad sensibile redditur, sentiente inquam. sentiens enim sensibilis sentiens. Porro sentiens est quod particeps est sensus. Quid igitur dico? nempe quod sensibilia affirmet priora sensu existere. quandoquidem sentiens (animal intelligo) qui cum fieri sensum natura uoluit, esse ipsum habet ex sensibilibus, igne inquam, et aqua, elementisque reliquis. quod autem ex aliquo, ac uelut ex materia potissimum fit, illo ex quo fuit conditum, et natura posterioris et tempore

est. quare potest sensibile inquit esse sensu prius uideri. Atque hæc tenus ipsi quidem progreditur dubitatio. Cæterum dictarum instantiarum solutionem non addidit. Dicendumque ad hæc, duplici quæ ad aliquid sunt ratione intelligi, uel uti res ipsæ per se absolutæ, uel ut in mutua quæ iam relatione coniunctæ, ut pater ac filius. Nam si patrem in his nouerimus ut Sophroniscum, filium autem ut Socratem, prior erit Socrate Sophroniscus. est enim Sophroniscus prior, nobis ceu res ipsos intelligentibus, quod si uelut patrem ac filium ceperimus, medio carebunt, respectu deuincta. Sic ergo et scientiam et scibile si perinde atque res consideraueris, prius scibile est quam scientia. sin uero ut respectum, hæc simul subsistunt. neque enim scibile esse aliquid potest nisi sit circa ipsum scientia. exempli causa sidera, quæ scibilia sunt, si uelut res accipiantur, uersante circa ea scientia erunt priora. si tanquam ad aliquid sint, ut scibilia inquam, hæc cum scientia de his simul erunt. nam nec scibilia esse possunt nisi de ipsis scientia sit, ex qua denominatiue etiam dicuntur. nam quoniam scibilia forent? est enim scibile scientia scibile. ergo non constante scientia, quomodo illa ex ea quæ non sit denominationem habebunt? uerum ut res quidem sunt, ut scibilia uero non item. Eadem quoque de sensu ac sensibili dicemus. Quin et aliter soluas, Cum rerum quædam potestate, quædam actu sint: potestate habentur ea quæ aliquid esse natura idonea sunt, nondum sunt tamen. actu uero quæ naturalem etiam potestatem actu ostenderunt. uerbi gratia actu quidem, est consumatus grammaticus cui nihil ad artem grammaticam deest. potestate, ut puerulus cui facultas iuppedit ut grammaticus fiat. In omnibus quoque quæ ad aliquid sunt, ut sese habet alterum, ita et reliquum habebit. nam si hoc actu sit, erit et alterum actu: si hoc potestate, et illud potestate erit. Cum igitur scibile uel sensibile actu fuerit, erit actus scientia quoque et sensus: si sint potestate illa, erunt et hæc potestate. Siquis ergo lunarem defectum ante Thaletem, ut scibile excogitasset, erit potestate scibile, et non actu. et uero huius scientia prorsus et hæc potestate adinuenietur. Nam si lunaris deliquit ante Thaletem non fuisset scientia potestate, utique in actu eius tempestate non prodijisset. quod enim prius, ut fieret facultate caruit, id fieri prorsus nequit in posterum. quo nanque modo equus, cum facultate ut sit grammaticus careat, nunquam fiet actu grammaticus, ita si lunaris defectio ante Thaletem scientia non fuisset potestate, certe neque Thaletis ipsius temporibus in actum prouenisset. uerum cum eius tempore constiterit actu scientia, scibile quoque actu id est lunæ deliquium factum est. eadem etiam in sensu ac sensibili pronuntiabimus. Et uero nunc circuli quadrangulationem, si inueniri nunc queat, potestate scibile esse constat, eiusque scientiam potestate futuram. quod si reperiri eam ab hominibus liceat nunquam, neque erit scibile facultate. sed est quidem ceu res, scibile uero ne potestate quidem est: quemadmodum nec hominibus scibilis arenæ potestate est numerus. Hac porro ratione difficultatem quoque illam soluemus quæ a legum peritis nobis obijcitur. affirmant quippe illi seruum esse qui hero careat: uelut si quis moriens inquit, legando dicat, Talis si hoc fecerit, seruū hunc meum familiaremque habeto. ecce hic igitur, aiunt, nulli additus domino seruus est quoad iussum hæres non exequitur. Itaque difficultatem uel hoc loco per potestatem et actum solui arbitramur. nam neque dominus ille actu est, neque hic seruus, sed uterque facultate. postea uero quæ mandatū hæres fecerit, et dominus actu euaserit, tunc et qui relictus familiaris est, fiet actu seruus. Quæ de re integer sermo est qui in omnibus relatiua inquit simul natura esse.

D
E
F
Videte etiam pro hoc ipsum Simpli. 2. physic. in expositione tex. 38.

G Habet autem dubitationem utrum nulla substan-
 45 tia ad aliquid dicatur, quemadmodum uidetur: si hoc
 contingat secundum quasdam secundas substantias.
 Nam in primis substantiis uerum est. nam neque to-
 ta, neque partes primarum substantiarum dicuntur
 ad aliquid. nam quidam homo non dicitur alicuius qui-
 dam homo: neque quidam bos, alicuius quidam bos.
 Similiter autem et partes, quaedam enim manus non
 dicitur alicuius quaedam manus, sed alicuius manus.
 et quoddam caput non dicitur alicuius quoddam ca-
 put, sed alicuius caput. Similiter autem et in secun-
 dis substantiis, atque hoc quidem in pluribus: ut ho-
 mo non dicitur alicuius homo: nec bos alicuius bos:
 nec lignum alicuius lignum, sed alicuius possessio di-
 citur. in huiusmodi ergo manifestum est quoniam non
 sunt ad aliquid. In aliquibus uero secundis substantiis
 H habet dubitationem: ut caput alicuius, caput dicitur,
 et manus alicuius dicitur manus: et singula huiusmo-
 di, quare haec fortasse ad aliquid esse uidebuntur.

Ceterum dubitationem habet. Absoluta de ijs quae ad aliquid
 sunt ueterum finitione, eaque quoad maxime licuit defensa: deinde
 expositis quoque relatiuorum consequentibus, cum propriam red-
 diturus definitionem esset, absurditatem prius quae traditam se-
 quitur finitionem ostendere hinc auspicatur. Porro absurditas est,
 secundarum substantiarum partes secundum proditam finitionem
 reperiri ad aliquid, hoc est substantiam in accidens commuta-
 ri. nam decem praedicamentorum, ut diximus unum est substan-
 tia: nouem uero accidentis, ex quibus unum ad aliquid pertinen-
 tium est. Ergo si partes ad aliquid sunt substantiarum, posse eas-
 dem et accidentia esse quis neget? sin partes sunt accidentia, to-
 tum quoque erit necessario: siquidem constat totum ex partibus.
 Substantia igitur accidens erit: quo qui absurdus est.

Substantiae diuisio.

<p>I</p> <p>Substantia uni- uersalis. ceu homo.</p> <p>Substantia ceu totum.</p>	<p>Substantia par- ticularis ceu Socrates.</p> <p>Substantia ceu pars.</p>
--	---

Ceterum traditur hoc loco substantiae nobis id genus diuisio. Sub-
 stantia uel uniuersalis, uel particularis est: uel totum, uel pars. haec
 igitur quatuor cum sint segmenta, coniugationes rursum sex fiunt:
 quarum duae, ut saepe commonuimus, inconsistentes sunt: nimirum
 quae contraria coniungunt: non potest enim idem et uniuersale
 et particulare, et totum et pars eadem ratione esse. consistunt
 autem quatuor reliquae, subalternas dico, et per diametrum ad-
 uersas. nam aut iunctum toti uniuersale, simpliciter hominem fa-
 cit, qui et uniuersalis est. praedicatur enim de indiuiduis, atque ea
 complectitur, et quoddam est totum. siquidem totalitas ut sic di-
 xerim quaedam est proprietatum partium, ut animalis, rationalisq.
 Rursum uniuersale si parti applicetur, uniuersalem partem con-

stituit, ut simpliciter caput, et manum simpliciter uniuersale qui-
 dem, quoniam de particulari capite omni praedicatur aut manu:
 pars uero, quoniam animalis partium una quaedam propria est.
 At particulare toti complexum, hominem quendam facit, ut So-
 cratem, qui ob id particulare est, quod de nullo praedicatur. totum
 uero, quasi partium suarum contentiuum. Porro iterum particu-
 lare si parti copuletur, caput conficit quoddam, aut quandam ma-
 num, ut Socratis. haec nanque particularis est, quoniam solius So-
 cratis, pars autem, quod in iussus integritate spectetur. in hoc
 siquidem pars a particulari differt, quod sit in pluribus particula-
 re, pars uni competat soli. Harum tres inquit haudquaquam ad
 aliquid censueris, una autem, quae uniuersalis est partis, ut caput,
 uel manus, quod ad redditam relatiuorum finitionem attinet, uide-
 ri ad aliquid potest. Ac quod prima inquit non sit ad aliquid sub-
 stantia, clare dilucet. no dicitur enim Socrates alterius cuiuspiam
 Socrates esse. Verum neque eius pars, particularis pars inquam,
 ut quaedam manus, ne ipsa quidem esse ad aliquid potest uideri. ne-
 mo etenim manum quandam dixerit cuiusdam quandam esse ma-
 num, quippe ridiculum est. Verum neque secundae ea quae uniuersa-
 le ac totum connectit, homo inquam simpliciter. nemo nanque ho-
 minem cuiusdam hominem, neq; bouem cuiusdam bouem esse pro-
 nunciabit, sed cuiusdam esse bos et homo possessio dicitur, homo
 uero cuiusdam esse homo, et bos cuiusdam bos, non item. Quae
 igitur uniuersale inquit et partem duntaxat iungit, ea ex assigna-
 ta definitione ad aliquid esse apparebit, simpliciter caput dico, et
 manum simpliciter. nam caput cuiusdam caput, et manus cuius-
 dam dicitur manus. Mihi uero particulare quoque et pars esse
 uidetur ad aliquid, caput quoddam dico, et quaedam manus, quan-
 tum ex finitione praemissa coeditur. Si enim esse illa dicuntur ad
 aliquid, quaecumque ea ipsa quae sunt esse aliorum dicuntur, non pars
 modo uniuersalis ut simpliciter manus simpliciter hominis esse di-
 citur, uerum et quaedam manus cuiusdam esse hominis perhibe-
 tur. dicimus nanque hanc esse Socratis manum, estque hoc tum con-
 suetudo loquendi communis, tum antiquorum usus refertus. dici-
 mus enim manu mea scripsi, huius manum aut caput cecidit, ca-
 put illius tale, ac tales sunt manus, et haec manus Aegaei. et Con-
 tremuere pedes manantis fontibus Idae. et a Iouis haud caput
 annuit. Quapropter et particulare et pars alicuius est pars.
 erit ergo id quoque ad aliquid. Quod autem uisum in dictione est
 sequi incommodum facile est soluere. neque enim dicere est necesse
 M quandam manum cuiusdam quandam manum esse, quoniam nec
 uniuersalem manum uniuersalis cuiusquam nominamus, sed homi-
 nis manum. sic ergo et manum quandam cuiusdam uocamus ut
 Socratis, praefinitione non addita. Duae igitur descripti partes
 propositi uniuersalis pars et particularis pars erunt ad aliquid,
 usuque ut dixi eueniet in accidens transire substantiam. Hoc ergo
 absurdum inquit, partes inquam substantiarum no esse ad aliquid,
 ex supra relatiuorum finitione edita aut soluere prorsus no licet,
 aut non facile. Itaque finitionem traditam per abductionem ad in-
 commodum percellit hoc pacto. Est autem ad incommodum abdu-
 ctio, ut cum demonstrare quidquam uolentes huius acceperimus op-
 positum, atque huic absurdum aliquod consequens esse ostenderi-
 mus, deinde simul intulerimus ex hoc ea de re sequi absurdum quod
 falsa data propositio fuerit. ueram enim propositionem nullam
 aliquod comitatur incommodum. quod si falsa haec sit propositio,
 huic ergo opposita uera erit, ut quid inquam? Si immortalem ef-
 se animam asserere libeat, contrariam huic propositionem sumimus,
 quae dicit mortalem. deinde absurdum quoddam ex ea sequi osten-
 dimus.

A dimus, ut contrarium hoc pacto confirmemus. Ergo si sit mortalis anima, non erunt quæ apud inferos geruntur iustiora, sed ad id usque quod apparet nobis uita constat, simulq; anima cum corpore interit. Non erit igitur neq; operum compensatio bonorū, neq; luenda malorum poena. Si namq; in angoribus afflictionibusq; iustos complures traducere uitam omnem cernimus, peccatores autem e uita plurimos celebri gloria atq; opibus affluentes excessisse, nec post hac in uita gestorū ulla quæstio est, circumclusa ad id usq; solum hominum uita, nemo igitur paria meritis accipiet, neq; erit prouidentia. Si enim principe bono ciuitate administrante, ordine geri cuncta in ciuitate uideas licet, honestari donis ac dignitatibus bonos, malos infamia notari, atq; in supplicijs agere, quanto magis bono per essentiam Deo qui omnia obtutu uno incognoscit, ac rebus prouidet uniuersis, nihil in rebus humanis eueniet absurdum? Non erit igitur prouidentia, nisi eorum sit quæ uiuentes eghimus ratio reddenda. hac uero absurditate quid magis impium? nam nisi erit prouidentia, nihil quod sit, ordine constabit, quod enim contra prouidentiam sit, temerarium id est, nulloq; ordine digestum: perinde atq; casu ac fortuito feratur. Ceterum quod non casu uita constet, aut forte regatur, hinc dilucescit. Rarissima sunt quæ casu uel fortuna eueniunt, atq; ex alijs sequuntur natur aliumq; motuum casualia, fortuita consultiorum sunt consequentia. Delatum est uerbi gratia saxum quodpiam superne naturali impetu deorsum ruens: terræq; allisum, ac confractis partibus circa id eminentioribus, idoneum seßioni redditum est. Commodum igitur seßioni euasisse, casu factum esse dicitur: quoniam consecutum est naturalem saxi ad inferna impetum. raro autem superne deuolutus lapis ad sedendum fit aptus. Equus rursus in bello deturbato domino potum accurrat siti confectus: atq; commisso procello, casuq; cum omnibus domino seruatur. casu igitur superstes equus perhibetur fuisse, at equus in bello dominum rarenter excutit, eaque de causa seruatur. Rarum etiam est id quod fortuito accidit, ac consultorias appetitiones comitatur. Lauatum abijt quisquam exempli causa, uel supplicatum dijs: atq; uenalem librum quem diu quæsiuerat offendit coemitq; hoc forte fortuna accidit, non enim ex quaquam prouidentia, neq; locum eum adiens ubi uenundari ijsolent librum comparauit. id uero etiam rarissimum est. Sunt ergo quæ casu fortunaq; contingunt infrequentissima. artificialia uero ac naturalia, demum quæ ex prouidentia proficiscuntur, ex eorum numero habentur quæ ut plurimum, siue etiam in totum fiunt. Finem enim assequuntur proprium materiaris fabricator atq; edificator maiore ex parte quam eodem frustrantur, magisq; sanat medicus quam non sanat, nam si perinde sanaret non sanaretq; utiq; a nullo accersiretur: ac magis item si rarius sanaret. Et uero infantem quinquedigitum crebrius quam sedigitum creat natura: idque ob materiæ redundantiam. Luna cōgressu cum sole perpetuo minuitur: indidem recedens augetur. Sol nunquam non capricornum tenens, hybernū solstitium parit: cancrum peruadens, æstiuum: neq; aliter alias. Sursum quoq; semper ignis fertur, aqua fluit deorsum, pariterq; in omnibus tum artefactis, tum naturalibus, ac deniq; ijs quæ ex prouidentia ueniunt id quod semper atque ut plurimum est licet nec contrarium unquam uideri. Apertum est itaque nec mundum casu, nec eius partes constare, atque si ita sit, causam eum habere quampiam uidelicet quæ ipsi præsideat, mundanaque res concinno ordine disponat, quam prouidentiam uocamus. Ergo si sit prouidentia, necessario quilibet pro dignitate tractabitur, quod si uerum est, cernimus autem uitam diximus multos contraria eorum, quantum ex apparentibus

D iudices, quæ hac in uitam gerunt sustinere, igitur non ad uitam hanc usque circumscripita est hominum uita. Quamobrem erit ab hac uita quæstio de ijs prorsus aliqua quæ uiuentes tractauimus, in qua retribuet cuique pro meritis prouidentia. Hoc si sit, immortalis igitur anima est, nec commoritur corpori, permaneat enim oportet ipsa soluenta si corpore, nec corrumpatur, ut post hanc uitam quæ ipsi pro dignitate debentur accipiat. Itaque hoc loco contemplare quoniam pacto immortalē ostendere uolentes animā, propositionem huius contrariam subiecimus, quæ immortalē esse pronunciat: aperimusque quoddam ex ea sequi absurdum, nimirum importari ex hoc prouidentiam non esse, atq; ac ratione immortalē asseruimus. Si enim qui mortalem animam dicit incommo- modo urgetur. ueram autem propositionem comitari incommo- dum nullum potest, falsa igitur hæc est, contraria autem huic uera, quæ immortalē esse affirmat. Verum nanque ex necessitate id est quod falso obiacet. Hæc itaque deductio est ad incommo- dum, quam uel hoc loco usurpat Philosophus. uult enim ipse ad aliquid se habentia eo quod aliorum sint obsignari. supponit autem huic contrarium, quod alijs uidetur, nempe ex eo quod ipsa aliorum dicantur figuram adipisci. supponit uero id, ac consequens absurdum demonstrat. est autem hoc, ad aliquid secundarum partes quoque substantiarum esse. nam & ipsæ aliorum dicuntur, atq; hac ceu falsa opinione hunc in modum reiecta suam confirmat, sic pote autem dicta concludens inquit.

Si igitur sufficienter eorum quæ sunt ad aliquid diffinitio assignata est, aut omnino difficile, aut impossibile est ostendere quod nulla substantia eorū quæ sunt ad aliquid dicitur, si autem nō sufficienter, sed sunt ad aliquid quibus hoc ipsum est esse, ad aliquid quodammodo se habere, fortasse aliquid contra ista dicitur. Prior uero diffinitio sequitur quidem omnia ea quæ sunt ad aliquid, non tamen in ipsis idem est cū eo quod est esse ad aliquid, ipsa quæ sunt aliorum dicantur.

Itaque si finitio de prompta sufficiat relatiuorum, aut difficile admodum, aut impossibile est nullam ad aliquid dici substantiam ostendere. Hoc autem difficile admodum esse propter ea dixit, quod defendi quodammodo nonnulla posse uideantur. dicebat enim finitio ea ipsa quæ sunt esse aliorum dicuntur. Caput igitur ad aliquid est, non ut caput, uel corpus, sed ueluti pars. nam pars totius est pars, sed uerum hoc non est, siquidem caput, non quoad pars alterius dicitur, sed in hoc ipso quod caput sit. Quamobrem si editam supra finitionem attendas, quæ dicit insculpi eo relatiua quod aliorum dicantur, partes quoque ad aliquid reperientur substantiarum, nam & caput alicuius caput dicitur. Quo circa finitio attributa relatiuorū absurditatem hanc effugere nullo modo potest. eam enim ob rem quoniam admodum difficile dixit, & impossibile addidit, inexcusabilem nempe absurditatem ostendens. Sin minus sufficiat, sed ea sunt ad aliquid quibus ipsum esse perinde est atque quodam pacto ad aliquid se habere. Nunc finitionem relatiuorum propriam exponit, atque inquit, Sin minus sufficiat, hoc est, si satis nequaquam faciat, nec integra sit nobis data a ueteribus finitio relatiuorum, sed ea sunt ad aliquid quibus ipsum esse perinde est atq; quodam pacto ad aliquid se habere, id est quibus in hoc essentiæ cardo est quod adnexus ad aliud quendam recipiant, forte ad hæc inquit dicit aliquid possit, ad quæ nam hæc fortassis dici posse pronunciauit? nimirum ad proditas

G difficultates. quoniam partes quoque substantiarum ad aliquid esse opinantur. si enim sic inquit finitio sit uti nunc edidimus reddita, obiectis occurrere absurditatibus facile possumus. qui autem sit occurfus ipse subiunxit. Prior autem inquit finitio relativa quidem comitatur omnia, non hoc ipsis tamen relativis est esse quod ipsa ea quae sunt aliorum dicantur. Non enim siquid, ait, alterius dicitur, huic ipsum quoque esse in eo est quod dicatur ad alterum. nam si alterius est quidquam, id alterius quoque dicitur: at non si dicitur alterius aliquid, hoc & alterius iam est. pater namque cum filij sit pater, ipsum in hoc esse habet quod filij pater sit. & uero pater etiam filij dicitur. ceterum caput cum animalis caput nominetur, non ipsum quoque in hoc habet esse quod dicatur animalis. nam & abscissum, animalis praeterea & dicitur & est caput. at pater a filio seiunctus, neque pater est, neque insuper ad filium dicitur. Quamobrem pronuntiatum iure est priorem consequentem relativis finitionem esse, priori autem secundam non item: id quod uel Homerus docet.

Amplius haud posthac humeris caput inquit Vlysi.

Nec me Telemachi patrem quis nomine dicat.

H Cum enim pater haec praeterea sit, quoniam non amplius est, neque potest uocari. Quapropter ipsum dici ei quod est esse consequens est, nec uice obuersa. hoc uero si ita habet, partes ergo substantiarum cum esse aliorum dicantur, ad aliquid hac ratione erunt. Illud uero querendum, quid sit quod ips quae ad aliquid sunt finitendis, quae ad aliquid se habent assumpserit. cum dicat quodam patre ad aliquid se habere. neque enim includi finitioni conuenit quod finitur. Ad hoc itaque duplicia esse affirmamus quae alio referuntur. dicuntur enim tum res ipsae ad aliquid in quibus relatio sit, tum uero ipsae relatio. quo etiam modo praedicamentum ubi ac quando res ipsas quidem, substantiam inquam & tempus aut locum significant: indicant uero et relationem ipsam nudamquam ad tempus aut locum substantia obtinet. Quandoquidem res igitur sunt relatione illustriores, ut quae sensibus pateant, eas licet in finitione accipit, ut praceptionem ex clarioribus conficeret.

47 Ex his autem manifestum est quod si quis aliquid eorum quae sunt ad aliquid, definite sciet, & illud ad quod dicitur, definite sciturus est. Manifestum igitur & ex ipsis est, si enim nouit aliquis hoc quod ad aliquid est (est autem esse ips quae ad aliquid sunt, idem ac ad aliquid aliquo modo se habere) & illud nouit ad quod hoc aliquo modo se habet. si enim non nouit omnino ad quod hoc aliquo modo se habet, neque si ad aliquid hoc aliquo modo se habet, noscet. Sed & in singularis palam hoc est: ut si quid nouit quis definite quod duplum est, & cuius duplum est mox definite nouit. si enim nullius definitorum nouit ipsum duplum esse, neque si sit duplum omnino nouit. Similiter autem & hoc aliquid si nouit quis quod melius est, et quo melius est statim definite necessarium est nosse. Propter haec autem non indefinite hoc cognoscet quod hoc est peiore melius. suspicio enim haec est, non scientia. non enim ad haec sciet exacte quod est peiore melius. si enim sic, accidit, nihil est deterius ipso. Quapropter palam est quod necessarium est, si nouerit quis aliquod relatiuo-

K rum definite, & id ad quod dicitur definite necesse est nosse. Caput uero & manus & eorum singula quae substantiae sunt, ea ipsa quae sunt sciri definite possunt, ad quod uero dicantur non est necessarium scire. cuius enim hoc caput, uel cuius haec manus sit, non est scire definite. quare non erunt haec ad aliquid. Si uero non sunt haec eorum quae sunt ad aliquid, uerum erit dicere quod nulla substantia eorum est quae sunt ad aliquid. Fortasse autem difficile sit de huiusmodi rebus uehementer asserere, nisi id sepe pertractatum sit. dubitasse autem de horum unoquoque non est inutile.

Est uero ex hisce compertum, si quis relatiuorum praefinite quodpiam norit, eum illud certo quoque ad quod dicitur sciturum. Cum propriam relatiuorum finitionem assignauerit, quoddam Geometrarum more colligit ex ea corollarium. Porro corollarium illi uocant quod cum alterius rei demonstratione reliquum collocescit. quemadmodum superius animae nobis demonstrare immortalitatem studentibus, simul esse apparuit providentiam. Et nobis igitur finitionem relatiuorum hic ueram querentibus, hoc simul enituit, nimirum si relatiuorum quis definite alterum agnouerit, definite ab eo scitum iri & alterum. atque si teneat alterum indefinite, reliquum quoque indefinite cogniturum. Siquis enim patrem esse nouit Sophroniscum, idem quoque filium esse Socratem intelliget. nam nisi Socratem norit ut filium, neque an pater sit Sophroniscus cognouerit. Nonnulli uero ad hoc aiunt, si quis toto obuelato corpore caput tantum nudum exerat aut manum, in hoc partem quidem uerbi gratia manum, uel caput certo agnosci licere: quippe partem omnino esse nouitius: cuius tamen sit pars haud quaquam dignosci. non ergo inquirunt, qui definite alterum agnouit relatiuorum, definite & alterum intelliget. Verum praefinite nos cognoscere quidem dicimus, ut caput uel manum: non uero definite etiam, ut partem, sed indefinite. non enim cuius sit pars intelligimus. Ut autem scimus hoc infinite, sic & id cuius pars est infinite cognoscimus. Ceterum potest hoc etiam quasi supra citatas dubitationes soluens addidisse. Quandoquidem enim ad aliquid quae simul natura non essent nouit esse affirmabat, quippe antecedere scibili scientiam, & sensum sensibili (nam plerumque rebus inquit praesistentibus scientias comparamus) huic igitur solutionem hoc loco inferens ait, si ea sunt ad aliquid quibus ipsum esse perinde est atque quodam pacto ad aliquid se habere, ergo ut se relatiuorum habet alterum, ita habere & reliquum sese est necesse. Quare si potestate scientia sit, potestate erit & scibile, sin alterum actu, erit actu & reliquum. uerum de hoc perfecte locuti iam sumus. Eodem modo si & melius esse definite hoc quidpiam nouit, necesse quoque est quoniam id melior sit definite intelligat. Non indefinite uero intelliget esse hoc deteriore melius. Existimatio quippe id genus res est, nec scientia. Non enim exacte etiam deteriore esse melius nouerit. Qui enim quod melius sit de quoquam cognouit, debet is & quod melius, & cuius rei nomine melius sit distincte cognoscere. nisi enim qua in re melius sit intelligat, ne an melius sit quidem dignoscet. quomodo enim: cum differentiam nesciat qua melius esse illo perhibetur. Non indefinite uero intelliget esse hoc deteriore melius. Existimatio quippe id genus res est, nec scientia. Existimationem hoc loco obscuram infirmamque cognitionem uocat, quae uelut opinatio est, quam graeci Docefin nominant. Scientia uero cognitio est offendiculo carens, atque

A atque irrefutabilis existimatio. Quamobrem qui deteriore melius hoc aliquid infinite nec scite esse didicit, perinde quasi erroribus labefactam cognitionem habeat, de omnium quoque deterrimo, materia inquam, quod melius sit aliquo suspicari possit quandoque, ignarus discriminis penes quid melius, & quo melius sit, quod est absurdum. Ex hisce igitur caput & manum partesque substantiarum omnes, quæ & ipsæ substantiæ sunt, non esse ad aliquid demonstrat: si præfinitè cognoscere quidem ipsa sit, ea uero præfinitè quorum esse dicuntur non sit necesse. ad aliquid enim uocabantur, quoniam ut eorum alterum noris, ita & reliquum necesse est dignoscas. Quocirca non sunt ad aliquid partes substantiarum. Ceterum de talibus acriter pronuntiare difficile ei forsitan sit qui de ijs non idemdem considerauerit. Inutile tamen haudquaquam est de eorum singulis dubitando disquisuisse. Philosophice admodum hoc loquitur. Quoniam enim manum & caput ut substantiam quidem dixit præfinitè agnosci, ut partes uero infinite, nisi cuius caput sit, aut manus intelligatur, ea propter inquit, qui talia non admodum considerauerit, acriter hunc de ipsis pronuntiare non oportere. non de his uero duntaxat, sed de re etiam qualibet minime conuenit, addubitare tamen de huiusmodi rebus ac difficultates persequi est necesse. nam facultatis initium difficultas, ac quedam ad disciplinam uia est. Hæc autem dicit, cum nos eius uerbis acquiescere nequaquam uelit, sed nos quoque ipsos quæ id genus sunt indagare, neque ab alio moueri.

DE QUALI ET QUALITATE.

49

QUALITATEM uero dico, secundum quam quales quidam esse dicuntur. Est autem qualitas eorum quæ multipliciter dicuntur.

C Qualitatem autem eam uoco secundum quam quales esse quidam dicuntur. Hoc rursus loco de ordine qualitatis, inscriptionis causam, qualitatis diuisionem, ac specierum ordinem diuisionis perquirimus. Primum itaque de ordine, conspicuus autem ex superadictis is est, in quibus docebamur relatiuis ex eo anteponi qualitatis disputationem oportere, quod per se hæc ipsa spectetur, ad aliquid uero pertinencia ipsum esse in relatione ad aliud obtineant. Pluris autem ea sunt quæ per se subsistunt ijs quæ ipsum esse per se ipsa non possident. Quodque sublato quali, simul quoque existens in eo relatio perimitur: ut albius, & calidius, discipulus ac præceptor, similiaque. quod si non sint relatiua, qualitatem omnem esse nil uetat. quippe relatiua subsistentiam prorsus non habere propriam, sed prædicamentis superuenire alijs diximus, uerum uti memorabamus, propterea quod relatiuorum Philosophus ubi de quanto differebat meminisset, præceptionem de ipsis confestim facere habuit necesse, ne diu naturæ ipsorum ignorantia laboraremus. atque hæc quidem de ordine. Quid autem quod duplicem titulum præscribit de quali & qualitate, nec ut in prædicamentis alijs simplicem? Dicimus aliud quale esse, aliud qualitatem. Qualitas enim, uniuersalis ipsa qualitas est, a qua participantia qualia denominatiue nuncupantur, ut uniuersalis albedo, nigredo. Quale autem, corpus est particeps qualitatis, quodque ab ea denominatiue appellatur, ut album corpus, aut calidum. Est ergo intellectu solo comprehensibilis qualitas: quale au-

D tem cadit sub sensum. Quandoquidem igitur nomen est duplex qualitatis, uel quod ut ipsum per se solo intellectu consideratur, quale ipsum est qualitatis particeps, uel ut sensu perceptibile, duplicem quoque hac de causa inscriptionem fecit. Præposuit uero qualitati quale: quoniam ut pote sensibile est notius. Semper enim a notioribus præceptionem exordiri conuenit. Dicere autem & aliter possis: nempe quod qualitas quoque ipsa quale sit. nam de quali & qualitate communiter prædicatur quale. quo fit ut qualitas quoque quale dicatur. Quo pacto & nomen communiter uerbi gratia de nomine prædicatur ac uerbo. tametsi enim de qualibus, non de ijs tamen uerba facit primum, sed qualitatis ipsius gratia differit: ut oratio de ea perspicua uelut a notioribus fieret. Diuidit uero qualitatem in species quatuor: quarum primam habitum, & dispositionem uocat: alteram potentiam, & impotentiam: tertiam passiuas qualitates passionisque: postremam uero figuram ac formam. Ceterum ut intelligamus cuiusnam rei gratia qualitatis species quatuor duntaxat, neque plures pauciores ne sint, ac quam ob causam in huiusmodi eas digesserit ordinem, qualitatis diuisionem quandam faciamus. Est ergo uel per potentiam, & impotentiam, uel per actum qualitas. per potentiam, ut puerulus est facultate grammaticus. Per impotentiam, ut æquus qui impos est percipiendæ grammaticæ. Sin per actum sit qualitas, aut perfectiua est, aut deprauatiua subiecti, aut nec perfectiua nec deprauatiua. ac si perfectiua quidem deprauatiua ne sit, aut affectum in nostro nequaquam sensu generat, aut generat. Atque si affectum non generet quidem, & grege amittitur, habitus: si facile, dispositio nominatur. Sanitas exempli causa & animi uirtus actu & perfectiua est, nullumque affectum inuehit. morbus & uitium deprauat. Perficiunt enim subiectum sanitas & uirtus, quoniam & secundum naturam sunt. neque ingenerant affectum, quippe sensibus nullis succumbunt. nisi forte consequentia sanitatis memores, ut colorem probum: uel morbi labefactantis, pallorem. Verum sanitas ipsa & morbus similiaque nullis sensibus occurrunt. Vocantur habitus tamen cum diu perdurant, nec facile amittuntur. nam uirtutem obtinere in habitu seu uitium dicimus: necnon sanitatem, uel morbum. Quo circa bono quoque tum frui dicimus habitu cum intenta sanitas fuerit. Quin & heceticus quidam hoc est habitualis uocatur morbus: maloque rursus laborare habitu dicimus. Quod si breui finiuntur ac facile deserant, dispositiones nominantur. Ceterum speciem hanc esse affirmat qualitatis primam, habitum inquam ac dispositionem. Porro habitum uocant, stabilem qualitatem & grege dimobilem, dispositionem uero, depositu facilem. sic namque habitum rhetoricæ habere eum dicimus qui non eius rationes ac uias duntaxat nouit, sed obistere quoque obiectis difficultatibus ualet. At qui compos rhetoricæ non almodum est, nec facile eius obtinet methodos, alioquin uero qualitate quodammodo rhetorica delibutus, non hunc quidem rhetoricæ habitu præditum, sed quodam pacto in rhetorica dispositum appellamus. Quid ergo non est & habitus dispositio? qui enim possidet habitum, dispositionem is multo magis obtinebit. Dispositio quippe tum uniuersalior est, tum particularior. Habet enim secundum eam se quodammodo qui disponitur. nam duplex nomen esse dicimus dispositionis, alterum generalius, quod uel de habitu prædicatur. specialius alterum, quod ab habitu se iungitur in oppositum. Dispositionem itaque hoc loco non generalem, sed specialem assumpsit, quæ ab habitu ex aduerso distinguitur. Illud uero sciendum est, celebrari in iisdem habitus nomen in quibus & boni habitus fertur, ipsius

G nanque habitus intensio est habitus bonus. Ergo si boni habitus nomen in solis animatis ferre consuevimus (nemo quippe bene habere in caliditate ignem dixerit, aut in frigiditate niuem) nomen habitus quoque in solis animatis predicabitur. Sin vero actu existens qualitas, perfectiua deprauatiua ue fit, ac nostrum circa sensum affectum inducat, passiuua qualitas nominatur, quasi nostro sensui affectum importet. Perfectiua, ut in igne caliditas, aut dulcedo in melle: deprauatiua, ut uini acor, putredoque in fructibus, aliisque corporibus. Perfectiua porro non iniuria dicuntur illa, siquidem ipsa formam mel atque ignis ferunt acceptam: haec uero deprauatiua, quoniam subiecti sunt corruptrices. Sensui tamen omnes nostro affectum conciliant. Caterum non ut ab affectu haec fieri dicuntur, quandoquidem non sunt per mutationem subiecti quampliam genitae (perfectiuae intelligo) uerum qualitates substantiales earum sunt, quibus item insiguntur. Haud uero segmentum hoc ut alterum in facile aegreue dimobile subdiuidi est necesse. nam illud in solis animatis uisibatur, in quibus deprauatiuae etiam qualitates, et perfectiuae fieri atque desieri uoluit natura subiecto eodem manente. Iccirco et in diurnas diuidebantur breuique durabiles. Hoc uero in inanimis segmentum spectatur, in quibus et perfectiuae subiecti et deprauatiuae qualitates pariter cum subiectis perdurant, secumque et subiecta marcescentes extinguunt, seu cum subiectis marcescunt, ut in rosa sese res habet ac malo. Quippe horum suaueolentia, colorisque exolescens probitas subiectum quoque secum corrumpit. Verumenimvero habent se eodem pacto et deprauatiuae, cum simul et ipsae cum subiectis in quibus gignuntur perement atque intereant, qualis uini est acor, ac fructuum, corporumque reliquorum putredo. Quod si uel deprauatiua in nonnullis qualitas non diu permanens reperiatur, ut arugo in argento, aut huiusmodi quidpiam, talia quidem potissimum quis forsitan magis proprie affectus seu passionis quae ad qualitatem referuntur nominauerit. Quoniam uero occupauit prorsus deprauatiua qualitas perfectiuae coniungi, propterea quod in altera subdiuisionis parte, ea inquam quae perfectiuae ac deprauatiuae nec passionem ingerentes capit, consors in omnibus est perfectiuae (siebat enim uel habitus utraque, uel dispositio: atque in solis animatis conspiciebatur) iccirco et in parte altera, nempe hac proposita, necessario constructa, cum ea per omnia est delata: neque in diu breuique durabile diducta, atque effigiem ex affectu inuehendo magis recipiens, quam ex eo quod ab affectu inducatur. Connexae haec porro inter se sunt perfectiua inquam et deprauatiua, ne multifida diuisio reddita posset oculis tota incommode subici, atque in eadem segmenta discerni cogeretur. Sin nec perfectiua sit nec deprauatiua qualitas, aut in profundum penetrat, aut per summa diffunditur. ac si alte desedit, aut difficilis abijci est, aut facilis. Si uix ergo abijciatur, passiuua qualitas dicitur, quasi a passione inuascens: ut dulcedo in iure: uel ab ortu pallor. Haud uero haec passionem circa sensum nostrum ueluti ingenerans uocatur, quanuis ipsa quoque ingeneret: sed tanquam a passione inuascatur, propterea quod ipsam peculiarius ab eo quod ipsi magis inest appellauimus. Id enim ipsius expressius figuram representat quod est secundum mutationem subiecti esse genitam, hoc est secundum passionem, magis quam quod eandem in sensu nostro molliatur. Sin autem reiici queat facile, id est breui permaneat, nisi paruo negotio emendetur expellaturque, passio dicitur ad qualitatem relata: ut pallor ex diutino morbo: et fuscus color ex multo solis

actu contractus. quae sese propterea quoque sub qualitatem recipiunt, quoniam proprium et in his consequens seruatur qualitatis, nempe id quod est denominatiue ab ea quae participant appellari. Quod si facile emendetur passio ad pati predicamentum relata nuncupatur: ut si quis expalluerit metu: uel pudore erubuerit. Haec enim ne qualitates censet quidem prorsus appellandas: quoniam nec qui ita affecti sunt, denominatiue ex ipsis uocantur. Nemo enim qui uerecundia inquit erubuit, rubicundum: aut qui impalluit metu, pallidum nominauerit. Tertia autem ex hisce species fit qualitatis, quae sunt qualitates passiuuae passionisque: passiuuam qualitatem eam uoco quae ceu passionem intus generat, quaeque ut a passione inuascitur. Et passionem eam tum quae ad qualitatem, tum quae ad pati predicamentum redigitur. Nam sunt priora quidem tria qualitates, quarta uero passio est. Verum quo pacto subijci haec in profundum dicimus, pallorem inquam atque erubescenciam, cum circa corporis summa duntaxat spectentur? Dicimus non sine mutatione. In profundo factam circa superficiem esse id genus qualitatem. Nam sicuti ab ortu rubicundi, tales temperaturae eiusmodi causa extiterunt, superante nimirum in ipsis calore, atque ad superficiem erumpente: sic rubri quoque uel pallidi per timorem, aut uerecundiam redditi, sine mutatione in profundum tales haudquaquam euascere. At uero si actu qualitas, neque perfectiua, neque deprauatiua sit, ac superficiem tantum occupet, atque in inanimis habeatur imaginariisque, figura: in inanimatis uero, forma seu graece morphe nuncupatur. in imaginariis quidem, ut mathematicis omnibus, triangulis inquam, et circulo, ac reliquis figuris. haec nanque ipsum esse in sola imaginatione obtinent. inanimis uero, lignis, lapidibus, similibusque. quippe imaginaria hoc est figurae quae inanimatis insunt, ea quoque tali ratione esse, aut tali disposita pro figurarum differentiis faciunt. in ipsis uero animatis, ut animalibus omnibus forma seu morphe circa superficiem solam consideratur. Quid ergo, nonne morphen habere et statuam dicimus? Verum non prima ratione, figuram enim habere in primis dicitur: secundaria uero ratione et formam. Eo enim quoniam animati imitamen est, in quo et forma existit, forma quoque in eo magis per abusionem fertur. Habes et speciem quartam qualitatis, figuram inquam ac formam. reddetque descriptio diuisionis faciliorem captu rationem nobis ac uiam. Aperuit itaque nobis diuisio cuiusnam rei gratia solae species quatuor neque plures, neque pauciores sint qualitatis. Haec uero de earum ordine pronunciamus, Statuit quidem iure speciem habitudinis ac dispositionis primam. Quandoquidem enim circa animata ea uersantur, praestantiora uero sunt omnibus animata, qualitas quoque quae in ijs uisitur iure sibi primas uendicauit. Merito autem secunda per potentiam species est atque impotentiam. Nam quoniam potentia et impotentiam naturalis quaedam est aptitudo: quippe et puerulus naturalem quaedam habet potestatem suscipiendae grammaticae, uel rhetoricae: et equus naturalem talium percipiendorum impotentiam. ignis quoque naturalem calefaciendi facultatem obtinet, similiterque id generalia, secunda uero sunt ab animatis naturalia, qualitatis quoque per potentiam, et impotentiam species cum in naturalibus rebus uisitetur, secundum locum non immerito obtinet. Quoniam uero naturali quadam ante praeditum esse aptitudine, dein secundum eam, aut facere quidquam, aut pati conuenit. nam nisi prior aptitudo existat, utique nec pati quis poterit, aut facere. Quandoquidem Amiantum uerbi gratia aptitudine urendi uacat.

A di uacat: neque si sexcenties quis ignem admouerit confluet. At lignum potestate urendi præditum, igne adhibito uretur habent & passiuæ ob id qualitates passionisque tertium inter species qualitatis ordinem: quoniam nemo uti diximus facere secundum eas, aut pati ualeat, non prius facultate in eo existente aliqua quæ apta sit ad eiusmodi res capejendas. Cæterum si forma & forma cum in sola superficie considerarentur, sedem sunt potestatem sortitæ, passiuas qualitatibus atque affectibus usque in profundum peruenientibus. hæc quoque de specierum ordine. Sciendum uero modis pluribus eandem dici qualitatem posse. Ut calor in igne passiuas qualitas est uelut sensui nostro affectum insinuans. in nobis uero, ut febris, passiuas qualitas uelut a passione ingeniata. In ferro candente, atque eum si forte accidat per diem seruante, passio quæ ad qualitatem refertur. Calor autem qui nobis forte iuxta ignem sit prætereuntibus, passio est quæ sub pati prædicamentum redigitur. Qualitatem autem eam uoco secundum quam quales esse quidam dicuntur. Cur qualitatis præceptionem facit per quale? Respondemus quoniam manifestus quale est ut iam docuimus, uelut sensui perceptibile. ac denique a quali in qualitatis notionem uenimus: quippe album in lacte, in niue, in cerussa contuiti, in albedinis notitiam concedimus. similiter gustato melle, & palmula, & carica, in dulcedinis intelligentiam deducimus, ex quali igitur utpote planiore præceptionem conficit. Porro ipsum id cui imperitur, quale: id quod imperitur, qualitas est. Sed quamobrem uerba adiacent illa, secundum quam quales esse quidam dicuntur? an ob ruborem ex uerecundia, & pallorem ex metu. non sunt enim qualitates hæc: quoniam non rubicundi uel pallidi qui sunt pudefacti ac territi dicuntur. nam præuertit appellationem mutatio. Sed erubuisse atque expalluisse: quod appellationem non præuenit. neque hæc etiam qualitati passio eadem de causa, sed prædicamento pati fertur accepta: siquidem non patientes, sed passi duntaxat nominantur. Est uero qualitas ex eorum numero quæ multifariam dicuntur. Quoniam passio multifariam? hoc est secundum ea quæ uelut ab uno atque, ad unum pertinent: sed non uti uox æquiuoca. Multifariam igitur dici qualitatem affirmat. hoc cum dicat, non æquiuoce, sed modo diuerso appellari indicat. nam dici multifariam, non æquiuoce significat: sed ut hoc loco, differenter. nam si æquiuoce esset sumptum, in diuersa significata diductio fieret. uerum quoniam pro differenter acceptum est, diuisio iccirco ut generis in species obitur. Vtrum ergo non est qualitas genus? quamobrem igitur species eius prima alia dicitur, alia secunda? Respondemus non quoad qualitas primam hanc, secundam esse illam, sed dignitate duntaxat: ut homo quoque differt ab equo.

49 Vna quidem igitur species qualitatis, habitus & dispositio dicantur. Differt autem habitus a dispositione, quod permanentior & diuturnior est. Tales uero sunt scientiæ & uirtutes. Scientia enim uidetur esse permanentium, & diuturnorum, si quis uel mediocriter sumat scientiam: nisi grandis permutatio facta sit, uel ab ægritudine, uel ab aliquo huiusmodi. Similiter autem & uirtus, ut iustitia, & temperantia, & singula talium non uidentur posse facile moueri, neque facile permutari. Dispositiones uero dicuntur, quæ sunt facile mobilia: ut calor,

& in frigidatio, & ægritudo, & sanitas, & quæcunque alia huiusmodi. Afficitur enim quodammodo secundum eas homo. Cito autem permutatur, & ex calido frigidus fit, & ex sanitate in ægritudinem transit. Similiter autem & in alijs: nisi aliqua earundem contingit per temporis longitudinem congenita et immobilis, uel omnino difficile mobilis existens: quam iam quispiam ut habitum uocet. Manifestum est autem quod hæc uolunt habitus dicere quæ sunt diuturniora & difficilius mobilia. Nanque disciplinas non multum retinentes, sed facile mobiles existentes non dicunt habitum habere: & tamen dispositi sunt aliquo modo secundum scientiam peius meliusue, quare differt habitus a dispositione, quod hæc quidem facile mobilis sit: ille uero diuturnior, & difficilius mobilis. Sunt autem habitus, & dispositiones: dispositiones uero, non necesse est habitus esse. Qui enim retinent habitum: & quodammodo, dispositi sunt secundum ipsos: qui autem dispositi sunt, non omnino retinent habitum.

Species itaque una qualitatis habitus ac dispositio dicantur. Species prima qualitatis habitus ac dispositio est. Differt uero inquit a dispositione habitus, quod amittatur facile dispositio, habitus non facile: quodque habitus omnino & dispositio sit, dispositio autem non etiam habitus necessario. Tales porro scientiæ uirtutesque sunt. Videtur enim ex his quoque scientia esse quæ tenacius adherent nec facile dilabuntur, tametsi mediocriter scientiam acceperis: modo ne magna sit, uel a morbo facta, uel alio quoquam eius generis mutatio. Vocat hoc loco scientias non quæ carent errore, sed artem absolute omnem pertinacius animo insitam. Fit igitur hoc significato, ut scientiæ tum grammatica, tum fabrica, tum mechanicæ artes reliquæ sint. stabilis enim sunt quidam habitus singulæ. Tribus autem modis nominatur scientia. nam & cuius subiectum offendiculo uacat, atque secundum eadem ac eodem pacto perpetuo habet, sic dicitur: qua significatione, & Geometria, & Astronomia, & Arithmetica scientiæ habebuntur. Medicina, si hoc significatum attendas, non item, cum circa subiectum fluxile uersetur. Vocatur scientia & ea quæ ex probatis per se principijs emanat. atque hæc re uera scientia est, quam philosophiam suppositionibus carentem, seu græce anapotheton nominant: propterea quod ex communibus animi conceptibus prodeat. Hac porro ratione neque Geometriam, neque Astronomiam, neque ullam eius generis, scientiam appellabis: quoniam non ex creditis suapte natura principijs oriuntur, sed demonstratione indigentibus. Sunt enim Geometriæ principia, punctum, linea, superficies, ac similia. definitque horum quodlibet Geometria, punctum id esse inquit cuius nulla pars est. lineam uero, longitudinem latitudinis expertem. ac cætera uti habent. At horum demonstrationem, qua inquam de re impers punctum sit, uel linea longitudo carens latitudine, non etiam, qua Geometria est, nouit. sed horum faciendas demonstrationes ad primum philosophum relegat: cum scientia nulla ipsa sui ipsius principia demonstrat. Quæ ergo non ex creditis per se principijs proficiuntur, & ne scientiæ quidem proprie fuerint, id quod uel Platone

G to affirmat. Cui enim sunt quæ non nouit principia, media autem finisque ex ijs sunt quæ ignorat, quomodo constare huic potest scientia? Est uero & tertia quadam ratione scientia paratrix uia (græci odopæticen uocant) intelligens quæ antecedere, quæ sequi conueniat. in quo significatu scientia est tum Medicina, tum Mechanica ars omnis. Qua sane significatione, uel hoc loco usus est scientiæ Philosophus. Virtutes autem hic dicit perfectas, eas nimirum quæ & quod sit sciunt, & quamobrem sit. Sunt enim uirtutes alæ naturales, ut qui naturalem modestiam obtinent quandam, aut mites natura sunt: qua bruta quoque prædita feruntur nonnulla, ut turtur & cornix castitate, ciconiæ iustitia. alæ morales, quæ honestum esse iustitiam, & omnem simpliciter uirtutem norunt, quam autem ob causam honestum sit haud norunt: sed hoc qui præditi ijs sunt ex patribus aut præceptoribus recta opinione instituti intelligunt. Alæ ciuiles, quæ simul & quod sit, & qua de re sit cognoscunt. Quædam autem purificæ. Porro a ciuilibus distant purificæ eo, quod circa inferiora ciuiles uersentur, honestioresque arripiant uoluptates, ac tempus & locum, & quantitatem obseruent. Qui autem pure agunt, haudquaquam curent deteriora, uoluptatesque semel contemnant. Sunt uero & contemplatiuæ quædam uirtutes. Itaque uirtutes hic ut communimus perfectas intelligit, nempe & ciuiles & purificas, & contemplatiuas. Modo ne magna sit uel a morbo facta, uel alio quoquam eius generis mutatio? Consentaneum enim est, ut diuturno aliquo uexatus morbo, aut aliquo negotijs impeditus ob posthabitam meditationem scientiam amiserit. Dicuntur uero dispositiones eæ quæ sunt permobiles ac cito mutantur. Ut caliditas, & frigiditas, & ualetudo, & sanitas, atque id genus reliqua. Dispositus quidem homo quodam pacto in ijs dicitur, non habitum tamen obtinere. Nisi harum quoque aliqua ipsarum temporis diuturnitate iam in naturam abierit, sitque insanabilis, aut uix admodum dimoueat, quam quis habitudinem forsitan appellauerit? Talis enim non amplius dispositio, sed habitus nominatur. In naturam autem inquit abierit, hoc est mutata fuerit in naturam, atque ob consuetudinem multi temporis ipsa natura euaserit. Qui enim participes non admodum sunt scientiarum, eos obtinere habitum haudquaquam dicunt. Nam qui in grammatica, uel rhetorica, de quibuscunque rogetur rhetorica, uel grammaticæ speculaminiibus, ad respondendum est promptus, rationemque de ijs reddit, atque oborientes difficultates impigre soluit, hunc rhetoricæ habere, aut grammaticæ habitum affirmant. Sin est aliter qualitate earum quodam pacto seu modice persusus, non is quidem habitum obtinere harum dicitur, sed in ijs quodam modo dispositus. Nam qui sunt habitus, ij dispositiones quoque. At quæ dispositiones, eæ non habitus ex necessitate sunt. Sicut enim de nomine & uerbo prædicatur nomen, estque nomen tum genus nominis & uerbi, tum quod a uerbo eregione distinguitur, ita dispositio quoque altera, ut genus de habitu ac dispositione dicitur, altera ut species ab habitu in aduersum semouetur. quo fit, ut qui habitus est is & dispositio sit prorsus, quoniam genus est eius dispositio: at quæ dispositio, non præterea & habitus. nam per contrariam ab ea distinctionem dicitur habitus.

H Aliud uero genus qualitatis est secundum quod pugillatores, uel cursores, uel salubres, uel insalubres dicimus, & simpliciter quæcunque secundum potentiam naturalem, uel impotentiam dicuntur.

K Non enim quoniam sunt dispositi aliquo modo, unumquodque huiusmodi dicitur: sed quod habent naturalem potentiam, uel impotentiam facile aliquid facere, uel nihil pati: ut pugillatores, uel cursores dicuntur non quod sint dispositi aliquo modo, sed quod habeant potentiam naturalem, uel impotentiam aliquid facile faciendi. Salubres uero dicuntur, eo quod habeant potentiam naturalem, ut nihil a quibuslibet accidentibus facile patiantur: insalubres uero quod impotentiam habeant naturalem nihil facile a quibuscunque accidentibus patiendi. Similiter autem his durum & molle se habent. Durum enim dicitur quod habeat potentiam non facile secari: molle uero quod eiusdem ipsius habeat impotentiam.

L Alterum est genus qualitatis, secundum quod pugillicos, ac cursorios quosdam, uel salubres, ac ualetudinarios appellamus, & simpliciter quæcunque per naturalem potentiam, uel impotentiam dicuntur. Species est hæc secunda qualitatis, quæ potentia inquam constat atque impotentia. Sed cur genus ipsam qualitatis appellauit? genus enim qualitas generalissimum est. Aiunt pro specie genus ab eo dictum, ne speciem quis hanc esse putaret specialissimam. Huiusce rei argumentum id est, quod non genus generalissimum, sed genus dixit, ut subalternum genus esse, speciem uero quæ sub qualitatem confertur indicaret: perinde ac si diceremus genus esse substantiæ animal, hoc est ad substantiam referre. Speciem igitur tradit qualitatis secundam ut diximus, quæ ad potentiam, & impotentiam pertinet, ac secundum quam pugillicos, uel cursorios, uel salubres, uel ualetudinarios uocamus. Porro eos pugillicos, aut cursorios nominat, qui naturam ad horum aliquod idoneam possident, hoc est qui tales sunt facultate. Ac qualitatis prima quidem actu species consideratur, habitus inquam ac dispositio. Secunda potestate. Aliud enim est pugillem, aliud pugillicum, & cursorum, ac cursorium dicere. Quippe actu pugil cursorque est, potestate uero pugillicus atque cursorius, qui nondum actu quidem eiusmodi est, cæterum ut talis fiat natuam obtinet facultatem, id est aptitudinem. At qui est actu pugil, aut cursor, non is etiam per naturalem potestatem dicitur, sed habitum, uel dispositionem habet. Pugillicum autem nominamus infantem cui longæ sunt manus, quasi ad certandum summis manibus utiles: & infantem cursorium qui plethoricus non est, sed bene etiam ualet. Quomodo uero & impotentiam qualitatem nuncupat? quoniam dispositi in hac sumus quodam pacto. Equum enim dicimus, propterea quod tali dispositus ratione sit, impotentiam habere scientiæ capeffendæ. Ac demum in quibus potestatem, in iisdem quoque impotentiam contemplamur: nam qui præditi patiendi est facultate, habet is & non patiendi impotentiam. & qui facultate pollet non patiendi, is patiendi impotentiam obtinet, potest enim pugillicus facere, potest & non pati saluber: quippe ad ægtificis causis pestilentia se uiente non facile excipitur, nec facere potest consilio tardus: de quo dictum est Dilatorem operum nunquam non noxa fatigat. facere non potest ignis ut refrigere: facere non potest ignis quin calfaciat, neque potest non pati molle: aut ualetudinarius pestilentia crassante. At pati durum non potest.

A potest: Alia ratio. Quoniam genus idem est oppositorum. Siue igitur quis hæc ut contraria opposita esse uelit, sub quo genere unum habetur contrariorum, eodem se se & alterum recipiet. si quidem & album & nigrum quæ sunt contraria, eidem generi qualitati referuntur accepta. Ergo si sub quale potentia colligitur, recurreret sub idem & impotentia. siue hæc mutuo aduersari sibi per priuationem atque habitum malis, ea sic quoque ad idem genus reduces. nam cuius esse fertur habitus generis, huius quoque priuatio dicitur, ut oculi, Est enim eius & uisus & cæcitas. itaque sub quo genere continetur habitus, ad idem priuatio quoque reuocabitur. Non enim quale harum quoduis dicitur quod dispositum sit quodam modo. Quasi dicat non enim in propterea quod actu sint, tales dicantur; sed quod eiusmodi potestatem habeant. Porro uocatur tribus modis facultas. nam aut ex eo nominatur quod facere sit quisquam natura idoneus, hoc est facultatem quisquam ad faciendum habeat, aut quod ad patiendum, aut ad non patiendum. quemadmodum ad esse ualeudinario exempli gratia potestatem patiendi dicimus a multa ambulatione, aut solis ardore: subesse uero salubri uim a talibus non patiendi. & fabro ianua faciendæ facultatem adesse. Quot autem modis uocatur potentia, totidem & impotentia nuncupabitur. Habet enim qui potest pati impotentiam non patiendi: & qui potest non pati, patiendi impotentiam. non uero etiam qui facere potest, is omnino & non faciendi impotentiam obtinet. Quamobrem igitur ut cum patiendi potentia non patiendi quoque assumpsimus impotentiam, non itidem cum faciendi uim impotentiam non faciendi commisimus? Respondemus, quoniam res quedam sunt quæ a faciendum duntaxat, nequaquam uero & ad non faciendum uim habent: ut in libro quoque Aristoteles de interpretatione inquit, partim utroque spectare potentiam, partim ad alterum tantum sese habere contrariorum. anticipis est natura quæcunque rationali constat specie. possidet contrariorum solum alterum quæ eiusmodi non est. potest uerbi gratia sanare Medicus, sed nihilo minus & non sanare. faber quoque ianua potens construendæ, nihilo minus & non construendæ præditus est facultate. At uero calefacere cum possit ignis, non potest præterea & non calefacere. similiter cum adsit & refrigerandi uis niui, non insuper uis quoque non refrigerandi præsto est. & Deus cum faciendorum bonorum facultate polleat, non est item & non faciendorum compos. Habentq; iure optimo pos-

testatem ad utrumque rationabilia: quoniam non in ijs potestas concurret cum uoluntate. Non enim quæ uolunt, possunt & ea omnino: nec quæ possunt, ea etiam uolunt. Deus tamen Optim. Maxim. comitem uoluntati potestatem habet. nam si uelle quidem dicamus eum, ceterum quæ uelit non posse, fatua esset uoluntas. quemadmodum fatuus & homo ille est qui ea uult quæ consequi nequit, ut uolare, immortalis uel esse. Rursum si posse cum quidem, non autem uelle affirmemus, inanem facultatem obtinebit. nam si facere potest quisquam aliquid, nec facere id uelit, omnino non faciet, nec facultatem in actum prouebet. quapropter inanis erit facultas, quæ nunquam actu illustratur. eam ob rem ipsum in Deo posse duntaxat dicimus, haud uero etiam non posse. quoniam quæ potest, uult ea quoque. Volens autem, facit etiam prorsus. nec forte quidem facit, forte uero non facit, sed facit omnino. quidquid enim uult potest, & uult quidquid potest. Porro hic uoluntatem non quod græci bulesitha, uel bulesin appellant, hoc est consulere, uel consultationem, sed to thelema, hoc est id quod lubet uocamus. nam neque consulere proprie in Deo fertur, aut consilium, si nihil aliud consilium est, ut Aristoteles tradit, quam prudentiæ defectus. quid enim facere oporteat, & utrum hoc faciendum an illud sit nescientes consulimus. Nam in quibus est præelectio, in ijs & consilium est, si est præelectio nihil aliud quidem quam hoc præ illo eligere. consilium autem rerum electionis gratia fit: consulimus uero ignari: ignoramus prudentiæ inopes. nam minime cum latent quæque res gerendæ cui suppetit prudentiâ. Quippe uirtus ea est abolutissima. Ergo si Deus quoque prudentia ipse est, consilio non egebit, si per defectum id fiat prudentiæ. Itaque his de causis Aristoteles rationalem solam esse facultatem in utrumque dixit procliuem. Verum si sit exquisitius loquendum, appetendi facultas omnis ad utranque partem habet momentum. Præter appetitricem uero, tum hac præstantior, tum deterior, omnis membrum alterum contradictionis duntaxat possidet, ut iam in igne niueque monstraumus. Igitur si faciendæ solum facultatem in rebus quibusdam locum habere ostensum est, haud uero & partem quoque contradictionis alteram, merito non ut in patiendo ipsum non pati ex aduerso collocauimus, sic uolumus in faciendo id etiam quod est non facere oppositum statuere. Enumero non omnem prorsus facultatem sequitur impotentia. Porro & de descriptionem seorsum ac negationum sic facere conuenit.

AFFIRMATIONES

- Potest facere,
- Potest pati,
- Potest non pati,

NEGATIONES

- Non potest facere,
- Non potest pati,
- Non potest non pati,

Valetu
Salu
bres
dinarij

Itaque eas ob res triplicem hanc & ipse speciem tradit potestatis. ac eam quæ faciendæ est, inquit, Pugillici enim uel cursory dicuntur, non quod dispositi sint quodam pacto, sed facultatem, facile quidquam faciendi habeant. hic faciendæ est facultas. Salubres uero appellantur, quod naturalem habeant nihil a quibusuis facile patiendi potestatem. ecce & secunda. Veletudinarij uero, quod naturam impotentiam nihil a quibuscunque patiendi obtineant. tertia hic. Nam habent quidem ualeudinarij potestatem facile patiendi, non patiendi uero impotentiam, sa-

lubres contra. A quibuslibet autem minime affici salubria dicitur exacte, ut ab aestu, uel flatu, aut a quibus denique affici salubria noluit natura. Affici enim possent a gladio, uel igne, aut huiusmodi quouis alio. At morbosa potestatem a quouis obuiio patiendi habent: impotentiam uero non patiendi. Simile his est & durum & molle. Habet nanque illud potestatem quo minus diuidatur facile, atque huius ipsius impotentiam. Molle autem potentiam ut facile, impotentiam ut minime dissecetur.

G Tertium uero genus qualitatis est possibile qua-
 51 litates et passiones. Sunt autem huiusmodi, ut dulce-
 do et amaritudo et austeritas et omnia his cognata:
 amplius, et calor, et frigus, et albedo et nigredo.
 Quod quidem igitur, et hæc qualitates sunt manife-
 stum est. Quæcunque enim has susceperint, ipsa qua-
 lia dicuntur secundum ipsas: ut mel quoniam dulce-
 dinem suscepit, dicitur dulce: et corpus album, quo-
 niam albedinem suscepit: similiter et in ceteris. Pas-
 sibile uero qualitates dicuntur, non quod ea quæ il-
 las susceperint qualitates, aliquid patiantur (neque
 enim mel quoniam aliquid passum sit dicitur dulce:
 neque aliquid aliud huiusmodi) similiter autem his et
 calor, et frigus passibiles qualitates dicuntur: non
 quod ea quæ illas suscipiunt aliquid passa sint: sed quo-
 niam secundum sensus unaquæque dictarum qualita-
 tum passionis effectiua est, passibiles qualitates dicun-
 tur. dulcedo enim passionem quandam secundum gus-
 tum efficit: et calor secundum tactum: similiter au-
 tem et alia. Albedo autem et nigredo et ceteri co-
 lores non eodem modo ijs quæ dicta sunt passibiles
 qualitates dicuntur: sed eo quod ipsæ ab aliqua passio-
 ne innascantur, quoniam enim fiunt propter aliquam
 passionem multæ colorum mutationes manifestum est.
 erubescens enim aliquis, rubens factus est: et timens
 pallidus et unumquodque talium, quare etiam si quis
 natura aliquid talium accidentium perturbationum
 ue passus est, similem colorem uerisimile est eum habe-
 re. Quæ enim affectio nunc in eo quod uerecunde-
 tur circa corpus facta est, etiam secundum naturalem
 constitutionem eadem fieri potest affectio, ut et natu-
 ralis color similis sit. Quæcunque igitur talium acci-
 dentium ab aliquibus passionibus difficile mobilibus,
 et permanentibus principium sumserunt, passibiles
 qualitates dicuntur. Siue enim secundum naturalem
 constitutionem pallor fit aut nigredo, qualitates di-
 cuntur (quales enim secundum eas dicimur) siue pro-
 pter ægritudinem longam, uel propter æstum eidem
 contigit nigredo uel pallor, et non facile prætereunt,
 uel etiam per uitam permanent, passibiles qualitates
 et ipsæ dicuntur. Similiter enimuales secundum
 eas dicimur. Quæcunque uero ex ijs quæ facile soluun-
 tur et cito transeunt fiunt, passiones dicuntur: qua-
 litates uero minime, non enim aliqui secundum ipsas
 dicunturuales. Neque enim qui propter uerecun-
 diam rubens factus est, rubens dicitur, neque cui pal-
 lor propter timorem uenit, pallidus est: sed magis eo

quod aliquid passus est. Quare passiones quidem hu-
 iusmodi dicuntur: qualitates uero minime. Similiter
 autem his et secundum animam passibiles qualitates
 et passiones dicuntur. Quæcunque enim mox innas-
 scendo ab aliquibus passionibus difficulter mobilibus
 fiunt, qualitates dicuntur et ipsæ: ut amentia, men-
 tis alienatio, et ira, et alia huiusmodi. Qualis enim
 secundum eas dicuntur, idest iracundi, atque amen-
 tes, similiter autem et quæcunque alienationes non
 naturales, sed quæ ab aliquibus alijs accidentibus fa-
 ctæ sunt difficile prætereunt, et omnino immobi-
 les, qualitates sunt etiam huiusmodi. Quales enim et
 secundum eas dicuntur. Quæcunque uero ab ijs quæ
 facile et cito prætereunt fiunt, passiones dicuntur: ut
 si quis contristatus, iracundior fiat. Non enim dicitur
 iracundus qui huiusmodi passione iracundior est: sed
 magis quia aliquid passus, quare passiones quidem hu-
 iusmodi dicuntur, qualitates uero minime.

Genus uero tertium qualitatis passiuæ qualitates ac passio-
 nes dicuntur. Sunt autem huiusmodi, ut dulcedo, amaritudo,
 acerbitas, similiaque his omnia } Genus rursus pro specie dixit.
 Quomodo autem genera ea nuncupauit, si species hæc sunt qua-
 litatis? Quoniam habent et ipsa subiectus sibi species alias, qua-
 rum sunt genera. Hoc autem quatuor modis consideratur genus.
 adest enim aut omni speciei passiuæ qualitas, ut album omni niui.
 aut non omni, naturaliter tamen atque ab ortu, ut nigrum Aethio-
 pibus, atque si omni, aut completiuæ subiecti est, aut minime, com-
 pletiuæ est, ut niuis albedo ac frigiditas, et ignis caliditas siccita-
 tasque. Non completiuæ uero, ut nigricia coruorum, atque olo-
 rum candor. Non enim complet coruum nigricia, ut proditum
 sæpe est: propterea quoniam deplumatus, niger quidem non est
 præterea, coruus tamen est nihilominus. Et aliter, quoniam fini-
 endis ijs, nec eiusmodi usurpamus qualitatum differentias, nisi sæpe-
 numero substantialium differentiarum egestate coacti. nihil enim
 mirum est, cum finis homines, non in omnibus substantiales a no-
 bis differentias inueniri: eaque de causa rerum ex talibus obfi-
 gnandarum necessitate urgeri. Si igitur speciei omni competat,
 completiuæque sit, passiuæ qualitas nominatur ut sensui nostro pas-
 sionem ingerens. Sin in tota sit specie, quam tamen non com-
 plet, passiuæ dicitur qualitas uelut a passione innascens, ut ni-
 gredo coruorum. At si speciei non inest omni, aut diurna est,
 aut breui finitur, si diurna, rursus passiuæ qualitas fertur qua-
 si a passione inuecta, ut dulcedo in iure, aut ab ortu pallor ac ru-
 bor. Sin speciei non omni conueniat, breuique permaneat, nec
 facile emendetur abijciaturque, passio dicitur ad qualitatem re-
 lata, ut pallor ex morbo diurno, aut ex multa hyeme oborta
 frigiditas sin deponatur haud magno negotio, ac facile confestim
 que mendetur, passio ad pati prædicamentum pertinens uocatur,
 ut ex intempestiuo metu pallor, aut rubor ex uerecundia. Talia
 enim qualitates appellare operæ precium esse non putat Aristot-
 eles: quoniam non ab ijs denominatiue participes dicuntur. De-
 scriptio autem rursus diuisionem faciet conspicuam ac subijcet
 oculis.

Qualitas passiva
speciei adest.

Omni.

Completiva subiecti,
ut albedo & frigiditas
niui, estq; sensui nostro
passionem ingerens
qualitas.

Non completiva subiecti,
ut nigrum coruo, & passiva est
qualitas a passione
innascens.

Non omni, naturaliter
tamen, & ab ortu, ut album
aethiopi.

Diuturna, & est qualitas
a passione innascens, ut
dulcedo in iure.

Brevi durans.

Non facile emendabilis,
estq; passio ad qualitatem
relata, ut pallor ex morbo
diuturno.

Facile emendabilis,
& passio est ad ipsum
pati relata, ut rubor ex
uerecundia.

Non solum autem quatuor hae passivarum qualitatum species circa corpus, sed animum etiam spectantur. nam si quis optimo habitu sit ac simpliciter scientiario in rationalem praeditus contemplationem, tale dici poterit, nempe qualitas passiva ut nostrum circa sensum passionem inducens, nec quasi a passione inolescens. quoniam animae essentiae completivius perfectiviusque est id genus habitus. Passionem uero circa sensum non uidelicet corporalem molitur, sed eum qui diuinus & rationalis uocatur. Dicimur itaque rationes iniuriasque sentire, nimirum animo, & non corporeis sensationibus. Furiosos autem ex corporea quadam temperie, uel iracundos, uel huiusmodi aliquos passibilem qualitatem habere quis dixerit tanquam ab affectu innascentem, qui ex morbo tales euaserunt, passionem quae sub qualitatem recipitur obtinere, qui sunt ob casum quempiam ira correpti, aut quidquam id genus perpessi, passionem eam quae sub pati praedicamentum confertur. Ceterum constat nos nominibus abutentes haec dicere: quandoquidem proprie haec omnia ad habitum ac dispositionem referuntur. Sunt uero duplici modo passivae qualitates desumendae. nam aut ab eo quod affectum subiectum sit, ac passiva quaedam ei qualitas ex affectu ingenta, qualitatem habere dicitur: aut quod ipsi percipiendis qualitibus noster afficiatur sensus, ipsa uero in ipsis quibus haerent non per affectum fiunt, sed naturaliter, uti in igne. non enim per affectum est igni innata caliditas. nam inest ei substantia, eiusque formatrix est. perinde quoque res habet in mellis dulcedine, & niuis candore, ac similibus. Alba tamen caro ab affectu habet albedinem. accidit namque ipsi album, neque adest eidem substantialiter, nec formam indit. eodem modo & de nigro, & dulci iure, ac similibus dicemus. Afficitur ergo & in his sensus: uerum quoniam magis proprium est haec ab affectu ingento, quam ab inferendo sensibus affectu nominemus, hoc ipsis ea de re primo loco competit. secundo uero & affectum ingerere, par siquidem est ab antiquiore cognomentum passivae qualitatis fieri. Ergo & in melle, quoniam ei dulcedo non ab affectu provenit (ipsum enim informat) iccirco ab affectu sensui inferendo passiva qualitas nuncupatur. Passivae uero qualitates dicuntur. Duplex est passiva qualitas: uel animo, uel corpori insita, quae animo inheret, aut speciei omni impertitur, ut animi ferocia leonibus: aut nonnullis, &

uel ab affectu ex generatione aliquo, ut furor: aut ab accidente, ut astuta. Ac quae corpori insidet, aut omni speciei conuenit, ut albedo niui: aut quibusdam. & aut ab aliquo ex generatione affectu, ut aethiopibus nigredo: aut non a generatione est, sed post ab affectu genita: idque duplici uia. nam aut inuehit affectum, ut febris: aut ut pallor, non inuehit. Albedo autem & nigricia coloreque alij non eodem cum supradictis modo. Non faciunt inquit a seipsis denominatiuum affectum. non enim albescit qui album contuetur: uelut edulcatur calescitque is qui dulcedinem caloremque percipit. Ceterum si passiva qualitas albedo nigrorque est, ex qualitate producit affectum, & quem affectum ingenerat? Albedo ab affectu frigido est, nigror calido: affectus uero non circa habentem faciunt, sed cernentis aspectum, quippe illa uisum dispergit, hic congregat. Complures igitur ob affectum mutationes colorum fieri constat. Cum colores passiuas esse qualitates dixerit, quod ipsae ex passione innascentur, id ita se habere probat ostenditque. Exterriti enim inquit palleunt, dilecto naturae sanguine ad cor proprium fontem, ut ualidam arcem, fontem uitae confugiente: eaque de re postremum partium omnium morte occubentibus. nam si uel quibus uulneratum cor est biduum ac triduum uiuunt, id accidit arteriarum beneficio quae ab ipso pertinent. Pallidum quoque una & ad tempus & ab ortu facit temperatura. fit enim sanguinis defectione. quemadmodum eiusdem abundantia rubicundum & ab ortu & ad tempus reddit. nam cum pudore afficitur natura, amabilem sanguinem sibi ipsi ueluti uelamen obtendit, eorum ritu qui ne cernant indigna manus oculis aduocare: quasi dicere nobis det illud elogiium, Te uero ipsum maxime omnium pudeat. Quaecumque igitur huiusmodi accidentia. Colores accidentia esse dixit propterea, quod alijs affectibus superueniant: ut morbum diuturnum comitatur pallor. est et quidam substantialis color, ut album cerussa uel niui, & rubrum sanguini, & nigrum in Sepie humore. similiter enim quales inquit et secundum has dicimur. qualitas autem ea est, secundum quam quales esse quidam dicuntur. Ergo si quales ab ipsis non dicuntur affectibus qui summoneri facile queunt, hi nec qualitates dubio procul nominantur. Simili his modo & in animo passivae qualitates dicuntur atque affectus. Non modo enim circa corpus inquit passivae qualitates & affectus, sed circa ani-

mum quoque spectantur. Dicuntur qualitates & quæcunq; pro-
 tinus in generatione a conuincibus quibusdam affectibus genita
 sunt. Si ut enim nigricies in ethiopia ab ortu contracta passiuam
 appellatur qualitas, sic & mentis emotio ab ortu, uel ira, passiuam
 qualitas uocatur. Similiter & quæcunq; emotiones alie non na-
 turales, sed ab accidentibus alijs quibusdam genite sunt, depulsi-
 non faciles. Rursus quemadmodum passiuam dicitur qualitas pal-
 lor ex longo morbo contractus, sic & exorta ab aliquo acciden-
 te exorbitatio mentis, uel aliud eius generis quidpiam, qualitas
 passiuam nominatur. Quæ autem a facile dissoluendis sunt citoq;
 emendandis, affectus uocantur omnia, passionem uero minime.
 Quales quidam igitur secundum has non dicuntur, hoc est, fini-
 tionem qualitatis non admittunt, nec quales secundum eas imperi-
 titi nominantur. Non enim erythrias, uel ochrias id est diu ru-
 bicundus pallidus uel habetur is qui in solo uerecundie, uel me-
 tus tempore ruber aut pallidus euasit. non habentur autem, quo-
 niam neque expectat appellationem mutatio. Sed si sub pati
 prædicamentum recipiuntur affectus, erubuisse enim & expalluis-
 se solum & aliquid perpessi dicuntur, quod est pati. eadem ue-
 ro & in anima dicit, non enim iracundus eatenus iratus est dun-
 taxat ut tristetur.

H

52

Quartum uero genus qualitatis est figura, & cir-
 ca unumquodque constans forma, amplius autem ad
 hæc rectitudo, & curuitas, & si quid aliud his simile
 est. secundum enim unumquodq; eorum quale quid dicitur.
 triangulum enim uel quadrangulum esse quale
 quid dicitur, & rectum aut curuum; & secundum etiam
 formam unumquodque quale dicitur.

Quartum uero qualitatis genus, figura, & circa unumquod-
 que forma existens. Quarta species est hæc qualitatis. Genus au-
 tem rursum dicitur pro specie, quæ figura & forma seu morphe
 est. Patet uero latius figura quam morphe, nam morphe omnis
 & figuram & morphem habet: non habet autem & morphem
 quidquid est compos figuræ. hæc enim de causa figuram morphe
 anteposuit, quoniam potior uniuersaliorque est. Dicebamus &
 paulo antea spectari in inanimatis aut imaginarijs figuram: mor-
 phen in animatis uel naturalibus, ac si uel in inanimatis morphes
 aliquando nomen feramus, id per abijum magis fieri, quod sit ani-
 matorum simulacrum. & uero hæc iure qualitates esse: quando-
 quidem disposita secundum hæc quodam pacto sunt quæ ipsi parti-
 cipant, itaque ab ipsis nominantur. Ad hæc item rectitudo & cur-
 uitas & siquid simile his est. Denominatiue enim a rectitudine
 recta linea dicitur: a curuitate autem curua. sunt que lineæ affe-
 ctus rectitudo & curuitas. Est uero illud sciendum, cum punctum,
 linea, superficies, corpus, quatuor hæc sese deinceps consequantur,
 a puncto quidem, ut quod imperis est, neque affectum, neque figu-
 ram receptam: multo uero magis nec morphem. a linea uero, quæ
 spaciū unum habet, affectum solum, nam aut curua est, aut re-
 cta, aut si qua alia dicitur. a superficie, cum duabus pateat dimen-
 sionibus, longitudine inquam ac latitudine, & affectum admissum,
 & figuram. Affectus itaque sunt superficiei angustum & latum.
 figuræ, triangulus, uel quadrangulus, & quæ sunt huiusmodi pro-
 pterea enim quod superficies omnis clauditur lineis (sunt enim in-
 quit Euclides superficiei fines lineæ) ea propter figuras quoque
 iure accepit. constant enim ex lineis figuræ. at uero a corpore,
 quod in spacia tria porrectum est, longitudinem profunditatem

I

latitudinem, & susceptos affectus esse, & figuras, & morphas.
 affectus quidem, crassum & tenue. figuras, quoniam aut cubica
 est, aut cylindrica, aut id genus aliqua. sed suscipit morphas quoq;
 animatum corpus. Quamobrem uero & uerba illa adiecit, &
 siquid simile his est: ob innumerata inter rectum ac circumflexum com-
 prehensa, quod magis minusque altero participant, hoc est conuo-
 luta omnia. sunt autem hæc qualitates. namque in partita quaha
 quedam illarum causa dicuntur. Triangulus enim tum concretus
 tum abstractus, & rectus, & curuus est, & reuertus.

Rarum uero & spissum, & asperum & leue pu-
 tabuntur quidem quale quid significare: sed aliena hu-
 iusmodi putantur esse a diuisione quæ circa quale est.
 quandam enim positionem magis uidentur partium
 utrumq; monstrare spissum enim dicitur, eo quod par-
 tes sibipis propinque sint. rarum uero, eo quod di-
 stent a se inuicem. & leue quidem, quod in rectitudi-
 nem aliquo modo partes iaceant. asperum uero, quod
 hæc quidem superet, illa uero sit inferior.

Rarum autem & densum, & asperum & leue, uideri quidem
 possunt quale quidquam indicare, ceterum hæc a qualitatis diuio-
 ne aliena esse uidentur. Quippe situm quendam magis partium si-
 gnificari ipsi singulis constat. Quoniam enim secundum raritatem
 uel spissitudinem, & asperitatem leuitatemque modo quodam di-
 sposta sunt participantia, atque ab ipsis nominantur, existimatio-
 nem quandam inquit qualitatum habent. hoc autem uerum non est,
 sed magis ad situm prædicamentum referuntur, nam positum quen-
 dam significant. Est enim densum cuius prope inuicem sunt par-
 tes positæ adeo, ut corpus admittere diuersi generis nequeant.
 Rarum quod diductas habet partes, ut recipere alterius generis
 corpus ualeat. Rursus leue id uocamus quod æquales inuicem ha-
 bet partium eminentias extantesque paruere. Asperum uero quod
 inæquales inter se prominentias habet partium. uene malum est uer-
 bi gratia, nam huius est superficies æquabilis, facies aspera, quo-
 nam ex inæqualibus ac minus planis constat partibus, ore, naso,
 oculis reliquisque situm partim propensioem, partim cauam ha-
 bentibus, ergo situm quendam magis indicare partes eorum uiden-
 tur: asperumque & leue ad situm prædicamentum dicitur de causis
 omnium consensu rediguntur. Rarum porro ac densum hoc loco
 id solum cepit quod artis magisterio tale reddatum est, hoc autem
 est id quod ad positum prædicamentum reducitur: ut si quis alutam
 extendens rarum fecerit, non enim rarefcit per totum profusus, sed
 mutatur quarundam situs eius partium, quod a se mutuo magis
 discedant. Rursus si nucibus quis manum impleuerit, consistens ex
 omnibus corpus, rarum dicitur, quod non sit unum. nam manon
 hoc est rarum, to mi hen on, id est quod unum non est græce appel-
 latur. Similiter & densum. nuces enim si minutatim confusas ani-
 mo cōtemplabimur, promiscuum ex omnibus corpus erit densum.
 & rursum si compressum quis globulum lanæ ac densatum con-
 cerpat, efficiet rarum. Iureque hoc loco ad situm prædicamentum
 artificialem hanc raritatem ad spissitudinem reuocat, uelut ad in-
 tro ducendos sermonem habens: quoniam hæc uel densa, uel rara
 pro situ partium dicuntur, non sunt autem qualitates, neque si na-
 turalem raritudinem, aut spissitudinem habeant, neque si tota per
 totum, aut densa sint, aut rara: sed solo partium situ censentur:
 non ipsis uero etiam partibus similem totorum raritatem acci-
 pientibus. At in naturali auscultatione qualitates esse uult natura-
 lem

R

53

L

M

A lem raritatem uel spissitudinem quæ circa unum subiectum atque idem uersatur. Aqua uerbi gratia cum naturalem habeat densitatem, totaque sit per seipsam totam densa, si deposita hac densitate irruerit, fit aer. quoniam aquæ sextarius decem forte sextarios fecerit aeris, idque fit aqua non in minutas portiunculas dissipata: uelut si in aerem plenum manu proiecias puluerem, plurimumque is occupet spatij, quod partes sint eius explicitæ. quandoquidem si id esset, nobis quoque conficere aerem dispersa minutatim aqua perinde liceret. Caterum si quis dixerit, at nobis negatū est aquam tenuiter adeo dispartiri, quod si uel opere nequimus, utique ne ratione id quidem supposuerimus: neque fieri hoc ita potest. aquæ enim partes, prorsus aquilæ sunt, nam partes sunt toti substantia similes, ac dissoluitur quoque in hæc ex quibus quodque componitur. Aqua igitur si ex partibus quæ aquæ sunt similibus constat (nam toti sunt similes partes ut diximus) in has etiam omnino resoluendas tribuitur. aer autem non foret continuus, sed inanibus medijs interciperetur capedimibus. nam aut continuas esse aquæ partes necesse est, aut disiunctas, fieri non potest ut se tangant mutuo, nam si tangant, continua protinus ob humiditatem sunt, ergo si diuisæ sunt, non erit aer continuus: quod falsum est, ac præter eui lentiam sin coniunctæ, totum rursus aqua erit, nec aer. Aerem igitur non facit aqua tenuissime discerpta: sed conuersa prorsus atque alterata. Porro quod qualitates hæc sint, palam facit in physica Aristoteles. Quemadmodum enim corpus inquit cum capax qualitatum sit, per seipsum totum secundum eas mutatur, fitque nigrum ex albo, et album ex nigro, sic quoniam qualitates sunt raritas etiam et densitas, corpus quoque iure secundum eas mutatur: ac spissitudinem accipiens fit aqua: terra autem si magis item densetur, quod ex densitate in raritudinem transeat, fit aer: magis uero adhuc rarefcens, ignis euadit. Itaque naturalis raritudo, uel densitas quæ circa subiectum unum uersatur qualitas est. quæ uero non circa unum, sed plura corpora habetur, uel si naturalis sit, non qualitas, sed positus nominatur, qualis dentium frequentia est aut infrequentia, quanquam enim est ex natura, tamen quoniam non circa unum subiectum sed plura fit hoc est dentes, non qualitas dicitur, sed positus magis. hæc quidem hæctenus. Verum cum Aristoteles qualitates esse rectitudinem ac curuitatem dicat, asperitatem autem lenitatemque non etiam qualitates, sed ut ante prodidimus asperum et lene situm solum indicet partium duntaxat, sunt qui adhibent utrum rectum quoque et curuum situm solum indicet partium, si recta quidem linea est ea quæ suis ipsius punctis æqualiter sita est: uel rursus a cuius medijs prædiuntur extrema, constat autem uel hic a tali partium lineæ positu fieri rectam, nempe ut pars eius nulla foras intro ue uergat, sed ab æqualitate obtendantur extremis media. Et uero curuum a rectitudine situ partium solo differt, quippe si inflectantur eius partes, forasque aliæ, quædam intro exorbitent, curuitatē fieri accidit. Ergo si et asperum et lene qualitates non sunt, hæc autem situm solum significant partium, idem utique et rectum curuumque indicabit. huiusmodi igitur est quæstio: quam hunc in modum soluemus. Non est idem rectam lineam fractamque dicere, non enim fracta rectæ speciem quæ recta est mutat, sed ex una duæ sunt, et faciunt angulum. curua autem speciem habet a recta diuersam. nam curuum circumuexum significat. Porro quod circumferentia specie a recta euariet ex pluribus comperias argumentis. primū quod pars circumferentiæ omnis parti omni coheret. quo pacto et rectæ rursus lineæ partes inter se omnes conueniunt. nulla autem pars rectæ, cuiquam parti circumferentiæ congruit. Secundo, si consisten-

tes ex rectis figuræ a compositis ex circumferentia specie distant, specie igitur et recta a circumferentia dirimitur. Item recta linea neque una, neque duæ, sed tres minimum figuram absoluunt. Unde rectilinearum prima figurarum ac simplicissima Triangulus est, qui tribus rectis comprehenditur. circumflexa autem una circuli figuram reddit. est enim circulus figura plana una linea contenta, et c. Itaque si recta et ambiens diuersam sunt speciem sortitæ, non situ solo partium differunt. asperum tamen et lene solo disident partium positu. quapropter nec circa hæc subiectum specie euariet, sed specie eadem manente superficie, eadem aspera lenisque fit. Exempli causa si sit ager quadrangularis, quem quis fodiendo partim excauet, partim cumulet, asper fit manens quadrangularis. Ac si de rursus partibus eminentibus cavitates impleat, lene, quadrangulum non demutata specie, nec aliqua ascita qualitate redditur, sed dimoto duntaxat partium positu. Quamobrem probe Aristoteles rectitudinem curuitatemque id est circumferentiam qualitates dixit, asperum autem et lene pro sola partium positione differre.

Fortasse quidem igitur alius quispiam modus apparuerit qualitatis, sed fere qui maxime dicuntur hi sunt.

Alius quoque uideri forsitan queat qualitatis modus, sed qui dicantur maxime, tot fere sunt. Postquam species quatuor nobis qualitatis tradidit, conclusionem quoque infert, atque hi sunt inquit qualitatis modi. Caterum cum non eius dictis acquirere nos uelit, nec desdere ociosos, atque ab alijs mouendos, sed interno aliquo et nos ipsos motu esse præditos, ac scrutari, fortassis et alium uideri posse dicit qualitatis modum. At re uera præter traditos alius non est, ut diuisio monstrauit, et antiquiorum ac prudentium uirorum indagatio.

Qualitates itaque sunt quæ dictæ sunt. Qualia uero sunt, quæ secundum has denominatiue dicuntur, uel quomodolibet aliter ab his. In plurimis itaque et fere in omnibus denominatiue dicuntur: ut a candore candidus, et a grammatica grammaticus, et a iustitia iustus similiter et in alijs. In aliquibus uero, eo quod non sunt posita qualitati nomina, non contingit ea quæ dicuntur, ab ijs denominatiue dici: ut cursor, aut pugillator, qui secundum naturalem dicitur potentiam, a nulla qualitate denominatiue dicitur. non enim posita sunt nomina potentis secundum quas isti quales dicuntur, sicuti disciplinis secundum quas pugilles, uel palæstrici secundum dispositionem dicuntur. Pugillatoria enim et palæstrica disciplina dicitur: quales uero ab his denominatiue dicuntur, qui disponuntur. Aliquando autem et posito nomine non dicitur denominatiue quod secundum eam quale dicitur: ut a uirtute studiosus. Eo enim quod uirtutem habeat, studiosus dicitur: sed non denominatiue a uirtute. Non autem in pluribus hoc tale est. Qualia ergo dicuntur quæ denominatiue a dictis qualitatibus dicuntur, aut aliquo modo aliter ab eis.

Sunt ergo qualitates eæ quas recensuimus. Qualia uero quæ denominatiue secundum eas dicuntur. Postquam de qualitate differuit,

G nunc de quali sermonem instituit. fecit enim de utroque inscriptio-
nem. Sunt ergo qualitates, ut albedo, nigredo, & similia, quale au-
tem, quod partem qualitatum habet: ut album corpus, nigrum, dul-
ce, amarum: uel modestus animus, uel iracundus: corporea que id
genus animaria que. Et insuntur quidem qualitates, qualia au-
tem ipsi participant. Dicuntur uero a qualitatibus qualia, ut prodi-
tum sepe est, at non denominatiue ab ipsis dicuntur omnia: sed non-
nulla & equiuoce: aut ne ab ipsis quidem prorsus nominantur.
nam & huiusce rei gratia dixit, uel alio quouis ab ipsis modo. In
plurimis itaque, sermoque in omnibus denominatiue dicuntur. Quo-
niam in sermone de qualitate exordiēdo illam esse qualitatem dixit
a qua denominatiue uocantur impertita, rudiusque de ea nec subti-
liter pronunciauit (non enim hoc qualitatem omnem consequitur)
nunc sermonem repetit, atque exactius decernit: uerumque esse in
plurimis inquit sermonem, nempe a qualitate denominatiue imper-
tita nuncupari. dicitur enim albus ab albedine: & a grammatica
grammaticus. At in qualitatibus nonnullis, propterea quod non
sint posita qualitatibus nomina, non dicuntur ab ipsis denomina-
tiue impertita. Hoc in specie secunda qualitatis accidit, quæ in po-
tentia atque impotentia posita est. Nam neque cursorij, neque pu-
H gillici qui naturalem in his quandam obtinent aptitudinem, deno-
minatiue ab his dicuntur facultatibus. neque enim posita sunt his
facultatibus nomina, propterea quod absolutis rebus actuque exi-
stentibus nomina indere consuetudo studuerit. nam pugillicus aut
cursorius a scientijs in actu pugillica nempe & cursoria nominan-
tur. Ac quid inquam in potestatibus quibus non sunt indita nomi-
na: quando nec in quibusdam qualitatibus nomina habentibus de-
nominatiue ab ipsis participantia dicuntur: quippe uirtutis par-
ticeps non uirtuosus, sed studiosus uocatur. Quandoque uero &
æquiuoce appellantur a qualitatibus participantia, ut a gramma-
tica scientia grammatica mulier: & musica a musica. Proinde ex-
quisitorem nobis hoc loco uti diximus sermonem exhibens qua-
litate, uerba illa adiecit, uel quouis alio ab ipsis modo. addidit ue-
ro hæc ob innominabilia ac diuersuoca.

56 Inest autem et contrarietas secundum qualitatem:
ut iustitiæ iniustitia contraria est: & albedo nigredi-
ni: & alia. Similiter autem & ea quæ secundum eas
qualia dicuntur: ut iniustum iusto: & album nigro.
I Non in omnibus autem hoc accidit. Rubro enim aut
pallido, aut huiusmodi coloribus nihil est contrarium,
qualibus existentibus. Amplius. Si contrariorum al-
terum fuerit quale, & reliquum erit quale. Hoc au-
tem palam est ex singulis proponenti alia prædica-
menta: ut si est iustitia iniustitiæ contrarium: quale
autem est iustitia: quale igitur & iniustitia. Nullum
enim aliorum prædicamentorum aptabitur iniustitiæ,
neque quantum, neque ad aliquid, neque ubi, nec om-
nino aliquid huiusmodi nisi quale. sic autem & in alijs
quæ secundum quale sunt contraria.

Inest uero & contrarietas in quali: ut iustitia iniustitiæ contra-
rium: & albedo nigriciei. Accedit ad proprium qualitatis, eadem
quemadmodum in prædicamentis alijs præceptionis regula utens.
Proprium igitur qualitatis inquit est contrarietatem admittere.
neque iniuria, nam & in corpore album nigro, & in anima iusti-

57 K
tia iniustitiæ, & in utroque sanitas morbo repugnat. Spectatur
enim in qualitate proprie contrarietas. Etenim uel in prædicamen-
tis alijs contrarietas penes qualitatem considerabatur. quæ ppe &
substantia huius nomine contrariorum est capax: & quæ contra-
rietatem admittunt relatiua ex qualitatis prædicamento desume-
bantur. Proprie igitur ut modo dixi contrarietas circa qualita-
tem uisitur. Cæterum non adest omni qualitati contrarietas. nihil
enim est contrarium qualitatibus inter contrarias qualitates me-
dijs: ut rufo, uel luteo, uel similibus. Sed ne figuris quidem est con-
trarium, triangulo inquam, & circulo, atque id genus reliquis. Si
militer inest contrarietas & qualibus. dicitur namq; album nigro
contrarium: & calidum frigidum. Item si contrariorum unum qua-
le sit, erit & alterum quale. Id uero prædicamenta alia proponen-
ti constabit. Ut si iustitia est iniustitiæ contrarium qualis autem
iustitia est, qualis igitur & iniustitia fuerit. Patet enim sub quod
prædicamentum contrariorum quodque recipitur, alterum quoq;
eodem iri relatum, ex eo quod in aliud prædicamentum nobis co-
optari non possit, nam genus idem est contrariorum.

L
Suscipiunt autem qualia magis & minus. Album
enim magis & minus album alterum altero dicitur:
& iustum alterum altero magis & minus. Sed & ip-
sa intensiorem suscipiunt. Curn candidum nanque sit,
contingit amplius candidum fieri. Non tamen omnia
sed plurima. Iustitia nanque si dicatur magis & mi-
nus iustitia potest quilibet ambigere: similiter autem
& in alijs dispositionibus. Quidam enim dubitant de
talibus. Iustitiam nanque iustitia non omnino auunt
magis & minus debere dici: nec sanitatem sanitate.
Minus autem habere alterum altero sanitatem auunt:
& iustitiam alterum minus altero habere dicitur. Sic
autem & grammaticam, & alias dispositiones, sed ta-
men ea quæ secundum eas dicuntur, indubitanter re-
cipiunt magis & minus. Grammaticior enim alter al-
tero dicitur, & iustior, & sanior, sic autem & in
alijs. Triangulum uero & quadrangulum non ui-
dentur magis & minus suscipere: neque aliqua alia-
rum figurarum. Quæ enim diffinitionem trianguli
recipiunt & circuli, omnia similiter trianguli, uel cir-
culi sunt. Eorum autem quæ non recipiunt rationem
eandem: nihil magis alterum altero dicitur. Nihil
enim quadratum magis quam parte altera longius cir-
culus est. neq; alterum enim recipit circuli rationem.
Simpliciter autem si utraque non recipiunt propositi
rationem, non dicitur alterum altero magis, non er-
go omnia qualia recipiunt magis & minus.

M
Suscipit autem quale & magis & minus. Album enim magis
& minus aliud alio dicitur. Et iustum aliud, alio magis et minus,
& uero ipsum sibi ipsi incrementum capit. Aliud consequens ipsius
qualis, nempe suscipere magis & minus. album nanque albo ma-
gis & minus dicitur, & ipsum seipso albius. Hoc autem inquit non
est omnibus consequens, idque merito, siquidem dictum est ubi con-
trarietas ac mixtio contrariorum uisitur, ibi magis quoque &
minus

A minus considerari. ubi nec contrarietas, nec contrariorum mixtio est, ibidem nec magis minusque spectari. Iustitia uero an magis quam iustitia & minus dicatur sane quis dubitauerit. Quod autem non in omni qualitatis predicamento suscipi magis & minus dicere conueniat, patet ex eo quod circa hæc quidam addubitant, nolentes iustitiam magis & minus iustitia esse, & sanitatem sanitatem, & similia. uerum de his Aristoteles non articulate nobis rationem explicat. nos uero hæc de ijs in medium asserimus, affirmamusque admitti contra contrarietatem a qualibus quem in modum diximus magis & minus. a qualitate tamen quæ similibus est ratio ne, magis minusque non suscipi, ut iustitia, sanitatem, ac similibus. iustitia enim ipsa per se non utique magis & minus quam iustitia fuerit. nam siquid iustitiæ finitionem non capiat, ne omnino quidem iustitia est. Ut enim sunt homines nihilominus ij quibus hominis finitio congruit, in quibus autem pars uel minima finitionis non conuenit, uel rationale, ut brutis, uel scientiæ capax aut mortale, ut angelis, nec omnino sunt homines, ita nisi iustitiæ, uel sanitatis, uel alius cuius huiusmodi finitionem adæquabiliter accipiat, neque tale erit iustitia, neque sanitas, neque eius generis quæpiam. Recipiunt tamen hæc qualia magis minusque, quoad sibi siue plus siue minus unumquodque qualitatis uendicauerit. nam quod albedinis plus quam nigri indeptum est, magis album id dicimus plus nigredinis quam albedinis obtinente. similiter eum quoque magis iustum appellamus qui communicationem erga iustum uberiorem est, amplexatus. & salubrem qui alijs magis sanitate fruitur, perindeque in id genus omnibus. Quo enim pacto non æque ignis omnes qui circumstant si forte accidat calorem percipiunt, sed magis propinquiores quo per ram etiam liber alius fouent, remotiores minus, tametsi ignis unus idemque sit calor, ita uel in qualitibus omnibus arbitrari conuenit, nec intèdi nec remitti per se eas posse, quod si in subiectis fiant corporibus, in quibus misceri quoque natura sunt aptæ, contrarioribus plus minus admistione intenduntur aut remittuntur. Triangulus autem quadrangulus quæ ipsum magis et minus accipere non uidentur neque aliarum ulla figurarum, nam quæ trianguli uel circuli ratione admittunt, omnes perinde trianguli sunt aut circuli. Per hæc etiam magis & minus non omni inesse qualitati comprobatur, neque enim ulli competit figura. quippe triangulus nullus triangulo magis & minus triangulus dicitur, namque horum uterque rationem similiter capit trianguli, neque circulus circulo, quanquam decies millies fuerit maior, nam suscipit & uterque horum similiter circuli rationem, parique in cæteris modo, in quibus eadem inuariabiliter ratio coheret. Eorum uero quæ non admittunt, aliud nihil magis quam aliud dicitur, nihil enim quadrangulus magis quam parte altera longius quadratum circulus est. Hoc est quod sibi uult per hæc uerba. In quibus inquit ipsum magis minusque consideratur, eadem in ijs finitio, non tamen similiter prorsus, oportet conueniat, nam si nulla euariatione congruat, non accipiunt ipsum magis & minus. Salubre exempli causa est quod ad sanitatem se commode habet, competit exercitiationi quoque hæc ratio, & cibus, & urinis, alijsque compluribus. Quandoquidem igitur finitionem eandem, non tamen indifferenter recipiunt omnia, sed ut sanitatis custos, exercitatio, cibus ut efficiens, lotia ut indicatiua, ipsum magis quoque ac minus iure admittunt, dices enim exercitiationem cibo magis salubrem, nam præsentem illa sanitatem tuetur: hic absentem reuocat, magis utro cibus quam lotia, tantum quippe dumtaxat obtinent salubris lotia, quantum dispositionem salubrem indicent. Quod si sit in quibusdam finitio eadem nullo discrimine, aut prorsus diuersa, hæc ipsum magis ac minus non suscipiunt. Nam

prorsus quædam diuersa, nonnulla prorsus eadem sunt: ut homo & equus. nemo quippe dixerit hominem equo magis hominem: nec equum cane magis equum: quoniam diuersa plane sunt, sed neque hominem homine magis hominem eadem de causa affirmabit: neque equum equo magis equum: quoniam inter se sunt eadem penitus, finitionemque eandem perinde accipiunt. Verum quoniam album in niue et ueste eandem finitionem, sed non citra differentiam admittunt, iure aliud magis quam aliud dicitur, suscipit enim diffinitionem utraq; non similiter eandem: sed nix ut cognatum habens album, propriæque completiui substantiæ, nec admittentes contrarietatis uero, arte comparatum si forte accidat, nec substantiæ completiui, nec contrarij minime capax, idem quoque in nigro modus est, atque alijs. Polygonum igitur seu multangulus non magis triangulo circulus dicitur: quoniam eorum neuter finitionem recipit circuli, neque uero multangulus circulis alijs minus circulus perhibetur, eadem rursus ratione.

Horum itaque quæ prædicta sunt nihil est proprium qualitatis. Similia uero aut dissimilia secundum solas dicuntur qualitates. Simile enim ex dissimile alterum alteri non est secundum aliud, nisi secundum id quod quale est. Quare proprium est qualitatis secundum eam simile, uel dissimile dici.

Nullum itaque ex ijs quæ recensimus qualitatis proprium est. Similia uero & dissimilia in solis qualitibus dicuntur. Quemadmodum in substantia atque alijs fecit, ac reprobatis prius ijs quæ propria uidebantur, postea quæ propria re uera essent tradidit, ita uel hoc loco, reiectis duobus ipsius qualis consequentibus, nihil mirum inesse ipsi contrarietatem, & magis ac minus accipere, quasi non omne comitentur quale, eligit quod simile dicatur atque dissimile. namque in aliorum predicamentorum nullo id dicitur. Cæterum non ipsa qualitas, sed quali simile ac dissimile suscipiunt. Nam qualitas quæuis una eademque est, si ipsa per se, nec in subiecto spectetur, quoniam igitur pacto similis ipsa uel dissimilis sibi ipsi fuerit: subiecto tamen in sita simile ac dissimile excipit, uel proueniens sincera in ipsidem, uel contrarij similiter admistione recipiens, itaque subiecta ipsi similia secundum eam inter se eo reddens, uel dissimilia, quod non similiter in concretum deducatur, sed contrarij admistione ipsum magis & minus in subiectis admittat. Itaque ea de re quo omni predicamento proprium accommodemus, uti fecimus in substantia, a signato etus proprio non nihil addentes dicentibusque substantiæ esse predicamenti proprium, ut eius indiuidua unum idemque numero manentia contrariorum sint alterius capacia, atque eo modo proprium omnis substantiæ consequens effecimus, ita uel hoc loco agemus, ac qualitatis proprium esse dicemus predicamenti, ut ei subiecta indiuidua similia, uel dissimilia dicantur, sic namque & omni predicamento consequens & soli conuenit.

At uero non decet conturbari, ne quis nos dicat de qualitate propositum facientes, multa eorum quæ sunt ad aliquid connumerasse, habitus enim & dispositiones eorum quæ ad aliquid sunt esse dicebamus. Pene enim in omnibus qualitibus genera ad aliquid dicuntur, nihil autem eorum quæ sunt singularia, nam cum disciplina genus sit, id ipsum quod est alterius dicitur: alicuius enim disciplina dicitur, eorum uero quæ singularia sunt nihil ipsum quod est alte-

Grius dicitur: ut grāmātica non dicitur alicuius grāmātica nec musica alicuius alterius musica. Sed forte secundum genus hæc ad aliquid dicuntur: ut grāmātica alicuius dicitur disciplina, non alicuius grāmātica: et musica alicuius disciplina, non alicuius musica. quapropter quæ singularia quidem sunt non sunt ad aliquid. dicimur autem quales secundum singula. hæc enim et habemus. scientes enim dicimur, eo quod habemus singularum scientiarum aliquas. Quare hæc erunt etiam qualitates quæ singulares sunt, secundum quas aliquando et quales dicimur: hæc autem non sunt eorum quæ sunt ad aliquid. Amplius. Si contingit idem ipsum et quale, et ad aliquid esse, nihil est inconueniens in utrisque, hoc generibus enumerare.

H Minime uero turbari conuenit, ne quis cum de qualitate uerba facere instituerimus, complura quæ ad aliquid sunt connumerare nos putet. habitus enim dispositionesque ad aliquid esse dicebamus. Quandoquidem ei de qualitate sermo est, habitus uero ac dispositiones sub qualitate redegit, quæ erant ad aliquid (nam ipse quoque ad aliquid prius ea retulit, et habitum inquit habilis rei habitum, et dispositionem rei disponendæ dispositionem esse) iccirco difficultatem sentiens duplici eam ratione soluit. ac primum leuius quidem, dein subtilius. habetque solutio prima ad hunc modum. Ferme enim in eiusmodi omnibus genera ad aliquid dicuntur, singulare autem nullum. Hæc solutio prima est difficultatis. T alium enim inquit genera ad aliquid referuntur: species uero ad quale. scientia uerbi causa est ad aliquid. genus est enim scientia: et scibili rei scientia dicitur. Geometria uero ad aliquid non est, cum species sit scientiæ: sed ad quale reducitur. habet similiter res sese in habitu et dispositione, eiusque nota omnibus, habitus namque habilis habitus, et habile habitu habile. et dispositio disponendi dispositio: et disponendum dispositione disponendum. Sunt tamen qualitates sanitas uel morbus: et grammatica uel rhetorica: cum species habitus dispositionisue sint. quales enim secundum eas sumus: denominatiueque ab ipsis grammatici, uel rhetorici, uel salubres, uel morbofi, uel quouis modo appellamur, dicimur uero et scientes: non quod simpliciter scientiæ simus, sed particularis alicuius scientiæ participes, grāmātica, uel musica, uel alterius cuiusquæ. Hæc igitur leuior est solutio. porro leuior est, quoniam in prædicamentis omnibus genera ad quod species quoque prædicamentum referuntur, sese eodem recipiunt. Exactior autem sic pote habet. Item si idem forte sit quale et ad aliquid, absurdum nihil est in utroque ipsum genere censerique. Ut enim reducuntur ad substantiam pater et filius reducuntur uero et ad relationem, alia tamen atque alia ratione, ita absurdum nihil est habitus dispositionesque, ut res ad qualitatem, ut respectum quendam recipientia, ad ea quæ sunt ad aliquid referri.

DE FACIENDO ET PATIENDO.

60

RECIPIT autem agere et pati contrarietatem: et magis et minus. Calefacere enim ei quod est frigefacere contrarium est: et calefieri ei quod est frigefieri: et delectari ei quod est contristari, quare su-

K sciunt contrarietatem: et magis et minus. est enim calefacere et magis et minus: et calefieri magis et minus: et tristari magis et minus. Suscipiunt igitur magis et minus agere et pati, de his igitur tot dicuntur. Dictum est autem et de eo quod est situm esse in ijs quæ sunt ad aliquid quod denominatiue a positionibus dicitur. De reliquis uero, idest quando, et ubi, et habere, propterea quod manifesta sunt, nihil de ipsis aliud dicitur quam quæ in principio dicta sunt: quod habere quidem significat calceatum esse, armatum esse: ubi uero, ut in lyceo, in foro: et alia quæcunque de his dicta sunt. Igitur de omnibus generibus quæ proposuimus sufficiunt dicta.

L Facere autem et pati tum contrarietatem, tum magis et minus recipiunt. Simplicia quædam sunt prædicamenta: quædam ipsum esse per simplicium combinationem complexumque obtinent. Simplicia sunt quatuor exposita, substantia, quantum, quale, et ad aliquid relata: per complexionem uero ad horum unum substantiæ, uel ad seipsam, sex fiunt reliqua: ut ex substantia et quanto, ubi, et quando: ex substantia et quali, facere, et pati: ex substantia et relatiuis, habere, et situm esse. Caterum ut id quoque intelligamus, proprie inquam prædicamenta supradicta quatuor esse, sex uero reliqua ex mutuo horum complexu fieri: ea quæ diximus ex diuisione sumamus. Ex ijs quæ sunt subsistunt alia per se: quædam ipsum esse in alijs possident. Subsistit per se substantia. Quorum esse in alijs est ea partim in respectu considerantur, ut relatiua: partim eodem carent. Quæ se ad aliud non habent, alia secari in partes possunt, ut quantia. proprium enim id quanti esse dicebamus, nempe diuiduum in partes. Alia distribui in easdem nequeunt, ut qualitates. Hæc sunt quæ proprie ac primum prædicamenta appellantur. Alia uero sex fiunt complicata tribus reliquis substantia, quanto inquam, relationi, et quali. Quanto enim iuncta substantia duo prædicamenta efficit, quando, et ubi, nam temporis sociata prædicamentum facit quando, significat enim quando neque substantiam duntaxat, neque tempus, sed substantiam quæ sit in tempore, significatiuum autem est temporis quando, tribus sui partibus, instante, præterito, consequente. Sin uero connectatur loco substantia, ubi prædicamentum conficit, quippe ubi neque locum solummodo indicat (non est enim locus in loco) neque substantiam: sed substantiam quæ sit in loco, ubi autem loci declaratio est, diuiditurque sursum, deorsum, dextrorsum, leuorsum, prorsum, retrorsum. Rursus prædicamenta alia procreat duo substantia ipsi quali addita, faciendi et patiendi, nam facere et pati penes qualitatem fiunt, qui enim facit in aliquid, is aut calefaciendo, aut refrigerando, aut alia qualitate aliqua facit. Aliter quoque. Facere est in aliquid agere: et aut in seipsum agere, ut per sese laborare, cernere, sermocinari: aut in aliud, ut uerberans uapulantem uerberat. Et uero patiens uel incalescendo, uel nigrescendo, aut alia qualitate aliqua patitur, pati enim est ab aliquo alterari. Diuiditurque ita, ut uel in corruptionem a contrario ducatur: uel in perfectionem, ut uisio a uisibili. Iterum si relatiuis adijciatur substantia, situs prædicamentum facit, est enim situm esse talis corporis positus, atque in hæc diuiditur quæ sunt recubare, sedere, stare, situm autem, esse ad aliquid dicebamus. Ipsa uero sibi ipsi complicata in re quapiam arte constructa, prædicamentum habendi efficit, significat

A significat enim habere substantiæ circa substantiam obuolutionem. Hæc porro arte cõparata res aut tota est in tota substantia, ut tunica in corpore, aut tota in parte, ut annulus in digito, uel telum in manu. Dicitur namque tribus modis habere, in animo ut habitus, in corpore ut cicatrix, circa corpus ut pallium, tunica, calceamentum, arma. Cæterum proditis quatuor prædicamentorum rationibus finitionibusque ac consequentibus, Aristoteles sex reliquorum neque finitiones, neque diuisionem in species tradidit: perinde quasi hæc nobis ex dictis incognoscere liceat. nos igitur cuiusque definitionem oportet ad diuisionem in species edamus. Facere est in quidquam agere, cuius species duæ sunt. nam faciens aut in seipsum facit, ut animus seipsum uiuificans, cognoscensque. aut in aliud, ut ignis in nos cum calefimus, atque ut sensus circa sensibile agens. Vel aliter quoque duplex est facere, per animi impetum, ut in cane latrante: per naturam, ut in ignis uestione. Pati uero est alterari ab aliquo. suntque species eius duæ. nam aut perinde patitur ac quidquam quod in corruptionem agatur, ut lignum quod ab igne uritur: aut uelut in perfectionem ducitur, ut cum a uisibili pati dicimus uisum. deducitur enim uisus in perfectionem a uisibilibus: cum proprium actum recipiat, patitur discipulus quoque a præceptore: neque corrumpitur ipse, uerum perficitur. Rursum item duplex est pati. nam aut corruptiuum est, ut secari, uriri: aut perfectiuum, ut discere, legere. Positum esse autem est situm quendam habere. huius sunt species tres, recumbere, sedere, stare. Aut enim ut sæpe cõmemorauimus reclinatum corpus totum est, ac recumbere dicitur: aut partim reclinatum est, partim erectum, et sedere nuncupatur: aut totum est erectum, et stare appellatur. Quando est quod tempus declarat, uel quod est in tempore. species tres eius sunt, præsens, præteritum, et futurum. ubi est quod locum significat, uel est in loco. sex sunt huius species, supra, infra, dextrum, sinistrum, ante, et pone. Sex autem iure sunt loci discrimina. Est enim locus uti nos prodidimus finis ambiens quatenus ambitum cõplectitur, ambitum autem corpus est, quod in tria partes scit spatia: quorum secundum rectam lineam quoque definite, nec secundum aliam quampiam spectatur. Siquis enim dimensionem in longitudinem uerbi gratia nosse quantam sit parietis uelut, ad perpendicularum hanc metietur, est uero perpendicularum recta linea. eodem modo si spatium in latitudinem, uel profunditatem quantum sit cognoscere cuiquam libeat, id funiculo extento metietur, qui et ipse recta est linea. habet uero omnis recta duos fines. Ergo si tribus dimensionibus constat omne corpus, quælibet autem per rectam lineam figuratur dimensio, habetque recta omnis linea duos fines, iure sex finibus corpus cõcluditur. Sex igitur si sint corpori fines, locus quoque ipsum ambiens totidem habeat necesse est: quonia locum secundum dimensionem omnem corpus amplectitur sunt que dimensio in longitudinem extrema, ut in animato dixerim, supra et infra: in latitudinem, dextrum ac sinistrum: in profundum, ante et retro. Habere autem est substantiæ circa substantiam amictus hoc uero aut circumdatur ut totum, uelut tunica totum corpus ambit: aut totum parti inducitur, ut annulus digito. Facere autem et pati contrarietatem recipiunt. Querendum hoc loco quid sit, quod ipsum facere et pati Philosophus non ad ea que sunt ad aliquid redigat, sed alterius esse ea dicat prædicamenti, faciens enim in patientem facit, et patiens a faciente aliquo patitur. quamobrem sunt hæc quoque ad aliquid. Itaque ad hoc dicimus infinitiua uerba naturæ actionum uel passionum significatiua esse duntaxat, nam aut actionem tantum, aut passionem declarant. alia autem uerba, uel participia, substantiarum, uel cum actu, uel cum effectu coniunctionem indicant. Facere igitur et pati cum infinitiua sunt uerba, factionis ipsius indica-

D tiua passionis uel sunt, nec ex eorum genere que sunt ad aliquid. nemo enim ipsum facere in id quod pati est facere, uel ipsum pati ab eo quod est facere pati dixerit. patiens tamen uel faciens sub relatione recipiuntur. nam faciens in patientem facit, et a faciente patiens afficitur. Querit autem merito in naturali auscultatione Aristoteles, si ex faciendo patiendoque prodeat motus, uerum in faciente an patiente spectetur. affirmatque in patiente, est enim motus a potestate in actum uia. porro actus, est habitus ipsa adiectio. mouentur ergo que sunt indiga, atque ab imperfecto ad perfectum transigrant. motibus igitur ciuntur pluribus que plura desiderant: que paucis opus habent parcius mouentur. Deus sane Opt. Max. cum nihilo egeat, est prorsus immobilis. Faciens itaque si habitum in hoc ipso quod facit perfectum obtineat, non secundum illud quod factum mouebitur. patiens uero perinde quasi facientis egeat, quo in sitam ei facultatem in actu producat, iure ab eo quod est potestatis ad ipsum actus esse moueri dicitur quod natura esse idoneus est cum prouehitur. Quamobrem unus est motus qui in solo patiente consideratur. duplicem tamen licet esse motus rationem. potest enim et in faciente, et in patiente spectari. nam cum a faciente aspexerimus inchoantem motum in patientem desinere, factionem eam uocamus. passionem uero, cum a patiente exordiri eum, ac cessare in faciens uiderimus. similis modus quoque in doctrina disciplinaque est. Unus est itaque subiecto motus, ratione differens. Que uero ad aliquid habentur, non solum ratione, sed subiecto quoque diuersa sunt. quamobrem ad aliquid non erunt facere et pati: cum circa subiectum unum hoc est motum diuersentur: si ad aliquid pertinentia non relationem solum habere, sed subiecta quoque uolunt diuersa. Quid ergo quod non de factione et passione titulum indidit: quonia duplex inquam est factio. siquidem et uia ipsa factio dicitur, ut ædificatoris actio, et finis ipse actionis, uerbi gratia domus. ne errorem igitur quempiam æquiuocatio pareret, eumque de fine differere arbitramur, ob id ita inscripsit, De faciendo et patiendone id est de actione ipsa et uia. Facere autem et patitur contrarietatem tum magis et minus recipiunt. Neque iniuria. nam contrarietas in qualitatibus duntaxat cernitur. facere autem ac pati ex substantiæ complexu ad qualitatem consistit. Et uero magis minusque ab illis suscipi sæpe prodidimus que et contrarietatem admittunt. Quandoquidem uero non omnis qualitas contrarietatem, neque magis et minus recipit, cuiusmodi sunt figuræ, merito nec contrarietatem, nec magis ac minus suscipere omni facienti et patiendi prædicamento est consequens. sed si magis minusque accipiat quod est ex qualitate desumptum, hoc ipsi inest. quod si ex qualitate prodeat que contrarietatem non capiat, neque erit quidquam ipsi contrarium. Itaque de propositionis quidam generibus dicta sufficiunt. Ex pauculis hisce uerbis de solis cõceptibus prædicamentorum intentionem esse suspicati sunt quidam interpretes. Arist. n. aiunt genera sola nouit posterius gentita, ac mente cõcepta. Quippe uniuersale inquit ipse in cõmentatione de anima, uel nullum est, uel posterius. que uero præ multis sunt, ne oino quidem uult esse, sed ea neniis dicit et superuacuas nugas.

DE OPPOSITIS.

E Oppositis autem quot modis solent opponi dicendum est. dicitur enim alterum alteri opponi quadrupliciter: aut ut ad aliquid, aut ut contraria, aut ut priuatio et habitus, aut ut affirmatio et negatio. Opponitur autem unumquodque istorum, ut sit figuratim

Ammon. in Prædicam.

G

G dicere . tanquam ad aliquid quidem , ut duplum dimi-
dio , tanquam contraria autem , ut malum bono . tan-
quam autem secundum priuationem et habitum , ut cæ-
citas et uisio . Tanquam uero affirmatio , et negatio ,
ut sedet non sedet .

De oppositis uero quot modis opponi consueuerint dicendum .
Absoluta est prædicamentorum disputatio : ac post prædicamento-
rum sectionem aspiciatur . namque diuisum esse in tres partes librū
inter initia diximus : nempe in eam quæ prædicamenta antecedit ,
et quæ de ipsis agit prædicamentis , et quæ a prædicamentis con-
sequitur . De uocibus quoque in antepædicamentis tractari quibus
foret in prædicamentorum præceptione utendum , nobisque igno-
tæ ex usu essent commonuimus . in secundo autem segmento de præ-
dicamentis ipsis . in tertio hoc est proposito , de uocibus quibusdam
in prædicamentorum præceptionem assumptis , quarum notitiam
quidem habemus nonnullam , cæterum non articulare distinctam
atque explicitam . Quod uero hæc non seiuncta a prædicamento-
rum scopo sectio sit . ut sunt quidam arbitrati . tum ex ijs quæ dixi-
mus liquet . tum ex ipsa locutionis serie innotescit . quippe coniu-
ctioni quidem in sectionis fine præcedētis posita . in hac ipsam ue-
ro coniunctionem intulit . nam cum in illa dixisset . Itaque de pro-
positis quidem generibus dicta sufficiant . nunc in huiusce primor-
dio inquit . De oppositis uero . Itaque uel ex hoc patet scopi conti-
nuitas . Docet uero de oppositis primum . etenim mentionem horum
fecit cum de quanto differeret . quando oppositum esse magnum
paruo non ut contraria . sed ut ad aliquid affirmabat . docere igitur
hoc loco uult opposita quot modis dicantur . Obiacent ergo
quatuor inquit modis opposita : uel ut ad aliquid . uel ut contraria .
uel ut habitus et priuatio . uel ut affirmatio ac negatio . Cæterum
querendum est cur species quatuor solæ oppositorum . nec plures
nec pauciores habeantur . et quenam sit huiusmodi ipsorum or-
dinis causa . ut ergo cur quatuor species sint condiscamus . dica-
mus hoc pacto . Opposita uel ut orationes . uel ut res mutuo sibi
aduersantur . quæ uelut res opposita sunt . aut in respectu quodam
spectantur . ut quæ ad aliquid sunt . aut carēt respectu . si nusquam
pertineant . aut in se mutantur inuicem . uelut contraria . ut album
et nigrum : aut non mutantur . quemadmodum priuatio et habi-
tus . ut uisus cæcitasque . obiacent ergo ut orationes affirmatio et
negatio . ut Socrates ambulat . Socrates non ambulat . ut res au-
tem respectum habentes opposita sunt quæ ad aliquid referuntur .
ut pater et filius : dextrum et sinistrum : scientia et scibile . ut res
nullo respectu deuinstant . atque in se mutuo transeuntes opponun-
tur contraria . ut nigrum et album : et calidam frigidumque . ut
res autem quæ nec ullo respectu iunguntur . nec in se uicissim mu-
tantur . habitus et priuatio . ut uisio et cæcitas . mutatur enim in
priuationem habitus . ut uisus in cæcitatem . non tamen priuatio in
habitum cōmeat . ut cæcitas in uisum . Porro priuationem hoc loco
absolutam formæ potestatisque ipsius corruptionem capit . at in au-
scultatione naturali non interitum absolutum potestatis . priuatio-
nem uocat (uult enim in libris illis priuationem quoque in habi-
tum mutari) sed formæ solius absentiam . Cuiusnam igitur rei gra-
tia species quatuor tantum sint oppositorum nobis aperuit diui-
sio . Quamobrem uero oppositionem statuerit relatiuorum pri-
mam . secundam contrariorum . tertiam habitus ac priuationis .
quartam affirmationis negationisque . nunc explicabimus . Dici-
mus itaque ab ijs quæ molliorem oppositionem haberent . relati-
uis inquam occipisse . haud enim hæc sua oppositione non se mutuo

Pro hoc ui-
dete Simpli-
cium . i . phy .
in expositio-
ne tex . 61 .

solum corrumpunt . sed simul etiam inuehunt . quippe uno posito .
uerbi gratia patre . secum alterum quoque inferitur . ut filius . subla-
toque uno . simul auferitur et alterum cum alterum ipsum esse al-
teri præstet . Locum secundum obtinet contrariorum oppositio .
ut albi et nigri . horum enim est oppositio quodam pacto ualen-
tior : quoniam non se mutuo duntaxat non inferunt . sed etiam cor-
rumpunt . alterum enim non permanet uno præse . quanquam hæc
inuicem quoque in se transmutentur . ut calidum et frigidum : al-
bum et nigrum . Tertium obtinent ordinem quæ per habitum ac
priuationem repugnant . est enim horum ualidior oppositio con-
trariorum oppositione . nam mutantur in se inuicem contraria .
priuatio nunquam in habitum transit . neque enim ex cæco quis rur-
sus uidebit . quod ad naturalem aut artificialem rationem attinet .
nisi id diuina potestate acciderit . Postremo loco sita sunt quæ per
affirmationem negationemque obnitiuntur . quippe horum opposi-
tio ualidior est . quoniam in omnibus quæ sunt et non sunt uerum
falsumque diuidit . dicitur enim Socrates uel esse dexter . uel dexter
non esse . ueraque hæc sane diuisio est . uel si solus sit Socrates . uel
cum pluribus . uel neque omnino sit . nam et solus si sit . uera est di-
uisio quæ eum dicit dextrum non esse . siue cum pluribus . similiter .
nam aut dexter est in pluribus . aut non dexter . sed uel medius . uel
sinister . utrumque autem non dextrum significat . sed si ne omnino
quidem etiam sit . uerum est dicere dextrum non esse . quo modo
enim . si ne omnino sit quidem : Vox quoque alba esse dicitur . uel non
alba et lapis aut habere uisum . aut non habere . Et uero hanc in
omnibus oppositionem ueram esse non in particularibus solū op-
positionibus . sed in uniuersalibus quoque comperies . nam quæ sunt .
aut dextra sunt . aut non dextra : uel alba sunt . uel non alba : uel ui-
sum habent . uel non habent . non enim hæc oppositio in corporibus
duntaxat . sed in incorporeis quoque obtinet locum . quippe nec illa
dextrum habent situm : quandoquidem nec corpora sunt : neque sunt
alba : neque nostro sunt uisu prædita . Quin et non ens neque dex-
trum est . neque album . neque uisum obtinet . Ergo affirmatio et
negatio uti prædiximus omnia entia et non entia dirimunt . oppo-
sitiones aliæ minime . nam nec relatiuorum oppositio in omnibus
dicitur . si quis enim forte solus sit non esse dicitur dexter . aut sini-
ster . sed neque ullum ex incorporeis . ut anima . quippe neque dextra
est . neque sinistra . Verum nec contrariorum oppositio . esse enim
uox alba non dicitur aut nigra . cum quedam etiam mollis uoce-
tur . neque in coloribus hi sunt albi . illi nigri . quandoquidem sunt
et medij . fuscus . et pallidus . atque consimiles . Sed neque in priua-
tione et habitu . non enim cæcus esse dicitur lapis . uel præditus ui-
su . Merito igitur primam dixit relatiuorum . secundam contrario-
rum . tertiam quæ per priuationem et habitum . quartam quæ per
affirmationem negationemque obitur : orsus nimirum ab ijs quæ
oppositionem sunt molliorem sortita : progressusque ad ea quæ ob-
iacent uehementius { Opposita uero sunt id genus singula . ut for-
mula explicem . ceu relatiua quidem . quale duplum dimidio } No-
titiam per hæc nobis quandam eorum tradit . sermonem in exem-
plis medians : tum ita separatim unumquodque discernit a reliquis :
nequis eandem horum esse oppositionem putet . eandem namque esse
oppositionem contrariorum relatiuorumque sunt quidam suspica-
ti . contrarium enim inquitur contrario contrarium est . Ad hoc igitur
res quæ contrarietatem admittunt qualitates esse dicimus . ut
album et nigrum : et calidum et frigidum . nemo quippe dixerit
album nigro esse album . neque nigrum albo nigrum . ipsa tamen
ad aliquid se habentium est contrarietas . neque absurdum quid-
quam sane est contrarietatem quæ relatiuorum sit . alijs in rebus
uisitari

A uisitari. nanque ad aliquid spectantia propria non frui subsistentia dicebamus. sed in alijs prædicamentis consistere {Vt autem contraria, uelut malum bono} Bonum hoc loco non super substantiale dicit: quandoquidem huic non est oppositum malum. sed quod in generatione corruptioneque uersatur: quod malum habet contrarium. Est enim duplex bonum, alterum per se, Deo suppetens substantialiter, quod contrarium obtinet nullum: nam nihil contrarium est substantiæ. alterum per accidens, quod ad distinctionem contrarij dicitur, id inquam quod in nobis est. Quemadmodum lucem quoque duplicem affirmamus, tum solarem, cui tenebræ oppositæ minime sunt: quoniam solis substantiam complet, substantia ljsque eius est. tum aeri insusam, ei per accidens iunctam, cui sunt tenebræ oppositæ, nimirum & ipsæ aeri lucis recessu superuenientes. Est uero & cognitio duplex, ut Plato quoque affirmat, altera intellectualis, quæ uerum duntaxat nouit, nec falsum habet oppositum: altera sunt cogitatiuæ opiniones, quibus est oppositum falsum. falso nanque cogitare opinariq; est. falso uero non est intelligere, siquidem mens amens esset. aut enim inquit Aristoteles attigit mens intelligibile, aut non attigit. quocirca uacat errore. huic igitur apud nos bono, generabili in quâ, malum esse oppositum dicit.

Pro hoc factum quod dicit Arist. in fine. 12. Metaph. ubi ait q. primo nihil contrarium est. & quod asserit Simplicii. x. phy. in exposito ne te. 50. ubi hêt q. in semperternis est, forma absq; pri-

B 62 uatione numero huic ad ueretur dicitur Arist. i. phy. te. 81. ubi uidetur inuere priuatione esse contraria primæ formæ, considera.

Quæcunque igitur ut ad aliquid opponuntur, ea ipsa quæ sunt oppositorum dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ipsa: ut duplum dimidijs, hoc ipsum quod est, alterius dicitur. Alicuius enim duplum dicitur, & scientia scibili, tanquam ea quæ sunt ad aliquid opponitur, & dicitur scientia ipsum quod est scibilis: & scibile dicitur ipsum quod est ad oppositum ad scientiam. Scibile enim aliquo dicitur scilicet scientia scibile, quæcunque ergo opposita sunt tanquam ad aliquid, ea ipsa quæ sunt oppositorum, uel alio quolibet modo adinuicem dicuntur.

Quæ ergo, ut ad aliquid sunt opposita, ea quæ sunt aliorum esse dicuntur, aut ad ipsa quous aliter modo? Relatiuorum oppositionem uult cum contrariorum oppositione non eandem esse demonstrare: probatque id tali in secunda figura utens syllogismo. Quæ opposita sunt ut ad aliquid, ea quæ sunt, aliorum dicuntur, ut dextrum sinistri dicitur dextrum. quæ uero ut contraria sunt opposita, non ea quæ sunt dicuntur aliorum. nam album nigrum album non dicitur. Opposita ergo ut ad aliquid ab oppositis, ut contraria diuersa sunt.

63 Illa uero quæ opponuntur ut contraria, ea ipsa quæ sunt nullo modo ad seinuicem dicuntur: contraria tamen sibiinuicem dicuntur. Neque enim bonum mali dicitur bonum: sed contrarium. quare differunt abinuicem hæ oppositiones. Quæcunque uero contrariorum talia sunt, ut in quibus nata sunt fieri, & de quibus prædicantur, necessarium sit alterum ipsorum inesse, horum nihil est medium. Quorum uero non est necessarium alterum inesse, horum omnino est aliquid medium, ut ægritudo et sanitas in corpore animalis nata sunt fieri: & necessarium est alterum ipsorum inesse animalis corpori, uel ægritudinem, uel sanitatem, & par quidem & impar de numero prædicantur: & necesse est horum alterum numero inesse, uel par uel impar: & non est horum aliquod medium, neque ægritudinis & sanitatis: neque imparis atq; par. Quorum autem non est necessarium alterum inesse, eorum est aliquod medium: ut nigrum & album in corpore animalis nata sunt fieri: & non est necessarium alterum eorum inesse corpori. Non enim omne corpus, uel album, uel nigrum est. Sed & prauum & studiosum prædicantur quidem de homine, & de alijs compluribus: non est autem necessarium alterum eorum inesse ijs de quibus prædicantur. Non enim omnia aut praua aut studiosa sunt: sed est aliquid eorum medium: ut albi & nigri fuscum & pallidum: & quicunque alij colores. prauum uero & studiosum quod neque prauum, neque studiosum est. In aliquibus igitur medijs posita sunt nomina: ut albi, & nigri fuscum, & pallidum, & quicunque alij huiusmodi colores: in aliquibus uero non est nomine facile medium assignare: utriusque uero extremorum negatione medium definitur: ut quod, neque bonum, neque malum est, neque iustum, neque iniustum.

D

Quæ autem sunt eiusmodi contraria, ut in quibus fieri natura sunt idonea, uel de quibus prædicantur, ipsorum inesse alterum sit necesse, eorum nihil est medium? Discreta relatiuorum a contrariorum oppositione, nunc seiuungere eam a cæteris cogitat: priusq; ab habitus & priuationis oppositione discriminat. Quoniam uero ad hoc ei diuersarum enumeratio confert specierum quæ per habitum priuationemque sunt oppositæ, prius tradit nobis harum differentias, speciesq; ante hæc prodit diuersas contrariorum. Nimirum enim has quoq; ab ijs protinus discernit quæ per habitum priuationemque opponuntur. post uarias autem oppositorum per habitum priuationemque enumeratas species, eorum quoq; exponit differentias quæ per affirmationem negationemque oblectantur. postremo igitur hæc quoq; a cæteris discernit. nã si oppositio nis cuiusque differentias consequentiaque nouerimus, oppositio num quoq; inter se discrimina facile intelligemus. Primum igitur contrariorum ut dictum est diuisionem tradit. Habet autem hunc in modum potestate, Contrariorum alia medio carent, ut par & impar: alia medium obtinent, ut album & nigrum. Medium enim fuscum est, & colores reliqui. ac medio præditorum quædam sic habent ut abesse utraque a subiecto ualeant. Neque enim corpus omne album simul esse uel nigrum est necesse. nam esse & fuscum potest. quædam ita, ut ex necessitate præfinite alteri, nec quodlibet, adsit subiecto, ut caliditas ignis, nec unquam frigiditas. similiter & in niue frigiditas, caliditas nunquam: quod horum sic uterq; natura sit comparatus. atque hæc quidem tum diuisio, tum subdiuisio est. Cæterum superdiuiduntur & hoc pacto contraria medijs prædita. Mediatorum contrariorum quorundam media sunt nominibus, quorundam orationibus, atq; extremorum negatione explicata. Nominibus uocata sunt quæ albo nigroq; interiacent, ut fuscum, luteum, flauum, & similia. quod autem inter uitiosum studiosumque est medium, id non exprimitur nomine, sed negatione extremorum indicatur, quod neque uitiosum, neque studiosum est.

E

F

A *Quæ autem sunt eiusmodi cōtraria, ut in quibus fieri natura sunt idonea, uel de quibus prædicantur. Contraria partim per accidens, partim per se sunt in subiecto. Declarauit igitur per hæc uerba, fieri natura sunt idonea, quæ per accidens: per prædicari, quæ per se subiecto insunt. Porro ipsum per se duplex est, ut in demonstratione ipse commentatione affirmat, tum quæ pars definitionis subiectæ rei sit, ut animal rationale, sunt enim per se hæc in homine, atque in eius definitione assumuntur. tum id in cuius definitione subiectum accipitur: ut par et impar: similitudo et desimilitudo. (ad unci nasi affectum per desimilitatem intelligo) namque et par et impar finientes subiecti meminimus, numeri inquam. Par enim dicimus numerum qui bipartito ac æque diuiditur. et impar numerum qui in partes æquales duas secari nequit. At numerum finientes non necesse est paris meminisse. est enim multitudo collectusque unitatum numerus. et si numerus omnis maxime aut par est aut impar. Similitatem quoque ac desimilitatem finientes, subiectum hoc est nasum necesse est commemoramus, similitatem dicentes cavitatem esse in naso: desimilitatem gibbum in naso. Ipsorum inesse alterum sit necesse, eorum nihil est medium. Quod dicere uult his uerbis, huiusmodi est. Quæcumque sunt id genus contraria, ut ipsorum inesse alterum, uel ut per se, uel ut per accidens ex necessitate oporteat, horum nihil interiacet medium. Quæ uero sunt eius notæ ut ambo a subiecto abesse possint contraria, in quo uel per se, uel per accidens insunt, hæc medio non carēt, sed aliquod habent interstitium modicum. Exemplum prioris. Contrariorum quæ per se insunt, par et impar. horum enim nihil in medio est. prædicatur autem par et impar de numero. est enim numerus omnis aut par aut impar. nec quæ id genus non sit dici poterit numerus, eorum autem quæ per accidens insunt contraria, morbus et sanitas. nam nec est aliquid horum medium, sed adesse ex necessitate eorum alterum animalis corpori est opus, uel sanitatem, uel morbum. ut per morbum, omnem quouis modo a naturali statu egressum capiamus. Secundi exemplum. eorum quæ per se adsunt: ut caliditas igni: et aquæ frigiditas. medium enim est horum aliquod, tepidum puta. eorum uero quæ per accidens, ut nigrum in nobis atque album, quibus fuscum est medium. Et uero prauum studiosumque de hominibus prædicatur, aliisque compluribus. Nam non in hominibus solum, sed in alijs quoque prauum ac studiosum dicimus, ut in equo. In nonnullis itaque imposita sunt medijs nomina. Per hoc uti iam diximus alio pacto mediatorum contrariorum subsidiuisionem facit: subsidiuis iam ante his ipsis in ea quæ abesse a subiecto ambo possunt, et quæ per oppositorum alterum subiecto ex necessitate in eâ natura sunt comparata.*

64 *Priuatio uero et habitus dicuntur quidem circa idem aliquid: ut uisio et cæcitas circa oculum. Vniuersaliter autem dicere est in quo natus est habitus fieri, circa hoc dicitur utrumque eorum fieri. priuari uero tunc dicimus unumquodque habitu susceptibilem, quando in quo natum est inesse, uel quando illud natum est habere, nullo modo insit. edentulum enim dicimus non quod non habet dentes, et cæcum non quod non habet uisum: sed quod non habet quando natum est habere, aliqua enim ex natiuitate neque dentes habent, neque uisum: sed non dicuntur edentula, neque cæca. Priuari uero et habere habitum non est priuatio et habitus. Habitus enim uisus est, priuatio uero cæcitas: habere au-*

te uisum, non est uisus: nec cæcum esse cæcitas. Priuatio enim quædam est cæcitas: cæcū uero esse priuari, non priuatio est. Amplius si idem esset cæcitas et cæcum esse, utrumque de eodem prædicaretur. sed cæcus quidem dicitur homo, cæcitas uero homo nullo modo dicitur. Opponi quidem etiam ista uidentur, priuari scilicet et habere habitum, quemadmodum priuatio et habitus. idem enim modus est oppositionis. nam sicut cæcitas uisui opponitur, sic cæcum esse et uisum habere opponuntur. Non est autem neque hoc quod sub affirmatione et negatione est, affirmatio et negatio. Affirmatio namque oratio affirmatiua est: et negatio oratio negatiua, quod uero sub affirmatione et negatione est, nulla est oratio: sed res dicuntur autem hæc esse opposita adinuicem, tanquam affirmatio et negatio. nam et in his modus oppositionis idem est. sicut enim affirmatio ad negationem opponitur, ut quod sedet, ei quod non sedet: sic et res quæ sub utroque est opponitur, scilicet sedere aliquem ad non sedere.

Priuatio et habitus circa idem aliquod dicitur. Cum diuersa contrariorum opposita significata prodiderit, nunc eo conuertitur ut de priuatione atque habitu doceat. iam enim diximus horum ipsi præceptionem ut a reatiuis ea dirimat conferre, neque ut ab ipsis solum, sed ab alijs quoque oppositis discernat. Vniuersaliter autem loquendo in quo fieri habitum naturæ comparatum est, eorum utrumque circa id dicitur. Ut rem designaret, in quo natura comparatum est dixit: quo particulare ostenderet, natura autem comparatum, ut tempus indicaret. Illud uero sciendum est, aut esse priuationem substantiæ, aut facultatis, aut habitus, aut actionis, aut reuerentiam, aut perfectionis. sed nomen ac res, priuatiua in quibusdam sunt ut in insensibili, in quibusdam nomen solum, ut in immortalis, atque in corporeo, illo quæ a corpore in oppositum se iungitur. in alijs res duntaxat, non etiam nomen, et in surdo, et cæco. Tria sunt in habitu priuationeque obseruanda: quod accipere natum est: et quando accipere, id est quo tempore sit aptum natura: et in qua parte accipere. Circa quam rem uero dicitur habitus, circa eandem et priuatio spectatur. non enim uisum priuatum esse dicimus lapidem: quoniam ne omnino quidem uisum recipere suapte natura est aptus. neque uisum priuatum in pedibus hominem: quando uisum ab eo hac in parte obtineri natura noluit. Sed nec catulum uisum orbatum uocamus: quoniam eo tempore uisum frui haudquaquam est natura idoneus. at hominem in facie uisum priuatum appellamus, quæ homo uisus compos esse naturæ beneficio est aptus, et hac in parte, atque hoc similiter tempore. Dicimus quoque edentulum non eum absolute qui dentes non habeat. haud enim sane et recens natum: cum habere tunc sit natura ineptus. quomodo nec cæcum catulum. sed eum uerbi gratia edentulum nominamus qui a senectute uel affectu priuatus est dentibus. Priuatum uero esse et habitum obtinere non est priuatio et habitus. Vult hinc Philosophus non esse idem priuatum esse cum priuatione, neque habitum obtinere cum habitu ostendere nam qualitates quidem sunt habitus ipse ac priuatio: qualia uero ea quæ habitum ac priuationem habent: denominatiueque ab ipsis dicuntur, ut albedo et album. est enim qualitas illa: hoc quale. denominatiue ab ea deductum. Ostendit hoc porro

G porro Philosophus habitum inquam aliud esse & habere habitum, non per genera, hoc est per habitum & habitu præditum, uel per priuationem et priuatione affectum, sed per species, hoc est uisum ac cæcitatem, & eum qui uisum cæcitatemq; obtinet: quippe notiores sunt species generibus. Perspicuum namq; in his est aliud cæcitatem, aliud habens cæcitatem esse: & aliud uisum, aliud qui uisum habeat. Sunt enim qualitates illa: hæc participes earum substantiæ. itaq; si diuersa sint hæc, erunt & horum diuersa genera. Ut enim uisus cæcitatemq; ad eum qui uisu ac cæcitate præditus est sese habet sic habitus & priuatio ad eum qui habitum & priuationem obtinet: quoniam ut ad habitum quoq; ac priuationem sese habet uisus & cæcitas, sic cui uisus & cæcitas est, ad eum, qui habitum & priuationem habet confertur: cum eorum sint species. Ergo si diuersa sunt hæc, uisus inquam & habens uisum, & cæcitas ac cæcitatatem habens, erunt & genera eorum diuersa, habitus inquam et qui habitum possidet: & priuatio ac priuationem obtinens. Cæcitas præterea si idem esset ac cæcitas esse, prædicaretur de eodem utriusque. Et aliter, si uisus esset idem inquit & uisum habens, ambo de subiecto eodem prædicarentur. Ut enim mortalis, & homo, meropsq; cum idem sint, de uno subiecto appellantur, ita hæc quoq; si essent eadem, de uno subiecto eodemq; dicerentur. nunc uero habere homo cæcitatatem aut uisum fertur, cæcitas autem uel uisus simpliciter esse non dicitur. quamobrem uel ex hoc constat esse hæc differentia. Verum tametsi diuersa hæc inquit sunt, habent eundem tamen oppositionis modum, nam ut cæcitati obiacet uisus, ut priuatio habitui: sic habere uisum et cæcitatatem, per habitum sunt priuationemq; opposita. Nec uero quod sub affirmatione negatio neq; comprehenditur idem affirmationi est & negationi. Nec q; sub affirmatione ac negatione continetur id affirmatio est & negatio. Quod autem non idem sit affirmatio negatioq; illis quæ ab iis significantur, probat ex eo q; orationes sint affirmatio ac negatio: res uero, quæ ab ipsis indicantur. Nam sedet Socrates, oratio est: res autem, sedens ipse Socrates, est enim substantia cum actione quadam, cum eo inquam q; sedere est. Et uero eodem hæc oppositionis modo sibi mutuo refragantur. etenim quemadmodum Socrates sedet dicens oratio, Socrates non sedet dicenti aduersatur, ita & sedens Socrates non sedenti repugnat. oppositio enim utraq; ut affirmatio negatioq; obnuitur.

H **I** Quod autem priuatio & habitus non opponantur ut ad aliquid, manifestum est. non enim dicitur id ipsum quod est oppositi, uisus enim non est cæcitatatis uisus: nec ullo alio modo ad ipsum dicitur. similiter autem neq; cæcitas uisionis cæcitas dicatur, sed priuatio quidem uisionis dicitur: cæcitas uero uisionis non dicitur: neq; uisus cæcitatatis. Amplius ad aliquid omnia ad conuertentia dicuntur, quare si cæcitas eorum quæ ad aliquid sunt esset, utiq; & conuerteretur ad illud ad quod dicitur sed non conuertitur, non enim dicitur uisus, cæcitatatis uisus.

Quod autem non ut relatiua priuatio habitusq; opponantur per spectum est. Cum nos de oppositione seorsum unaquaq; docuerit, nunc discretionem earum facit, oppositaq; ut ad aliquid ab oppositis per habitum ac priuationem discriminat. iam enim ea a contrariis diduxit. Sermonem autem in speciebus rursus utpote clarioribus exercet, uisu inquam & cæcitate, ac primum quidem ita probat, iterum syllogismo in secunda utens figura. Relatiua, ea ipsa quæ sunt dicuntur oppositi, nam pater filij pater, & dextrum si-

nistri dicitur dextrum. quæ autem per habitum ac priuationem obstant, non ea ipsa quæ sunt oppositorum perhibentur. uisus quippe non cæcitatatis esse uisus dicitur. ergo relatiue opposita ab his quæ per habitum priuationem obuertuntur diuersa sunt. atq; ita primum quidem ab illustriore confessoq; demonstrauit, ab eo inquam quod uisus non cæcitatatis uisus dicatur. dein post quoq; & ab ambiguo, nempe q; nec cæcitas uisus dicatur cæcitas, nam hoc dici uideatur. Nec aliter ullo ad ipsum modo uisus dicitur. Hoc est quocumq; modo finxeris nomina, nullo pacto ad oppositum dicitur.

K Quod ergo dixit nec ullo modo, siue ad ablatiuum, siue ad alium casum assignaueris indicat, neq; enim uisus cæcitate est uisus. eodem modo nec cæcitas uisus dicitur cæcitas, quippe qui uisus est, is non sit cæcitas, tametsi cæcus sit oculus. Non itaq; cæcitas uisus cæcitas dicitur, sed uisus priuatio cæcitas, nam nec tenebræ lucis dicuntur tenebræ, sed lucis priuatio, quippe nec lux fit tenebræ, sed tenebrosus aer, quanquam per lucis obumbrationem. Sciendum porro est non uidendi actum solum, sed subiectum quoque hoc est oculum græcis uisus nomine indicari. Cum ergo in confesso id est uisu non eum dici ad oppositum probauerit, nunc in ambiguo demonstrat. nam cæcitas inquit priuatio quidem dicitur uisus, cæcitas autem uisus nequaquam. An uero potius cæcitatatem non uisus cæcitatatem dici perperam pronuncitari arbitramur. Nam si priuationem ut ipse quoq; inquit uisus dicimus, genus autem si de quoquam prædicetur, speciem quoq; eius aliquam prorsus de quoquam prædicari est necesse. (non enim quidquam esse animal potest quod omnino aut homo, aut equus, aut aliorum quodpiam non sit animalium. Similiter nec priuationem esse licet, nisi quidquam sit omnino cuius esse priuatio dicatur) prorsus ergo est necesse oppositam quoq; illi secundum speciem habitudini priuationem illius esse perhiberi, quippe uisus priuatio non simpliciter uniuersaliterq; omnino priuatio est: sed quædam uidelicet priuatio, id est cæcitas. Ergo si uisus priuatio est quædam priuatio, ipsa autem quædam priuatio nihil quam cæcitas aliud est, cæcitas ergo est uisus cæcitas. Qui enim fieri possit quin cum dicatur alicuius esse genus, species quoq; alicuius esse affirmetur, si quidem ni species aliqua sit, genera existere minime possunt? aut ergo nec genus, id est priuatio, uisus esse priuatio, dicitur: aut si genus, omnino & species aliqua. Sed ad hoc dixerit quisquam fortassis, si scientiæ priuationem dicimus, speciem priuationis huius aliquam (quod ad rationem hanc attinet) esse oportere, quæ de scientia prædicabitur, aut ad eam dicitur. nunc uero cum prædicetur de scientia genus, quampiam de eadem prædicari speciem non comperimus. Dicere ergo ad id possumus nec nominatam haberi oppositam scientiæ priuationem, quemadmodum opposita uisui priuatio cæcitas nuncupatur, quæ si esset, ad scientiam illa quoq; ut cæcitas uisus cæcitas, diceretur. Vbi enim priuationes per habituum priuationem nominamus, ut inscitiam, indocilitatem, indoctum, ac similia, non talia item esse uidelicet oppositi, sed recipientis dicuntur. Non enim inscitia scientiæ fertur inscitia, sed animi inscitia: & indocilitas: & reliqua, quippe in seipsis oppositum de quo priuationem prædicant habent. Verum priuatio etsi id ipsum quod est fertur esse oppositi, non genus ipsum duntaxat, sed si species quoq; nomen adepta sub hac quæpiam sit, non præterea tamen & habitus id ipsum quod est priuationis esse dicitur, at oppositorum utriusque relatiuorum id ipsum quod est oppositi esse perhibetur, ut Aristoteles deinceps affirmat, quamobrem per habitum priuationemq; opposita a relatiuis secerni hac ratione possunt. Quin & hoc affirmare habeas, non quo modo ad aliquid substantia ea ipsa quæ

G sunt esse aliorum dicuntur, sic priuationem quoque esse habitus priuationem dici. Namque in rebus, ut quæ causæ sibi mutuo sunt, sic esse utrunque oppositorum dicitur reliqui, habitudinis uero esse fertur priuatio, eam quæ illi non ut sit, sed contra, ut non sit, causam præstet. An uero est Aristotelis dicto opitulari, priuationem dici uisus esse priuationem afferenti, cæcitatem autem uisus non item. Ecce itaque lucis quoque priuationem, tenebras autem lucis non etiam dicimus, tamen si quid aliud sunt tenebræ obsecro quam lucis priuatio, ut uisus priuatio cæcitas: uelut alibi nobis pluribus ostensum est. Verum quo pacto crurum uerbi gratia, lesionem uocamus, haud uero etiam integritatis, uel restitutions, uel quouis modo crurum situm naturalem appellaueris, sic tenebras quoque uidelicet aeris, lucis autem tenebras non etiam nominamus. Ergo nec uisus cæcitatem: sed si quidem loquendum sit oculorum cæcitatem ut oculorum quoque lesionem nuncupamus, significat enim partem oculi uisionis participem uisio potestatem ipsam. Verum quoniam ut in qualitatibus alijs quoque sepe numero qualitate affectum corpus æquiuoce cum qualitate nominamus, albumque tum dealbatum corpus, tum ipsam appellamus albedinem, et calidum frigidumque similiter, et graue ac leue, et reliqua: ita uisum quoque non in potestate solum, sed in ipsis quoque instrumentis ferimus oculosque ipsos uisum seu lumina uocamus: cæcitatem uero oculorum esse proprie dicimus: at oculi uti prodidimus uisus proprie græcis uocantur, itaque ea de re cæcitatem quoque uisus dicimus, non in facultate uisus nomen, sed in instrumentis nimirum ferentes. Aristoteles autem cæcitatem non ad oppositam facultatem dici, id quod uerum est, arbitratur. Reliquum est igitur illud soluamus, quomodo cum genus cæcitas, priuatio inquam, esse prodatur habitudinis, non species quæuis etiam priuationis oppositæ cuiuspiam esse habitudinis dicatur: si uerum quidem sit in quibus dicitur genus, omnino subiectam quoque generi prædicari aliquam speciem. Habitus igitur res quasdam esse formam adeptas subsistentesque, aio. proinde genus cum sit habitu do, subiectas quoque ipsi species iure existentes ac forma quapiam naturali præditas obtinet singulas. At priuatio nihil aliud porro est quam habitus absentia, quamobrem non ens est ipsa sua ipsius ratione, quoniam igitur modo non entis ut existentis aliquas species querimus? Quare tamen si specialior aliqua cuiquam habitui sit priuatio opposita, non ut ens aliquod tamen, sed rursus ut non ens per habitus negationem obstat, ut docto indoctum, ut dentes obtinenti edentulum, ab e priuatiua particula, et dente. Itaque et particulares hæc priuationes quidem similiter generi per habitus negationem dicuntur. Quod si priuationi cuiquam inditum nomen usquam fuerit inuentum, ut uisus absentia cæcitas nominatur, uel luminis absentia tenebræ, non de habitus absentia, sed de affectu penes subiectum genito, aut aliqua re alia quæ habitudinis absentia supuenit eiusmodi prædicatur nomene: ut tenebræ quod scotos græcis dicitur, a uerbo sciazin quod est obumbrare, est autem umbra lucis impedimentum quod in aere, uel simpliciter in perlucido contingit, uel, ut Herodianus auctor est, a uerbo schethin, quod est detinere, detinet enim quo minus intelligamus, aut aggressus actusque complures remoratur. Et uero typhlotes forte idest cæcitas a typhlin idest inurendo deducitur, et typhlos idest cæcus, quasi typhos, hoc est inustus habens oculos nominatur. Oculi enim inquit Poeta paulatim uruntur inanes, quemadmodum peros quoque idest oblesus a petho peso idest patior patiar, ut ab oeno ocneso ocneros, hoc est a pigresco pigrescam piger factus est. Merito igitur talia esse instrumentorum dicuntur, nec habituum, ipsorum namque sunt habitibus subiectorum, nec ipsorum habituum affectus

Item rebus omnia ad reciprocantia dicuntur. Alio rursus probat syllogismo, diuersa esse ut ad aliquid opposita ab ijs quæ per priuationem habituumque aduersantur, sic enim potestate inquit, quæ sunt ad aliquid ad conuertentia dicuntur, nam ut pater filij pater, sic et filius patris filius dicitur, quæ uero per habitum priuationemque obfistuntur, non dicuntur ad conuertentia, non enim uisus esse dicitur cæcitas uisus, rebus igitur ab ijs quæ per habitum ac priuationem opponuntur diuersa sunt.

Quod autem neque ut contraria opponuntur quæ secundum priuationem et habitum dicuntur, ex his manifestum est. Contrariorum enim quorum nihil est medium, necesse est uel in quibus fieri nata sunt, aut de quibus prædicantur, alterum ipsorum inesse semper, eorum enim nihil medium erat, quorum alterum inesse susceptibili necessarium erat: ut in languore et sanitate: et impari atque pari. Quorum uero aliquid medium est, nunquam necesse est omni inesse alterum, neque enim necesse est omne susceptibile uel candidum, uel nigrum esse: neque frigidum uel calidum, horum enim medium aliquid nihil esse prohibet, in super autem et horum erat aliquid medium, quorum alterum inesse susceptibili non necessarium erat: præter illa quibus unum inest naturaliter: ut igni calidum esse: et niui candidum, in his enim determinate necessarium alterum est inesse, et non utrius contingit, non enim possibile est ignem frigidum esse: neque niuem nigram. Quare omni quidem susceptibili non necessarium est alterum ipsorum inesse: sed solis quibus natura unum inest, et his determinate unum, non utrunuis contingit. In priuatione autem et habitu neutrum eorum quæ dicta sunt uerum est, non enim semper alterum eorum inesse susceptibili necessarium est: quod enim nondum natum est habere uisum, neque cæcum, neque uisum habens dicitur. Quare non erunt hæc ut ea contraria quorum nihil est medium: Sed neque ut ea quorum aliquid est medium, necessarium enim est aliquando omni susceptibili alterum eorum inesse. Quando enim iam ad habendum uisionem natum fuerit, tunc aut cæcum, aut habens uisum dicitur, et eorum non determinate alterum sed utrunuis contingit, non enim necessarium est uel cæcum uel uisum habens esse: sed utrunuis contingit, in contrarijs autem quorum aliquid medium est, nunquam necessarium erat omni susceptibili alterum inesse, sed quibusdam, et his determinate unum, et non utrunuis contingit. Unde palam est quod secundum neutrum modorum tanquam contraria opponuntur ea quæ secundum priuationem et habitum opponuntur. Amplius, in contrarijs quidem cum sit susceptibile, adinuicem mutationem fieri possibile est: nisi alicu

A unum natura inest, ut igni calidum, etenim sanum possibile est languere: et calidum nigrum fieri: et calidum frigidum: et ex studiose prauum, et ex prauo studiosum fieri possibile est. prauus enim ad meliores exercitationes deductus et doctrinas, et si ad modicum aliquid proficiat ut melior sit, si certe semel quavis modicum incrementum sumpserit, palam est quia aut perfecte mutabitur, aut satis multum incrementum sumet. semper enim bene mobilior ad uirtutem fit, etiam quod cumq; incrementum sumpserit a principio. quare etiam uerisimile est plenius eum sumere incrementum. et hoc dum semper fit, perfecte in contrarium habitum restituetur: nisi forte tempore prohibeatur. Verum in priuatione et habitu impossibile est aduicem mutationem fieri, ex habitu enim in priuationem mutatio fit: a priuatione uero in habitum impossibile est, neq; enim cecus factus aliquis, rursus uidit: neq; cum caluus fuerit, rursus comatus factus est. neq; cum fuerit edentulus, dentes ei iterum orti sunt.

B Quod uero neque ut contraria quae per priuationem atque habitum dicuntur sint opposita, ex his dilucescit. Oppositionem relationum a contrariis et habitus priuationisque oppositione discreuit. nunc deinde quae per priuationem et habitum ab ijs quae ut contraria sunt opposita dirimat, ac relatiua quidem ab affirmatiue negatiueque oppositis discernere, quod ad consequentiam attinet, debebat, uerum quoniam futurum est ut ratione quadam una quae per affirmationem negationemque opposita sunt discernat a reliquis, idcirco nunc relatiuorum ab affirmatione ac negatione distinctionem differt, ne eadem dicere cogatur. Rursus autem specierum contrariorum enumerationem repetit. uult enim contrariorum omnium opposita habitus priuationisque oppositioni conferre. Nam contrariorum quibus nihil medium interiacet, necesse est in quo natura fieri. Numerum enim aut parem esse aut imparem omnino, et animal aut male aut bene ualere est necesse, quibus autem medium quidquam intercedit, nunquam inesse omni alterum necesse est. neq; enim corpus ex necessitate aut album aut nigrum est omne. nam fuscum quoq; est, uel rursus calidum aut frigidum, est enim tepidum. Praeterea est et horum medium aliquod quorum inesse receptiuo alterum non est necesse: nisi in quibus est unum natura. Tertia fuit haec species contrariorum, quae aliquod obtinet medium nisi adsit ex necessitate contrariorum alterum acceptiuo, quoniam sit illi natura insitum, ut igni calidum, album niui. Nunquam uero contrariorum utrunq; a susceptiuo potest abesse. quippe fieri nequit ut calidus non sit ignis: nix non frigida: terra non grauis: ignis non leuis. At in priuatione atq; habitu neutrum est ex ijs quae dicimus uerum. Cum diuersos nobis contrariorum oppositionis modos ad memoriam reuocauerit, nunc nullo ex dictis modo contrariorum oppositionem esse cum priuationis habitusq; oppositione eandem posse ostendit. priusq; a contrariis eam medio carentibus discernit. ita enim inquit. Neq; enim susceptiuo inesse eorum alterum perpetuo est necesse. Nam in contrariis quae medio carent inest ex necessitate alterum subiecto, at in ijs quae per habitum sunt priuationemq; opposita, subiecto non adest necessario alterum: sed potest utrunq; abesse. quippe nec cecus caeculus est, nec uisum obti-

D net. et editus recens in lucem puerulus neq; edentulus est, nec praeditus dentibus. At uero numerus est aut par prorsus, aut impar. et animal ex necessitate uel aduersa conflictatur, uel secunda fruatur ualeitudine. aliter ergo quae medijs uacant contraria, aliter priuationis habitusq; opponuntur. Sed nec quibus est intersitum medium, susceptiuo namq; omni aliquando inesse ipsorum necesse est alterum. Nunc quae per priuationem atq; habitum sunt opposita a contrariis medium obtinentibus discernit. ac primum sane ab his quae utroq; contrario possunt a subiecto suapte natura abesse. Namq; in oppositis per habitum ac priuationem cum horum capax subiectum fuerit, adest ipsi ex necessitate alterum. cum enim iam aptus natura est Socrates, dicitur necessitate aut caecus, aut uisu frui. non ita uero in contrariis. quippe non est ex necessitate uel albus uel niger, siquidem ipse neuter esse horum potest, quavis ex natura contrario utroq; recipiendo sit habilis. Nec definite horum alterum, sed utrunuis contingat. His rursus per priuationem habitumque inter se aduersa a mediatis contrariis diducit in quibus alterum praefinite contrariorum susceptiuo adest natura idoneum. Nam in priuatione et habitu non adest tunc inquit praefinita alterum subiecto cum suapte natura capax est, sed utrius eueniat, non est enim aut caecus definite Socrates, aut uiso praeditus: sed utcumq; acciderit, in mediatis uero contrariis in quibus adest alterum per naturam subiecto, unum adest certum necesse est, nec unquam contrarium. adest enim igni calor distincte: albedo et frigiditas niui: contrario nunquam, idq; ob subiecti naturam, cum alioqui intercipiatur medijs per se caliditas ac frigiditas. Eadem itaq; cum neutro mediatorum contrariorum modo priuationis habitusq; oppositio est. Item in contrariis si exceptiuum existat, potest utriusq; in alterum mutatio fieri. Cum diuisis contrariis, eandem nulli ipsorum speciei esse priuationis habitusq; oppositionem particulatim ostenderit, haec nunc a se mutuo uniuersali sermone discriminat, sic inquit, Contraria in se uicem committunt, nam calidum in frigidum, et frigidum in calidum: et nigrum in album, et album in nigrum demutatur, quae autem sunt per priuationem habitumq; opposita non in se mutuo transeunt, tametsi enim in caecitatem usus degeneret, non redit tamen et caecitas ad uisum, non sunt eadem igitur contraria per priuationem habitumq; obiacentibus. Probe autem dixit, si exceptiuum existat, quippe ob id et contrariorum in se per uices mutatio fit, quandoquidem ipsae per se qualitates sunt immutabiles: in subiecto uero cum sunt, mutationem sustinent, probe etiam potest dixit, non enim mutuum semper in se faciunt transitum contraria, nam quae definite cuiquam subiecto natura insunt, haec nunquam in contraria mutantur, quippe nec ignis caliditas in frigiditatem, nec niuis frigiditas aut candor in calorem uel nigriciem commigrauerit. Potest et uitiosum ex studioso, et studiosum ex uitioso fieri. Quod fieri quidem est studioso uitiosus possit, non ostendit: probat autem ex uitioso studiosum reddi. Porro studiosum hic uocat, non consummatum, quicq; id quod est inscientia praecipuum obtinet, nam is habitum possidet immutabilem: quippe qui uirtutem cur honesta quoq; res sit, nedum honestam esse intelligat. Non hunc igitur inquit mutari, sed rectae opinionis hominem, is enim labi in deterius potest falsis persuasus rationibus, aut ab hominibus malis deceptus, cum quamobrem honestum uirtus sit nesciat. Idq; si asidue fiat, prorsus in contrarium habitum restituitur, nisi temptus prohibeat. Verisimile est enim uel interrumpi morbo continuo: uel negotiorum curis: uel prauorum hominum consuetudine. Et uero aliter, si quis in postrema senectute philosophari ceperit, deinde morte praeventus non in absolutum uirtutis habitum tra-

E

F

G duci potuerit. Neque enim cæcus quis reditus uisum recepit. Medica certe ratione uidelicet ac naturali nemo unquam amissam oculorum aciem recuperauit. nisi quoquam modo diuinitus effulserit.

67 Quæcunque uero tanquam affirmatio et negatio opponuntur, palam est quod nullo prædictorum modo opponuntur. in solis enim his necessarium est semper hoc quidem eorum uerum, illud autem falsum esse, neque enim in contrariis necessarium est semper alterum uerum esse, alterum autem falsum: neque in iis quæ ad aliquid sunt: neque in habitu et priuatione: ut sanitas et languor contraria sunt: et neutrum horum neque uerum, neque falsum est. similiter autem et duplum et dimidium tanquam ad aliquid opposita sunt: et non est eorum neutrum neque uerum neque falsum. sed neque ea quæ secundum priuationem et habitum dicuntur, sicut uisio et cæcitas. Omnino autem eorum quæ secundum nullam dicuntur complexionem nihil neque uerum neque falsum est. omnia autem quæ dicta sunt, sine complexione dicuntur. Verumtamen maxime tale hoc contingere uidebitur in iis quæ secundum complexionem contraria dicuntur. sanum namque esse Socratem, ac languere Socratem contrarium est. Sed neque in his necessarium semper alterum uerum esse, et alterum falsum. cum enim Socrates sit, aliud quidem uerum, aliud autem falsum erit: cum uero non sit, ambo falsa sunt. neque enim languere, neque sanum esse uerum est: cum ipse non sit omnino Socrates. In priuatione uero et habitu, cum non sit omnino, neutrum uerum est. cum autem sit, non semper alterum quidem uerum erit, alterum autem falsum. habere namque uisum Socratem ei quod est cæcum esse Socratem opponitur sicut priuatio et habitus. et cum sit, non necessarium est, alterum uerum esse uel falsum. cum enim nondum sit natus habere, utraq; falsa sunt. et cum non sit omnino Socrates, similiter quoque falsa sunt utraq; et uisum eum habere, et cæcum eum esse. In affirmatione uero et negatione semper siue sit siue non sit, hoc quidem falsum erit, illud autem uerum. Languere namque Socratem, et non languere Socratem, cum ipse sit, palam est quod alterum eorum uerum, alterum uero falsum est: et cum non sit, similiter. Languere etenim, cum non sit, falsum est: non languere autem, uerum. Quare in his solis proprium erit semper alterum eorum uerum, alterum falsum esse, quæcunque tanquam affirmatio et negatio opponuntur.

Quæ uero ut affirmatio negatioque aduersa sunt, ea nullo oppositorum modo obstare compertum est. Quæ ad aliquid spectant ab oppositis per priuationem et habitum ac contrariis disimixit et hæc ab his quæ per priuationem et habitum repugnant. Tres igitur sunt coniugationes. ergo et tres aliæ reliquæ sunt, secundum

K dum eam methodum quam in introductione tradidimus. erat autem id genus methodus. Multiplicanda proposita est multitudo ad minorem uno numerum: dimidiumque collecti numeri insumendum: ac tot coniugationes esse pronuntiandum est. Sunt res quatuor nobis uerbi gratia propositæ. has usque ad unitate minorem, hoc est tria, pluries complicamus. fiuntque quater tria duodecim. sex horum dimidium. tot ergo sunt coniugationes. Quapropter tribus nobis ut dictum est traditis, tres restant reliquæ: quas nunc communi oratione docet, nam quæ per affirmationem negationemque opponuntur nunc communi sermone a cæteris tribus discerni. Nam in solis his partem eorum alteram ueram esse, alteram falsam perpetuo est necesse. Si enim dicam Socrates sedet, Socrates non sedet: horum alterum uerum est, alterum falsum. aliorum trium nec ueritatem nec falsitatem ullum significat. nam si pater, uel album, uel nigrum, uel uisum, uel cæcitatem sexcenties dixerō, nullam nec ueritatem nec falsitatem indicaui. quippe si ipsa per se sine uerbis proferantur nomina, nec ueritatem ullam nec falsitatem declarant. sin uerbis coniungantur. tunc uel ueritatis significatiua sunt uel falsitatis. Quin et ipsa si per se dicantur uerba, nec ueritatem nec falsitatem indicant. si applicentur pronomibus, ueritatem aut falsitatem ostendunt, ut ego ambulo. Eui uero et pronomen a uerbo ipso ambulo potestate cõtinetur. etenim personam declarat. Id cõprobant ita esse infinitiua: quippe quæ non ueritatem declarent falsitatemue, cõ personas non indicent ut ambulare, nel currere. nudum enim ipsum est per se uerbum: nec facultate pronomen cõplectitur: ut ambulo. Ergo si per affirmationem ac negationem dicta ueritatis sunt uel falsitatis indicatiua, trium autem cæterorum ne unum quidem ueritatem aut mendacium designat, eadem nulli horum oppositio per affirmationem negationemque est. Neque enim semper in contrariis alterum uerum esse alterum falsum neque in relatiuis, neque in habitu priuationemque, necesse est. Ad uerbum semper ea propter adiecit, quoniam hæc aliquando subiectis complexa, capacia ueritatis aut falsitatis fiunt: ut bene ualet Socrates, non bene ualet Socrates. Demique eorum quæ nullo in complexu dicuntur neque uerum neque falsum est nullum. Quæ per nullam dicuntur complexionem, eorum nullum aut uerum aut falsum indicat. nam relatiua, et contraria, et per habitum priuationemque, occursantia absque ullo dicuntur complexu nihil hæc igitur ueri aut falsi declarant. quare nec eadem sunt per affirmationem atque negationem dictis. Verumtamen id in illis euenire contrariis quæ per complexum dicuntur uideri possit maxime. Quam quis oblicere ipsi difficultatem potuisset, hanc assumens ipse proponit, ac soluit. Contraria enim inquit quæ cum subiecti dicuntur complexu uerum falsumque diuidunt. nam sanus est Socrates uel ægrotat, partim uerum, partim falsum est. sed et uisum habere uel cæcum esse, uel patrem aut filium, hæc quoque uerum aut falsum ostendunt. Ad hoc igitur etsi hæc inquit uerum a falso diuidere per complexum uideantur, multo tamen uel hoc pacto ab affirmatione ac negatione differunt. affirmatio enim semper et negatio in entibus omnibus et non entibus uerum falsumque diuidunt. nam cæcum esse Socratem uel cæcum non esse, uel album esse, uel non esse album, uel patrem esse, uel patrem non esse, siue sit ipse, alterum uerum semper ex necessitate est, alterum falsum, siue non sit. semper uerum est alterum. nam qui ne est quidem omnino, is neque pater, neque cæcus, neque albus est. Et qui albam esse animam dicit aut albam non esse, et habere uisum aut uisum non habere et esse dextram aut dextram non esse, is parte altera uerus erit, altera mentietur. at non sic habet contraria. sed si quidem sit Socrates, uerum esse alterum necesse est, alterum falsum, nam aut frui illum

6 quippe animalis corpus species est simpliciter corporis. Iustitia similiter & iniustitia in hominis anima prouenire natura solent. hęc uero ipsius simpliciter animę suę incorporeę species est. Quamobrem uero cũ idem uel specie, uel genere dixerit, non adiecit uel numero: nam idem, ut supra docuimus, uel genere, uel specie, uel numero est idem. quo modo & diuersum: genere, ut homo & equus: specie, ut Socrates & Plato: numero, ut ensis, gladius, mucro, machera, & similia. Aut ergo ut cõfessum, id superhabitu ab eo dicitur, perinde quasi sub audiri nobis posset: aut quoniam etsi circa idem numero diuersentur contraria, non in parte eadem tamen. nam albus parte alia Socrates est, alia niger, ut capillo. calidus item alia, & alia frigidus. quippe fieri nequit, ut in eadem simul parte existant contraria.

72 **Necessarium autem est omnia contraria, uel in eodem genere esse, uel in contrarijs generibus, uel ipsa genera esse. Album enim & nigrum in eodem genere sunt. Color enim eorum genus est. Iustitia uero & iniustitia, in contrarijs generibus, illius namque uirtus genus est: huius autem uitium. Bonum uero & malum non in genere sunt, sed ipsa sunt genera aliquorum existentia.**

H **Omnia uero cõtraria, aut in eodem sint genere necesse est, aut in contrarijs generibus, aut ipsa sint genera. Quartũ est hoc contrariorũ theorema, nempe aut sub uno eodẽq; genere esse contraria, ut album & nigrum. Sunt enim sub colore, aut sub contrarijs generibus, ut iustitia, & iniustitia. nam illa sub uirtute, hęc sub uitio reponitur, contraria autem uirtus est uitio, aut ipsa esse genera, ut bonum ac malum. hęc enim sub genere alio nõ continentur, sed genera duntaxat sunt. Quid ergo duo alia decem illis addenda prædicamenta boni & mali, ut non decem amplius prædicamenta, sed duodecim numerentur? Hęc igitur uocata dicimus genera non eadem cũ alijs prædicamentis significatione, q; per se hęc inquam, quo pacto & prædicamenta, subsistant, sed quemadmodũ & Plato quinq; illa, genera entium dixit, ens inquam, identitatem diuersitatem, motum, ac statum, propterea quod in ijs quę sunt omnibus uisitentur, nõ autem q; hęc per se ipsa subsistant. Sic ergo & bonum malũq; esse genera dixit hoc loco Aristoteles; nõ quod ipsa per se, sed quod in prædicamentis omnibus cõspectentur. est enim in substantia bonum quodpiam ac malũ, & in quanto, & in quali: prædicamentisq; reliquis. Bonum namq; in substantia, est eius perfectio, absolutamq; habere numeris omnibus nature rationem, neq; in ratione redundare, ac deficere in quanto, commoda cuiq; rei quantitas, in quali color unicuiq; comodus. similiter & in alijs. At exactius rem æstimantibus ne contraria quidem bonũ & malũ, sed per priuationem habitumq; opposita uidebuntur. Cõtrariorum enim utrunq; forma præditum sit oportet, ac finitam habeat naturam, ut album & nigrum. malũ autem certam quę subsistat naturam nõ habet, siquidem ametria, hoc est (ut sic dixerim) immensitas quędam est. at immensitas quomodo formam obtinere præfinitam potest? Ea de re fit ut nec sub definitionem cadat uitium, sed quemadmodũ habitus absentia uenit priuatio, naturam quampiam ipsa certam non habens, sic uitium quoq; uel per excessum, uel per defectum superest, uirtutis absentia. nam illa cum in mediocritate spectetur declinatio a mediocri per excessum, uel defectũ, uitium fecit. Neq; uero id nos prætereat, cõtraria quanuis sub cõtrarijs generibus esse prodiderit, non de genere tamen eorũ ge-**

condem sententiam
habet. d. iso. p. 1. p. 1.
+ 3. m. 1.

neralissimo, sed proximo dixisse & subalterno. nanque agere sub eodem genere cõtraria necesse est. Quanuis enim sub uitio sit iniustitia, sub uirtute iustitia habeatur, tamen ea quoque sub communi quodam uno genere, habitu inquam ac dispositione comprehenduntur. Id autem ad qualitatem refertur, quę genus est omnium contrariorum generalissimum. Iureque sub uno genere designantur contraria. quippe mutuum eorum bellum intelligens natura, superne illa atque inferne connectenda curauit superne nimirum, communi genere, inferne, subiecto communi.

DE PRIORE.

PRIVS autem alterum altero dicitur quadrupliciter. Primo quidem & maxime proprie secundum tempus, secundum quod antiquius alterum altero, & uetustius dicitur. In eo enim quod tempus amplius est, & antiquius et uetustius dicitur. Secundo autem quod non conuertitur secundum subsistendi cõsequentiam: ut unum duobus prius est. duobus enim existentibus, mox unum esse consequens est. uno uero existente, duo esse nõ necessariũ est. quare nõ conuertitur ab uno consequentia, ut reliquum sit, prius autem illud esse uidetur a quo non conuertitur eius quod est esse consequentia. Tertio uero secundũ ordinem quendam prius dicitur: quemadmodũ & in sciẽtijs, & in orationibus, nam in demonstratiuis sciẽtijs est prius et posterius ordine. elemẽta, n. in geometria priora sunt ordine ijs quę describuntur, sed & in grammatica, elemẽta syllabis priora sunt, & in orationibus similiter pro cœmum narratione prius ordine est. Amplius præter ea quę dicta sunt, quod melius & honorabilius est, prius natura esse uidetur. consueuerunt autem & multi honorabiliores & magis dilectos a se priores apud se dicere. Est quidem & pene alienissimus priorum hic modus. Modi igitur qui dicti sunt de priore, fere tot sunt. Videtur autem præter eos qui dicti sunt alter esse prioris modus, eorum enim quę conuertuntur secundum esse consequentiã, quod alteri quomodolibet causa est, conuenienter prius natura dici possit, quod uero quędam sunt huiusmodi, palam est, esse namq; hominẽ, secundum esse consequentiã ad ueram de se conuertitur orationẽ. Nam si homo est, uera est oratio qua dicimus quod homo est: & conuertitur. Nam si uera est oratio qua dicimus quod homo est, est homo. Est autẽ uera oratio nequaquam causa ut sit res, ueruntamen res quodammodo causa uidetur ut sit uera oratio. eo enim quod res est aut non est, uera oratio aut falsa dicitur. quare secundum quinque modos prius alterum altero dici potest.

Prius aliud alio dicitur modis quatuor: Prioris meminit in relationũ disputatione, ubi scibile sciẽtia, et sensibile sensu prius esse affirmabat.

A affirmabat. eam ob rem itaq; diuersa hic eius significata enume-
rat, & quatuor numero esse ait. Ac primū quidem tēpore prius,
secundū natura, tertium ordinē, quartum dignitate. Nam primū
quidem ac maxime proprie, tēpore: quatenus antiquis aliud alio
ac uetustius dicitur. Quod. n. plus intercesserit tēporis, & anti-
quius & uetustius nominatur. Primū quidem ac maxime proprie
inquit prius dicitur quod tēpore antiquius & uetustius est. tēpo-
re enim Socratem esse dicimus Aristotele priorem. Primū autem
& maxime proprie hoc prioris significatū dicit, quoniam quod an-
tiquius est tēpore, id consuetudo quoq; prius maxime appellare so-
lita est. Sciendū porro uetustius, id est to paleoteron, tum in anima
tis, tum in inanimis: antiquius autem seu magis, ut ita dixerim, se-
nius, hoc est to presbyteron, in solis animatus dici consueuisse. Se-
cundū est quod per existēdi consequentiā non reciprocatur: ut unum
duobus prius. Secundū est hoc significatū prioris, quod per exi-
stēdi cōsequentiā non reciprocatur, hoc est in quo existēdi nō refle-
ctitur cōsequētia: nempe q; simul infertur quidē, sed secum nō infert:
ut si sint duo, erit ex necessitate unum. nam simul unū infertur. at
unū si sit, non ex necessitate duo erunt. non enim simul cū uno infe-
runtur. quare prius est unū duobus. Rursus existente homine, erit
animal necessario. nam simul animal cum homine infertur. at si sit
animal, non prorsus erit homo. siquidem non simul homo cū infer-
tur: cū animalia quæ homines nō sunt cōplura existant. prius igitur
quam homo est animal natura, non tēpore. Tertio loco, secun-
dum ordinē quendam prius, quemadmodū in scientijs atq; orationi-
bus, dicitur. Tertium hoc est significatū prioris, nempe prius ordi-
ne, quemadmodū habet se inquit res in scientijs. Nam præcedunt &
in demonstratiua scientia propositiones, cōclusiones cōsequuntur.
& in Geometria priora sunt inquit descriptionibus elemēta. Vo-
cant autem Geometria elemēta, punctū, lineam, superficiem, & si-
milia, quæcunq; theoremātū demonstrationem antecedere cōsueue-
runt. Descriptiones uero, quas diagramata græci nominant, ipsa
theoremata. Et uero in literis priores sunt syllabæ dictionibus: ele-
menta syllabis. Idem & in orationibus dicemus. nam præcedunt
exordia: præconstitutio sequitur: dein cōstitutio: proxima sunt his
narrationes: mox certamina. hæc autem ut priora sint omnia solo
obtinēt ordine: neq; uero natura, neq; tempore. Potest nanq; &
artis expertus orator primū uti certaminibus: deinde exordijs, &
tunc narratione. Et Geometra speculamē prius exponere: de hinc
elemēta, quapropter hæc ordine duntaxat, prioris obtinent ratio-
nem. De alijs igitur prius ordine solo fortassis dici concesserit: ue-
rum in literis nō ordine etiā solo esse uidentur syllabis elemēta, uel
nominibus, uel orationibus priora. Neq; enim licet ordine obuer-
so primū nomina discere, deinde syllabas, postremo elemēta. siqui-
dem nota reliqua esse nō cognitis elemētis nullo modo possunt: pe-
reuntq; simul reliqua sublati elemētis. at manere possunt elemēta,
uel si reliqua illa tollantur. Quo fit ut sim elemēta ijs priora quæ
ex ipsis constant elemētis non solū ordine, sed etiam natura nō re-
ste igitur in grammatica solo ordine elemēta prima esse dicit. nisi
forte ad illud respexit, q; & orationes necesse, & proferre nomi-
na, elementorū autē uim ignorare queant literarū rudes. sed quan-
quā uidelicet ex usu loquantur, ac significata uocū teneant, ipsam
tamen quæ est in uoce uim nesciant orationis: cū ex quibus constet
nequaquā intelligant. Itē præter ea quæ diximus, quod melius ho-
norabiliusq; est id natura esse prius uidetur. Quartus est hic prio-
ris modus, honorabilius inquit: quod cōsuetudo prius nominat. est
autem hoc inter prioris significata prorsus alienū. quamobrē &
id ipse reprobatur. quintū autem quendam modum huius loco deinceps

affert, ut quatuor prioris significata expleat. Idcirco cum diuersa
quoq; simul aduerby significata enumerando, unū huius modū prio-
ris singulis opponat, huic soli nullū obiecit, a prioris ipsum signifi-
catis prorsus exterminans. Videri autē quis possit præter enume-
ratos alius esse prioris modus. Quintum hunc addit. nam quartus
ut diximus a prioris significatis erat alienus: quoniam a nostra ele-
ctione, non a rerū natura proficisceretur. Quinū autem est secun-
do contrariū. nam cum illud secundū ipsius esse cōsequentiā non
reciprocet, neq; sit alterū alteri causa, hoc & reflectitur, & alte-
rum alteri causa est, ut pater et filius: quippe hæc inter se cōmeant
in existēdi consequētia. siquidē utronis posito, omnino alter, ū sequi-
tur: est tamē reliquo alterum causa, filio inquit pater. Ratio in re
quoq; similis est & uera de re ipsa oratione. nā & horum in exi-
stēdi cōsequētia reciprocantū alterum alteri causa est, ut Philo-
sophus est Socrates: et oratio de eo quædā est quæ ipsum esse phi-
losophū dicit. utrum ergo ex his fuerit positū, alterū quoq; ex ne-
cessitate cōsequitur. Si. n. uera est oratio quæ philosophū esse pro-
nunciat, Socratē necesse est esse philosophū. & si sit Socrates phi-
losophus, uera ex necessitate oratio erit quæ illū esse philosophum
perhibet. Verū hæc tamē si mutuo cōuertuntur, res tamen oratio-
ni quo uera sit cān præstat. nā nisi res sit, uera esse de re ipsa non
potest oratio. Potest igitur modis quinque aliud alio prius dici.
Ceterū de eo quod prius est sermone habito, nō de posteriore etiā
meminit. siquidē cum de priore ageretur, præceptio quoq; postero-
ris enituit. hæc. n. simul hñtur, suntq; ad aliquid. proinde & uno
cognito, alterū quoq; est notum. nam prius posteriore prius dicitur,
& posterius priore posterius. Quare quot modis uocatur
prius, totidē & posterius nuncupabitur. siquidē quocunq; alterum
modo sese habeat relatiuorum, eodem habet & reliquum.

DE SIMVL ADVERBIO.

SIMVL autē dicuntur simpliciter qui-
dem et propriissime quorū generatio in
eodē est tpe, neutrū. n. eorū neq; prius,
neq; posterius est. simul autē secundū tps
hæc dicuntur. Natura uero simul sunt quæcūq; cōuer-
tuntur quidē secundū eius quod est esse cōsequētiā, sed
nequaquā alterū alteri causa est, ut sit, ut in duplo &
dimidio. cōuertuntur etenim hæc. nam cū duplū sit, di-
midium est: & cū dimidiū sit: duplū est, sed neutrū alte-
ri causa est ut sit. Dicuntur autē simul natura & quæ ex
eodē genere e diuerso abinuicē diuiduntur. e diuerso
autē diuidi abinuicē dicuntur quæ secundū eandē sunt
diuisionē: ut uolatile gressibile, & aquatili. hæc. n. ab-
inuicem e diuerso diuiduntur: cū sint ex eodē genere.
Animal nanq; diuiditur in hæc, in uolatile, gressibile,
& aquatile. & nihil horū prius, uel posterius est, sed
simul hæc natura esse uidetur. Diuiditur autē & unū
quodq; horum in species rursus: ut uolatile, gressibile,
& aquatile. Erunt ergo & illa simul natura quæcūq;
ex eodē genere secundū eandē sunt diuisionē. Genera
uero speciebus semper priora sunt. neq; n. cōuertuntur
secundū eius quod est esse cōsequētiā: ut cū quidē aqua-
tile sit, aial est: cū uero sit aial, nō necesse est ut aqua-
tile sit, aial est: cū uero sit aial, nō necesse est ut aqua-

G tile sit. Simul ergo natura dicuntur quæcunq; quidem conuertuntur secundū eius quod est esse cōsequētiam, sed nequaquā alterū alteri ut sit causa est: et ea quæ ex eodē genere e diuerso diuiduntur abinuicē. Simpliciter aut simul sunt, quorū generatio in eodē est tēpore.

Simul simpliciter quidē & maxime proprie dicuntur ea quorū generatio in eodē est tēpore. Meminit et uerbi simul in relatiuorū disputatione, ubi dicebat, uidetur aut quæ sunt ad aliquid simul esse natura. quapropter merito de eo nūc sermonē instituit. Quoniā uero simul aduerbiū est priori oppositū, triplicē eius aduerbiū differētia tradit. ac primū quidē modū primo prioris modo opponit: secundū secūdo & quinto, tertiu tertio: quarto aut nullū aduersum statuit modū. etenim hūc esse ante iam diximus ex prioris signatis alienissimū. Primū igitur simul aduerbiū modū, quē maxime quoq; propriū dicit, eū esse pronunciat qui ad tēpus pertinet: uerbi causa si duo quidā aut plures eodē in tpe generationē obtinerēt. Hūc aut iure maxime propriū affirmat: siquidē fert etiā uerbū simul cōsuetudō in his maxime. nēpe ijs quæ eodē tpe existunt. Ceterū primo prioris uti docuimus signato est aduersus hic modus: quod ipsum quoq; prius eē maxime ac præcipue dicebatur, id inq; quod penes tēpus intelligitur: ut Socrates & Alcibiades. est. n. Socrates prior tpe. Ergo si quod tpe ipso prius est, id prius dici magis ac potissimū ualet, obstat aut uerbū simul priori, poterit & quod simul est tpe peculiarius nuncupari. sunt aut simul ea quæ neq; priora, neq; posteriora habentur. Simul aut natura sunt ea quæ secundū ipsius quidē esse reciprocant consequentiā. Secūdus est hic simul aduerbiū modus, qui secundo & quinto priori signato repugnat. secundo quidē, quoniā prius id esse illic dicebamus q. in existēdi cōsequētia nō reflectitur, ut unū & duo. neq; n. ut unū duobus, sic & duo unū sunt cōsequētia. hic uero simul id esse pronūciat quod in ipsius esse cōuertitur sequela, ut duplū & dimidiū. Vt. n. duplo existēte cōsequēs est esse dimidiū, ita si dimidiū sit, duplū esse ex necessitate cōsequitur. Quinto aut est oppositū. quoniā prius quidē illud esse prodebatur quod in ipsius quidē esse obābulabat cōsequētia, cā tū alteri ut eē. reliquū erat: uelut in patre ac filio dicebatur. hęc. n. quanquā in existēdi reciprocatur sequela (nā utrouis posito alterū quoque subsequitur) causa tū sit est filio pater. iccirco & prior esse ferebatur. hic uero simul dicuntur quæ in existēdi cōueant cōsequētia, nullo aut pacto alterū alteri est cā, duplū inquam ad dimidiū. hęc. n. tum reflectūtur. nanq; uno posito infertur et alterū necessario. tum neutrū ut sit causa est alteri. Porro uerbis illis, Nullo aut pacto alterū alteri est causa, aduerbiū duntaxat addendū. quoniā pater ac filius, & duplū ac dimidiū difficultatē in re parit. est. n. causa duplū dimidio, quanquā nō ita solū. etenim causatū quoq; est, a dimidio cām obtinēs. similiter filio quoq; cū causa sit pater, cām obtinet filiū. adiectū itaq; sit aduerbiū duntaxat cōuenit. quippe et causa proprie est ea quæ cā est duntaxat, sed nō eius quoq; causa tum cuius est causa. Et quæ ex eodē genere a se mutuo disincta in aduersum sunt simul dicuntur natura. Hic tertius simul existēdi modus est, qui tertio signato prioris repugnat, ordine inquam prioris. qualia sunt in syllabis elemēta, syllabæ in dictionibus, in orationibus proemia. Hic uero simul ea sunt quæ eundē ex priore ordinem possidēt, qualia genera sunt ex diuisione eadē sumpta: ut corpus & incorporeū. distant. n. equaliter hęc & a substātia, & speciebus specialissimis, hoīe inquam & equo, angelo & anima. Simul quoq; animatū & inanimatū rōne eadē dicuntur: siquidē hęc partim corpore simplr dicto, tū ab animali, interuallo recedunt. Ter-

restre quoq; & uolucres & aquatiles atq; id genus oīa simul dicuntur. eorū. n. nullū alterū altero est prius. nam et a supremo genere parē distantia eandēq; obtinent. similiter et a specie specialissima. Quod si quis forsītā uolucres in aues & locustas diuiserit. nō etiam aues & uolucres simul dicuntur. sed prius uolucres, quoniā ex animalis diuisione acceptū est: aues aut ex uolucris sektionē prodijt. Sūt uero priora semper speciebus genera: quoniā in nulla existēdi reciprocant cōsecutione. nam specie posita sequitur genus necessario: at positis generibus species non necesse est consequantur.

DE MOTU.

MOTVS aut species sunt sex, generatio, corruptio, augmentū, diminutio, alteratio, & secundum locum mutatio.

Sex motus sunt species. Generatio, corruptio, auctio, decretio, alteratio, ac loci mutatio. Non est sub predicamentis motus, q. in ipsis uisitetur. in substātia. n. generatio corruptioq; spectatur. sed nec substātia generatio & corruptio, neq; auctio & decretio quantum. nec alteratio qualitas, nec localis motus ubi dicitur, sed neq; ad aliquid. quoniā nec ipsum esse obtinet in eo motus q. sese quodā pacto ad aliquid hēat. Ne uero illud nos prætereat, disputationē de motu uiro esse naturæ rōnes perscrutanti cōsentaneā siquidē habent ipsum eē res naturæ oēs in motu. est. n. & natura, ut finit ipse, motus principii et quietis. quapropter & in naturali auscultatione sermonē de eo producit longius, atq; exactius differit. Ceterū quæredū est cuius rei gratia hoc loco motiōis meminerit. Quidam ergo q. predicamēta facere et pati motiōes essent, de quibus est nihil locutus, eapp hic ab eo sermonē de motu institutū affirmarunt. quodāmodo. n. motus inquit genus est. species eius, tū alia plurastū facere et pati. sic igitur de his nonnulli definiuere. Sed non admittēda id genus rō est. non. n. propositū Philosopho est plus quid de predicamentis facere & pati q. a principio dixerit pferi. Præterea, ut inter iniitia quoq; dicebamus, mouere ad facere predicamentū refertur: moueri ad pati. ipse uero motus non itē. non est. n. motus facere. Motus quoq; nō predicamenta, sed uitas in predicamentā esse docebamus. Quæ ergo nos finiam ferimus? nēpe ut in præsumptis uocibus præceptionem fecit, quoniā earum cū de predicamentis præciperet meminisset. ita nobis sane et de motu dictum iri. Habuit. n. in sermone de substantia mentionē de motu, cum pprimū assignauisset substantiæ, unum idēq; numero capax uicissim cōtrariorū esse, dubitationēq; ad hoc ptulisset non esse, hoc pprimū forsā substantiæ, qñquidē non soli ipsi, sed oīoni quoq; & opinioni cōpetat. nam & hęc unū idēq; numero manētia, contrariorū sunt alternis capacia, ueritatis inq; ac falsitatis, dubitationē soluens intulit, non eodē hęc modo capacia cōtrariorū cum substantia esse. fit. n. capax contrariorū substantia, motum patiens ipsa. illa uero, non ipsa motu agitata, sed alijs motum sustinentibus ueritatem falsitatemq; accipiunt. Proinde igitur quoniam meminit motionis, necesse de ea esse nos docere arbitratus est. Decet itaq; physicum uirum ut iam ante dixi sermo de motu. quamobrē quatuor et ipse posterioribus ex octo physicæ auscultationis libris in disputationē de motu consumpsit. hic uero tantū de eo disputat quātū logico uiro scrutari conuenit, in quot species diuidatur motus: et quæ sint: et quæ quas consequatur, uel non cōsequantur. Sex motus sunt species: generatio, corruptio, auctio, decretio, alteratio, ac loci mutatio. Cur in sex partes motus discernitur? quoniā motus alienatio q. dā ac demutatio est. Deturbatur aut uel a sua ipsius quidē substātia, et generationē ac corruptionem facit. uel ab ijs quæ in ipsa sunt

substantia

Hinc patet
Ammonij
tentiam esse
quintū phy.
auscultatio-
nis haud esse
de principijs
sed de motu
pro hoc aut
uos uidebitis
nostrā cōtē-

A substantia penes quantitatem, facitque augmentum ac decrementum. uel penes qualitatem, et fit alteratio aut ab ijs quae circa seipsam sunt, et mutatio loci constituitur. Queri autem haec tria in disputatione de motu sciendum est, quot species sint motionis, quibus mutuo discernantur, et ad haec tertium, quali speciei motus qualis sit opposita. Quot igitur species sint motionis id ipse enumerauit, sex esse pronuncians: Verum quo nos sciamus quoque ratione intelligamus cur species motus sex, nec plures sint, nec pauciores, rationem in medium ex diuisione afferamus, Tria igitur esse dicimus quae circa naturam nostram spectantur: ipsa substantia, quae in substantia habentur, quae sunt circa substantiam. Sunt ergo in ipsa, si magnas partes diuidas quantum et quale, magnas propterea diximus, quoniam et si praedicamenta alia sint in substantia, hinc tamen ex his generationem, ut ante praediximus, circa substantiam uero sunt locus et tempus. Haec tria cum sint, generatio et corruptio est substantiae motus, qualitatis alteratio, incrementum ac decrementum quantitatis: ubi uero praedicamenti, localis mutatio, quae latitatio notatur. Porro latitatio quaedam recta appellatur, quae sursum uidelicet ac deorsum tendit: nonnulla circularis, quae in orbe circumagitur: ut caeli latitatio, recta, et in gyrum, Sex itaque species hic tradit motionis, latitatio nempe in rectam et circulaem nequaquam diuides. At in naturali auscultatione, genus esse uult mutationem, eiusque tres esse species, motum, generationem, corruptionem, motum namque a generatione et corruptione illa in aduersum distinguit. Non enim uult illic generationem aliquorum manentium mutationem esse, formamque obtinentium, uerum secundum illorum aliquid quae circa eam accidunt. Idcirco quae mouentur, ea secundum quantum, uel quale, uel locum inquit moueri, substantialem formam quae ab initio fuerat seruantia, in generatione uero ac corruptione uetus forma in eo quod mutatur non manet, quoniam generatio uia est a quoquo modo non ente in ens quodam modo, hoc est ab eo quod potestate est in ens actu corruptio contra uia est ab ente in non ens. Verum hic quoniam introductorius liber est, et logicus magis, non physicus, exacta de his ratione non differit: sed generationem quoque et corruptionem motiones esse pronunciat, quoniam non ut physicus hoc loco, sed ut logicus disputat, querens in his quae quibus sint, uel non sint consequentia.

Alij itaque motus palam est quod ab inuicem diuersi sunt, non enim est generatio corruptio: neque augmentum diminutio, neque secundum locum mutatio: sicut autem et alij. In alteratione uero habet quandam dubitationem, ne sit forte necessarium id quod alteratur per aliquid reliquarum motionum alterari, hoc autem, non uerum est, nam secundum omnes penes passiones aut copulatas accidit nos alterari, nulla aliarum concomitante motionum, nam neque augeri necessarium est quod per passionem mouetur neque diminui, sicut autem et in alijs, quare alia praeter alios motus erit alteratio, nam si eadem, oporteret id quod alteratur, mox et augeri, uel minui, uel quandam aliarum motionum sequi: sed non necesse est sicut autem et quod augetur aut alia aliqua mutatione mouetur, alterari oporteret sed sunt quaedam quae augmentantur quae non alterantur: ut quadratum gnomone circumposito creuit quidem, altitatum uero nihil factum est, sic et in alijs huiusmodi, quare alij motus sunt ab inuicem, est autem simpliciter motui quidem quies contrarium, ijs uero quae per singula sunt et singula, generationi quidem corruptio contrarium: augmentationi uero diminutio: secundum locum mutationi, secundum locum quies, maxime

autem uidetur opposita esse ad contrarium locum mutationis: ut ei quae inferius est, ea quae superius est: et ei quae superius est, ea quae inferius est, reliquo uero assignato, rari motum non facile est assignare quid forte est contrarium, uidetur autem nihil esse ei contrarium, nisi quis et in hoc secundum qualitatem quietem opponat: aut in contrarium qualitatis mutationem sicut et in mutatione secundum locum, quietem secundum locum aut in contrarium locum mutationem, est enim et alteratio mutatio secundum qualitatem, quapropter opponitur motui secundum qualitatem, quies secundum qualitatem: aut in contrarium qualitatis mutationis: ut album fieri ad id quod nigrum est fieri, alteratur enim, in contraria qualitatis mutatione facta.

Motus itaque alios inter se diuersos esse constat: Postquam species enumerauit motus, hic eas deinceps a se mutuo distinguit, ostenditque quoniam pacto non sint eadem, neque, non generatio inquit corruptio est, neque augmentum diminutio, quo modo, non quoniam sunt et contraria: sed nec auctio est generatio, ens enim augetur: non ens fit, nec decrementum corruptio, nam et in his eadem ratio congruit, significat, non decrementio remissionem entis secundum quantitatem: corruptio absolutam entis abolitionem. Neque uero rursus localis mutatio cuiquam supradictorum consentit, nam quod a loco in locum demigrat, id neque gignitur, neque corrumpitur, neque augetur, neque minuitur, neque, non si Athenis uerbi gratia, profiscatur Corinthum Socrates, aliquid ex dictis patietur unum, sed idem manens per omnia, loco solo dimouetur. Verum in alteratione dubitatio habetur nonnulla, sit ne id quod alteratur necesse cuiusque reliquarum motionum modo alterari? Quod alia quidem inquit motiones omnes non eadem inter se sint, nemini dubium fuit, at in alteratione querendum est, an quod alteratur, id secundum generationem, uel corruptionem, uel incrementum, uel decrementum, uel aliquid ceterarum alteretur. Sed non est uerum hoc inquit, namque in plurimis affectionibus, calefactione in qua, profractione, ac similibus, alteramur quidem profusus, non tamen quoniam ex reliquis motibus perferimus, neque, non augetur omnino quod calefit aut refrigeratur, uel decrescat, uel fiat, uel corrumpatur, aut reliquorum quodpiam oportet sustineat, quare seuncta ab alijs motibus est alteratio. Eadem, non si esset, protinus quod alteratur uel augeri uel minui oporteret? Si idem uni esset inquit aliorum motum alteratio, opus esset omnino quod alteratur, reliquorum et motum quoniam sustineret, minime uero id nunc accidit, nam corpora quae in sole uersata calefescendo nigrescunt: alterantur: non tamen huiusce rei gratia augetur, minuitur uel, aut ceterorum aliquod perpetiuntur, eadem potes et de ijs dicere quae a frigore, aut quouis aliter modo alterantur? Similiter et quod augetur, aut alijs quibusdam ceteris motibus, alterari? Sermonem uice inuersa probat, non enim inquit solum si idem alijs motibus esset alteratio, id protinus quod alteratur uno quoque aliorum motum cieri oporteret, sed contra et si quid secundum augmentum, uel decrementum, uel ceterorum aliquem motum esset, id statim quoque alterari, quoniam maxime ceteris motibus alteratio prior existat, siue ipsos consequatur, nam alteratur quoque omnino fiat oportet quod augetur, si quidem ceterum alterari primum in sanguine opus est augetur: atque illud in carne, nec fieri aliter non praecedere alterationem incrementum posset, sed antecedit quoque alteratio quae generatur, nam semen alterari in sanguine potest: sanguis in carne: ac quouis aliter modo leges postulant, naturae. Et uero in motibus alijs omnibus est alterationem uel consequentem uel antecedentem contemplari. Nam quae locali cietur motu,

G præsertim si plus sint contētiusq; agitata, alteratio sequitur. nimirum ijs quæ mouentur cōcalescentibus. Tametsi ergo alios ut dixi motus sequitur alteratio, non idem tamen ex hoc alijs motibus alterationem esse affirmamus. Quādoquidē uel localis motus alios omnes comitatur. nā & quod gignitur, & q; corrumpitur, locali quoq; agitata prorsus mouetur. Similiter augetur quoq; ac decrescens. nam singulis his localis motus necesse est antecedit. qui nisi sit aliorum quēquā fieri haudquaquam potest. Nam siue in commune rem æstimes, appropinquante sole & recedente uniuersalis generatio corruptioq; consistit. siue priuatim perpendas semē uidelicet in terram uel etiā in uerum cadat oportet. aut mas quoq; foeminam adeat. hoc autē localis est motus. & in corruptione uidelicet congressa elementa a se inuicem opus est discernātur. Porro in augmento & decremento prospicua est loci mutatio. si quidem maiorem ex minore locū obtineat oportet quod augetur. & minorem ex maiore quod deminuitur. Sed id etiam q; alterascit: tum q; a profundo ad superficiem qualitas, ut in erubescētib; uel pallescentibus permeet: tum q; alterans appropinquare alterascēti sit necesse. Verum et si motum omnē localis consequitur motus, quod tamen sit ab iis alijs, plane dilucidet. quandoquidē, & si luci expositum corpus omnino comitatur umbra, non ob id tamen & umbra iam corpori in luce posito est idē. sic ergo & in alteratione, quāuis motus hæc alios oēs sequatur, non ea tamē de re idē quoq; est illis: quando ne motionis quidem omnis comes est alteratio. Nā quæ per additionem augentur, crescunt quidem (euadunt. n. ex minoribus maiora) ut si aqua cisternæ addatur. sed non fiunt alteratiora. quippe aqua in ea contenta, affusa alia creuit non alterata. Et quæ extrahitur recta linea, non alterascens augetur. Verū nec quidquid alteratur augetur: si qui discit, qui irascitur, qui metuit, non augetur alteratur. id quod uel ipse declarant subiūgit, atq; inquit: Quadrangulus circūposito ipsi gnomone augetur quidem, at non alteratius euadit. Nam & auctus, manet etiam quadrangulus. quare ne decrementum quidē est alteratio. siquidē detracto a quadrato gnomone, quadratum quod reliquū est mansit. Verum quoniam alterationis a cæteris motibus diuersitate ostendere uolens Aristoteles quadranguli gnomonisq; cōmeminit, age uerba illa exponamus. Gnomonem igitur Geometria unū quēpiam ex ambientibus diametrum quadrangulis nominant, ubi cum duobus simul complementis fuerit, quo autē plana ea quæ dicimus fiant. sermone in hoc ipso descripto meditemur. Spatium esse dicitur quadrangulus quod ab lateribus quatuor inuicem equalibus, et rectis angulis continetur. Sit ergo quadrangulum spatium. a b c d. quod æquales quatuor angulos, & æqualia totidem habeat latera. ducaturq; per ipsam diametrum. b c. in latere autē. a b. sumatur punctū. e. uerbi causa. atq; ab ipso. e. puncto, ab utrauis a c, b d. costarum æqua distans ducatur linea: sitq; hæc e f. ab. a c. uero latere abstractatur. a g. linea æqualis lineæ. e b. perducaturq; a g. puncto linea quæ ab utrolibet a b. c. d. laterum pariter distet, sitq; hæc g h. quæ e. f. lineam in. k. puncto interfecit. fiunt quatuor itaq; intra a b. c. d. quadrangulum spatia. quorum duo diametrū ambientia, nempe & e b. h. k. & k g. c. f. sunt quadranguli reliqua duo, complementa nūcupantur. Vnum ergo utrius quadrangulorū. g c. f. k. uerbi gratia cum ambobus complementis, quæ sunt. a e. k. g. & k h. d. f. gnomon uocatur. Quo autē motus similis a b. k. h. quadrangulus a b. c. d. quadrangulo sit, haud obscura est probatio. Gnomonem igitur contemplare. nam e b. h. k. quadrangulus per. a b. c. d. quadrangulum auctior euasit, alteratusq; minime est. siquidem paruus auctus quadrangulus, similiter existens quadrangulus mansit. At uero tametsi

a toto quadrangulo, qui est. b
 a b c d. gnomonē. a e g h c
 d. detraxeris, quadrangulus
 tñ. e b k h. relinquatur. atq;
 id totū quidē q; ab initio fuerat
 decreuit ac minus euasit nequaquam
 uero est alteratū sed species ipsa mansit
 quadranguli. Quod si neque
 decreuit, neque augmentū, qui motus est
 in quantitate, spēi quadranguli proprietatē
 dimouit, patet motum alium secundum
 qualitatem, aliud augmentum decrementumq;
 esse. at si sint hæc mutationes diuersæ,
 multo magis quæ per generationē atq;
 interitum fiunt. Est porro simpliciter
 motui quies contrarium. Nunc tertium
 deinceps eorum quæ diximus querit in
 disputatione de motu, quali nam motus
 inquam speciei qualis reputet. atq;
 omni quidem inquit cōmuniter motui
 opposita est quies. Nam si motus
 transgressio quædā ac uia est uel ex
 entibus in non esse, uel contra ex
 potestate in actum, uel a loco in locum,
 uel a minore in maius, & e contrario,
 uel ab esse tali in tale esse, ut ab albo
 in nigrum, quies autem status est
 quidam, iure omni motui contrarium
 est quies. Specialius uero motus obiacent
 inquit ex opposito inter sese distincti:
 generationi quidem corruptio: diminutioni
 augmentum locali uero motui obstat
 quies præcipue. neq; iniuria: quandoquidem
 notior alijs est potissimum hic motus: atq;
 in hoc maxime motus nomen fert multitudo.
 Cæterum specialius quoq; ipse sibi
 potest hic motus opponi secundum diuersas
 loci dimensiones partitus: ut latius ascendens
 sit descendenti opposita: procedens
 recedenti: dextrorsum tendens in laeuam
 defleuenti. Reliquo autem proditorum
 motuum nō facile est quodnam sit
 contrarium assignare. In motuum quoq;
 discretionem is fuit rursus de quo quæ
 rebamus, alteratio inquam. Et huic igitur
 inquit opponenda est qualitas quies,
 perinde ac locali. & mutatio qualium
 in contrarium ut ab albedine in nigricem.

DE VERBO HABERE.

Abere secundum plures modos dicitur. ⁷⁷
 Aut enim ut habitum et dispositionem, ^M
 aut aliam aliquam qualitatem, dicimur
 enim disciplinam aliquā atq; uirtutem
 habere. Aut ut quantum, ut quam contingit aliquis
 habens magnitudinem, dicitur enim tricubitam
 habere magnitudinem, uel quadricubitam. Aut ut
 ea quæ circa corpus sunt, ut uestimentum uel
 tunicam, Aut ut in parte, ut in manu annulū.
 Aut ut partem, ut manum uel pedem. Aut ut
 in uase, ut modius grana tritici, aut amphora
 uinū. uinum. n. habere amphora dicitur, &
 modius grana tritici. hæc. n. omnia habere
 dicuntur, ut in uase. Aut ut possessionem, habere
 enim domum & agrum dicimur. Dicitur autem
 & uir uxorem habere: & uxor uirum. Sed qui
 nunc dictus est modus, alienissimus est eius
 quod est habere, nihil enim aliud uxorem
 habere significamus, quam quod cohabitant.

A Forte tamen & alij quidam eius quod est habere appa-
parebunt modi: sed qui dici consueuerunt, pene om-
nes enumerati sunt.

B Habere autem pluribus dicitur modis. nam aut perinde atque
habitu & dispositionem, uel qualitatem quamlibet aliam. Aequi-
uoca uox est habere. non enim decem predicamentorum unum tan-
tum significat sed alia quoque complura, nam & habere scien-
tiam dicimur, & uirtutem, ac quotquot enumerantur alia. Proprie
uero habendi predicamentum substantiae circa substantiam amictum
declarat: ut cum circumpositum pallium, uel amullum, uel calceos
dicimus. habere autem uxorem, uel agrum, uel id genus aliquid,
aliud quiddam est. Ergo ne ex equiuocatione fallamur, distincte
nobis hoc loco quot nam modis habere dicatur exposuit. An uero
C quoniam de substantia, & quanto, & quali, & relatione, & facien-
do, & patiando superius locutus, sermonem de caeteris predica-
mentis ut minime obscurum praetermisit, finiuit autem & habendi
predicamentum, substantiae circa substantiam esse obuolutio-
nem inquitens, diciturque aliis etiam modis habere, iccirco nunc de
eo sermonem repetit. atque habere ait pluribus modis dicere con-

sueuimus, nam dicitur inquit habere uel penes qualitatem. quippe
habitu, aut dispositionem habere, aut scientiam dicimur. uel se-
cundum quantitatem, ut si quis lignum habere tres uerbigratia cu-
bitos dicat. haec quidem in corpore habentur. Circa uero corpus
dicimur, ut uestem, uel locum, uel tantum habere temporis. Dici-
mur uero & partem habere, ut manum, aut pedem. & ut posses-
sionem, ut domum, aut fundum & ut in uase, ut cum serua habere
uinum fertur. ac quoque aliis modis dici potest habere. Dicere
autem inquit habere uxorem, inter habendi significata uidetur esse
alienissimum. siquidem uxorem habere nihil est aliud quam uxoris
esse contubernalem, alienissimum autem uocat, quoniam nihilo ma-
gis habere uxorem uir dicitur quam uxor uirum. Sed respondere
ad hoc licet, quod uel in possessionibus, non solum habere nos agrum
dicamur, aut seruum, sed ager etiam, & seruus, & uestis dominum
habeat. In partibus quoque et toto, non solum habet partes totum,
sed etiam partes integritatem. Fortassis uero et alij quidam uideri
possunt habendi modi, caeterum enumerati ferme sunt omnes qui dici
consueuerunt. Rursus uero nisi acquiescere eius uerbis uelimus, mo-
deste nobiscum agens, sunt quidem et alij forsitan inquit habendi mo-
di, uerum nos tamen eos qui dici consueuere omnes recensuimus.

F I N I S.

SERIES CHARTARVM.

A B C D E F G H.

G H Sunt duerni. Caeteri alij terni.

Venetijs Apud Hieronymum Scotum.

1547.

